

LIVING THE HALACHIC PROCESS

Volume IV

Questions and Answers for the Modern Jew

Accompanying Source Sheets for *Living the Halachic Process* Volume IV

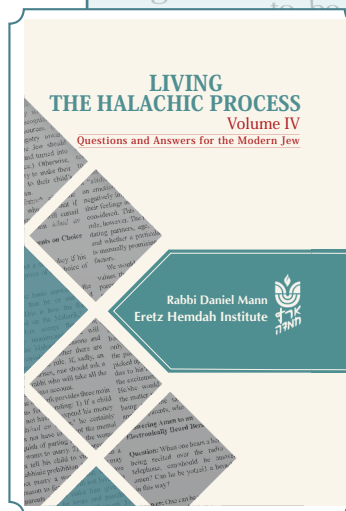
Contained in this PDF file are source sheets for the 104 responses that are covered in the sefer, *Living the Halachic Process*, vol. IV.

The source sheets contain major sources related to the answers. This enables the advanced learner to come to his or her own conclusion and/or deepen his or her understanding of the topic. They are particularly valuable for those who want to present a class based on the questions in the book in a text-based format. We welcome those teachers to make as many copies as they like and compare and contrast their views with those in our sefer.

To use the file, simply scroll to the response title in the Table of Contents, which is approximately arranged according to the order of the *Shulchan Aruch*, and click on the link.

To contact us, please call (972)(2)537-1485; fax at (972)(2)537-9626; write to 2 Brurya St., P.O.B. 8178, Jerusalem 9108101, Israel; e-mail to info@eretzhemdah.org; or visit our website at www.eretzhemdah.org

Rabbi Daniel Mann
Eretz Hemdah Institute

Contents

TEFILLA (PRAYER)

- A-1 Shaving Before Shacharit
- A-2 Accompanying the *Chazan* with Singing or Humming
- A-3 *Davening* When Waiting for *Tefillin*
- A-4 Continuing a *Minyan* with Less Than Ten
- A-5 Repeating *Shemoneh Esrei* by Mistake
- A-6 A *Chazan* Who Has Animosity Toward a Congregant
- A-7 What a Woman Should Do If She Missed *Mincha*
- A-8 Priorities for a Slow *Davener*
- A-9 One Who *Davened Mincha* Instead of *Ma'ariv*
- A-10 When During Torah Reading is it Forbidden to Talk?
- A-11 Honors for Younger Congregants
- A-12 A Mistake in a *Pasuk* with HaShem's Name
- A-13 *Oleh* Reading Along with the *Ba'al Korei*
- A-14 Leaning During an *Aliya*
- A-15 *Birkat Kohanim* with a Cast
- A-16 Steps to Enable a *Kohen* to be Ready for *Birkat Kohanim*
- A-17 An Ashkenazi Doing *Birkat Kohanim* in a Sephardi *Minyan* in *Chutz La'Aretz*
- A-18 *Me'ein Sheva* at a *Minyan* Not Held in a *Shul*
- A-19 *Kaddish HaGadol* for Burial and a *Siyum*

BERACHOT (BLESSINGS)

- B-1 *Birkat HaMazon* After Significant Delay
- B-2 Reciting a *Beracha* Oneself or Relying on Another Person's *Beracha*
- B-3 The *Beracha* on Pizza
- B-4 *Beracha* on Ice Cream for Dessert
- B-5 Two Out of a Group Who Want to do a *Zimun*
- B-6 How to Proceed with *Birkat HaMazon* after *Zimun*
- B-7 Combining Small Amounts of Foods for a *Beracha Acharona*
- B-8 *Shehecheyanu* on Vegetables
- B-9 Answering *Amen* to an Electronically Heard *Beracha*
- B-10 When to Make a *Beracha* on the Morning *Netilat Yadayim*

SHABBAT

- C-1 The Violation of Shabbat by Small Children
- C-2 Using a Non-Jew to Shut Lights on Shabbat so that a Jew Will Not
- C-3 Preventing a Son's *Chillul* Shabbat
- C-4 Heating Up Food Before Shabbat
- C-5 Removing Loose Hair on Shabbat
- C-6 Using a Dishwasher on a Timer on Shabbat
- C-7 Expressing Milk for Medicinal Purposes
- C-8 Categories of *Muktzeh* and their Ramifications

- C-9 How Much of the *Lechem Mishneh* Does One Need to Eat?
- C-10 Removing Food with a Slotted Spoon
- C-11 Moving a Potted Plant on Shabbat
- C-12 Making Ice Cubes on Shabbat
- C-13 Carrying a Child on Shabbat Where There Is No *Eiruv*
- C-14 A Group *Eiruv Techumin*

MO'ADIM (FESTIVALS)

- D-1 Is a Shofar *Muktzeh* When Not in Use?
- D-2 *Birkat Kohanim* of *Ne'ila* after Sunset
- D-3 Causing a Flame to Be Extinguished on *Yom Tov*
- D-4 Keeping a Kosher Restaurant Without a *Sukka* Open on Sukkot
- D-5 For Which *Mitzvot* Does *Shelichut* Work
- D-6 Must One Stand Throughout *Ne'ila*?
- D-7 When and How to Light Chanuka Candles When Returning Home Late
- D-8 *Mincha* Before Chanuka Lighting on Friday
- D-9 The Purpose of the *Hechsher* for *S'chach*
- D-10 The Practice of *Machatzit HaShekel*
- D-11 Where to Light Chanuka Lights – Inside or Outside?
- D-12 One who Failed to Recline While Drinking Wine on Pesach
- D-13 Does One Need to Own the *Matza* That He Eats?
- D-14 Reading *Megillat Esther* from a Scroll
- D-15 *Erev Pesach* that Falls on Shabbat
- D-16 Eating Dairy on Shavuot
- D-17 Eating Meat During the Nine Days
- D-18 Doing Dishes on Tisha B'Av
- D-19 Shofar Blowing During Elul

KASHRUT

- E-1 *Kashrut* of an Animal Fed Meat and Milk
- E-2 Does Food Stay *Pareve* in a Cooking Bag?
- E-3 Roasting Chicken and Fish Together in an Oven
- E-4 For How Long Should *Hagala* be Done?
- E-5 What to Do When *Tevillat Keilim* Is Not Feasible

HOLY ARTICLES

- F-1 When Can the *Beracha* on a *Tallit* Count for *Tzitzit*
- F-2 *Tzitzit* Attached by a Minor
- F-3 Dealing with Loosened *Tzitzit* Knots
- F-4 Readjusting *Tefillin* that Has Slipped
- F-5 Putting *Tefillin* on an Immobilized Arm
- F-6 Selling *Sifrei Torah* that Are Too Heavy for an Aging Community
- F-7 Leaning on the *Shulchan*
- F-8 Affixing an Unrolled *Mezuza*

MISCELLANEOUS

- G-1 Hosting a Difficult Guest
- G-2 Veto Power for Parents on Choice of Spouse?
- G-3 Thanking HaShem after a “False Alarm”
- G-4 A Divorced Woman Reverting to Pre-Marriage *Minhagim*
- G-5 Guidelines on Warning People about Forbidden Actions
- G-6 Calculating *Ma’aser Kesafim*
- G-7 Returning a Security Deposit with a Different Currency
- G-8 Reframing a Transaction to Avoid *Ribbit*
- G-9 Drying Hands after *Netilat Yadayim* with a Hand Dryer
- G-10 Jewish Attitude Toward Veganism
- G-11 *Netilat Yadayim* on Paint Stained Hands
- G-12 *Terumot and Ma’asrot* on Spices
- G-13 Use of Phrase Whose Etymology is from Another Religion

FAMILY LAW

- H-1 A Mourner *Davening* at a *Minyan* in the Same Building
- H-2 May One Be a *Sandek* Multiple Times for One Family?
- H-3 The Date in a *Ketuba* of an Early Evening Wedding
- H-4 Holding on to Jewelry after a Broken Engagement
- H-5 Omitting *Tachanun* in the Presence of the Recently Remarried

MONETARY LAW

- I-1 Responding to a Nondescript Summons to *Beit Din*
- I-2 The Morality of Searching for a Thief
- I-3 Buying From the Store That Ordered an Item for You
- I-4 Difficulty Returning Objects Left Behind
- I-5 Damages to a Borrowed Chair on Purim
- I-6 Responsibility for Damage by Mysterious Fire
- I-7 Was Payment Made?
- I-8 A Roommate Paying for Failing to Lock the Door
- I-9 Systems to Make a Will Binding
- I-10 Charging for Incidental Work Not Originally Discussed
- I-11 Finding a Credit Note

Shaving Before *Shacharit*

Q I heard a discussion between two learned rabbis on the question of shaving before *Shacharit*. One took a position, along the lines that you once outlined, that work should generally not be performed before *Shacharit*, with possible exceptions only when in *she'at hadechak*. The other rabbi said that shaving is not work, but rather resembles getting dressed in the morning, particularly for clean-shaven people, some of whom go straight to work after *davening*. What is your opinion?

3. אליה רבה סימן פט ס"ק יב

סמוך לשחרית וכו'. דוקא קודם עלות השחר, אבל אחר כך אסורים, דלא עדיפי משאר מלאכות האסורים (פסקי תוס'). אבל בכל בו דף ה' משמע דיש חילוק, דדוקא בשאר מלאכות אסור אחר עלות השחר. ונראה דאפילו לבורסקי אסור, דאין היתר אלא במרחץ ותספורת.

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סי"י

קסג (בקשר לחול המועד)

ולכן ברור לעניות דעתי דכזמננו במדינתנו, שנוהגין אלו הרגילין בתספורת הזקן להסתפר בכל יום ואף אם ביום אחר יום או אחת לשלשה ימים, ליכא שום איסור. ואולי גם הנודע ביהודה יודה בכזה, דמשמע שם בסוף התשובה שרק יחידים היו רגילין להסתפר בכל עת כזמננו ובמקומו.

1. גמרא, שבת דף ט עמ' ב

משנח. לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל, לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין. ואם התחילו – אין מפסיקין. מפסיקין לקריאת שמע, ואין מפסיקין לתפלה.

גמרא. הי סמוך למנחה? אילימא למנחה גדולה – אמאי לא? האיכא שהות ביום טובא! – אלא סמוך למנחה קטנה. "אם התחילו אין מפסיקין". נימא תיהוי תיובתא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: כיון שהגיע זמן תפלת המנחה – אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה! – לא, לעולם סמוך למנחה גדולה, ובתספורת בן אלעשה. ולא למרחץ – לכולא מילתא דמרחץ. ולא לבורסקי – לבורסקי גדולה. ולא לאכול – בסעודה גדולה.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' פט סעי' ז

מותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית, שלא גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי.

Accompanying the *Chazan* with Singing or Humming

Question: When we sing sections of *Kedusha*, some people sing along with the *chazan*, and some just hum the tune. Is one practice more proper than the other?

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סי' כב
הנה בדבר החזנים שכופלין איזה תיבות בחזרת הש"ץ, ודאי אין רוח חכמים נוחה מהם, וכבר צוהו קמאי דקמן ולא הועילו, והחזנים עושיין את שלהם אף חזנים שומרי תורה. כי הפסק אין בזה כשרק החזירו עוד פעם ואמרו כסדר התפלה, דאם היה הפסק אף באם אחד לא נתכוין באיזה תיבות שודאי אף בהכרכות שיוצאין גם בלא נתכוין טוב יותר קודם שאמר השם של ההתימה לחזור ולומר, ואם היה הפסק היה אסור כיון שיוצא גם בלא מתכוין. אבל הוא דוקא כשהחזר ואומר כסדרן, דאם הוא אומר לנגנוניו שלא כסדר הברכה יש חשש הפסק, כמו שיש חזנים שאומרים ב"ישמחו וקוראי עונג שבת וקדשתו שבת". ומסתבר שהוא הפסק.

5. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סי' ד
ולכן יש להנהיג שהשליח צבור יאמר הקדושה בקול רם אחר שיאמרו הצבור בעצמו כדי שישמעו אלו שעומדים באמצע התפלה, ולשמוע מאחד מהצבור שעומד אצלו ושומע מה שאומר לא יצא, אם לא שיודיענו קודם התפלה שיכוין להוציאו כי לרמוז לו בתפלה אסור; אבל מהשליח צבור יוצא אף שבזמננו אין השליח צבור מוציאו, מכל מקום כיון שנתקן להוציא, הוי סתם דעתו לעשות כהתקנה שהוא ממילא כנתכוין להוציא, אם יש לאחד צורך לצאת אף שהוא אינו יודע מזה.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכה סעי' א
אין הצבור אומרים עם שליח צבור "נקדישך", אלא שותקין ומכוונין למה ששליח צבור אומר עד שמגיע לקדושה, ואז עונים הציבור "קדוש".

משנה ברורה שם סי"א
אין הצבור וכו' - הטעם הניתקן ששליח צבור יאמרנו בשביל הקהל ויהיה שלוחם, וכשגם הצבור אומרים אותו איך יקרא שליח שלוחם, וכן בקדיש יש לזוהר שלא לומר עם החזן "יתגדל" וכו' עד "אמן יהא שמיה רבא". ואפילו יש מניין מלבדו ששומעין ומאזינין לשליח צבור גם כן אסור כי על כל אחד שבבית הכנסת החיוב לשתוק ולהאזין לשליח צבור ואחר כך לענות אחריו. ומטעם זה אפילו אם ירצה ללמוד על ידי הרהור, גם כן אסור משעה שמתחיל החזן "נקדש" וכן בקדיש אם לא בשעה שהחזן מאריך בניגון ולא בשעה שמחתך האותיות; ואינו נקרא קדושה אלא "נעריצך וכו'" (הוא למנהג הספרד שאומרים כן בכל תפילת שחרית וכן לאשכנזים שאומרים "נקדש") "לעומתם וכו'" "ובדברי וכו'", אבל שאר הנוסח שמוסיפין בשבת אינו בכלל קדושה ואינו צריך להאזין אחר החזן בזה [וכן המנהג כהיום שאומרים זה קודם החזן]

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קט סעי' ב
אם מתחיל להתפלל עם שליח צבור, כשיגיע עם שליח צבור ל"נקדישך", יאמר עמו מלה במלה כל הקדושה, כמו שהוא אומר ...

Davening When Waiting for Tefillin

If I do not have my tefillin with me, but someone will lend me his during chazarat hashatz, what davening should I say before getting them?

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' סו סעי' ח
צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק לאחר שאמר "גאל ישראל", רק אם אירעו אונס שלא הניח תפילין ונודמנו לו בין גאולה לתפלה מניח אז, ולא יברך עליהם עד אחר שיתפלל, אבל טלית לא יניח אז.

מגן אברהם שם סי' ק
... צריך עיון - מי שאין לו תפילין, אם טוב יותר להתפלל עם הצבור בלא תפילין או מוטב שיתעכב אחר תפלת הצבור להשאיל תפילין מחבירו כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל בתפילין? וקצת משמע בתוספות דתפלת צבור עדיף, אך יש להוכיח מדאמרין סוף סי' קי"א דסמיכת גאולה לתפלה עדיף מתפלה עם הצבור, ותפילין עדיף מסמיכת גאולה לתפלה, כמו שכתוב כאן, אם כן, קל וחומר שתפילין עדיפי מתפלת צבור ...

6. שולחן ערוך ורמ"א, אורח חיים סי' נד סעי' ג
המספר בין "ישתבח" ל"יוצר", עבירה היא בידו והזוהר עליה מעורכי המלחמה. ויש מי שאומר שלצרכי צבור או לפסוק צדקה למי שבא להתפרנס מן הצדקה, מותר להפסיק. הגה: וזוהו נתפשט מה שנהגו בהרבה מקומות לברך הוליה או לקבול בבית הכנסת שיעשה לו דין, בין "ישתבח" ל"יוצר" ... וכן מי שלא היה לו ציצית או תפילין והביאו לו בין "ישתבח" לקדיש, יכול להניחם ולברך עליהם, אבל בין קדיש ל"ברכו" לא יפסיק בשום דבר (אור זרוע, פרק תפלת השחר), וכל שכן שלא יפסיק לאחר שאמר השליח צבור "ברכו" קודם שמתחילין ברכת "יוצר"

1. גמרא, ברכות דף יד עמ' ב
אמר עולא: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' כה סעי' ד
צריך שיהיו תפילין עליו בשעת קריאת שמע ותפלה.

3. תוספות, ברכות דף יד עמ' ב
ומנח תפילין ומצלי - ומהתם משמע שמותר להניח תפילין בין גאולה לתפלה, וכן בטלית - מניח אדם טליתו בין גאולה לתפלה ... מכל מקום יש לחלק בין תפילין לטלית, דעיקר קריאת שמע ותפלה שייכי בתפילין, כדאמר בסמוך "כאילו מעיד עדות שקר בעצמו", פירוש: באדון שצוה שהוא קורא "זהו לטוטפת ולאות על ירך", ואין. ותפלה נמי כדאמר, קרי קריאת שמע ומתפלל זו היא מלכות שמים

4. שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן ד
(ה) והנה שנינו (ברכות כב:): ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרנות עד שלא תהא הנץ החמה, יעלה ויתכסה ויקרא, ואם לאו יתכסה במים ויקרא. עד כאן. ולכאורה יש להקשות: דהא הוי כמעיד עדות שקר בעצמו, שהרי הוא קורא בלא תפילין. ונראה דמכאן מוכח כמו שכתב המאירי (ברכות יד:): דהא דאמרין דהוי כמעיד עדות שקר בעצמו, היינו אם עשה כן דרך זלוול, וכתב: ומה שביארנו שהדברים אמורים במי שמקל בהנחת תפילין דרך פירוק עול מצות, הוא מפני שיש נמנעים מזה מצד אחר כגון משום גוף נקי וכו'. עיין שם. ואם כן, הכא נמי שממחר לקרות קריאת שמע עם הנץ החמה ולא עבד הכי דרך זלוול במצות תפילין, משום הכי אין לחוש לכלום. וסיעתא למה שכתב הלבוש (בסי' נח), והובא במשנה ברורה (שם סק"ה), שהמאחרים קריאת שמע בשביל טלית ותפילין טועים, ואפילו אם ספק לו שמא יעבור זמן קריאת שמע אין להמתין על טלית ותפילין, דאינו מעכב זה את זה, אבל בלאו הכי ימתין, דכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כמעיד עדות שקר בעצמו. ... וכיוצא בו ראיתי להגאון שואל ומשיב תנינא (ח"ג סי' עב) שכתב גם כן, דלא שייך כמקריב עולה בלא מנחה וזכו, אלא כשאין מניח תפילין בו ביום, אבל כשמניחן אחר כך אין מחוסר זמן לבו ביום, וכגון זבח ואחר כך נסכים. אלא דעדין יש לחוש משום שמעיד עדות שקר בעצמו, ויש לומר דדוקא במזיד אמרינן הכי וכו', ולא כשהוא מוכרח לכך.

Continuing a *Minyan* with Less Than Ten

I once learned that when a *minyan* starts with ten men and one or two leave, the *minyan* can continue normally. Is this true?

4. תרומת הדשן סי טו

שאלה: התחילו להתפלל בעשרה בשחרית ולאחר קדושה הלכו מקצתם להם, רשאים הנשארים שוב לגמור כל התפילה אפילו סדר קדושה וקדיש שאחר כך, או לא? וכן בערבית מוצאי שבת יש להסתפק בזה.

תשובה: יראה דרשאי לגמור סדר קדושה וקדיש אחר כך, כי הא דמיייתי אשירי ומרדכי פרק ג' דמגילה מן הירושלמי דפורסים על שמע ותפלה לפני התיבה וקריאת התורה ומפטיר בצבור, אף על גב דתני בכולהו: "אין פותחין בהן בפחות מעשרה", מכל מקום אם התחיל בעשרה גומריין; ועל כולן אומר הוא "ועוזבי השם וגו'". ונראה דסדר קדושה וקדיש שאחר כך מיקרי גמר תפלת שמונה עשרה, ולכן אין אומר שליח ציבור קדיש שלם עד אחר סדר הקדושה, ואותו קדיש שלם חוזר אתפלת שמונה עשרה, שהרי אומר "תתקבל" ועל פסוקים ודברי תורה אין אומריין "תתקבל", ואם כן זהו גמר התפילה שמעתי שאחד מהגדולים הורה כך שאם התחילו התפילה בעשרה רשאיין לגמור סדר קדושה וקדיש שאחר כך שלא בעשרה, ומעמא לא הוגד לי. אמנם נראה שאם התחילו בשחרית לומר קדיש וברכו ויוצר בעשרה והלכו מקצתם, וכן בערבית כהאי גוונא אין להתפלל שוב שמונה עשרה לפני התיבה, ושיאמר שליח ציבור קדושה וקדיש אחר כך או בערבית של מוצאי שבת סדר קדושה וקדיש שאחר כך, דקריאת שמע וברכותיה לחוד ותפילה לחוד ... דתפלה אינה נגדרת אחר קריאת שמע, דאשכחן בכמה מיילי דחמירי תפלה מקריאת שמע, אף על גב דצריך למסמך גאולה לתפלה, היינו משום דאדרבה קריאת שמע וברכותיה הכשר דתפלה הן, מכל מקום לא אתחלתא דתפלה ... וכן נראה נמי דאם התחילו בתפלה בעשרה ביום הכניסה וקודם קריאת התורה הלכו מקצתם, אין קוראים בתורה פחות מעשרה ... דקריאת התורה בצבור חשיבא מילתא בפני עצמה ...

1. משנה, מגילה פרק ד משנה ג

אין פורסין את שמע, ואין עוברין לפני התיבה, ואין נושאיין את כפיהם, ואין קורין בתורה, ואין מפטירין בנביא, ואין עושין מעמד ומושב, ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת התנים, ואין מזמנין בשם פחות מעשרה

2. ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד

מכיון דתנינן אין פורסין את שמע פחות מעשרה וליידא מילה תנינן אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה, לכן צריכה כהדא דתני: אין פורסין את שמע פחות מעשרה; התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן, גומר. אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה; התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן, גומר. אין נושאיין את כפיהן פחות מעשרה; התחילו בעשרה ויצאו להן מקצתן, גומר. אין קוראין בתורה פחות מעשרה; התחילו בעשרה ויצאו להן מקצתן, גומר. אין מפטירין בנביא פחות מעשרה; התחילו בעשרה ויצאו להם מקצתן, גומר. ועל כולם הוא אומר "ועוזבי יי יכלו" (ישעיה א, כה)

3. שו"ת הרשב"א חלק א סי צה

שאלה: הא דאמרינן במגילה (כג:): אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה. ואמרינן עלה בירושלמי אם התחילו אין מפסיקין. מי אמרינן אפילו התחילו באבות גומר אפילו "קדוש", או דילמא "קדוש" לא אלא מדלג ל"אתה קדוש"?

תשובה: מסתברא ודאי דאומר "קדוש". הדא דפריסת שמע משום קדושה היא. ואפילו הכי קאמר דאם התחיל בברכת יוצר אור גומר ואומר קדושה דעיקרו מחמתה הוא. ועוד, דירידת לפני התיבה יש בכללה "קדוש" ועל כן הוא אומר "ואם התחילו, אין מפסיקין".

<<

Continuing a Minyan with Less Than Ten

7. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סי' יט

הנה בדבר עיון בספר בזמן חזרת הש"ץ, עיין במגן אברהם סימן קכ"ד ס"ק ה שהביא מתשובת מ"ע דהאנשים שלומדים בעת חזרת הש"ץ התפלה, אם מכוונים לסוף הברכה לענות "אמן" כראוי אין למחות בידם, משמע שמובר דכל השתיקה היא רק כדי שיוכל לומר "אמן", שלזה סגי בכונה לידע סוף הברכה על מה עונה "אמן", שלכן סובר שליכא איסור ואין למחות בידם, אך מסיק דבספר ווי העמודים קרא תגר עליהם וציין לסימן צ' סעי' י"ח שכתב שם הרמ"א לענין אחר דאפילו מי שתורתו אומנתו, שמדינא יש לו להתפלל בבית המדרש שקבע ללמוד בו אפילו בלא עשרה, דאפילו הכי לא ירגיל עצמו לעשות כן, שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מבית הכנסת. וגם מסיק: וכל שכן שלא יעסוק בתורה בבית הכנסת בזמן שהצבור אומרים סליחות ותחנונים ... אבל לעניות דעתי נראה שהוא רק כשאכא עשרה ששומעין חזרת הש"ץ ולא מפסיקין כלל, שלהאחרים הם סוברים שמותר מדינא ללמוד לאלו שיוכלו לכיין לסוף הברכה לענות "אמן" אי לאו הא דילמדו אחרים ממנו, אבל כשליכא עשרה אסור מדינא, דהא תקנת חזרת הש"ץ היתה לאלו שהיה מוציא אותם בתפלת שמונה עשרה, ומפורש כן בסעיף ג' דכתב: קהל שהתפללו וכולם בקיאים בתפלה אף על פי כן ירד ש"ץ והוור להתפלל כדי לקיים תקנת חכמים, ואם כן הרי צריך להיות ממש כפי התקנה שתקנו להוציא את שאינו בקי דצריך דוקא שישמעו לכל מה שאומר הש"ץ וצריך שיהיו עשרה השומעין דוקא דהא תפלת שמונה עשרה אין יכול אחד להוציא את חברו ... אבל בשביל האינם בקיאים תיקנו ענין חדש דתפלה על ידי ש"ץ שהוא דוקא בעשרה ובתפלה זו יוצאין מצות תפלה האינם בקיאים, וחייבו זה לכל צבור ... וזהו מה שכתב הטור שם מתשובת הרא"ש דכשאין תשעה המכוונים בברכות שליה ציבור "קרוב בעיני להיות ברכת ש"ץ לבטלה" כי נתקנה ברכות ש"ץ לאומרים בעשרה, וזה שכתב "קרוב" אבל לא ממש – עיין בדרישה בשם הבית יוסף שהוא משום דאם התחילו בעשרה גומר השליח ציבור אף כשיצאו מקצתן ... אם כן גם לענין השיבות "ועוזבי ה'" נמי יש להחשיבו כיצא לכאורה. שלכן מוכרחין לומר דתשובת מ"ע הוא רק באיכא עשרה מכוונים להשליח ציבור סובר דאין למחות בידם ...

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' נה, סעי' ב, ג

בן אם התחיל לומר קדיש או קדושה בעשרה ויצאו מקצתן, גומרים אותו הקדיש או אותה הקדושה שהתחיל, והוא שנשתיירו רובן. הגה: ומכל מקום עבירה היא לצאת, ועליהם נאמר "ועוזבי ה' יכלו" (ישעיה א, כח) (ירושלמי). אבל אם נשאר עשרה, מותר לצאת (מרדכי פ' בתרא דמגילה).

גן אם התחיל באבות ויצאו מקצתן, גומר אפילו קדושה. הגה: ואם יצאו מקצתן לאחר שהתחילו להתפלל יוצר, לא יתחיל השליח ציבור להתפלל התפלה בקול רם, דכבר נשלם תפלת יוצר. ואם יצאו לאחר שהתחיל בקול רם וקדושה, יכולים להשלים כל סדר קדושה ולומר הקדיש שלם שלאחריה דשייך לתפלה, שהרי אומר "תתקבל צלותהון וכו'", אבל אין קורין בתורה, דזהו ענין אחר. ותפלת ערבית וקדיש שלאחריו לא שייך לקריאת שמע וברכותיה.

משנה ברורה שם ס"ק כב

לקריאת שמע וברכותיה – ומשום הכי אם התחילו ברכת ערבית בעשרה או אפילו רק "ברכו" לחוד ואחר כך יצאו מקצתן, אין לו רק לגמור הקדיש שקודם התפלה, לפי שהקדיש שייך לברכת קריאת שמע, אבל לא יאמר הקדיש שאחר תפלת שמונה עשרה, לפי שהתפלה אינה חבור לברכות של קריאת שמע, וכל שכן סדר קדושה וקדיש במוצאי שבת. אבל אם היו עשרה בשעה שהתחילו להתפלל תפלת שמונה עשרה בלחש ואחר כך יצאו מקצתן, יש לומר הקדיש שלם שלאחר התפלה, דהקדיש שייך לתפלה, ובמוצאי שבת יכול לומר החצי קדיש שאחר התפלה וגם הסדר קדושה וקדיש שלם שאחר כך, לפי שכל זה שייך לתפלה כמו בשחרית:

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' ככד סעי' ד

כששליח ציבור חוזר התפלה, הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות "אמן"; ואם אין תשעה מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה; לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין תשעה זולתו, ויכוין לברכת החזן.

Repeating Shemoneh Esrei by Mistake

I was in the middle of reciting *Shemoneh Esrei* of *Mincha* when I realized that I had already *davened*. What was I supposed to do under those circumstances and why?

<<

הברכה, ובהא אפילו רבי יוחנן מודה דלא קאמר ר' יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו אלא תפלת נדבה כגון תחנונים וכיוצא בהן, אבל תפלת חובה לא קאמר. ורב האי גאון ז"ל כתב: הא דאמר רבי יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו היינו דווקא על ידי חידוש, אבל בלא חידוש אסור.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קז סעי' א

אם הוא מסופק אם התפלל, חוזר ומתפלל, ואינו צריך לחדש שום דבר; אבל אם ברי לו שהתפלל, אינו חוזר ומתפלל בלא חידוש; ועל ידי חידוש, חוזר ומתפלל בנדבה כל הפעמים שירצה, חוץ מתפלת מוסף שאין מתפללים אותה בנדבה; ובשבת ויום טוב, אינו מתפלל תפלת נדבה כלל, ואם התחיל להתפלל על דעת שלא התפלל, ונזכר שכבר התפלל, פוסק אפילו באמצע ברכה אפילו יכול לחדש בה דבר.

משנה ברורה שם ס"ק ב, ז

בן חוזר ומתפלל - ומתנה ואומר: "אם לא התפללתי, תהא לחובתי; ואם התפללתי, תהא לנדבה." ואף על פי שכל ספק מדברי סופרים להקל, מכל מקום הכא חוזר ומתפלל, מפני שהלואי שיתפלל אדם כל היום בתורת נדבה ועל ידי חידוש וכדלקמיה, והכא כשהחוזר ומתפלל על הספק, אין צריך חידוש, דאין לך חידוש גדול מזה שיצא ידי ספיקו.

זו ואפילו יכול וכו' - דתחלת תפילתו היה מסתמא בודאי לשם חובה, שהרי היה סבור שלא התפלל עדיין ולא מהני בה חידוש, ולכך אפילו אם ירצה עתה לגומרה לשם נדבה, לא מהני, כיון שכבר התחיל בה לשם חובה, דאי אפשר להביא קרבן שחציו חובה וחציו נדבה.

1. גמרא, ברכות דף כא עמ' א

אמר רב יהודה אמר שמואל: היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל - פוסק, ואפילו באמצע ברכה. - איני? והאמר רב נחמן: כי הוינן בי רבה בר אבוה, בעץ מיניה, הני בני בי רב דמעו ומדכרי דחול בשבת, מהו שיגמרו? ואמר לן: גומרינן כל אותה ברכה! - הכי השתא! התם - גברא בר חיובא הוא, ורבנן הוא דלא אמרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא - הא צלי ליה.

שם

רבי אלעזר אמר: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - חוזר וקורא קריאת שמע. ספק התפלל, ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל. ורבי יוחנן אמר: ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

שם

ואמר רב יהודה אמר שמואל: התפלל ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין, אם יכול לחדש בה דבר - יחזור ויתפלל, ואם לאו - אל יחזור ויתפלל.

2. רא"ש, ברכות פרק ג סי' טו

והלכתא כרבי יוחנן דאמר הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו. ונראה דלא קאמר אלא אם ספק לו אם התפלל, והכי קאמר: אינו חושש ומתפלל מספק דאף אם התפלל כבר, מאי נפקא מינה, אף אם מתפלל כל היום כולו מספק. ולא פליג אדרב יהודה אמר שמואל דאמר (שם) פוסק אפילו באמצע הברכה. והכי אמרינן לקמן בפרק אין עומדין (דף לא א): יכול יתפלל אדם כל היום כולו? כבר מפורש על ידי דניאל "זומנין תלתא ביומא וגו'", ומשמע שאין לו לאדם להתפלל יותר משלוש פעמים ... ורב אלפס ז"ל כתב אהא דאמר רבי יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו - מפרשי רבנן: הני מיילי ביחיד ואדעתא דרשות, אבל אדעתא דחובה, אסור. וצבור, בין אדעתא דחובה בין אדעתא דרשות אסור, דקיימא לן דתפלות כנגד תמידין תקנום, וכשם שאין הצבור מביא עולת נדבה כך אין הצבור מתפללים תפלת נדבה, אבל היחיד מתפלל תפלת נדבה שכן היחיד מביא עולת נדבה; הלכך אין היחיד מתפלל תפלת המוספין נדבה, שאין מתנדב קרבן מוסף. והא דקאמר רב יהודה אמר שמואל: היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל, פוסק אפילו באמצע הברכה - ומפרשי לה רבנן: כגון שכבר התפלל תפלתו [ועמד להתפלל] אדעתא דחובה ושכבר התפלל אדעתא דחובה ונזכר שכבר התפלל, פוסק אפילו באמצע הברכה, שאם בא לגומרה נמצא כמו שהקריב שני תמידים בשחרית שהוא עובר משום בל תוסיף, ולהכי פוסק אפילו באמצע

>>

A Chazan Who Has Animosity Toward a Congregant

May one serve as a *chazan*, in general, or as *ba'al tokeiah* on Rosh Hashana if he hates one of the shul's congregants for no good reason, especially if this causes the congregant to have great difficulty concentrating?

4. שו"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סי' ס"ט

שנו

שאלתו על דבר התוקע אם יחיד יכול למחות. הנה מבואר בט"ז ומגן אברהם דעכשיו אינו יכול למחות דהוי הכל אחר רוב פורעי המס, וכן הסכים הט"ז וכן הפרי מגדים בשם הלבוש. אך יש לומר דהמנהג הוי רק בשליח צבור ורב, דאין מוציאין את הרבים ידי חובתן, אבל בשופר שמוציא הרבים, איך יוציאנו בעל כרחו, וספק בתקנה אם הוי התקנה גם על זה, אוקמוהו אדינא. ויש לומר דיחיד יכול למחות ולומר דכיון דכבר יש לו חזקה לתקוע, זה לא נחשב כקבלוהו כבר, דכל שנה הוי ענין בפני עצמו, דאינו דומה לשליח צבור, דשליח צבור הוי מעשיו תמיד להתפלל יום ולילה, לכך כיון דאין לו הפסק הוי כקבלוהו כבר, אבל בתקיעות דמפסיק כל השנה זה נחשב כל שנה כקבלה חדשה ... ואף אם דומה לאם כבר קבלוהו, מכל מקום התם מיירי באם אין בו חסרון רק דנעשה שונאו, דאז כיון דמדינא כשר, לכך נהי דמתחלה יכול למחות גם בזה, מכל מקום אם כבר קבלוהו, אינו יכול למחות, אבל אם טוען בשביל איזה קלקול מעשיו שנתחדש בשליח צבור או נודע עתה, אם רואין בני העיר שיש בו ממש, ודאי יכול היחיד למחות אף שקבלוהו תחלה, דשליח צבור דומה לשתלא טבחה ואומנא, דלא בעי התראה ומסלקינן להו בלי התראה ... אך זה כגון אם אין הדבר נהוץ לשליח צבור זה או שיש שני אנשים אשר אפשר לקבלם ושיוין הם להצבור זה כמו זה, אז נהי דהצבור רוצים בזה, יכול היחיד למחות עד שימתינו שיבא שליח צבור המרוצה לכולם או לקבל השני השוה לכולם. אך אם דבר נהוץ לשליח צבור מיד וליכא אחר רק זה, או אף שיש אחר רק שאין הצבור רוצים בו רק בזה והיחיד אומר להיפוך, ודאי אין היחיד מכריע הצבור ... ילכו אחר הרוב; ולכך הכא נמי, אם יש תוקע אחר והצבור ניהא להו גם בו רק שרוצים גם בהראשון, בזה היחיד יכול למחות ויקבלו השני אם יש ליחיד טעם הגון הנראה שהראשון קלקל מעשיו יותר מבראשונה, אבל אם אין הצבור רוצים בהשני רק דוקא בהראשון, אז אין היחיד יכול למחות ויתקע הראשון והיחיד יכוין לצאת בתקיעתו. וכמו דהשליח צבור צריך לכוין להוציא שונאו, כן יכוין התוקע להוציא המוחה והמוחה יכוין לצאת בתקיעתו:

1. בית יוסף אורח חיים סי' נג

מהר"י קולון כתב ... שהתפלה הוא של הקהל שהיה במקום התמידין שהיו באים משל צבור, ואין ראוי שיהיה אדם שלוחם להקריב קרבנם שלא מדעתם ורצונם. ומטעם זה פסק רבינו שמהה דאפילו יחיד יכול לעכב את החזנות ולומר: "איני הפיץ שיהיה פלוני חזן", אם לא שכבר הסכים עליו מתחלה

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' נג סעי' יט

... אפילו יחיד יכול לעכב ולומר: "איני רוצה שפלוני יהיה חזן", אם לא שכבר הסכים עליו מתחלה. הנה: ודוקא שיהיה לאותו יחיד טעם הגון על פי טובי העיר, אבל בלאו הכי אין היחיד יכול למחות בשליח צבור. ואם הוא שונאו, יכול למחות בו קודם שהסכים עליו.

משנה ברורה שם סי' נג

שונאו – רוצה לומר, שידוע באמת מכבר שהם שונאים זה לזה, לכך יכול למחות בו, דאינו נעשה שלוחו לתפלה בעל כרחו. אבל אם אומר שהוא שונאו, לאו כל כמיניה:

מגן אברהם שם סי' כ

ונראה לי דדוקא בזמניהם, שהיה השליח צבור מוציא הרבים ידי חובתם בתפלתו, אז היה יחיד יכול לעכב, דאין נעשה שלוחו בעל כרחו, מה שאין כן עתה שכלם בקיאות, רק השליח צבור הוא לפיוטים, אף על פי שאומר קדיש וברכו, אין כל כך קפידא

3. רמ"א, אורח חיים סי' תקפא סעי' א

וידקדקו לחזור אחר שליח צבור היותר הגון והיותר גדול בתורה ומעשים שאפשר למצוא, שיתפלל סליחות וימים נוראים; ושיהא בן שלשים שנים, גם שיהא נשוי (כל בו). מיהו כל ישראל כשרים הם, רק שיהיה מרוצה לקהל; אבל אם מתפלל בחזקת, אין עונין אחריו "אמן". וכן צריך שיוציא כל אדם בתפלתו; ואם יהיה לו שונא ומכוין שלא להוציא, גם אוהבו אינם יוצאים בתפלתו

Standing During Chazarat HaShatz

Should one stand during *chazarat hashatz*? In my shul, some people stand, but most sit. Is this a clear *halacha* or simply a matter of personal preference?

4. שו"ת יחווה דעת חלק ה ס"י יא

... אילו היו דברי הרמב"ם כפשטם, היה לו להרמ"א להביאם, ולמה הוצרך להביא זאת מדברי הגהות מנהגים. אלא ודאי דלאו דוקא עמידה, אלא הוא על דרך שאמרו (בסוטה לט ע"א): כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה, שנאמר "וכפתחו עמדו כל העם" (נחמיה ח'), ואין עמידה אלא שתיקה ... ומכל מקום אין לקהל לשבת אלא עד לאחר שיסיים השליח ציבור ברכת "האל הקדוש", וכמו שכתב כיוצא בזה הרמ"א בדרכי משה (סימן קכה), שמהר"ל לא היה מדבר אפילו לצורך מתחילת הקדושה עד סיום "האל הקדוש".

בפיכוח: מותר מן הדין לשבת בחזרת השליח צבור מיד לאחר שמסיים השליח צבור ברכת "האל הקדוש". ובלבד שלא ישב בתוך ארבע אמות של השליח צבור שמתפלל, וכמבואר בשלחן ערוך /אורח חיים/ (סימן קב סעיף א'). ורק אם הוא זקן או חלש, מותר, ... וכשיגיע השליח צבור ל"מודים" צריך לעמוד ולהשתחוות כשאומר מודים דרבנן, וישאר עומד עד שיסיים מודים דרבנן. והמחמיר לעמוד בכל חזרת השליח צבור, תבוא עליו ברכה.

1. דרכי משה, אורח חיים סי' קכד ס"ק א

מצאתי כתוב בהגהות מנהגים (טירנא עמ' ג אות י) שכל העם יעמדו כשהוזר השליח ציבור התפילה והביא קצת ראייה לדבריו

2. רמ"א אורח חיים הלכות תפלה סימן קכד

סע' ד

(יש אומרים שכל העם יעמדו כשהוזר השליח ציבור התפלה), (הגהות מנהגים).

משנה ברורה שם ס"ק כ

יעמדו – טעמם כיון שמכוונים ושומעים משליח ציבור ושומע כעונה, וכאלו מתפללין בעצמם דמיה. וכן היה מנהג הקדמונים. ועכשיו בעונותינו הרבים כל אחד עושה כפי דעתו, ומהם יושבים ומשיחים [פרי מגדים]

3. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק

ט הלכה ג

ואחר שיפסיע שליח ציבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד, מתחיל ומתפלל בקול רם מתחילת הברכות להוציא את מי שלא התפלל, והכל עומדים ושומעים ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה, בין אלו שלא יצאו ידי חובתן בין אלו שכבר יצאו ידי חובתן..

5. שו"ת ישכיל עבדי חלק ב - אורח חיים סי' ב

כוונתם רצויה לכבוד בית הכנסת מקום השראת שכינת עוזינו, שיהיו כל העם יושבים ודוממין ומכוונים את דעתם לברכות השליח ציבור. מה שאין כן בהיותם חופשים לעצמם, זה יושב וזה עומד וזה מהלך ומביט אנה ואנה. או גם הרוצה לכיון לברכות השליח ציבור לא יוכל לשים לבו היטב מקול ההמולה של הקהל העומדים ומהלכים אנה ואנה.

6. גמרא, פסחים דף נא עמוד ב

ההולך ממקום וכו'. בשלמא ההולך ממקום שעושים למקום שאין עושין נותנין עליו הומרי מקום שהלך לשם, ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ולא ליעבד, אלא ממקום שאין עושין למקום שעושין – "אל ישנה אדם מפני המחלוקת", ונעבד? הא אמרת: נותנין עליו הומרי מקום שהלך לשם והומרי מקום שיצא משם! – אמר אביי: ארישא. רבא אמר: לעולם אסיפא, והכי קאמר: אין בזו מפני שינוי המחלוקת. מאי קא אמרת: הרואה אומר מלאכה אסורה – מימר אמרי: כמה במלני הוי בשוקא.

Priorities for a Slow Davener

Q

I daven slower than most people in my shul, and, as a result, I usually miss responding during Kedusha. What can/should I do to remedy the situation?

<<

לסמוך גאולה לתפלה, דינא הכי

משנה ברורה שם ס"ק יד

אבל לכתחילה וכו' – ובספר אליה רבא האריך מכמה פוסקים דאפילו לכתחילה מותר להתחיל עם השליח ציבור בשוה, ועיין חיי אדם שמשמע מיניה דעל כל פנים בשחרית בודאי יש להקל בזה כדי שלא יצטרך להמתין כל כך ב"שירה חדשה", עיין שם. ואפילו במנחה יש להקל בזה על ידי צורך קצת

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"י ז סעי' י

כשעומד עם הציבור אסור לו להקדים תפלתו לתפלת ציבור, אלא אם כן השעה עוברת ואין הציבור מתפללין לפי שמאריכים בפיוטים או לסבה אחרת

משנה ברורה שם ס"ק לד, לה

לד' עם הציבור אסור – אף על גב דבסעיף הקודם כתב דאפילו הוא בביתו יכוין לשעה שהציבור מתפללין, היינו כדי שתהא תפלתו נשמעת, אבל איסורא ליכא אי מקדים לתפילת צבור; אבל כשעומד עם הציבור ומקדים, איסורא נמי איכא. ועיין באורחות חיים שכתב הטעם מפני שהוא כמבזה את הציבור, ומשמע כגמרא דאפילו אם הוא רוצה לעשות זה בשביל לימוד התורה, כגון שיש לו שיעור קבוע ללימוד תורה אצל אחד. כתב הב"ח דאם צריך הוא למהר תפלתו, כגון שיוצא לדרך, יצא מבית הכנסת ויתפלל בביתו, ואפשר דבשביל לימוד התורה גם כן מותר לעשות כן

לח' להקדים תפלתו – ואפילו רוצה לצאת הו"ן לבית הכנסת, כך כתב המגן אברהם בשם הריב"ש; אבל בספר מאמר מרדכי כתב דאין מדברי הריב"ש ראיה, ומסיק דאין בו איסור דמקדים תפלתו אלא דלאו שפיר עבד, דמפסיד מיהא תפלת הציבור:

6. שולחן ערוך אורח חיים ס"י סו סעי' ג

לקדיש ולקדושה ולברכו, מפסיק אפילו באמצע הפסוק

משנה ברורה שם ס"ק יז

לקדיש – היינו ל"אמן, יהא שמויה רבא" עד "עלמיה" ולא יאמר "יתברך" ויענה "אמן" אחר "דאמירן בעלמא" אבל על "תתקבל", "יהא שלמא", "עושה שלום" לא יענה "אמן" כי אינו אלא מנהג; ולקדושה יאמר רק "קדוש" ו"ברוך", שזהו עיקר קדושה, ולא "ימלוך", וכל שכן שלא יאמר "נקדש" ושאר דברים שמוסיפין בשבת

1. גמרא, ברכות דף כא עמ' ב

הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין... רבי יהושע בן לוי אמר: אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדושה – יתפלל, ואם לאו – אל יתפלל.

2. ביאור הלכה ס"י קט סעי' א

הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור וכו' – נסתפקתי אם מדרך טבעו להאריך בתפלה ואינו יכול לסיים עד קדושה, אם מותר להתחיל. ומכאן אין ראיה לאיסור, דאפשר דזה לאו תפלת צבור גמורה מקרי מאחר שלא התחיל עמהן בשוה, וכמו שכתב הפרי מגדים, אבל אם מתחיל בשוה, אפשר כיון דעתה חל עליו החיוב להתפלל בצבור והיוב עניית הקדושה לעת עתה אין עליו, אין לו לחוש כלל למה שאחר כך לא יהיה יכול לקיים מצוה דעדיפא מזה, וגם דאז יהיה אנוס ופטור מלענות. ומכל מקום אין להביא ראיה להקל ממה דנקט הגמרא "ומצא צבור מתפללין" ולא נקט יותר רבותא את הענין שצוירנו, דאפשר דהגמרא מילתא דשכיחא נקט

3. ערוך השולחן, אורח חיים ס"י קט סעי' ה

והנה לפי מה שנתבאר דקדושה דוחה תפלה בצבור, אם כן אותם בני אדם המאריכים בתפלת שמונה עשרה באופן שאפילו יתחילו עם הציבור לא יסיימו קודם הקדושה, איך מצאו ידיהם ורגליהם? והא זהו נגד הגמרא, והיה להם להמתין עד אחר הקדושה! ומעולם לא שמענו ולא ראינו מי שיעשה כן וכמה גדולי עולם המאריכין בתפלה עד אחר קדושתו ואולי שמפני זה המנהג ברוב תפוצות ישראל להמתין על הרוב בחזרת הש"ץ כדי שלא יכשל בזה; אמנם אין זה מספיק. ונראה לי שזה לא אמרו חז"ל אלא באדם שאינו מאריך בתפלה אלא שבא אחר שכבר הציבור התחילו להתפלל, דאדם כזה ימתין עד אחר קדושה ויתפלל ביחידות; אבל מי שדרכו להאריך בתפלתו ומתפלל תמיד עם הציבור אין סברא שלעולם נבטלו מתפלת ציבור, אלא מתפלל עם הציבור

4. שולחן ערוך, אורח חיים ס"י קט סעי' ב

אם מתחיל להתפלל עם שליח ציבור, כשיגיע עם שליח ציבור ל"נקדישך", יאמר עמו מלה במלה כל הקדושה, כמו שהוא אומר, וכן יאמר עמו מלה במלה ברכת "האל הקדוש" וברכת "שומע תפלה", וגם יכוין כשיגיע שליח ציבור ל"מודים" יגיע גם הוא ל"מודים" או ל"הטוב שמך ולך נאה להודות", כדי שישחה עם השליח ציבור ב"מודים". הנה: אבל לכתחלה לא יתחיל עד אחר שאמר קדושה ו"האל הקדוש", אלא שאם הוצרך להתחיל מכה שהשעה עוברת, כדי

<<

Pre and Post-Sleep Recitations for Those Who Sleep by Day

Q I work a night shift and therefore sleep in the day rather than at night. What do I do about saying *Kri'at Shema Al Hamita, Elohai Neshama, and Modeh Ani*?

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רלא סעי א

אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת הצהרים, יישן. הגה: וכשניעור משנתו אין צריך לברך "אלהי נשמה" (בית יוסף); ויש אומרים שיקרא קודם שיישן: "יהי נועם"

1. גמרא, ברכות דף ד עמ' ב

אמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת, מצוה לקרותו על ממתו. אמר רבי יוסי: מאי קרא? "רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודמו סלה."

6. משנה ברורה ס"י מז ס"ק ל

קודם אור היום – ואפילו במשכים אחר הצות לילה לאיזה ענין ודעתו לחזור ולישן עוד אחר כך שינת קבע, אפילו הכי יוכל לברך כל אלו הברכות ושוב לא יצטרך לברך אותם כשיקום בבוקר, לבד ברכת "אלקי נשמה" יאמר בלי התימה ו"המעביר שינה" יאמר בלי הזכרת השם, ואחר כך כשיקום בבוקר, יאמר אותן בהזכרת שם ומלכות בראוי.

2. גמרא, ברכות דף ס עמוד ב

הנכנס לישן על ממתו אומר מ"שמע ישראל" עד "ויהי אם שמוע". ואומר "ברוך המפיל חבלי שינה על עיני ... והאר עיני פן אישן המות, ברוך אתה ה' המאיר לעולם כולו בכבודו". כי מתער, אומר: "אלהי, נשמה שנתת בי מהורה, אתה יצרתה בי ...". כי שמע קול תרנגולא, לימא: "ברוך אשר נתן לשכוי בינה ..."

7. משנה ברורה ס"י א ס"ק ח

טוב לומר תיכף בקומו: "מודה אני לפניך, מלך חי וקיים, שהחזרת בי נשמותי בחמלה, רבה אמונתך".

3. שו"ת בצל החכמה חלק ה ס"י קסו

וזה כעין מה שכתב השיטה מקובצת בשם הראב"ד, העתקתיו לעיל (אות ה) "שלא נתקנה על הנאת עצמו בלבד, אלא על נהוג שבועולם גם כן" – עיין שם. לפי זה אתי שפיר שמברך "המפיל חבלי שינה על עיני", כיון שגם על הנאת עצמו נתקנה. ומכל מקום אין לברכה רק היכא דאיתניהו לתרווייהו: הנאת עצמו וגם מנהגו של העולם. ולכן בישן ביום אינו מברך, דליכא מנהגו של עולם. וכן אינו מברך בשאין דעתו לישן בלילה כלל, דאף דאיכא מנהגו של עולם, אין כאן הנאה.

8. שולחן ערוך אורח חיים ס"י מז סעי ב

עכשיו, מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם [ברכות השחר], נהגו לסדרם בבית הכנסת ועונין "אמן" אהריהם, ויוצאים ידי חובתן.

4. ביאור הלכה ס"י רלט סעי א ד"ה "סמוד למטתו"

נסתפקתי אם הוא עדיין קודם עמוד השחר בעת ברכת "המפיל" אך הוא משער שעד שיישן יעלה עמוד השחר, ... אבל אחר שעלה עמוד השחר לא מסתפק לי כלל, דאף דאיכא אינשי דגנו בהחיא שעתא עד הנץ החמה ועדיין זמן שכיבה הוא על פי הדחק, כדאיתא בברכות ט', מכל מקום לענין ברכת "המפיל" נראה דעבר זמן, שהרי אינו יכול לומר "השכיבנו" אחר עלות השחר כדאיתא שם בגמרא, וממילא בעינינו גם כן אינו יכול לומר "שתשכיבנו לשלום" שאין עוד הזמן של תחלת שכיבה אלא סוף שכיבה, כך פירש רש"י שם:

When During Torah Reading is it Forbidden to Talk?

Q I know that one may not talk during *kri'at haTorah*, neither during the actual *laying* nor in between the *aliyot* (*bein gavra l'gavra*). When does it become permitted to talk?

4. ערוך השולחן אורח חיים סי' קמו סעי' ג
ויש מתירין בין גברא לגברא, ובפרט האידנא שמאריכין במי שביריך [כ"ח ומגן אברהם]. ובאמת גם כוונת רבינו הבית יוסף הוא מטעם דאתי לאמושוכי [אליה רבא], ולכן עניין קצר מותר.

1. גמרא, סוטה דף לט עמ' א
אמר רבא בר רב הונא: כיון שנפתח ספר תורה – אסור לספר אפילו בדבר הלכה, שנאמר: "וכפתחו עמדו כל העם", ואין עמידה אלא שתיקה, שנאמר: "והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד".

5. גמרא, מגילה דף כג עמ' א
איבעיא להו: מפטיר מהו שיעלה למנין שבעה? רב הונא ורבי ירמיה בר אבא, חד אמר: עולה, וחד אמר: אינו עולה. מאן דאמר עולה – דהא קרי, ומאן דאמר אינו עולה – כדעולא, דאמר עולא: מפני מה המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה – מפני כבוד תורה, וכיון דמושם כבוד תורה הוא – למנינא לא סליק.

2. בית יוסף, אורח חיים סי' קמו
כתב ה"ר יונה בפרק קמא דברכות (ד. ד"ה רבי אבהו) דאף על גב דמותר למיפק בין גברא לגברא, לדבר אסור, כדאמרינן: כיון שנפתח ספר תורה, אסור לספר; ואף על פי שסוגרים הספר בנתיים, אפילו הכי אסור, שלא אמרו כל זמן שיהיה פתוח, אלא כיון שנפתח, דמשמע דמשעה שנפתח בפעם הראשונה, אסור לספר כלל עד שיסימו כל הפרשה – עד כאן לשונו. ונראה דטעמא משום דאיכא למיחש שמא ימשך הדיבור אף בשעה שקורין. ומיהו נראה דלא מיתסר לדבר מעת שנפתח ממש, אלא מעת שיתחיל הקורא לקרות, וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל (תפלה פי"ב ה"ט):

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קמו סעי' ב וגי'
כיון שהתחיל הקורא לקרות בספר תורה, אסור לספר אפילו בדברי תורה, אפילו בין גברא לגברא, ואפילו אם השלים הוא הפרשה; ויש מתירים לגרום (פי' ללמוד) בלחש, ויש אומרים שאם יש י' דצייתי (פי' המשימין לבם) לספר תורה, מותר לספר (בדברי תורה) (בית יוסף בשם מהרי"א); ויש מתירים למי שתורתו אומנתו; ויש מתירים למי שקודם שנפתח ספר תורה מהזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע ספר תורה אלא לקרות, ומתחיל לקרות; ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה, שרי. וכל זה אינו ענין לפרשת זכור ופרשת פרה, שהם בעשרה מודאורייתא, שצריך לכיין ולשומעם מפי הקורא; והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכיין דעתו ולשומעם מפי הקורא.

ג] אסור לספר כשהמפטיר קורא בנביא, עד שישלים כמו בספר תורה.

Honors for Younger Congregants

How should teenagers be treated when it comes to being given *kibudim* (honors) in *shul*? In some *shuls*, they receive only "less desirable" *kibudim*, such as *peticha* and *gelila*.

4. שו"ת שבט הלוי חלק ה סי' יט

אשר בבית המדרש שלכם הישן יש כבר מנהג שזה ל"ט שנה אין מניחים בהורים שלא נשאו אשה לרדת לפני התיבה, ועכשיו שנתרבו בהורים מתפללים, הם מבקשים לשנות הנהגה ולהתיר להם להיות שליח צבור, הנה אשיב בקצור.

א) אם התקנה נעשתה למגדר מילתא כי בדרך כלל אנשים נשואים מתנהגים יותר על פי התורה והלכה ובפרט במדינות אלה אין בידי להתיר, והלילה לשנות.

ב) ואמנם אם לא נעשה תקנה למגדר מילתא רק הקדימו הנשוי על פי מה שכתבו הפוסקים באורח חיים סי' נ"ג, ובפרי מגדים שם כתב דמדהביאו הפוסקים דין נשוי בשליח צבור של ימים נוראים בסי' תקפ"א מכלל דבכל השנה אין קפידא, ומכל מקום כתב במשנה ברורה סי' נ"ג ס"ק י"ט דגם בכל השנה נשוי עדיף לכתחילה.

ג) מכל מקום זה רק לענין קביעות של שליח צבור, אבל לענין אקראי בעלמא על פי הלכה אין חשש [רק אם נעשה זה אצלכם למגדר מילתא לסגור שער לפני אלו שאינם ראויים לשליח צבור, כנ"ל].

ד) על כן אומר בטח דלכתחילה לית דין דנשוי עדיף, ובאקראי אין שאלה, בתנאי שלא היה זה בגדר תקנה גמורה, איברא גם אם היה בגדר תקנה גמורה אם הצבור רואים שגם הצעירים ראויים לכך והמה יראי אלוקים באמת והסרים בעלי תפלות, אז רשות נתונה לשנות תקון הצבור על פי רוב דעות.

1. גמרא, מגילה דף כד ע"א

המפטייר בנביא הוא פורס על שמע, והוא עובר לפני התיבה, והוא נושא את כפיו. ואם היה קטן – אביו או רבו עוברין על ידו. קטן קורא בתורה ומתרגם, אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה. ואינו נושא את כפיו.

2. גמרא, חולין דף כד עמוד ב

תנו רבנן: נתמלא זקנו, ראוי ליעשות שליח צבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' נג סעי' ו

אין ממונין אלא מי שנתמלא זקנו, מפני כבוד הציבור. אבל באקראי, משהביא שתי שערות ויכול לירד לפני התיבה, ובלבד שלא יתמנה מפי הצבור או מפי שליח ציבור הממנה אותו להקל מעליו להתפלל בעדו לעתים ידועים.

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' קלו סעי' א

כשבת ויום טוב ויום הכפורים, קורים אחר הלוי תלמידי חכמים הממונין על הצבור, ואהריהם תלמידי חכמים הראויים למנותם פרנסים על הצבור (ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר), ואחר כך בני תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים על הצבור, ואחר כך ראשי כנסיות וכל העם.

6. שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סי' א - קונטרס

קטן למפטייר פרק יג

[וישנם מקומות שהנהיגו גם שלא להעלות לתורה לבהורים כל שלא נשאו אשה אי משום כבוד התורה ואי משום שאי אפשר להם בלי הרהור; ... ואין לזה בסיס בהלכה, וזה רק מנהגא בעלמא והסכמת קהל על כך].

A Mistake in a *Pasuk* with HaShem's Name

The practice of some *ba'alei kri'ah* is that when they make a mistake in reading a *pasuk* in which HaShem's Name is mentioned, they repeat the whole *pasuk*. Is this necessary, and how should the correction be made?

4. שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן מ

(ג)... כתוב בזה הלשון: עיין בספר חסד לאלפים סי' רט"ז אות יו"ד שכתב: אף על גב דקיימא לן דאסור לקרות חצי פסוק, משום דכל פסוק דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה, עם כל זה, שליח ציבור שטעה בקריאת התורה באמצע פסוק שמוזכר בו שם ד' יכול לחזור להתחיל הפסוק, ואין פקפוק במה שקרא חצי פסוק למפרע, כיון שמה שהחזיר אינו אלא מפני חומר מזכרת שם ד' לבטלה (היי אדם כלל ה' סי' ב'); דבר גדול דיבר ההכם בזה, כי נמצא רבים נכשלים כשטועים לאחר קריאת שם ד' לבטלה ... עד כאן לשונו.

הנה כוונת הדברים המה פשוטים שהמדובר היכא שקרא חצי פסוק וטעה עם או בסמוך להזכרת השם באופן שצריך לחזור ולקרוא את השם, ומשום כבוד השם מזקיקים לו לחזור ולקרוא מראשית הפסוק עוד לפני שמסיים הפסוק, ועל ידי כן יוצא שלמפרע, רוצה לומר, בראשונה קרא רק חצי פסוק, בכל זאת לא איכפת לן בזה משום כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן, בהיות שמה שהחזיר, שעל ידי כן יוצא בכזאת למפרע, אינו אלא משום חומר הזכרת שם ד' לבטלה.

... אבל באמת במקור אשר משם לוקחו לא כך כתוב, דכפי שמציינים לוקחו הדברים מהחיי אדם כלל ה' סי' ב', ושם כתוב בזה הלשון: נראה לי דמותר לומר חצי פסוק אף על פי שמזכיר את השם, ולכן אם קרא וטעה בנגינה וטעמים מותר לקרותו עוד הפעם אף על פי שאינו חוזר כל הפסוק, כיון שהוא להשלים הפסוק – עד כאן לשונו. ולפי זה הא הכוונה הפוכה מהנזכר לעיל, והיינו, שהמכוון שבראשונה כבר הספיק לקרוא ולסיים כל הפסוק, ורוצים להחזירו בגלל טעות בנגינה וטעמים מהמקום שטעה והוא בחצי הפסוק, ופוסק החיי אדם דמותר להחזירו לקרוא מאותו מקום ואין מזקיקים אותו לחזור בגלל כן לתחילת הפסוק, ואף על פי שיוצא שבשניה הוא רק חצי פסוק. דהיינו החצי פסוק השני וגם חוזר להזכיר בו את השם, בכל זאת לא איכפת לן, כיון שהוא להשלים הפסוק כפי שצריכים לקוראו בנגינה וטעמים...

למעשה נוהגים דכשיש שם השם, מסיים לקרוא הפסוק כולו, וחוזר לאחור מיכן לקרותו כולו שנית, אכן אם לאחור מיכן יש בהמשכו עוד שם השם, נראה דאזי יש לנהוג ככתוב בחסד לאלפים, דהיינו להשאיר החצי פסוק שקרא ולחזור לראש לקרוא כל הפסוק מחדש כתיקונו.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' קמב סעי' א

קרא וטעה, אפילו בדקדוק אות אחת, מחזירין אותו. הנה: וכן דין החזן הקורא; ודוקא בשינוי שמשנתנה על ידי זה הענין, אבל אם טעה בנגינת הטעם או בניקוד, אין מחזירין אותו, אבל גוערין בו

2. גמרא, מגילה דף כב עמ' א

... דתנן: כיום הראשון "בראשית", "ויהי רקיע", ותני עלה: "בראשית" – בשנים, "יהי רקיע" – באחד. והוינן בה: בשלמא "יהי רקיע", באחד – דתלתא פסוקי הוו, אלא "בראשית" בשנים? חמשה פסוקי הוו, ותניא: הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים! ואיתמר עלה: רב אמר: דילג, ושמואל אמר: פוסק. רב אמר דולג, מאי טעמא לא אמר פוסק? קסבר: כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה.

רש"י שם

דילג – השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו.
פוסק – הראשון קורא חצי הפסוק השלישי, ופוסק.

3. חיי אדם חלק א כלל ה' סי' ב

נראה לי דמותר לומר חצי פסוק אף על פי שמזכיר את השם. ולכן אם קרא וטעה בנגינה וטעמים, מותר לקרותו עוד הפעם אף על פי שאינו חוזר כל הפסוק, כיון שהוא להשלים הפסוק. אבל לומר חצי פסוק בדרך קריאת פסוק, אפילו בלא הזכרת השם, אסור, דכל פסוקא דלא פסקיה משה בתורה, אנן לא פסקינן. והוא הדין בנביאים וכתובים:

Oleh Reading Along with the Ba'al Korei

I was taught to read along with the *laining* when I get an *aliya*, but I see that not everyone does this. Is there a requirement to read along?

4. בית יוסף, אורח חיים סי' קמא

כתב הרא"ש בתשובה כלל ג' (סי' יב) אם קורא עם החזן ויודע להבין ולהכיר האותיות ולקרותם עם החזן מיקרי שפיר קריאה, אבל שיברך הוא על מה שהחזן קורא והוא לא יקרא כלל לא יתכן – עד כאן לשונו. והטעם מפני שצריך שידע לקרות מתוך הכתב מה שמקריין אותו, שאסור לקרות בתורה אפילו אות אחת שלא מן הכתב

5. ירושלמי, מגילה פרק ד ה' א

נתנה לאחר ומברך עליה. זה קורא וזה מברך? רבי הונא בשם ר' ירמיה מכאן ששומע כקורא

6. שולחן ערוך, אורח חיים סי' קלט סעי' ג

סומא אינו קורא, לפי שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב, (ומהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא, כמו שאנו מקריין בתורה לעם הארץ).

7. ביאור הלכה, אורח חיים סי' קמא סעי' ב ד"ה "לבטלה"

הנה לפי מה דפסק הרמ"א לעיל בסימן קל"ט סעי' ג' דנהגין לקרות לסומא ועם הארץ אף שאינו יכול לקרות עם השליח ציבור, ואם כן היה לו להגיה גם כאן, דלדידן אפילו אם אינו קורא עם השליח ציבור שפיר דמי, ואפשר דסמך אדלעיל. ויותר נראה לומר דלא סמך הרמ"א אדברי מהרי"ל אלא לענין סומא ועם הארץ דאם לא יקראום לעולם, איכא כיסופא טובא וגם אתו לאנצויי, אבל בנידון דידן שהוא בקי בקריאה בודאי מהוייב לומר עם השליח ציבור ... איברא דהט"ז הביא סמוכין לסברת מהרי"ל מזה דירושלמי דפסק לגבי מגילה דאחד קורא ואחד מברך דשומע כעונה, וכן הקשה הפרי חדש על השולחן ערוך מהירושלמי הוה, ולעניות דעתי פשוט ... אין דומה כלל דינא דירושלמי דמיירי לענין מגילה לקריאת התורה, דשאני התם במגילה דמן הדין כל הצבור צריכים לקרות ולברך כל אחד ואחד בפני עצמו, ולהכי אחד מברך לכולם להוציאם, מה שאין כן הכא דאין הצבור רשאים לברך ברכת התורה על שמיעתם, אלא הקורא הוא המברך, ואם כן כשאינו קורא בעצמו אינו אלא כשאר אנשי הצבור ששומעים, אם כן איך רשאי לברך? הא גבי שומעים לא תיקון רבנן ברכה בקריאת התורה!

1. בית יוסף אורח חיים סי' קמא

בזוהר] פרשת ויקהל (רב:) וזה לשונו: ... מאן דקרי בספרא דאורייתא, חד קארי וחד לישתוק, ואי תרי קראן באורייתא, גרעי מהימנותא לעילא – עד כאן. וכיון דלדברי זוהר אסור לקרות אלא אחד לבד, ועכשיו שנהגו ששליח ציבור הוא הקורא, העולה אסור לקרות, אף על פי שלדברי הפוסקים צריך לקרות ואם לא יקרא כתבו דהוי ברכה לבטלה, מאחר שלא נזכר זה בתלמוד בהדיא, לא שבקינן דברי זוהר מפני דברי הפוסקים; ועוד דהא איכא למימר דכל שהעולה שומע מה ששליח ציבור קורא ומכוין לבד לדבריו, הרי הוא כקורא דשומע כעונה (סוכה לה:), הילכך צריך לזהר העולה מלקרות עם שליח ציבור. ומיהו אפשר שאפילו לדברי זוהר רשאי לקרות, והוא שלא ישמיע לאזניו... וכן ראוי לעשות לקרות העולה בנחת בענין שלא ישמיע לאזניו

2. דרכי משה שם ס"ק ב

ולו נראה שאין הכרח בדברי זוהר כלל יותר ממה שמוזכר במגילה דבתורה לא יקראו שנים, שפירשו הפוסקים דמיירי בקול רם משום דתרי קלי לא מישתמע, והוא הדין דדברי זוהר מיירי בכהאי גוונא, ותדע שהרי בימי זוהר לא נהגו מנהגא דידן, שהשליח ציבור היה קורא הכל אלא העולה היה קורא כדן התלמוד, ולכך כתב שם דלא יקרא אחר עמו, ומה שכתב דלהוי חד קארי עליה ושתיק וכתב נמי חד קרי וחד לישתוק דמשמע קצת שהיו נוהגים מנהגא דידן, אינו כן אלא רצונו לומר כמו שהוא בתוספתא. דבעינן אחד שמחזן על הקורא והוא בעי לישתוק. ואין לזוז מדברי הפוסקים אף אם היו דברי זוהר חולקים עליהם – כן נראה לי, דלא כבית יוסף שכתב דלא שבקינן דברי זוהר מפני דברי הפוסקים והוצרך לעשות פשרה ביניהם

3. רא"ש מגילה פ"ג סי' א

קראה שנים יצא. [דף כא ע"ב] תנא מה שאין כן בתורה, שאין קורא אלא אחד, אותו שעומד לקרות בתורה, ואין שליח ציבור קורא עמו. ומה שנהגו האידינא ששליח ציבור קורא ... נראה הטעם לפי שאין הכל בקיאים בטעמי הקריאה ... ומכל מקום גם העומד לקרות יקרא בנחת ובדקדוק עם שליח ציבור, שלא תהא ברכה לבטלה, ואותו שאינו יודע לקרות, אין ראוי שיקראהו שליח ציבור והויא ברכה לבטלה, ולא מסתבר שהוא יברך על קריאת שליח ציבור.

Leaning During an Aliya

I often see people lean on the *bima* during their *aliyot*. Is that a problem? Should I tell them not to lean?

4. מגן אברהם שם ס"ק א

מעומד – כב"ח סימן תר"ץ, דאפילו בדיעבד לא יצא, וצריך לחזור ולקרוא, וכן משמע לשון הטור והג"מ; אבל ממה שכתב הרב בית יוסף בשם רש"י משמע דדוקא לכתחלה קפדינן, אבל בדיעבד יצא, עיין שם. וכן מוכח מסוף פרק ז' דסוטה, דאמרינן דהמלך קורא יושב ואי איתא דאפילו בדיעבד לא יצא, משום כבודו של מלך לא שרי לכתחלה, וכהאי גוונא דייקנן בהושן משפט סימן כ"ח גבי עדות, ויש לחלק:

מגן אברהם שם ס"ק ב

ואפילו לסמוך עצמו – היינו אפילו סמיכה קצת, שאם ינטל אותו דבר לא יפול, גם כן אסור, דצריך לעמוד באימה:

משנה ברורה שם ס"ק ה

וכן החזן הקורא – והוא הדין הסגן שעומד אצל הספר תורה [שערי אפרים]. עוד כתב שם: פעמים שהספר תורה ארוכה וגדולה הרבה והקורא שצריך לקרות מתוך הכתב וכן העולה שצריך לראות בספר תורה מה שמקרא לפניו ולקרות אחריו בלחש, ואי אפשר להם לראות בראש הדף אם לא כששוהין עצמם סמוך לספר תורה, ועל ידי זה בא לידי סמיכה על השלחן, יש להתיר, שהרי נראה לכל שאין סמיכה זו דרך גאווה שזהו כשעומד זקוף וסמוך, אבל זה שעומד מוטת וכפוף עמידה באימה הוא ויכול לעמוד סמוך נוכח בסגן שעל פי רוב עבודתו הוא שהוא אוחז ביד העשוי מכסף להורות לפני הקורא באיזה שורה ותיבה שהוא עומד עתה ולפעמים אי אפשר לו כי אם כששוהה עצמו וסומך על השלחן, מותר] אך יזהר שאחר שיקרא השורות העליונות מראש העמוד ויגיע בחצי העמוד או קרוב לו שאפשר לו לראות היטב בלי סמיכה, יזקוף משחיתו כדי שלא יצטרך להיות סמוך כלל – עד כאן דבריו:

1. משנה וגמרא, מגילה כא ע"א א

משנה. הקורא את המגילה עומד ויושב. ... גמרא. תנא: מה שאין כן בתורה. מנהני מילי? אמר רבי אבהו: דאמר קרא "ואתה פה עמד עמדי"

2. טור אורח חיים ס"י קמא

וצריך לקרות מעומד, דתנן: "הקורא את המגילה יושב יצא, מה שאין כן בתורה." ומטעם זה נמי צריך ליהדר שלא לסמוך, דאמרינן בפרק ב' דזבחים: עמידה מן הצד, פירושו: על ידי סמיכה, איכא בנייהו – לרבנן לא הוי עמידה

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קמא סעי' א

צריך לקרות מעומד, ואפילו לסמוך עצמו לכותל או לעמוד, אסור אלא אם כן הוא בעל בשר. הגה: וכן החזן הקורא צריך לעמוד עם הקורא (מרדכי הלכות קמנות).

Birkat Kohanim with a Cast

I broke my arm, and it is now covered with a soft cast. I am a *kohen*. May I do *Birkat Kohanim* in this state? (My arm is mobile.)

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סי' לב

כיון שעל כל פנים נוהגין כל הכהנים בכל פעם לעלות לדוכן בלא בתי שוקים, הוי זה שהוא יעלה בבתי שוקים שינוי שיגרום שיסתכלו בו, ולכן אינו עולה כמו ברואין המום. ונמצא שאף למנהגנו שאוסרין בשל עור ומתירין בפוזמקאות של בגד כהמחמירין שברמ"א, אם יהיה מקום שעולין גם בלא פוזמקאות של בגד לא יוכל לעלות בפוזמקאות אף של בגד, אף שאדרבה יותר עדיף לעלות בפוזמקאות מלעלות יהף כדהביא במשנה ברורה ס"ק י"ח בשם האחרונים, ואם כן מסתבר דאין לזה דין מנהג שיהיה אסור לשנות, דמכל מקום כיון שכולם עולין יהף במקום זה והוא יעלה בפוזמקאות, הוא שינוי שיסתכלו בו ואינו יכול לעלות ... משום שיבינו שמה שהוא עולה בבתי שוקים שלא כמו שנוהגין שאר כהנים הוא מצד שיש לו מומין ברגליו, אבל לא שעצם שינוי זה שאין כולן שוין עושה שיסתכלו בו

5. ביאור הלכה סי' קכח סעי' ל

מי שיש לו מום וכו' – עיין ט"ז שכתב, דכל הנחו שאינם נושאים כפים צריכין לילך מבית הכנסת בשעת הדוכן, דלא לימרו עליו בן גרושה הוא. ואליה רבא מגמגם בזה, וכן בפרי מגדים, ודחו ראיותיו, וכן בספר נהר שלום חולק עליו, דכל אלו ניכרים הם במומן ולא אתו למוטעי. ולכך סתמו הפוסקים ולא הצריכו אותו לצאת. וכן משמע במגן אברהם סק"ד, עיין שם. אך מפני שלא כולי עלמא דינא גמירי, אפשר שטוב יותר שיצאו לחוץ כדעת הט"ז.

1. מגילה דף כד עמ' ב

משנה. בהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו. רבי יהודה אומר: אף מי שהיו ידיו צבועות סמים לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו.

רש"י שם

בהן שיש בידיו מומין – לפי שהעם מסתכלין בו, ואמרינן במסכת הגיגה (טז, א): המסתכל בכהנים בשעה שנושאים את כפיהן עיניו כהות, לפי שהשכינה שורה על ידיהן.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכח סעי' ל

מי שיש לו מום בפניו או בידיו לא ישא את כפיו, כגון ... מפני שהעם מסתכלין בו ... ואם היה דש בעירו, דהיינו שהם רגילים בו ומכירים הכל שיש בו אותו מום, ישא כפיו ואפילו הוא סומא בשתי עיניו. וכל ששהה בעיר שלושים יום, מקרי דש בעירו; ודוקא בעירו, אבל אם הולך באקראי לעיר אחרת, ושהה שם שלושים יום, לא

משנה ברורה שם ס"ק קט

בו – שהוא דבר המתמיה, ובשביל זה יסוהו דעתם מלכוין לשמוע הברכה:

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קכח סעי' לא

אם מנהג המקום לשלשל הכהנים מלית על פניהם, אפילו יש בפניו ובידיו כמה מומין, ישא את כפיו. הגה: ודוקא אם היו ידיו בפנים מן המלית, אבל אם הם מבחוץ לא מהני המלית לידיו.

משנה ברורה שם ס"ק קטו

לשלשל הכהנים וכו' – אבל לא מהני מה שבאיזה מקומות הקהל מכסין פניהם, דמכל מקום כשידעו שיש מום, אתו לאיסתכולי, וגם יש בחורים שאין להם מליתים:

Steps to Enable a Kohen to be Ready for *Birkat Kohanim*

Q

I am a kohen, and I often speed up my *Shemoneh Esrei* in order to finish in time for *Birkat Kohanim*. Someone told me that I could go up and recite *Birkat Kohanim* even in the midst of *Shemoneh Esrei*. Is this true? In general, I am interested in suggestions regarding how to deal with the situation.

<<

בתוך התפלה כשאומר השליה ציבור "רצה", אבל אם לא עקר רגליו כשאומר השליה ציבור "רצה" אינו רשאי לעלות [מגן אברהם בשם רדב"ז ושאר אחרונים]. אמנם האליה רבא מפקפק בעיקר היתר זה של הפסק באמצע התפלה אפילו באמרו לו "עלה", דאף על גב דתפלה דרכנן היא, מכל מקום אפשר דהעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום עשה, וכן דעת הגאון יעב"ץ בסידורו שלא להפסיק באמצע התפלה לנשיאת כפים כשעומד בכרכה אחרת, אם לא שהגיע בתפלתו למקום ברכת כהנים, שאז דעתו שמותר לו לעקור רגליו ולעלות לדוכן, שבמקום זה לא מקרי הפסק שהוא מעין "שים שלום" ונהנה כשמשער לא מקרי הפסק שיהי' או לאותו מקום כשזה עם השליה ציבור צריך לזוהר לעקור רגליו קצת לצד הדוכן בעת שמתחיל השליה ציבור "רצה" וכמו שכתבנו למעלה] וגם זה דוקא אם הוא מובטח שלא תטרף דעתו

1. שו"ת רדב"ז חלק ד סימן רצג

שאלה: כהן העומד בתפלה והגיע שליח ציבור לעבודה, אם פוסק ועולה לדוכן לברך את ישראל:

תשובה: מסתברא לי שאם אין שם כהן אחר, פוסק ועולה לדוכן ומברך והזור למקומו ומסיים תפלתו ... שהרי ברכת כהנים היא מצות עשה מן התורה. והתפלה, שאף על פי שהיא מצות עשה של תורה, אין זמנה ולא סידורה ולא שיעורה ושלא להפסיק, אלא מדרבנן. הילכך אתי עשה של תורה ודחי לה ופוסק. ודמי ממש לצבור שאין להם כהן אלא השליח צבור בלבד, שאם הוא מובטח שהזור לתפלתו, שפוסק ועולה לדוכן ומברך ועוקר רגליו מעט בעבודה, וכשממשלים ברכת מודים עולה לדוכן ומברך ... אבל אם יש שם כהנים אחרים לברך את ישראל, בזה אני רואה שלא יפסיק תפלתו. ואם תאמר: הרי עובר בג' עשה, ליתא דמן הירושלמי מוכח דאינו עובר אלא אם כן מזהירין אותו לעלות ... והכא נמי לא שנא, דכיון שהוא עוסק בתפלתו אף על פי ששליח צבור קורא "כהנים", אינו מזהיר אלא לפנויים, אבל זה שטרוד בתפלתו לא הוי בכלל ... עוד איכא טעמא אחרונה, שהרי כשהגיע שליח ציבור לעבודה, עדיין לא חל עליו חיוב מצות עשה, ואינו רשאי לעקור את רגליו ולפסוק את תפלתו וכל כהן שלא עקר את רגליו בעבודה שוב לא יעלה.

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י ככ סעי' א

אם בא להפסיק ולענות קדיש וקדושה בין שמונה עשרה ל"יהיו לרצון", אינו פוסק, ש"יהיו לרצון" מכלל התפלה הוא; אבל בין "יהיו לרצון" לשאר תחנונים, שפיר דמו. הגה: ודוק במקום שנוהגין לומר "יהיו לרצון" מיד אחר התפלה, אבל במקום שנוהגין לומר תחנונים קודם יהיו לרצון, מפסיק גם כן לקדיש וקדושה; ובמקומות אלו נוהגים להפסיק ב"אלהי נצור", קודם "יהיו לרצון", לכן מפסיקין גם כן לקדושה ולקדיש ולברכה; ומיהו הרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אם התחיל השליח צבור לסדר תפלתו והגיע לקדיש או לקדושה, מקצר ועולה, ואם לא קצר יכול להפסיק בדרך שמפסיק בברכה של קריאת שמע, אפילו באמצע.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י ככ סעי' ב

אם שליח צבור כהן, אם יש שם כהנים אחרים, לא ישא את כפיו; (ולא יאמרו לו לעלות או ליטול ידיו, אבל אם אמרו לו, צריך לעלות, שהוא עובר בעשה אם אינו עולה). ואפילו אין שם כהן אלא הוא, לא ישא את כפיו אלא אם כן מובטח לו שיהזור לתפלתו בלא טירוף דעת, שאם הוא מובטח בכך, כיון שאין שם כהן אלא הוא ישא את כפיו כדי שלא תתבטל נשיאות כפים. וכיצד יעשה? יעקור רגליו מעט בעבודה; ויאמר עד "ולך נאה להודות"; ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים; ויקרא לו אחר

3. משנה ברורה סימן קכ ס"ק קו

... כהן המתפלל שמונה עשרה, אם אין שם כהן אחר בבית הכנסת, צריך להפסיק ולעלות לדוכן כדי שלא תתבטל הנשיאות כפים, ואחר שיגמור הנשיאות כפים ירד מהדוכן ויגמור תפלתו ואם יש שם כהן אחר, אינו פוסק מתפלתו אם לא שאמרו לו "עלה לדוכן" ... וכל מקום דמפסיק בתוך התפלה כדי לעלות לדוכן, צריך לעקור רגליו קצת <<

Stopping During Tefilla to Use the Bathroom

What should one do if he feels an urge to use the bathroom when he is in the middle of *davening*? When should he use the bathroom? When does he recite *Asher Yatzar*? From where in the *davening* should he resume?

<<

אסור לו לאמר ברכו, שהוא ענין אחר (יא) **אבל בלאו הכי** – רוצה לומר, אף שיוכל להעמיד עצמו עד שיגמור, מכל מקום יותר טוב שיפסיק בין לגדולים ובין לקטנים משום איסור כל תשקצו, וקאי ארישא גם אתפלה. ועיין במגן אברהם שמאריך בדין זה, ומסיק דבצבור אף תרומת הדישן מודה להרשב"א דאין להפסיק באמצע התפלה מפני כבוד הבריות. ואפילו ביחיד יש לסמוך גם כן אהרשב"א דלא יפסיק, וכך כתב בחיי אדם דאסור להפסיק; ובדרך החיים כתב דאם יש בו משום כל תשקצו, יכול להפסיק. ועל כל פנים גם לדידה, אין עליו חיוב להפסיק כיון שיכול לעצור עצמו עד שיגמור התפלה. ואם אי אפשר לו לעמוד עד שיגמור שמונה עשרה, מותר לו לצאת ולפנות באמצע, רק שלא יפסיק בדבור [חיי אדם]. ומשמע מזה דאחר כך לא יצטרך לחזור לראש, כיון שקודם התפלה לא היה צריך לנקביו. והוא שלא ישהה על ידי היציאה כדי לגמור כל התפלה:

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' צב סעי' א

היה צריך לנקביו, אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל; והני מילי שאינו יכול לעמוד עצמו שיעור הילוך פרסה, אבל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה, יצא בדיעבד, **אבל לכתחלה לא יתפלל עד שיבדוק עצמו תחלה יפה**. הגה: וכל הנצרך לנקביו אסור אפילו בדברי תורה, כל זמן שגופו משוקץ מן הנקבים

משנה ברורה שם ס"ק ב, ה

(ב) וצריך – יש אומרים דדוקא לגדולים, אבל לקטנים בדיעבד אין צריך לחזור ולהתפלל, ויש חולקין:
(ה) **אבל לכתחלה** – רוצה לומר, אפילו יכול לעצור בעצמו יותר מפרסה, כיון שהוא מרגיש בעצמו קצת שצריך לנקביו. ואפילו אם על ידי זה שינקה את עצמו לא יהיה יוכל להתפלל עם הצבור, אפילו הכי טוב יותר להתפלל ביחידי בגוף נקי.

3. משנה ברורה סי' נא ס"ק ח

בדבור – ואפילו "ברוך הוא וברוך שמו" אסור לומר [באמצע פסוקי דזמרא] כיון שלא הוזכרה בגמרא, אבל "אמן" מותר לענות על כל ברכה ששומע אפילו באמצע פסוק של פסוקי דזמרה אם הוא במקום דסליק ענינא, וכן כל ברכת הודאה מותר לברך כמו "אשר יצר" לאחר עשיית צרכיו וכיוצא בזה

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' צב סעי' ב

אם באמצע תפלתו נתעורר לו תאוה, יעמיד עצמו עד שיגמור, ולא יפסיק; ואם בשעת קריאת שמע וברכותיה נתעורר, בין לקטנים בין לגדולים, קורא כדרכו. הגה: ודוקא שאינו מתאוה כל כך דאית ביה משום כל תשקצו, **אבל בלאו הכי**, יותר טוב להפסיק

משנה ברורה שם

(ח) **באמצע** – רוצה לומר, שקודם התפלה בדק עצמו או שלא היה צריך לנקביו כלל, לכך אף על פי שאחר כך נתעורר אפילו לגדולים, אינו רשאי להפסיק באמצע. ופשוט דלאחר שסיים שמונה עשרה, אסור לו להעמיד עצמו עוד ולאמור קדושה, כי זהו ענין אחר
(ט) **בשעת קריאת שמע** – רוצה לומר, אף דבקריאת שמע וברכותיה הוא יכול לילך ממקום זה למקום אחר לפנות שם או להטיל מים ... אפילו הכי אם הוא רוצה, הוא יכול לקרות כדרכו ואין צריך להפסיק כיון דמקודם בדק את עצמו. ועיין בביאור הלכה דביארנו דאין מותר רק עד שמונה עשרה, אבל שמונה עשרה שהוא ענין אחר, אסור לו לאמור כיון דהוא צריך לנקביו. על כן יראה להפסיק על כל פנים בברכת "אמת ויציב" ולצאת לנקביו כדי שיהיה יוכל אחר כך לסמוך גאולה לתפלה. ויותר טוב אם יכול לצאת בין הפרקים. וכן אם נתעורר לו תאוה קודם שהתחיל הברכות קריאת שמע נראה דאסור לו לאמר שוב הברכות קריאת שמע קודם שיבדוק את עצמו, ואם כן לפי מה שמבואר לעיל בסוף סימן נ"ד ד"ברכו" שייך לברכת קריאת שמע ואחר "ברכו" נחשב כאמצע פרק של "יוצר אור", אם נתעורר לו תאוה בסוף פסוקי דזמרא <<

4. משנה ברורה סי' סו ס"ק כג

... ולענין אם מותר לענות אמן בין הפרקים של קריאת שמע וברכותיה ... הטיל מים לא יברך "אשר יצר" רק יטול ידיו ולאחר התפלה יברך [דרך החיים]:

Me'ein Sheva at a Minyan Not Held in a Shul

Q

I was at a Shabbat bar mitzva at a hotel in Israel. We davened in a makeshift shul (with an aron and sefer Torah) that is often used for "private minyanim" as well as other functions. Should we have recited Me'ein Sheva (the beracha that includes Magen Avot) at the end of Ma'ariv?

4. אליה רבה סי' רסח

ובית שיש [בו] ספר תורה [באקראי] ומתפללין במנין, אין ולא רפיא בידי (שיירי כנסת הגדולה הגהות ב"י אות טז), ומט"ז מבואר כשיש קביעות על איזה ימים אומרים, וצריך לומר דמיירי כשיש ספר תורה, דבלא ספר תורה לא מיקרי קבוע, וצריך עיון.

1. גמרא, שבת דף כד עמ' ב

... אמר רבא: יום טוב שחל להיות בשבת, שליח ציבור היורד לפני התיבה ערבית אינו צריך להזכיר של יום טוב, שאילמלא שבת אין שליח צבור יורד ערבית ביום טוב ... בדין הוא דאפילו בשבת נמי לא צריך, ורבנן הוא דתקוני משום סכנה ...

5. שו"ת רב פעלים חלק ג - או"ח סימן כג

... וכבר פסק מרן ז"ל בשלחנו הטחור סי' רס"ח סעיף י' דאין אומרים ברכה מעין שבע בבית התנים ואבלים דליכא טעמא דמאחרים לבא, וכבר נהגו בכך בירושלים, עם כל זה אחר שבא חכם הוא רבינו הרש"ש ז"ל החליפו שיטה ונהגו שיאמרו מעין שבע בבית התנים ואבלים, וכאשר העיד הרב פרי האדמה אשר נשתנה המנהג בזמנו... נמצא עבדי מעשה רב בברכות לשנות המנהג משום דאולי בתר רבינו האר"י ז"ל דגילה שברכה מעין שבע היא חיוב במקום חזרה. וגדולה מזו מציינו לרבינו הרש"ד דסבירא ליה שגם ביום טוב של פסח שחל בשבת אומרים ברכה מעין שבע הפך כל הפוסקים הפשטנים דאולי בתר טעמא דאמור בה רבנן לפי הפשט.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' רסח סעי' י

אין אומרים ברכה מעין שבע בבית התנים ואבלים, דליכא טעמא דמאחרין לבא שיהיו ניווקין.

3. ט"ז אורח חיים סימן רסח ס"ק ח

בית התנים כו' - פירוש שמתפללים בביתם במנין. ונראה כל שכן אותן שמתפללין לפרקים במנין בבית ואינם הולכים לבית הכנסת, דהא כהתנים יש מנהג קבוע מפי להתפלל במנין, ואפילו הכי אין הדין כמו בבית הכנסת קבוע לענין זה, כל שכן בזה. והכלל בזה דלגבי דידן אין צריך כלל לומר אותה אפילו בבית הכנסת קבוע דאין סכנה, כמו שכתבו בטור, אלא משום דכבר תקנוה במקום סכנה, עדיין עושין כן, וכל שאין קביעות אין מקום לזה. ומכל מקום נראה דאותן שקובעים מקום להתפלל על איזה ימים כמו שרגילים לעשות בירידים, זה הוה דומה לבית הכנסת קבוע ואומרים שם ברכה זו:

6. משנה ברורה סי' רסח ס"ק כה

דליכא טעמא - ובמקום שנוהגין לאמרה אין למחות בידם, כך כתב המגן אברהם בשם הרדב"ז. אבל הפרי מגדים מפקפק בזה, דהוי ספק ברכה לבטלה:

Kaddish HaGadol for Burial and a *Siyum*

Why do we recite the same special *Kaddish* at both a burial and a *siyum*? After all, one is a sad occasion, while the other is happy.

3. רמב"ם סדר תפילות נוסח הקדיש

קדיש דרבנן, כל עשרה מישראל או יתר שעוסקין בתלמוד תורה שעל פה ואפילו במדרשות או בהגדות, כשהן מסיימין אומר אחד מהן קדיש בנוסח זה: יתגדל ויתקדש שמייה רבא, דעתיד לחדתא עלמא ולאחייא מתייא ולמיפרק חייא, ולמיבני קרתא דירושלם ולשכללא היכלא קדישא, ולמיעקר פולחנא נוכראה מן ארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה בזויה ויהודיה, וימליך מלכותיה וכו' עד ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמון

1. מסכת סופרים פרק יט הל' ט (או יב)

שחרב בית המקדש התקינו שיהיו החתנים והאבלים באים לבית הכנסת, כדי לגמול חסדים לזה ולזה – התנים, לקלמן ולהלוותן לבתיהם; אבילים, לאחר שיגמור החזן תפילה של מוסף, הולך לו אחורי דלת של בית הכנסת, או בפנית הכנסת, ומוצא שם האבילים וכל קרובים, ואומר עליהן ברכה, ואחר כך אומר קדיש. ואין אומרים "בעלמא דעתיד לחדתא", אלא על התלמיד ועל הדרשן.

4. גמרא, נדה דף עג עמ' א

תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום – מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר "הליכות עולם לו" – אל תקרי "הליכות" אלא "הלכות"

2. שולחן ערוך יורה דעה ס"י שעו סעי' ד

עכשיו נוהגים שאחר שנגמר סתימת הקבר מעפר (או לאחר שהפך האבל פניו מן המת), חולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מבית הקברות, ואומרים קדיש "דהוא עתיד לחדתא עלמא"

Birkat HaMazon After Significant Delay

I interrupted my meal (bread included) to *daven Ma'ariv*, which, it turned out, was preceded by a long speech. By the time I returned to eat, an hour and a half had passed. Could I still have *bentched*?

3. מגן אברהם סימן קפד ס"ק ט

וצריך עיון: מי שאכל מעט ולא שבע ממנו היאך ישער, דהא מתחלה גם כן היה רעב? ונראה לי דמשער אם הוא רעב כל כך כמו שהיה קודם שאכל. ונראה לי דאין אנו בקיאים לשער זה, ואם אירע ששהה אחר אכילתו, יאכל מעט קודם ברכת המזון, ואם הסיה דעתו יברך המוציא תחלה. נראה לי דמי שרוצה לפטור שני אכילות או שני שתיות בברכה אחת ושהה בנתיים כדי שיתעכל, צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה עיין סי' קע"ח ומ"ש סי' ק"ץ ס"ב:

1. משנה, ברכות דף נא עמ' א וגמרא דף נג עמ' ב

משנה: ועד מתי מברך? עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו. **גמרא:** כמה שיעור עכול? אמר רבי יוחנן: כל זמן שאינו רעב; וריש לקיש אמר: כל זמן שיצמא מחמת אכילתו. אמר ליה רב יימר בר שלמיא למר זוטרא, ואמרי לה רב יימר בר שיוזבי למר זוטרא: מי אמר ריש לקיש הכי? והאמר רב אמי אמר ריש לקיש: כמה שיעור עכול – כדי להלך ארבע מילין! – לא קשיא: כאן באכילה מרובה, כאן באכילה מועטת.

4. אבן העזר סי' קעט

כתב המגן אברהם סי' קפד וסי' קץ: אם רוצה לפטור שתי אכילות או שתיות בברכה אחת ושהה בינתיים כדי שיתעכל, צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, עד כאן דבריו. ודבריו דברי נביאות, ולהדיא כתב הרמב"ם פרק ד', וזה לשונו: גמר בלבו שלא לאכול או לשתות חוזר ומברך, ואם לא גמר בלבו אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות אפילו פסק כל היום כולו אין צריך לברך, עד כאן לשון הרמב"ם, וכן מוכח ...

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' קפד סעי' ה

עד אימתי יכול לברך? עד שיתעכל המזון שבמעיו; וכמה שיעורו? כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה, ומשעה שהתחיל להיות רעב, אף על פי שלא נתעכל עדיין לגמרי, כנתעכל לגמרי דיינינן ליה; וכן נמי לענין אכילת פירות ושתיות יין, אם אינו רעב ולא צמא ותאב לאותם פירות, יברך, אם אינו יודע לשער אם נתעכלו.

משנה ברורה שם ס"ק כ

אם אינו יודע וכו' – וכל זה כשאכל כל צרכו מהלחם או מהפירות, אבל אם אכל מעט והפץ לאכול עוד אלא שלא היה לו יותר מזה, בזה קשה מאד לשער השיעור דכל זמן שאינו רעב, כיון שתיכף היה לו גם כן תאוה אלא שלא היה לו; כתבו הרבה אחרונים דמשערינן בזה עד כדי הילוך ארבעה מילין [שהוא 72 מינוט (minutes)] ועד כדי שיעור זה מחויב לברך, שבודאי לא נתעכל אפילו אכילה מועטת בשיעור מועט כזה. ויש מן האחרונים שמצדדים דאם אכל אכילה מועטת ושהה קודם שבירך ברכת המזון ואינו יודע לשער אם נתעכל המזון, אף שהוא בתוך שיעור ארבעה מילין, יאכל על כל פנים עוד כזית פת ואחר כך יברך ברכת המזון, ועל אותו פת שאוכל אין צריך לברך המוציא מחדש אם לא הסיה דעתו מלאכול עוד. ומכל מקום אם אין לו פת, יש לסמוך אסברא ראשונה ולברך ברכת המזון עד שיעור ארבעה מילין

5. משנה ברורה סי' קפד ס"ק יז

כל זמן שאינו רעב – דלאחר כך כבר בטל אותה האכילה והפסיד ברכת המזון. ואם רוצה לאכול עתה מחדש, דעת המגן אברהם שיחזור ויברך "המוציא" אפילו לא הסיה דעתו עדיין, דכיון שנתעכל המזון, הפסיד גם ברכה הראשונה, אבל הרבה אחרונים פליגי עליה וסברי דברכה הראשונה לא הפסיד כל שלא הסיה דעתו בינתיים:

Reciting a *Beracha* Oneself or Relying on Another Person's *Beracha*

Q My husband and I went out to eat with my friend and her husband, who are much more religious than we are. I made *HaMotzi* on behalf of everyone, but afterwards my friend's husband made his own *HaMotzi*. I was quite insulted. Is there a *halacha* that a man cannot fulfill his *mitzva* by answering *amen* to a woman's *beracha*?

4. שולחן ערוך הרב אורח חיים ס"י קסז סעי' יח
 וכל מקום שקביעותם מועלת לצרפם לברכה אחת, מצוה שאחד מברך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו, משום שנאמר "ברוב עם הדרת מלך", ומכל מקום רשאים הם לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף, ולפיכך נהגו עכשיו לברך כל אחד לעצמו משום שההמוון לא היו נוהגים מלהשיח בין שמיעת הברכה להטעימה לכן הנהיגו לברך כל אחד לעצמו וכיון שנהגו כן, הרי זה כאילו היתה דעתם בפירוש בקביעותם יחד שקובעים על דעת שלא להצטרף ופטורין מהידור זה:

1. משנה וגמרא, ברכות דף מב עמ' א - עמ' ב
משנה: ... היו יושבין, כל אחד מברך לעצמו; **הפכו**, אחד מברך לכולן. בא להם יין בתוך המזון – כל אחד ואחד מברך לעצמו. אחר המזון – אחד מברך לכולם...
גמרא: היו יושבין כל אחד ואחד כו'. "הסבו" – אין, לא הסבו – לא. ורמינהו: עשרה שהיו הולכים בדרך, אף על פי שכולם אוכלים מכבר אחד – כל אחד ואחד מברך לעצמו; ישבו לאכול, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מכברו – אחד מברך לכולם. קתני "ישבו", אף על פי שלא הסבו! – אמר רב נחמן בר יצחק, כגון דאמרי: "ניזיל וניכול לחמא בדרך פלן".

5. משנה ברורה ס"ח ס"ק יג
 ... לכתחילה יותר טוב שאחד יברך ויציא את האחרים משום "ברוב עם הדרת מלך", וכדלקמן בסימן רצ"ח סעי' יד, אך לא נהגו עכשיו כן, ואפשר משום שאין הכל בקיאות להתכוון לצאת ולהוציא

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קסז סעי' יא
 אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכולם; ודוקא הסיבו, שהוא דרך קבע (או בעל הבית עם בני ביתו דהוי כהסיבו) (טור), אבל אם היו יושבים בלא הסיבה, כיון שאינם נקבעים יחד, כל אחד מברך לעצמו; ואם אמרו: "נאכל כאן או במקום פלוני", כיון שהכינו מקום לאכילתן, הוי קבע ואפילו בלא הסיבה, והאידינא שאין אנו רגילים בהסיבה, ישיבה דידן בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת, הוי קביעות; ואפילו לבני חבורה כהסיבה דידהו דמי. ולדידן, אפילו קבעו מקום לאכילתן, או בעל הבית עם בני ביתו, לא מהני אלא אם כן ישבו בשלחן אחד או במפה אחת.

6. שמירת שבת כהלכתה פרק נה סעי' יט
 מן הנכון שהבוצע יכוון להוציא ידי חובה בברכת "המוציא" שלו את כל המסובים, וגם הם יכוונו לצאת ידי חובה בברכתו ויענו "אמן" ... ואולם גם הנוהגים לברך לעצמם על הפרוסה שהבוצע נותן להם, יש להם על מי לסמוך, ובלבד שיכוון הבוצע להוציא את המסובים ידי חובת לחם משנה, וגם הם יכוונו לצאת ידי חובה זו.

ביאור הלכה שם
אחד מברך לכולם – ואפילו אם המסובין יודעין בעצמם לברך, מכל מקום הידור מצוה הוא שאחד יברך ויוציא כולם, ד"ברוב עם הדרת מלך"

3. גמרא, ברכות דף כ עמ' ב
 אמר ליה רבינא לרבא: נשים בברכת המזון, דאורייתא או דרבנן? למאי נפקא מינה – לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת (בשלמא) דאורייתא – אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא, ואי אמרת דרבנן – הוי שאינו מחוייב בדבר, וכל שאינו מחוייב בדבר – אינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

The Beracha on Pizza

Q How can it be that whether or not you wash (do *netillat yadayim*) before eating pizza depends upon how much you eat? I would think that either it is bread or it is not bread!

4. בית יוסף אורח חיים סימן קסח

דלאו במידי דמיקרי להם תליא מילתא, אלא לא קבעו חכמים לברך המוציא ושלש ברכות אפילו בכזית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו, דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובת, אבל כל שיש בה שום תערובת ממי פירות או מתבלין, כיון שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליו, לא חיובוהו לברך המוציא ושלש ברכות, אלא אם כן אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו

1. גמרא, ברכות דף מב עמ' א

... תניא רבי מונא אמר משום רבי יהודה: פת הבאה בכסנין מברכין עליה "המוציא", ואמר שמואל: הלכה כרבי מונא. אמר להו: אין הלכה כרבי מונא אתמר. אמרי ליה: והא מר הוא דאמר משמיה דשמואל, להמניות – מערבין בהן ומברכין עליהן "המוציא"! – שאני התם, דקבע סעודתיה עליהו, אבל היכא דלא קבע סעודתיה עליהו – לא.

5. משנה ברורה סי' קסח ס"ק כד

שאחרים רגילין לקבוע – כתבו האחרונים דאם אכלו לבדו, צריך שיאכל שיעור שאחרים רגילים לשבוע ממנו לבדו, ואם אכלו עם בשר או דברים אחרים שמלפתים בו הפת, סגי כשאוכל שיעור שאחרים רגילין לשבוע ממנו כשאוכלין גם כן עם דברים אחרים. אך אם אכלו לבדו ושבע ממנו, אף שאחרים לא היו שבעין ממנו לבדו אבל כיון שאם אכלו אותו עם דברים אחרים היו שבעין ממנו גם כן, לא אמרינן בטלה דעתו וצריך לברך עליו "המוציא" וברכת המזון. והנה לענין עירובי תחומין ... איתא דשיעור סעודה הוא שלוש או ארבע ביצים, וכתבו כמה אחרונים דהוא הדין כאן חשיב בזה שיעור קביעת סעודה; אבל כמה אחרונים, והגר"א מכללם, חולקים וסבירי להו דאין לברך "המוציא" וברכת המזון אלא כשיעור סעודה קבוע שהוא של ערב ובקר... ומכל מקום לכתחלה טוב לחוש לדעת המחמירים שלא לאכול ארבע ביצים, וכל שכן אם הוא דבר שיש להסתפק בו מדינא אם הוא פת הבאה בכיסנין, אף דמבואר בס"ז דהולכין בזה להקל ...

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' קסח סעי' ו, ז

[ז] פת הבאה בכיסנין, מברך עליו: "בורא מיני מזונות", ולאחריו: ברכה אחת מעין שלש; ואם אכל ממנו שיעור **שאחרים רגילים לקבוע עליו**, אף על פי שהוא לא שבע ממנו, מברך עליו: "המוציא" וברכת המזון ... ואם אכל שיעור שאחרים אין קובעים עליו, אף על פי שהוא קובע עליו, אינו מברך אלא "בורא מיני מזונות" וברכה אחת מעין שלש, דבטלה דעתו אצל כל אדם.

[ז] פת הבאה בכיסנין, יש מפרשים: פת שעשוי כמין כיסים שממלאים אותם דבש או סוקר ואגוזים ושקדים ותבלין, והם הנקראים רישקולא"ש ריאלחש"ו; ויש אומרים שהיא עיסה שעירב בה דבש או שמן או חלב או מיני תבלין ואפאה, והוא שיהיה טעם תערובת המי פירות או התבלין ניכר בעיסה, ויש אומרים שזה נקרא פת גמור, אלא אם כן יש בהם הרבה תבלין או דבש כמיני מתיקה שקורין לעק"ד, שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר, וכן נוהגים (רש"י וערוך וכן יש לפרש דעת רמב"ם); ויש מפרשים שהוא פת, בין מתובלת בין שאינה מתובלת, שעושים כעבים יבשים וכוססין אותם, והם הנקראים כישקוני"ש, והלכה כדברי כולם, שלכל אלו הדברים נותנים להם דינים שאמרנו בפת הבאה בכסנין.

6. ערוך השולחן אורח חיים סי' קסח סעי' יז

... ואי משום שהוא שבע, הרי זה כמי ששבע בפירות, ואיזה עניין הוא ל"המוציא" וברכת המזון. ולכן נראה לעניות דעתי דצריכים לשער בהפת בלבד, ובראשונים לא נמצא דבר זה ...

3. שולחן ערוך אורח חיים סימן קסח סעיף יז

פשטיד"א הנאפית בתנור כבשר או בדגים או בגבינה, **מברך עליה "המוציא"** וברכת המזון.

משנה ברורה שם ס"ק צד

מברך עליו "המוציא" – היינו אפילו בדלא קבע עליהו, ולא דמי לפת הבאה בכיסנין (דפירושו פת הממולא בפירות ובתבלין המבואר בס"ז) דלא מברך עליהו, "המוציא" בדלא קבע סעודה עליהו, דשאני התם דאין עשוין אלא לקינוח סעודה ולמתיקה, מה שאין כן פשטיד"א שממולא כבשר, דרך לאכלם לרעבון וכדי לשבוע והוי כמו שאר פת ובשר כשאוכל כאחד

<<

The Beracha on Pizza

7. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סי' לב
 בשיעור לקביעות סעודה לפת הבאה בכיסנין ... וכמה אחרונים, והגר"א מכללם, הולקין שהוא כשיעור סעודה קבועה בערב ובקר, ובעה"ש סעיף ט"ז כתב שהוא חצי שיעור חלה. אבל אי אפשר לומר כן, דשום אדם אינו אוכל ליטרא וחצי לחם לסעודה, אלא להגר"א ודעימיה, הוא השיעור כאכילת אדם בינוני בכל מדינה ומדינה שעומדין, שיש מדינות שאוכלין מעט ויש שאוכלין הרבה, וגם בזקנים הוא כפי מדת אכילת זקן בינוני ... אבל כאשר במדינה זו, מברכת השם יתברך, רגילין לאכול הרבה דברים בסעודה וממעטין ממילא באכילת לחם, והמגן אברהם בס"ק י"ג כתב שהקביעות סעודה אם אכל עם בשר ודברים אחרים הוא כשיעור הפת כשאוכלין עם בשר ודברים אחרים, נמצא שבמדינה זו הוא שיעור קמח להרבה אנשים עוד פחות משלוש ביצים, ולכן צריך לזהר בהתונה כשאינו רוצה ליטול ידיו ולאכול פת כדי שלא יצטרך לחכות עד גמר כל הסעודה בשביל זימון שלפעמים נמשכת זמן רב אבל רוצים לאכול מה שיהיה שם משאר המינים, שלא יאכל המיני קייקם דיש עליהו תורתא דנהמא, דאם יאכל אף מעט קייקם הוא לפעמים כשיעור פת שאוכל בסעודה, שלמגן אברהם נחשב קביעות סעודה.

Beracha on Ice Cream for Dessert

Should one make a *beracha* on ice cream served as a dessert at a meal in which one ate bread?

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קעד סעי' ז

אם אין לו יין ושותה מים או שאר משקה, אין לברך עליהם דחשיבי כבאים מחמת הסעודה, לפי שאין דרך לאכול בלא שתייה; ואף יין לא היה צריך ברכה לפניו, אלא מפני שהוא חשוב קובע ברכה לעצמו; אבל מים או שאר משקים לא חשיבי, ואינם מעונים ברכה; ואפילו אם היה צמא קודם סעודה, כיון שלא רצה לשתות אז, כדי שלא יזיקו לו המים, נמצא כי שתיית המים בסבת הפת היא, ופת פוטרם. ויש אומרים לברך על המים שבסעודה

5. משנה ברורה סימן קעד ס"ק לט

... אם שותה את היי"ש (whiskey) אחר סעודתו דאז בודאי דעתו רק לעכל המזון, לכולי עלמא צריך ברכה. ... כתב החיי אדם, דאם שותה אחר גמר סעודתו קאפ"ע (coffee), הוא רק כדי לעכל המזון ולא דמי לשאר משקין, ועל כן צריך לברך ברכה ראשונה, ואינו מוכרה, ונכון שיברך מתחלה על מעט צוקע"ר (sugar) לפטור את הקאו"ע (coffee).

6. וזאת הברכה, עמ' 74-75

לענין גלידה, יש שכתבו שאינו מברך על גלידה בסוף סעודתו, שדינו כמשקה ששותה בתוך הסעודה שאינו מברך עליו – כד כתב הילקוט יוסף קעז, י, וכן שמענו בשם הגר"מ פיינשטיין ביחס לסוגים מסויימים של גלידה, וכך כתב האור לציון פרק י"ב, שאין מברכים על ארטיק (ices) או על גלידה המצויה, שרובה עשויה משקה אלא שמוסיפים בה חומרים נוספים ... ונראה שסברת הפוסקים האלו היא שאומרים לא פלוג רבנן – שמאחר שרוב המשקים באים מחמת הסעודה, תיקנו שלא יברכו על כל המשקים, אף אלו הבאים למתיקות. לעומת זאת, אחד מגדולי הדור הורה לברך על כל אלה מאחר שהוא נאכל לקינוח ולא נאכל מחמת הסעודה. וכך כתב שבט הלוי ... וכך כתב בספר ותן ברכה ... בשם הגרש"ז אויערבאך. ולעניות דעתי כן משמעות המשנה ברורה ... וכן משמעות הפוסקים ... אך מי שרוצה לחוש לדעות הסוברות שאינו מברך, יברך על מיני מתיקה אחרים ויפטור הגלידה, או שיאכל הגלידה אחרי ברכת המזון

1. גמרא, ברכות דף מא עמ' ב עד מב עמ' א אמר רב פפא, הלכתא: דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה – אין מעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה – מעונים ברכה לפניהם ואין מעונים ברכה לאחריהם; לאחר סעודה – מעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם. שאלו את בן זומא, מפני מה אמרו: דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אינם מעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם? אמר להם: הואיל ופת פוטרם, אי הכי, יין נמי נפטריה פת! – שאני יין, דגורם ברכה לעצמו.

רש"י שם

דגורם ברכה לעצמו – בכמה מקומות הוא בא, ומברכין עליו, ואף על פי שלא היו צריכים לשתותו.

2. רא"ש, ברכות פרק ו ס"י כו

נראה לפרש: "דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה", היינו, כגון בשר ודגים וירק ודייסא, שרגילין לקבוע עיקר הסעודה עליהם ולאכול בהן את הפת; הלכך אפילו אכלן בלא פת, אין מעוניין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, כיון דעיקר הסעודה הם, פוטרן ברכת הפת, וכן ברכת המזון פוטרן; וכן משקין הבאים בתוך הסעודה חשיבי באים מחמת הסעודה, לפי שאין בני אדם רגילין לאכול בלא שתייה, וחשיבי כעיקר סעודה, ואין מעוניין ברכה לפניהם ולאחריהם חוץ מן היין הואיל וגורם ברכה לעצמו, טעון ברכה לפניו

3. משנה ברורה ס"י קעז ס"ק ד

... מה שמביאין מעט פירות מבושלין לקינוח סעודה [שקורין קאמפאט] דזה אין בא למזון כלל רק לקינוח סעודה, וצריך ברכה:

Two Out of a Group Who Want to do a *Zimun*

Q

I know that if two people want to do a *zimun* and a third does not want to yet, the two can force the third to answer. What about if there are four or more people? Can two of them pick one person and force him to join them?

3. ברכי יוסף אורח חיים סי' ר ס"ק ה

יש להסתפק אי הני בי עשרה דקיימי אתכא, פלגא גמרי סעודתייהו ובעו ברוכי, והחמשה אכתי בעו למיכל, רק דחד מינייהו נתרצה לפנים משורת הדין להפסיק. והשתא הני דבעו ברוכי אמרי לארבעה: "ברוכי מברכינן ועל כרחם להפסיק דאנן רובא". וארבעה המה מוענים: "לא כי, אלא אנן פלגא ופלגא, דחמשה הוינן דלא גמרינן סעודתינן, ואלמלא הוו שיתא דגמרי סעודתייהו, או אנן ארבעה פסקינן, אבל השתא דחד מינן נתרצה להפסיק לא חשחין אנחנא, כיון דאף זה מן הדין אינו מחוייב להפסיק, ולא מהני מה שנתרצה מרצונו להפסיק להשלים רוב ולהיבנו".

ונראה לפום ריהטא, דדינא קמשתעו הני ארבעה, דכיון דלקושטא חמשה הוו דלא גמרי סעודתייהו אינן חייבים להפסיק, דאם חד מינייהו נתרצה להפסיק, לא מפני זה הם מוכרחים דחשיבי אינך שיתא. ויש לדקדק זה ממה שכתב הרשב"א בהידושיו (מה ב ד"ה ולענין) משם הלכות גדולות (הלכות ברכות ע"ב פ): והיכא דקבעי למיפק חד מינייהו ובעו חבריה למעבד ליה לפנים משורת הדין, פסקין סעודתייהו ומזמנין עליו – עד כאן לשוננו. הרי דכתב "ובעו חבריה למעבד ליה לפנים משורת הדין", משמע היכא דתרוייהו שניהם רוצים והם מסכימים בדעת אחת פסקין, הא אי חד לחודיה נפשו אוותה ויעש להפסיק, אין האחר חייב להפסיק מכה דהאחד גמר והאחר נתרצה והוו להו תרי לגבי דידיה, דכיון דלפי האמת תרי אכלי ולא גמרי, זה שנתרצה האחד להפסיק לא מהני להכריח השלישי.

1. גמרא, ברכות דף מה ע"ב

שלשה שאכלו כאחת – אחד מפסיק לשנים ואין שנים מפסיקין לאחד. ולא? והא רב פפא אפסיק ליה לאבא מר בריה, איהו וחד! – שאני רב פפא דלפנים משורת הדין הוא דעבד.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' ר סעי' א

שלשה שאכלו כאחד, אחד מפסיק על כרחו לשנים ועונה עמהם ברכת זימון. ואפילו לא רצה להפסיק, מזמנין עליו, בין עונה בין אינו עונה, כל שהוא עומד שם. אבל שנים אין חייבים להפסיק לאחד, והלכך אין חיוב זימון חל עד שיתרצו להפסיק ולברך, ואם לא רצו להפסיק וזימן הוא עליהם, לא עשה כלום; ואם לא רצו להפסיק, אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק, עד שיגמרו השנים וזימן עליהם, שהרי כבר נתחייב הוא בזימון, והיאך יברך בלא זימון.

4. שו"ת אורח משפט אורח חיים סי' מ

מספקא לי בהא דקיימא לן: אין שנים מפסיקים לאחד ... היכי נדון אם אחד מהשנים שאינו מפסיק עדיין מסעודתו רוצה לעשות לפנים משורת הדין, להפסיק לאחד, אם חברו יכול לעכב עליו או לא, כיון דעל כל פנים האידנא יש שנים שרוצים בהפסקה, וקצת משמע דאמר: "רב פפא עבד לפנים משורת הדין", שאינו תלוי בהשני, וצריך עיון.

How to Proceed with *Birkat HaMazon* after *Zimun*

Q

I have seen many *minhagim* with regard to *bentching* after *zimun*. Sometimes, the *mezamen* recites all of *Birkat HaMazon* silently. Sometimes, he waits for the others to finish the first *beracha* and then recites the end of it out loud so that they can answer *amen*. Sometimes, the *mezamen* says the entire first *beracha* out loud. What are the issues, and what is the proper method?

<<

מה שנוהגין הרבה אנשים שאחר שאמרו "ברוך שאכלנו וכו'" כל אחד ואחד מברך בקול רם בפני עצמו, שלא כדין הם עושים, אלא המברך צריך לברך ברכה ראשונה על כל פנים בקול רם, כדי שישמעו המסובין, והם יאמרו בלחש עמו מלה במלה, ורק בסיום הברכה יקדימו לסיים כדי שיענו "אמן", כמו שכתב רמ"א. ועיין במגן אברהם שהוא מצדד להורות כהתשב"ץ שסבירא ליה דעד "הזן את הכל" צריכין לשתוק ולשמוע ולכוין לצאת מן המברך [ומשם ואילך יברכו בעצמן בלחש עם המברך]. דעד שם היא ברכת הזימון אבל אין אנו נוהגין כן, ומכל מקום הטוב והישר כשיודע במסובין שיכוונו לדבריו, לעשות כהתשב"ץ, רק שיודיע להם מתחלה שיכוונו לצאת וגם הוא יכוון להוציאם, ודוקא כשהשומעים כלם מבינים לשון הקדש, דאי לאו הכי, בודאי טוב יותר שיברכו בעצמן כל הברכה המזון ולא לצאת מן המברך [אליה רבא]:

1. ב"ח אורח חיים סימן קצג

התוספות והרא"ש ורבינו ... סבירא להו כמו שכתב בארחות חיים דמהר"ם לא היה מברך בלחש וכך הוא העיקר דבשלשה צריך שיצטרפו ביחד לכתחלה בכל הברכות, וכדמשמע מילפותא דקרא "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו" וכדאיתא בספרי (דברים אות שו): ומנין שאין מזמנין אלא בשלשה, תלמוד לומר: "כי שם ה' אקרא וכו'". ומנין שעונין אחר המברך תלמוד לומר: "הבו גודל לאלהינו". אלמא דבשלשה חייבים לענות "אמן" אחר המברך בכל הברכות וכדאמרינן פרק ג' דיומא (לו א) דתניא התם דעל כל הזכרה תנו לו ברכה. ולפיכך אין לו לברך לכתחלה בלחש, דאם מברך בלחש, שוב אי אפשר לו לענות "אמן"; ואף על גב דאפשר לו להקדים ולסיים כל ברכה וברכה קודם שיסיים אותה המברך, מכל מקום איכא למיחש שמא לא יוכל לסיים קודם המברך

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קפג סעי' ז

נכון הדבר שכל אחד מהמסובין יאמר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה, ואפילו ההתימות. הגה: ויקדים לסיים קצת קודם המברך, כדי שיענה "אמן"

מגן אברהם שם ס"ק יב

בלחש עם המברך – כדי שיברכו יחדיו, ולא יאמר כל אחד בפני עצמו רק בסיום הברכה. והב"ח כתב דטוב יותר לשמוע; ועיין מה שכתבנו סימן קצ"ג סוף סעי' א. ובתשב"ץ כתוב דצריכים לשמוע עד "הזן את הכל" שהוא ברכת הזימון, ועיין סי' ר', וכן נראה עיקר:

משנה ברורה שם ס"ק כז, כח

כז] נכון הדבר – היינו אף דמדינא היה יותר נכון שישמעו המסובין כל הברכה המזון מפי המזמן, והוא יוציאם בברכתו ובעצמן לא יברכו כלל, מכל מקום בעבור שמצוי בעוונותינו הרבים שהמסובין מסיחין דעתם ואינם מכוונין לדברי המברך כלל, ונמצא שחסר להם ברכת המזון לגמרי ומבטלין עשה דאורייתא בידים, לכך נכון כהיום יותר שהמסובין יאמרו בעצמן בלחש כל מלה ומלה עם המברך כדי שיברכו יחדיו, ונקרא על ידי זה ברכת זימון, ומתקיים מה שאמר הכתוב "גדלו לה' אתי, ונרוממה שמו יחדיו" דמזה ילפינן ברכת זימון

כח] כל ברכה וברכה – ועל כל פנים יזהרו לומר עמו בלחש ברכה ראשונה, דאי לאו הכי, להרבה פוסקים לא מקרי זימון כלל וכדלקמן בסימן ר' [אחרונים]. ולפי זה, <<

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י ר סעי' ב

אינו צריך להפסיק אלא עד שיאמר "ברוך שאכלנו משלו וכו'", וחוזר וגומר סעודתו בלא ברכה בתחלה. הגה: ויש אומרים שצריך להפסיק עד שיאמר: "הזן את הכל", וכן נוהגין.

משנה ברורה שם ס"ק ח

ויש אומרים שצריך להפסיק – סבירי להו דאף דברכת "הזן" לאו לגמרי מברכת זימון היא, דהרי היחיד אומר אותה גם כן, אפילו הכי שייכא לברכת זימון, ד"נברך" לבד אינה ברכה, שאין בה שם ומלכות, וקאי על מה שמברך המזמן אחר כך ברכת הזן:

Combining Small Amounts of Foods for a *Beracha Acharona*

If I eat half a *k'zayit* of one food whose *beracha acharona* is *Me'ein Shalosh* and half a *k'zayit* of another food whose *beracha acharona* is *Borei Nefashot*, what *beracha acharona*, if any, should I make?

<<

דאיכא שיעור בצירוף, ודאי מברך "בורא נפשות רבות" לכולי עלמא:

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סי' עד

אך אף לפי זה יש להסתפק מה שמסתפק בשער הציון סי' רי ס"ק ד בהצ"י רביעית יין והצ"י רביעית שכר אם מצטרפין ל"בורא נפשות", מאחר דאפשר שעל הצ"י רביעית שהוא יותר מכזית מברך מעין שלוש, אם כן לא נפטר לדידהו "בבורא נפשות", ולכן אף שלא יברך על כל פנים מעין שלוש, מכל מקום אפשר לא יוכל לברך גם "בורא נפשות רבות", שאפשר שלא נפטר והויא לבטלה. ומקום הספק הוא דמאחר דהוינן ששייך "בורא נפשות רבות" על כל דבר בעצם, דהא אף פחות מכשעור פת ויין מצטרפין להתחייב "בורא נפשות", אם כן שייך בעצם ברכת "בורא נפשות רבות" גם בשתה כשעור, אך מאחר שיצטרך לברך אחר כך גם מעין שלוש ימצא ד"בורא נפשות רבות" היה לבטלה, ששתי ברכות אינו יכול לברך, לכן בידוע שלא יברך מעין שלוש כהא דשתה כזית ורוב רביעית, דאף אם הדין שהי"ב על כל פנים, לא יברך כיון שלא מבורר לנו ... לכן יש לו לברך "בורא נפשות" ... וכן יהיה הדין במיני מזונות ופירות דשבעת המינים ... אם עבר ואכל כשעור יצטרך לברך "בורא נפשות".

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' רח סעי' ט

עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקדירה, מברך "בורא מיני מזונות" ו"על המחיה" ... ודוקא שיש באותו קמח מחמשת מינים כדי שיאכל ממנו כזית דגן בכדי אכילת פרס, אבל אם אין בו זה השיעור מחמשת המינים ... ואם בשלו בקדירה, מברך תחלה "בורא מיני מזונות" ואחריו "בורא נפשות".

משנה ברורה שם ס"ק מח

... דלאו דוקא תערובות קמח בקמח דאינו מנכר כל כך המיני דגן, דהוא הדין אם עירב חמשה מיני דגן עם דבש ותבלין או שאר מינים ... גם כן בעינין שיהא מהחמשה מיני דגן כזית בכדי אכילת פרס, ואי לאו הכי אינו מברך ברכה אחרונה אלא "בורא נפשות רבות" ... ומכל מקום לענין פת כיסנין שמעורב בתבלין הרבה, נוהגין העולם לברך עליו לבסוף "על המחיה" כשיש בו כזית אף שבמין דגן לבדו שנמצא בו אין בו שיעור כזית, ואולי שמעמם מפני שהתבלין בא להכשיר את האוכל, מצטרף עם האוכל גופא לשיעור ... ולכתחילה טוב ליהדר לשער שיהיה בהקמה שיעור כזית:

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' רח סעי' יג

אם אכל פירות משבעת המינים ואכל תפוחים, אין צריך לברך על התפוחים "בורא נפשות", שגם הם בכלל ברכת "על העץ", שגם הם פרי העץ הם ... אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת מינים, אין ברכת על המחיה פוטרת את הכשר ואת הדגים.

משנה ברורה שם ס"ק סב

שגם הם וכו' – הא לאו הכי, אין ברכה מעין שלוש פוטרת "בורא נפשות רבות", וכן להיפך [אהרונים]:

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' רח סעי' יח

לא יכלול בו על הספק שום תוספת בברכה מעין שלוש, אף על פי שאינו מוסיף שם ומלכות (פירוש, כגון ששתה משקה שספק אם ברכתו "על הגפן וכו'", או "בורא נפשות רבות וכו'", לא יאכל דבר שברכתו "בורא נפשות רבות", ודבר שברכתו על העץ ויכלול עמו גם כן "על הגפן ועל פרי הגפן כו'" מספק)

מגן אברהם שם ס"ק כו

על הספק – כתב בלבוש: שאם אכל פירא ואינו יודע אם הוא משבעת המינים, לא ישתה יין ויכלול בו "על העץ", וטוב יותר לברך "בורא נפשות רבות" וצריך עיון – עד כאן לשונו. ולי נראה, דאם אין לו שום דבר לכלול בתוכו, טוב יותר לברך "על העץ", דיוצא ממה נפשך, כמו שכתוב סעי' יג. ואם הוא משקה, לא יברך כלל אחריו כמו שכתבו הפוסקים, דיותר יש לחוש לברכה לבטלה מלאוכל בלא ברכה, דכל הברכות דרבנן:

3. מגן אברהם סימן רי ס"ק א

אכל חצי זית משבעת מינים והצי זית אחר מברך אחריהם "בורא נפשות רבות"

מחצית השקל שם

אכל חצי זית מז' מינים כו' בורא נפשות רבות – כיון דאין שיעור בשבעה מינים, ומצד הדין גם על ז' מינים הוה ליה לברך "בורא נפשות רבות", אלא מצד השיבותו קבעו לו ברכה מיוחדת, וכיון דאין בו כשיעור, ואי אפשר לברך ברכה המיוחדת לו, על כל פנים לא גרע משאר אוכלים שאינן מז' מינים, ומצטרף לחצי זית ממין אחר, והוי כאלו אכל כשיעור מפרי שאינו מז' מינים דמברך "בורא נפשות רבות". גם יש דעות בפוסקים (כנסת הגדולה שם) דאפילו אכל חצי שיעור מין ז' ולא אכל שום פרי אחר, אפילו הכי מברך על אותו חצי שיעור מז' מינים "בורא נפשות רבות". וניהו דלא קיימא לן הכי, מכל מקום כהאי גוונא <<

Shehecheyanu on Vegetables

Does one make *Shehecheyanu* upon eating a vegetable from the new crop, or is this *beracha* just for new fruit?

4. משנה ברורה ס"י רכה ס"ק יח

דעומד כל השנה בקרקע – רוצה לומר, שיש ירק שדרכו לעמוד כל השנה בקרקע, וברכת "שהחיינו" לא נתקן אלא בדבר הבא מזמן לזמן. אכן באמת אינו מצוי זה כי אם באיזה ירקות ולא בכלול, ואפשר משום דאין לחלק בין ירק לירק [פרישה]. ויש לפרש עוד דכונת רמ"א במה שכתב דעומד כל השנה בקרקע, היינו שמטמינין אותו בקרקע בבורות ועומד כל ימות השנה, ואינו ניכר בין ירק חדש שגדל בשנה זו לישן שגדל אשתקד, מה שאין כן פירות, אף על גב דיש מטמינין אותן, הוי להו מיעוטא דמיעוטא ולא חיישינן להו [מגן אברהם]. ולפי זה פשוט דאין לברך "שהחיינו" על פרי אדמה שקורין ער"ד-עפ"ל (תפוח אדמה), דהרי דרך העולם להטמין אותם בבורות בחורף ומתקיים זמן רב. ובשם של"ה כתבו האחרונים דאין לברך "שהחיינו" על שום ירק חדש וכן על לחם חדש, דאין ניכר בין חדש לישן, והעולם יטעו ויבואו לידי ברכה לבטלה. וכתב המגן אברהם דמכל מקום מברכין על הריפות שעושיין מדגן חדש, שניכרין היטב שהם חדשים; אכן במור וקציעה חולק על זה, דאחרי שאין מינכר בטעמו אין יתרון להם, עיין שם, ויש למעט בברכות. ובקטניות כשהן חדשים וניכרין שהן חדשים, כגון שהן ירוקים עדיין במקצת, נראה שיכול לברך "שהחיינו", וכן משמע באליה רבה. על מיני לפתן שקורין מיירין (גזר – carrots), וריבין (לפת), ואוגערקע"ם (מלפפון – cucumber) מברכין עליהן "שהחיינו" [אליה רבה ודרך החיים].

1. גמרא, עירובין דף מ ע"ב

ואמר רבה: כי הוינא בי רב הונא איבעיא לן: מהו לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים? כיון דמזמן לזמן אתי – אמרינן, או דילמא: כיון דלא איקרו רגלים – לא אמרינן? לא הוה בידיה. כי אתאי בי רב יהודה אמר: אנא אקרא חדתא נמי אמינא זמן. – אמר ליה: רשות לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי – חובה, מאי?

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רכה סעי' ו

פרי שאינו מתחדש משנה לשנה, אפילו אם יש ימים רבים שלא אכל ממנו אינו מברך שהחיינו. הגה: פרי שמתחדש שתי פעמים בשנה, מברכין עליו "שהחיינו" (בית יוסף); אבל שאין לו זמן קבוע לגידולו, אין מברכין עליו (בית יוסף בשם הר"ר מנוח). לכן אין מברכין "שהחיינו" על ירק חדש דעומד כל השנה בקרקע (מהרי"ל).

3. דרכי משה, אורח חיים ס"י רכה ס"ק ב

ומהר"י וייל (בסוף תשובותיו דינין והלכות ס' לט) כתב דאין מברכין "שהחיינו" על ירק חדש משום דעומד על הקרקע כל השנה ואין ניכר בין חדש לישן:

5. ערוך השולחן, אורח חיים ס"י רכה סעי' יב

יש מי שכתב שאין לברך "שהחיינו" על שום מין ירק (מגן אברהם בשם השל"ה), ואנחנו אין נוהגין כן, ועל ירק חשוב כמו אוגערקע"ם (מלפפון) קאווענע"ם (אבטיח – watermelon) וכיוצא בהם אנו מברכים "שהחיינו", דאינם מתקיימים מזמן לזמן, ואף שבכבוש מתקיימים, הא כל הפירות מתקיימים בכבוש, וטעם אחר הוא לגמרי, אבל על ירקות פשוטים כמו סאלאט"א (חסה – lettuce) ... אין מברכין "שהחיינו".

Answering *Amen* to an Electronically Heard *Beracha*

When one hears a *beracha* being recited over the radio or telephone, can/should he answer *amen*? Can he be *yotzei* a *beracha* in this way?

5. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סי' קח
 ... אבל מה שפשיטא ליה לכבוד תורתו הרמה שאין יוצאין בשמיעה על ידי מיקראפאן מטעם שהוא כמו ששומע מאינו בר חיובא, לפי מה דאומרים המומחים בטיבו של מיקראפאן, שלא מוציא ממש הקול של האדם המדבר אלא הד הברה בעלמא. ... אין שייך זה לקול הברה שבמתניתין דראש השנה דף כ"ו שהרי הכא נשמע קול חזק ובריא ... הנה לדידי מספקא טובא אף אם נימא שהאמת כאמירת המומחים שלא נשמע קול האדם אלא קול אחר שנעשה מקולו, מטעם שכיון שעל כל פנים רק כשהוא קורא נשמע הקול, יש להחשיב זה כשמיעת קולו ממש, דהרי כל זה שנשמע עושה קולו ממש. ומנין לנו עצם כה השמיעה איך הוא, שאולי הוא גם כן באופן זה שנברא איזה דבר באויר ומגיע לאזנו. וכן מסתבר לפי מה שאומרים חכמי הטבע שהקול יש לו הלוך עד האוזן וגם יש קצת שיהיו זמן בהלכו, ומכל מקום נחשב שהוא קול האדם לכן אפשר שגם הקול שנעשה בהמיקראפאן בעת שמדבר ששומעין אותו הוא נחשב קולו ממש וכן הא יותר מסתבר. וגם לא ברור הדבר מה שאומרים שהוא קול אחר. ומטעם זה אפשר אין למהות ביד אלו שרוצים לקרא המגילה על ידי המיקראפאן מצד החלכה ... אך מכל מקום כיון שלא ברור להיתר והוא ענין חדש, בכלל יש למהות כדי למונעם מלרדוף אחרי חדשות אחרות שלהוטים בזה במדינות אלו

6. גמרא, סוכה דף נא עמ' ב

... ובימה של עץ באמצעיתה, וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו. וכיון שהגיע לענות "אמן" – הלה מניף בסודר, וכל העם עונין "אמן".

תוספות שם ד"ה "וכיון"

והא דעונין "אמן" בהנפת סודרין היינו בקריאת ספר תורה ולא בתפלה ולא בדבר ששליח מוציא רבים ידי חובתן וכן מפרש בגמרא דפירקין בירושלמי בימה של עץ ... מניף בסודרין והם עונין "אמן" על כל ברכה וברכה; ובברכות ירושלמי בסוף אלו דברים קאמר: איזו היא אמן יתומה? הונא אמר רב: הן הן, דחייב לומר ברכה ולא ידע מה הוא עונה.

1. משנה, ראש השנה דף כט עמ' א

הרש שומה וקמן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן. זה הכלל: כל שאינו מהוייב בדבר – אינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

2. שולחן ערוך, אורח חיים סי' רטו סעי' ג

והא דאין עונין "אמן" אחר תינוק, דוקא בשעה שלומד הברכות לפני רבו, שמותר ללמד לתנוקות הברכות כתקנן, ואף על פי שהם מברכין לבטלה בשעת הלימוד; אבל בשעה שהם מברכין לפטור את עצמן, כיון דבני חינוך הם, עונים אהריהם "אמן"; וכן בשעה שאומרים ההפטרות בבית הכנסת.

3. גמרא, ראש השנה דף כז עמ' א

התוקע לתוך הכור או לתוך הדות או לתוך הפיטם, אם קול שופר שמע – יצא, ואם קול הברה שמע – לא יצא.

4. שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סי' יא

השאלה היא על אודות קריאת המגילה וברכותיה על ידי המיקרופון בבית הכנסת. ... יש בזה בית ספק גדול אם יוצאים בשמיעת התפלות על ידי שמיעה כזאת דרך מכשיר הרדיו והרם קול אשר לאמיתו של דבר הקול ששומעים איננו הקול של השליח צבור כי קול האדם הולף ונעלם ונהפך לזרם משתנה ... ונוצר מחדש גלי קול כאותם הוועזועים שנעשו בתחלה על ידי מיתרי קול האדם המדבר בקרבת הרדיו או הרם קול, אך יותר חזק וזאת ... ואם כן אף על פי שהקול הנשמע נוצר מיד בין רגע עם יציאת קול זה על ידי האדם, בכל זאת למעשה יש לדמותו כשומע קול התפלה מתוך תקליט של גראמופון, שבודאי הפשוט שאי אפשר לצאת בכך ידי חובתו ... ואם כן, מזה הרי תוצאות גם לנידון שאלתו שאין יוצאין ידי חובת שמיעת קריאת המגילה דרך רם – קול.

... בלבי מקונן ספק גדול גם לאידך גיסא דאולי בנוגע לקריאת המגילה וכיוצא בזה, מלבד בתקיעת שופר, הצדק על הבעל מנחת אלעזר ועל מנחת אהרן הסוברים שאם שמעו את קריאתה דרך רם – קול דיוצאים ידי חובתו [וכמובן בכיוונו לכך המשמיע והשומעים], דלמרות כל המגרעות ... מכל מקום שפיר יוצאים על ידי כן ידי חובת עצם השמיעה, וכפי הנימוק שמשכיר הגאון בעל מנחת אלעזר ... דבעיקר מה שבעינינו בזה, הוא שהקול הוא יוצא ובא מכחו או אפילו מכח כחו של אדם בר חיובא, ויהא רק ממשמש ובא בלי הפסק (לאפוקי תקליטים), וזה ישנו כשהקורא משמיע את קול קריאתו באמצעות מיקרופון.

<<

Answering Amen to an Electronically Heard Beracha

8. שו"ת יחווה דעת חלק ב סי' סח

שאלה: השומע סליחות בביתו דרך הרדיו בשידור חי, האם חייב לענות "אמן" אחר הקדיש שאומר השליח צבור, והאם חייב גם כן לענות וי"ג מדות עם הצבור? **תשובה:** והן אמנם הקול הנשמע דרך הרדיו, איננו הקול הטבעי היוצא מפי השליח צבור, אלא הוא קול הבא על ידי זרם חשמלי באמצעות ממברנא. ואין לדמותו לשומע מתקליט של גרמופון, שבודאי אינו עונה אמן אחר ברכותיו, וכמבואר ב... אכן החילוק מבואר, ששם הקול של המדבר נפסק מכבר, ופנים חדשות באו לכאן, כשהוא שומע מהתקליט, שאינו בר חיובא, וכפס מעין יעננה. אבל השומע מהרדיו בשידור חי, סוף סוף ברור שבאותה שעה הצבור עומדים במקום מסויים ואומרים קדיש וי"ג מדות וכדומה, לפיכך נראה שרשאי לענות עמהם. והרי זה דומה למה שאמרו בסוכה (נא): במעשה של בני אלכסנדריא ...

בסיכום: השומע סליחות וי"ג מדות דרך הרדיו בשידור חי, עונה "אמן" וי"ג מדות, אבל השומע קידוש או מקרא מגילה מהרדיו, אינו יוצא ידי חובתו, שהיב לשמוע מפי אדם בר - חיובא, ולא דרך גלי האתר.

7. שו"ת מנחת שלמה חלק א סי' ט

גם ראיתי במצודת דוד... : "וכן אם רשאי לענות אמן אחר ברכת חברו ששומע ע"י הטלפון, עיין שו"ת מנחת אליעזר ועוד אחרונים שדברו מזה". ולפי הדברים שאמרנו נראה שיש לשמיעה זו דין הנפת סודרים שהיתה באלכסנדריא של מצרים, דחשיב רק כיודע באיזו ברכה השליח ציבור עומד ולא יותר, וכיון שכן נראה, שאין לענות כלל "אמן" על ברכה שהוא מחויב לצאת בה, ואף גם ברכה שאין השומע מחויב לצאת ידי חובתה, גם כן אפשר דרק אם עומד בבית הכנסת או אפילו סמוך לו ושומע חזרת הש"ץ או שאר ברכות על ידי רם קול, אז שפיר נגרר אחר הצבור ועונה "אמן", מידי דהוי אאלכסנדריא של מצרים, מה שאין כן כשעומד רחוק ושומע על ידי טלפון נראה לעניות דעתי שאין לענות כלל "אמן" על שום ברכה, ודינו כעונה אמן לבטלה, הואיל והוא שומע את הברכה רק מממברנה ולא מפי אדם... מסתבר דבכהאי גוונא שהוא עומד רחוק ואין לו שום צירוף עם המברך דאין לענות "אמן" על ברכה זו.

9. שולחן ערוך אורח חיים סי' נה סעי' כ

היו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות. ויש אומרים שצריך שלא יהא מפסיק מינוף או עבודת כוכבים.

When to Make a *Beracha* on the Morning *Netilat Yadayim*

How can we wait to make the *beracha* on *netilat yadayim* in *shul* (or at the beginning of *davening* at home), when it is not immediately after we washed our hands? Aren't *birkot hamitzva* always recited at the time that the *mitzva* is performed?

3. דרכי משה אורח חיים סי' ו ס"ק ג

אמנם מנהג האשכנזים אשר בגלילות אלו שמסדרים אותן בבית הכנסת, ולכן אל יברכם בביתו מי שמברך אותן בבית הכנסת, ואני בעצמי נוהג כמנהג בני ספרד.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' ו סעי' ב

יש נוהגין להמתין לברך "על נטילת ידים" עד בואם לבית הכנסת, ומסדרים אותו עם שאר הברכות. ובני ספרד לא נהגו כן. ועל כל פנים לא יברך שתי פעמים, ומי שמברכם בביתו, לא יברך בבית הכנסת, וכן מי שמברכם בבית הכנסת לא יברך בביתו (כל בו סימן ב'). ומי שלומד קודם שיכנס לבית הכנסת, או מתפלל קודם, יברכם בביתו ולא יברך בבית הכנסת. ואפילו בכהאי גוונא, יש נוהגין לסדרם עם שאר ברכות בבית הכנסת ואין מברכין בביתם (מהרי"ל הלכות תפלה).

5. רא"ש, ברכות פרק ט סי' כג

כי משי ידיה אומר "ברוך אשר קדשנו במצוותיו על נטילת ידים" לפי שידיו של אדם עסקניות הם ואי אפשר שלא ליגע בבשר המטונף בלילה. תיקנו ברכה קודם שיקרא קריאת שמע ויתפלל ... מזה יש ללמוד דהוא הדין בתפלת המנחה ובתפלת הערבית אם עשה צרכיו ונטל ידיו מברך "על נטילת ידים"

1. גמרא, ברכות דף ס עמ' ב

כי מתער, אומר: "אלהי, נשמה שנתת בי מהורה" ... לימא: "ברוך פוקח עורים". כי תריץ ויתיב, לימא: "ברוך מתיר אמורים". ... כי מנה תפילין אדרעיה, לימא: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין" ... כי משי ידיה, לימא: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים".

2. בית יוסף אורח חיים סי' ו

ואם הולך מיד לבית הכנסת ורוצה להמתין מלברך על נטילת ידים עד בואו לבית הכנסת וכו'. ... וכתב רבינו הגדול מהרי" אבוהב ... שיש לפקפק בו שמאחר שכל המצות צריך לברך עליהן עובר לעשייתן ולא התירו בנטילה אלא לפי שלא היה ראוי לברך קודם לפי שהידים מטונפות, אם כן להאי מעמא, כיון שמברך קודם ניגוב, הוי ליה כקודם נטילה, אך מן הדין הוא שנברך בסמוך כל מה שאפשר. ואולי דעתו בזה שמאחר שאלו הברכות של שחרית אנו מברכים אותם בבית הכנסת, אם כן ברכת נטילה גם כן אם ירצה לחבר אותה עם האחרות אף על פי שלא תהיה במקומה יכול לעשותו ואף על פי שיש לחלק בזה שברכת נטילת ידים היא ברכת המצוה שלעולם צריך להקדימה, והאחרות הם ברכות השבח שיכול לאמרם אחר עשייתן ... אלא שיש להשיב בזה שמאחר שהברכות האחרות אין אנו מברכין אותם מיד סמוך לנטילה ואנו מניחים אותם לבית הכנסת, זאת גם כן תדחה עמהם, שאין לחלק – עד כאן לשונו...

ולפי מה שכתבתי בסימן ד' (ד"ה ומשמע) בשם תשובת הרשב"א (ח"א סי' קצא) שבשחר תקנו שיטול אדם ידיו לפי שאז אנו נעשים ככריה חדשה, וצריכים אנו להודות לו יתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו, ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכין בכל בוקר ובוקר, ולפיכך אנו צריכים להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו, יש לומר דכיון דנטילת ידים לא אתיא אלא כדי להתקדש לברך ברכת ההודאה בתרייהו גרידא. ומאחר שהן נסדרות בבית הכנסת גם ברכת נטילת ידים יכול לסדרה בבית הכנסת. ומיהו בני ספרד לא נהגו לברכה בבית הכנסת, אלא כל אחד מברך בביתו "על נטילת ידים" ו"אשר יצר", ובבית הכנסת מתחילין מ"אלהי נשמה" וכן עיקר:

<<

When to Make a *Beracha* on the Morning *Netilat Yadayim*

6. ביאור הלכה סי' ד סעי' א

ואפילו לא עשה צרכיו - ... וזה לשון החיי אדם בכלל ז' ס"ו: נכון להמתין לברך "על נטילת ידים" עד לאחר שמנקה עצמו ורוצה להתפלל, דאז יצא לכולי עלמא, אבל כשבירך מקודם ואחר כך יפנה, להרא"ש צריך לחזור ולברך, ואף דלא קיימא לן הכי, מכל מקום נכון ליהדר בזה...עד כאן לשונו. ... ומשמע מן החיי אדם דמי שהוא קם זמן הרבה קודם התפלה, אפילו אם הטיל מי רגלים, דזה כבר נקרא בשם עשיית צרכים, מכל מקום כיון דמסתמא כשיגיע בבוקר זמן תפלה, ילך בבית הכסא לנקות עצמו, ימתין עתה מברכת "על נטילת ידים" עד הבוקר כשינקה עצמו קודם התפלה, כדי לצאת דעת הרא"ש דסבירא ליה דעיקרה ניתקן בשביל התפלה. ולכאורה קשה על עצתו: איך יצא עתה בברכתו אליבא דהרשב"א, הלא במה שנטל ידיו תיכף כשקם, יצא ידי חובת נטילה, ואין יאמר עתה על הנטילה השנייה "וצונו על נטילת ידים"? ולומר דהברכה זו קאי על נטילה ראשונה, הלא יש הפסק גדול? ולכתחילה יש ליהדר בזה מאוד כמבואר בהרבה אחרונים בסימן ו' עי"ש. אמנם באמת אפשר ליישב - דהרי כתב הבית יוסף בסימן ו' דלטעם הרשב"א דמשום בריה חדשה נוכל לאחרה ולסדרה עם שאר הברכות אף שהוא הפסק גדול, אך אם כן, יהיה צריך לברך אחר זה תיכף גם שאר ברכות השחר. ומסתימת לשון השערי תשובה בסימן ו' ס"ק ה' משמע שאין סובר כהחיי אדם, אלא תיכף אחר עשיית הצרכים מברך "על נטילת ידים" "ואשר יצר" וכן בדרך החיים לא נזכר שום חילוק בענין זה, ואפשר שהטעם הוא משום קושייתנו הנ"ל ... אחר כך מצאתי בספר מעשה רב כהחיי אדם שכתב: שיש לסמוך ברכת "על נטילת ידים" לתפלה ולא יאמר אותו תיכף כשקם כשאין דעתו להתפלל מיד, ובלבד שלא ישכה - עד כאן לשונו. ואף דיש לדחות דהוא קאי שם לשיטתו דפסק שם כהרא"ש דצריך לברך לכל תפלה, מה שאין כן לדידן, מכל מקום יותר טוב לעשות כהחיי אדם, דזה אליבא דהרא"ש בוודאי יוצא, ואפשר גם להרשב"א לפי מה שכתב הבית יוסף וכנזכר לעיל, מה שאין כן אם לא יעשה כוותיה, להרא"ש בוודאי אינו יוצא ...

The Violation of Shabbat by Small Children

Sometimes I see people encouraging their toddlers, when a need arises, to do things on Shabbat that would constitute *chillul Shabbat* for an adult. Is this permitted?

לואכול בפירוש, דהא למאן דאמר בשל תורה, בית דין מצווין להפרישו, בשל דבריהם אין בית דין מצווין להפרישו, כדמתרצינן הכא, הכא במאי עסקינן, בעציץ שאינו נקוב מדרבנן, ואמרין נמי בדמאי הקלו. וכיון שכן, כיון דקיימא לן דאף בשל תורה אין בית דין מצווין להפרישו, בשל דבריהם מחתינן בו דרגא אחת יותר ומתירין בו אפילו לומר לו לאכול

4. ביאור הלכה ס"י שמג סעי' א

מדברי סופרים וכן וכו' – ודעת הרשב"א והר"ן דאם התינוק צריך לכך, מותר אפילו לספות לו בידים דבר שהוא אסור מדרבנן. אך המחבר סתם לדינא כדעת החולקים עליהם ואוסרים בכל גווני. וכתב בתשובת רבינו עקיבא איגר על דבר מלטול הספרים לבית הכנסת במקום שאין עירוב על ידי תינוק – אי יש לסמוך בזה על הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן ליה בידים; והשיב דזה אינו, דהא הר"ן כתב בפרק כל כתבי להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו ולא לצרכנו, ואדרבה מחינן בדידה, ויש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לבית הכנסת לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה, וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד:

5. שולחן ערוך הרב אורח חיים ס"י שמג סעי' ו

ויש אומרים שכל שהוא לצרכו של תינוק כגון אכילה ושתייה לא גזרו בו חכמים כלל ומותר להאכילו בידים כל דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים אם צריך לכך אף על פי שהגיע לחינוך, אבל אם אינו צריך לכך אסור להאכילו אפילו אינו בר הבנה (ואכיו צריך למחות בו אם הוא בר הבנה) אפילו באיסור דברי סופרים שהרי אסור להניקו חלב אמו אחר כ"ד חדש אף על פי שאין איסור חלב אשה אלא מדברי סופרים הואיל ואינו צריך לו אחר כ"ד. ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים אם הוא צריך לכך ואין שם נכרי להאכילו על ידו.

ואף אם אין התינוק צריך לכך אלא שהגדול צריך לכך שיעשה לו תינוק איזה דבר האסור מדברי סופרים, אין איסור לפי סברא זו ליתנו לו שיעשהו לו אלא כשנתנו לו בקביעות תדיר שיש לחוש שמא יתרגל התינוק ויסרך בעשיית דבר זה ויבא לעשותו אף כשיגדיל, אבל כשנתנו לו באקראי בעלמא, אין לחוש לכך, רק שיהא בענין שאין בו איסור מה שעושה בשבילו כמה שכתוב בס' של"ד, כגון לצורך מצוה.

6. ט"ז אורח חיים ס"י שמו ס"ק ו

ומשמע במרדכי שיש היתר להביא על ידי תינוק המפתח כמו על ידי עכו"ם, ואף על גב דפרק חרש איתא דנאבדו המפתחות, ואמר ר' פדת: לידבר תינוק לשם וימצאנו – משמע דאסור לעשות על ידי שיביא התינוק לשם, כדאמרין התם: דליספו בידים אסור, התם מיירי מרשות הרבים שהוא דאורייתא, אבל אנו אין לנו אלא כרמלית שהוא מדרבנן

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שמג סעי' א

קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו (מאיסור דאורייתא); ולהאכילו בידים, אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפילו בדברים שהם משום שבות.

משנה ברורה שם ס"ק ג, ד

ג] ... ודע דשעור החינוך במצוות עשה הוא בכל תינוק לפי הריפותו וידיעתו בכל דבר לפי ענינו, כגון היודע מענין שבת חייב להרגילו לשמוע קידוש והבדלה; היודע להתעטף כהלכה חייב בציצית ... וכן כל כיוצא בהן, בין במצוות עשה של תורה בין בשל דברי סופרים. אבל החינוך בלא תעשה, בין של תורה בין של דבריהם, הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה שמבין כשאומרים לו שזה אסור לעשות או לאכול; אבל תינוק שאינו בר הבנה כלל אין אביו מצווה למנעו בעל כרחו מלאכול מאכלות אסורות או מלהלל שבת אפילו באיסור של תורה, כיון שאינו מבין כלל הענין מה שמונעו ומפרישו; וכן אם הוא כהן, אין צריך להוציאו מבית שהטומאה בתוכו אלא אם כן הוא בר הבנה, אזי מצוה על אביו להוציאו כדי להפרישו מן האיסור מחמת מצות חינוך. ולהכניסו בבית שטומאה בתוכו וכן לספות לו בשאר איסורים, אסור אפילו בתינוק שאינו בר הבנה עדיין

ד] אסור – לכל אדם, ואפילו התינוק אינו בר הבנה כלל. ודבר זה הוא אסור מן התורה וילפינן לה מדכתיב בשרצים: "לא תאכלום" וקרא יתירא הוא, וקבלו חז"ל דרוצה לומר: לא תאכלום לקטנים. וכן בדם כתיב: "כל נפש מכם לא תאכל דם", וקבלו חז"ל דרוצה לומר לא תאכיל לקטנים. וכן בטומאת כהנים כתיב: "אמור ואמרת" ואמרו חז"ל: אמור לגדולים שיאמרו לקטנים. והנה משלש מצות אלו אנו למדין לכל התורה כולה דכל איסורי תורה אסור להאכילם או לצוותם שיעברו.

2. גמרא, יבמות דף ק"ג ע"ב ב עד קיד ע"א

רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא ברשות הרבים בשבתא, אתא לקמיה דרבי פדת, אמר ליה: זיל דבר טלי וטליא וליטיילו התם, דאי משכחי לה; מייתי להו. אלמא קסבר: קטן אוכל נבלות – אין בית דין מצווין להפרישו. לימא מסייע ליה: לא יאמר אדם לתינוק: "הבא לי מפתח; הבא לי חותם", אלא מניחו תולש, מניחו זורק! אמר אביי: תולש – בעציץ שאינו נקוב, זורק – בכרמלית דרבנן. תא שמע: עובד כוכבים שבא לככות, אין אומרים לו כבה ואל תכבה, מפני שאין שביתתו עליהם; קטן הבא לככות, אומרים לו "אל תכבה", ששביתתו עליהם; א"ר יוחנן: בעושה על דעת אביו.

3. חידושי הרשב"א, יבמות דף קיד ע"א

... ומיהו משמע לי דבאיסורין של דבריהם מותר לומר

Using a Non-Jew to Shut Lights on Shabbat so that a Jew Will Not

Q We run Shabbat-long Jewish inspirational programs for non-*shomer Shabbat* students at a resort that we rent. The resort does not have timers for the lights, and participants who turned on lights before Shabbat will in any case certainly shut them before going to sleep. Participants in our programs are exposed to the concept of keeping Shabbat, and some decide to try to keep Shabbat while they are with us. Many of them believe that if they switch the lights off once, there is no point in keeping the rest of Shabbat. Are there sources to allow us to either ask or hint to a non-Jew to turn off the bedroom lights to allow these Jewish kids a better chance at observing Shabbat?

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רנב סעי' ב
... ואם ראוהו עושה מלאכתו בשבת אם היה עושה
בטובת הנאה, צריך לומר שלא יעשה בה בשבת.

מגן אברהם שם ס"ק ט

אם היה עושה וכו' – ואם עושה בשכר, אפילו לא קצין, אין צריך למחות (בית יוסף וב"ח). וצריך עיון, דהא בשכר ולא קצין גרע מבחנם, דהא אסור ליתנם לו. ולכן נראה לי דצדקו דברי הרוקח, דדוקא בקצין אין צריך למחות; וגם הירושלמי מייירי בקצין, דהא בלא קצין אסור ליתן לו כלל. ומכל שכן שצריך למחות בידו ... ודוקא כהאי גוונא שנותן בגדים לכוכב, אבל כשצוה לעכו"ם לעשות לו מנעלים וראוהו עושה בשבת, אין צריך למחות בעדו, דהא עדיין לא נקרא שם הישראל עליו. ואי בעי עכו"ם מסבין אותם המנעלים לאחר ויעשה לו אחרים. וזה לשון הגהות מרדכי פרק קמא: דלא שייך לומר אדעתיה דנפשיה קעביד אלא בעכו"ם שעושה מלאכה בשלו, אבל להבעיר מעצמי ישראל, צריך ליטול רשות מבעל העצים. ואם ראה ישראל ושתק, אדעתיה קעביד וצריך למחות בידו:

1. רמ"א אורח חיים הלכות שבת סימן שז
סעיף כב

הנה: כל דבר שאסור לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת, אסור לרמוז לו לעשותו; אבל מותר לרמוז לו לעשות מלאכה אחר שבת (אור זרוע).

משנה ברורה שם ס"ק עו

אסור לרמוז וכו' – דגם זה הוא בכלל אמירה לאינו יהודי, כיון שעל ידי רמיזתו עושה בשבת. והוא הדין שאסור לומר לו בשבת איזה דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה. ועל כן אסור לומר לאינו יהודי שיקנה חוטמו כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר. אך כשאומר הרמיזה לאינו יהודי שלא בלשון צווי כגון שאומר: "הנר אינו מאיר יפה" או "איני יכול לקרות לאור הנר הזה שיש בו פחם" ושומע האיני יהודי ומתקנו, שרי, דאין זה בכלל אמירה; ואין לאסור ממעם שנהנה ממלאכה שעשה האיני יהודי בשבילו, דאין זה הנאה כל כך, דגם מקודם היה יכול על פי הדחק לקרות לאורו [פרי מגדים]:

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שז סעי' ב

שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו; ואפילו לומר לו קודם השבת לעשותו בשבת, אסור; אבל מותר לומר לו אחר השבת: למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעבר, אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה בשבת הבאה.

משנה ברורה שם ס"ק י

אף על פי שמבין וכו' – רוצה לומר, אפילו הכי מותר כיון שאינו אומר לו בפירוש, רק דרך רמז. ולא דמי למה שכתב הרמ"א בהג"ה בסעיף כ"ב דאפילו דרך רמז לעשות בשבת אסור, התם כשמרמז לו בשבת גופא על זה, המיר טפי:

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רמד סעי' א

פוסק (פירוש, מתנה) עם האיני יהודי על המלאכה, וקוצין דמים, והאיני יהודי עושה לעצמו, ואף על פי שהוא עושה בשבת, מותר; כמה דברים אמורים, בצנעה, שאין מכירים הכל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא, אבל אם היתה ידועה ומפורסמת, אסור, שהרואה את האיני יהודי עוסק, אינו יודע שקצין, ואומר שפלוגי שכר האיני יהודי לעשות מלאכה בשבת; לפיכך הפוסק עם האיני יהודי לבנות לו חצירו או כותלו, או לקצור לו שדהו, אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום, אסור לו להניחה לעשות לו מלאכה בשבת, מפני הרואים שאינם יודעים שפסק ...

Using a Non-Jew to Shut Lights on Shabbat so that a Jew Will Not

7. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שז סעי' ה

דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבת, מותר לישראל לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת; והוא שיהיה שם מקצת הול, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה;

5. משנה, שבת דף קכב עמ' א

נכרי שהדליק את הנר - משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור. מילא מים להשקות בהמתו - משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור.

6. חיי אדם כלל סב סעי' ג

ודוקא בדבר שאין גוף הישראל נהנה ממנו, כמו פתיחת אגרת. וכן מותר לומר לנכרי "למה לא כבית הנר?", כדי שייכבה בשבת הבאה. וכל זה, אינו צריך למהות בידו מלעשות, אבל אסור לומר לו "למה לא הדלקת נר בשבת?", שהרי אפילו הדליק מעצמו, אסור לישראל ליהנות ממנו..

Preventing a Son's *Chillul Shabbat*

Our teenage son, who lives at home, is no longer Torah observant, but he does not violate basic *mitzvot* such as Shabbat when he is with us, out of respect. We were invited out for Shabbat, and we expect that if we go away, he will be *mechallel Shabbat* in our home. May we go away, or would we and/or our house become responsible for the *chillul Shabbat* that will likely occur?

4. רמ"א, אורח חיים סי' תרנו סעי' א

הנה: ומי שאין לו אתרוג, או שאר מצוה עוברת, אין צריך לבזבז עליה הון רב, וכמו שאמרו: המבזבז אל יבזבז יותר מהומש, אפילו מצוה עוברת; ודוקא מצות עשה, אבל לא תעשה, יתן כל ממונו קודם שיעבור.

5. שו"ת מנחת שלמה חלק א סי' לה

בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, חושבני, במי שבא אליו אורח חשוב, אשר איננו שומר תורה ומצוה, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה וכדומה, ואם הבעל הבית לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי, בגלל זה שמוצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעי' ב'), וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חס ושלום ביותר מהתורה, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכהאי גוונא חושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתיה, ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עור לא תתן מכשול, משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרומות ומעשרות בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של מבל מכל מקום בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול, הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד על ידי זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן.

1. גמרא, עבודה זרה דף ו עמ' ב

תניא, אמר רבי נתן: מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר, ואבר מן החי לבנינה? תלמוד לומר: "ולפני עור לא תתן מכשול"

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סי' סו

הנה בדבר אם מותר להשכיר בית לשכנים עוברי דת אשר הם ישתמשו בהמים רותחין בשבת, אם יש איזה איסור על בעל הבית מלהשכיר להם? הנה מכיון שודאי ברור ששישיגו דירות אחרות, שמצד איסור לפני עור ליכא, אלא שאולי יש בזה משום מסייע ידי עוברי עבירה, שאסרו מדרבנן לתוספות ורא"ש ור"ן בשבת דף ג, עיין בזה בספרי אגרות משה ... דלהש"ך ודגול מרבכה ... ליכא איסור זה באלו שעוברים במזיד, ... ורק שלהמנן אברהם ... יש איסור זה גם לישראל מומר, אבל בארתי שהוא דוקא בנותן לו הדבר לעבור בו העבירה; אבל כשהוא גם להיתר, ליכא איסור זה, דאם לא כן, היה לן לאסור מלמכור קדרות לבשל לעוברי עבירה, משום דהרי יבשל בהן גם בשבת וכדומה בכל דברים אף של היתר ... אף בליכא אחר נוטה יותר שאין לאסור, על כל פנים, ביש מקום אחר שהוא רק מצד איסור מסייע, ודאי אין לאסור בכהאי גוונא. ולכן גם המים הרותחין שלא נעשו ביהוד לשבת, דהוא גם לכל השבוע, כשיכולין לעשות בעצמן אין לאסור.

3. גמרא, יבמות דף סה עמ' ב

ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון: כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע. רבי אבא אומר: הוכה, שנאמר: "אל תוכה לץ פן ישנאך הוכה לחכם ויאחבך."

Heating Up Food Before Shabbat

Q

I want to put cold but cooked soup on a hot plate right before Shabbat. I have heard that the directive for putting things up to heat at that time is particularly stringent. Considering that it is forbidden to reheat cooked liquids on Shabbat, is it also forbidden right before Shabbat?

3. גמרא, שבת דף לח עמ' א עד עמ' ב

בית הלל אומרים: אף מחזירין. אמר רב ששת: לדברי האומר מחזירין – אפילו בשבת.

4. תוספות, שבת דף לו עמ' ב ד"ה "ב"ה

אומרים"

... ועוד אומר ר"י דמצינו למימר דבערב שבת נמי אסור להחזיר אפילו רותה משעה שאם היה קר לא היה יכול להרתיח מבעוד יום

5. משנה ברורה סי' רנג ס"ק עב

אם הוא סמוך כל כך וכו' – היינו אפילו הוא קודם שקיעת החמה איזה זמן דינו כמו בשבת. והיינו רק לענין דבעינן גרופה וקטומה כמו בשבת, אבל לענין דעתו להחזיר ושלא יניחנו על גבי קרקע, לא בעינן כזה ותוספת שבת והגר"א בשם הרא"ש].

1. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סי' צג

ולפי זה אף בלא כסוי גם על הכפתורים שעל ידם מקטינים ומגדילים אלא שייכסה רק את האש לכד נמי אפשר יש להתיר, דגם בכסוי על האש לכד הוא היכר גדול שאין דעתו להתות ולהגדיל האש יותר, וכמו שנוהגין הרבה. אך יותר טוב שהכסוי של פח המתכות יכסה גם את הכפתורים כדי שההיכר יהיה גם במקום החתוי כמו הקטום, שיש אולי לחוש שלא ירגיש בהכסוי ויחמה. ואף שהוא דבר רחוק, מכל מקום כיון שהיתר ההיכר מצינו בהיכר שבמקום החתוי, אולי הוא דוקא בהיתר כזה. אבל ודאי זה לכד שייכסה את הכפתורים ולא את האש לא יועיל, שהעיקר הוא שצריך להראות שדעתו להפחית שזה נראה יותר בכסוי האש.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' רנג סעי' ב

כירה שהיא גרופה וקטומה ונמל הקדירה מעליה אפילו בשבת, מותר להחזירה כל זמן שהיא רותחת. הגה: ועודה בידו (שור), ולא הניחה על גבי קרקע. הגה: ודעתו להחזירה (שור); ודוקא על גבה, אבל לתוכה אסור. ובתנור, אסור להחזיר אפילו הוא גרופ וקטום; והוא הדין לכופה, אם הסיקו בגפת ועצים. הגה: ודוקא שהתבשיל מבושל כל צרכו (בית יוסף), ואז מותר להחזיר, ואפילו לכירה אחרת, אבל אם לא נתבשל כל צרכו אסור, אפילו לאותה כירה (מיימוני פ"ג). ויש אומרים דכל זה אינו אסור רק כשנמלו מן הכירה מבעוד יום, ולא החזירו עד שהשכה; אבל אם לקחו משם משחשכה, אפילו הניחו על גבי קרקע מותר (ר"ן פ' כירה וכל בו), וכן נוהגים להקל בתנורים שלנו שיש להם דין כירה, וסומכין עצמם על דברי המקילין, וטוב להחמיר. מיהו אם נצטנן, לכולי עלמא אסור (בית יוסף). ויש אומרים דאם הוציא מאכל מן התנור, אסור להניחו בכרים וככסתות (הגה"מ פ"ו). יש אומרים דכל שהוא סמוך לחשיכה, או סמוך לברכו שהוא קבלת שבת לידן, (הנהגות מרדכי), אם הוא סמוך כל כך שאם נצטנן הקדירה אי אפשר להרתיחה מבעוד יום, דינו כמו בשבת עצמו. ויש מקילין בזה, והמנהג להקל, אך טוב להחמיר במקום שאין צורך כל כך.

Removing Loose Hair on Shabbat

What can I do when I take off my head covering on Shabbat and find hairs that have detached from my scalp and are lying on the rest of my hair? May I remove them by hand or in another manner?

4. שו"ת מנחת שלמה חלק א סי' יא

גם הושבני דכמו שמוותר להדיח כלים בשבת, וכן המכבס כסותו בשבת (עיין פרי מגדים בפתיחה לאשל אברהם, ריש סי' ש"ב ובתהלה לדוד שם ס"ק י"ז) וסוחט ממנו את המים או מפלה כליו וראשו אינו חשיב כבורר, ולא דמי לשורה כרשינין או מציף עליהם מים להסיר מהם הפסולת דשפיר חשיב כבורר, והיינו דהואיל ורגילין תדיר ללכלך ולהדיח, אין זה קרוי בשם כבורר אלא כמנקה כליו ובגדיו ...

5. חוון איש, אורח חיים סי' מז ס"ק טו

... ונראה דהאי ביטול דפסולת המועט שלא יהא חשיב מוקצה, אינו בענין הביטול של תערובות, דהא באבן על פי חבית אין כאן תערובות ולא שייך ביטול, אלא ענינו דאוכל המעוכב על ידי מוקצה מותר להפריש המוקצה מהאוכל ולא חשיב פלטול מוקצה אלא תיקון אוכל ולא גזרו חכמים על זה משום מוקצה ... ומכאן למדנו דמותר להסיר זבוב או שאר מוקצה מהכוס והקערה בשבת היכי דליכא משום כבורר ואין בזה משום פלטול מוקצה, וכל שכן היכי דמאים דהוי כגרף ...

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' שג סעי' כז

אסור לסרוק במסרק בשבת, ואפילו אותו שעושים משער חויר, שאי אפשר שלא יעקרו שערות. אבל מותר לחוף ולפספס ביד (בית יוסף).

משנה ברורה שם ס"ק פז

שלא יעקרו שערות - ומכל מקום מותר לתקן מעט את שער הראש בכלי העשוי משער חויר, דדוקא לסרוק אסור בו, דמשיר שער, אבל לתקן מעט שרי; ובמסרק אסור אף בזה. ונהגו שיהיה הכלי העשוי משער חויר מיוחד לשבת כדי שלא יהיה מחזי כעובדין דחול:

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שטז סעי' ט

פרעוש ... אסור לצודו אלא אם כן הוא על בשרו ועוקצו, ואסור להרגו. הנה: ואף לא ימלטנו בידו, שמא יהרגנו, אלא יטלנו בידו, ויורקנו (ר' ירוחם נ"ב ח"י). אבל כנה, מותר להרגו; והמפלה בגדיו מכנים, לא יהרגם אלא מולץ בידו וזורקן; אבל המפלה ראשו, מותר להרגם.

3. רמ"א אורח חיים סימן שב סעי' א

מותר להסיר הנוצות מן הכנר בשבת (אור זרוע).

Using a Dishwasher on a Timer on Shabbat

Q

May I set a dishwasher on a timer so that I will load it on Friday night with the night's dishes, and it will go on overnight? Can I do the same thing in the afternoon so that by the time Shabbat is over, the afternoon's dishes will have been done?

5. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סי' ע

ו' – העמדת שעון מעורר בערב שבת שיצלצל בשבת, ולענין להעמיד שעון שיש בו דבר המצלצל לפני שבת על הזמן שיצלצל שבת בבקר כדי שיעירו לזמן התפלה – הנה אם הוא קול כזה שלא נשמע אלא בחדרו שהוא לעצמו, אין בזה איסור, אבל אם נשמע גם חוץ מחדרו, שנשמע להרבה הלנים בביתו וכל שכן כשנשמע לחוץ אסור מצד גזירת השמעת קול דנתנת הטין לתוך רחים של מים כשימחנו בשבת כדאמר רבה הטעם בשבת דף י"ח ע"א דאושא מלתא, ואיפסק ברמ"א /או"ח/ סימן רנ"ב ס"ה, ומסיק טעם למה שמותר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגער /שעון/ בערב שבת אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, כי הכל יודעין שדרכן להעמידו מאתמול, וכן הביא הבית יוסף סוף סימן של"ח מהאגור. הרי אף שהוא קול הנעשה בבית ואינו גדול כל כך כקול רחים בשבת נמי היה אסור אי לאו הטעם שהדרך הוא להעמיד אף בחול פעם אחת במעט לעת ולא יחשדו שעשה זאת בשבת, שאם כן הוא כמפורש שהעמדת השעון להקיץ בבקר הוא דבר שעושים בחול דוקא בלילה בעת שהולך לישן, הרי אם נשמע לחוץ או אף בבית בשאר החדרים כשיש שם עוד אינשי דהא אף קול הודעת השעות הזייגער לא נשמע יותר מזה והיה אסור אי לאו שידוע לכל אשר מעמידין רק פעם אחת במעט לעת.

6. שו"ת יחווה דעת חלק ג סי' יח

בסיכום: מותר לתת בגדים לתוך מכונת כביסה אוטומטית בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, והם מתכבסים מאליהם. וכדעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. ואחינו האשכנזים נוהגים כדעת הרמ"א להחמיר, אלא אם כן יש צורך בדבר.

1. גמרא, שבת דף קכ עמ' ב

עושים מחיצה בו'. למימרא דרבנן סברי: גרם כבוי מותר, ורבי יוסי סבר: גרם כבוי אסור, והא איפכא שמעינן להו! ... רמי דרבנן אדרבנן, ורמי דרבי יוסי אדרבי יוסי. דתניא: הרי שהיה שם כתוב לו על בשרו – הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום המינופת. נודמנה לו טבילה של מצוה – כורך עליה גמי ויורד וטובל. רבי יוסי אומר: לעולם יורד וטובל כדרכו, ובלבד שלא ישפוף! – שאני התם דאמר קרא "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשו כן לה' אלהיכם", עשייה הוא דאסור, גרמא – שרי. – אי הכי, הכא נמי: כתיב "לא תעשה [כל] מלאכה" – עשייה הוא דאסור, גרמא שרי!

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שלד סעי' כב

תיבה שאחזו בה האור, יכול לפרוס עור של גדי מצדה האחר שלא תשרף; ועושים מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה, אפילו כלי הרם חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע להם הדליקה, דגרם כיבוי מותר. הגה: במקום פסידא

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' שכג סעי' ו

מדיחים כלים לצורך היום, כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול; אבל לאחר סעודה שלישית אין מדיחין; וכלי שתייה, מדיחין כל היום, שכל היום ראוי לשתייה.

4. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' רנב סעי' ה

מותר לתת חטים לתוך רחיים של מים, סמוך להשיכה. הגה: ולא חיישין להשמעת קול, שיאמרו רחים של פלוני מוחנות בשבת. ויש אוסרים ברחיים ובכל מקום שיש להוש להשמעת קול (מור ותוספות והרא"ש פ"ק דשבת, וסמ"ג וסמ"ק וסה"ת והגה"מ פ"ז ותשובת מהר"י סימן ק"ל ואגור) והכי נהוג לכתחלה, מיהו במקום פסידא יש להקל ... ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגער מערב שבת, אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, כי הכל יודעים שדרכן להעמידו מאתמול (מור, ועיין לקמן סימן של"ח).

Expressing Milk for Medicinal Purposes

My infant has conjunctivitis. A pediatrician I saw in shul on Shabbat morning suggested expressing mother's milk directly into his eye instead of using standard eye drops (although he was totally fine with either system or beginning treatment at night). Is that permitted on Shabbat?

4. גמרא, כתובות דף ס עמ' א

תניא, רבי מרינוס אומר: גונה יונק חלב בשבת. מאי טעמא? יונק – מפרק כלאחר יד, ובמקום צערא לא גזרו רבנן.

5. תוספת שבת ס"י שכח ס"ק נט

מותר לאשה לקלח מהחלב – בלבוש כתב הטעם משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכחאי גוונא כתב המגן אברהם בס"ק מא. ואנכי לא ידעתי אם גם זה מקרי מלאכה שאינה צריכה לגופה, אם כן צריכה לגופה מה היא?! דהא היא צריכה לחלב לצורך התינוק, וגם למי שנשף בו רוח רעה! ולולי דבריהם היה אפשר לומר טעם אחר בזה, משום דהוי מפרק כלאחר יד, דהא אין דרך לחלוב מדדי האשה רק לינק, שפיר הוי מפרק כלאחר יד, ודמי לבהמה דיניקה הוי מפרק כלאחר יד, ובאדם הוי להיפקד, ובסע' לד איירי בדליכא צערא, כך נראה לי, דלא כלבוש ומגן אברהם.

6. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שכח סע' ט

החושש בעינו או בעינו ויש בו ציר, או שהיו שותתות ממנו דמעות מחמת הכאב, או שהיה שותת דם, או שהיה בו רירא ותחלת אוכלא (פי' תחלת חולי), מחללין עליו את השבת.

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שכח סע' לד-לה

לד] לא תקל אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדירה ותניק את בנה.

לה] מותר לאשה לקלח מהחלב כדי שיאחזו התינוק הדד ויינק. הגה: אבל אסור להתיו מחלבה על מי שנשף בו רוח רעה דלית בו סכנה. (בית יוסף בשם שבולי לקט).

משנה ברורה שם ס"ק קיב

לקלח מהחלב – לתוך פי (פא) התינוק:

שער הציון שם ס"ק פא

(פא) שבלי הלקט. ועיין בתוספת שבת דסבירא לה דהוא מלאכה הצריכה לגופה, אם כן צריך טעמא על מה התירו בזה, ומה שמשמע מהתוספת שבת דלחלוב מאדם אפילו לתוך כלי לא הוי כי אם מפרק כלאחר יד, דגבי אדם אין דרך רק לינק, ודלא כלבוש, ליתא, עיין בשבת קל"ה תוספות דיבור המתחיל "מפני הסכנה". ובפרי מגדים ראיתי שכתב דכוונת השולחן ערוך הוא לחלוב על גבי קרקע ויראה התינוק, אבל עיינתי בשבלי הלקט עצמו שכתב בהדיא לתוך פי התינוק, ואולי דהוא משום דהוא בכלל סכנה אם לא ינק, ועם כל זה צריך עיון:

2. מגן אברהם ס"י שכח ס"ק מא

דלית בו סכנה. וצערא יתירא נמי ליכא שם, הא לאו הכי שרי, דמלאכה שאינה צריכה לגופה הוא

3. שבלי הלקט ענין שבת ס"י קכג

תוספתא: לא תקלח אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקערה ותניק את בנה. כתב ר' בנימין אחי נר"ו: שזה שנוהגת פעמים רבות שמקלחות מן החלב בפני התינוק כדי שיהא אוהז את הדד ויינק, אין בו איסור. אבל מה שנוהגת להתיו מן החלב על נשיפת רוח רעה אסור, שהרי אין בו סכנה, וצערא יתירא נמי ליכא, הלכך אסור:

Categories of *Muktzeh* and their Ramifications

Q

While walking with my friend on Shabbat, a digital camera fell out of the carriage she was pushing. The question arose whether she was allowed to move it or whether she had to leave it where it fell, with the likelihood that it would be taken. If it is *muktzeh machamat chisaron kis* (an object that is so precious that its owner will use it only for its main, forbidden-on-Shabbat function), then I assume there was no way to move it. However, if it is cheap enough that the owner would use it for other things, then as a *kli shemelachto l'issur* (a simple utensil whose main use is for a forbidden activity), would it have been permitted to invent a use for the camera at home (e.g., as a paperweight) that would have enabled it to be brought there? (There was an *eiruv*.)

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סי' כב
 1. שאלה: איך יש לנהוג לגבי טילטול דבר האסור על ידי טילטול בגופו ... אם מותר דווקא לצורך המותר או אפילו לצורך דבר האסור.
 תשובה: אסור לטלטל בגופו לצורך המוקצה, אכן אם הוא דבר נהוץ מותר.

7. משנה ברורה סי' שח ס"ק יג
 איתא בסימן שי"א סעי' ה' דטלטול מוקצה בגופו אפילו לצורך דבר המוקצה מותר, דזה לא נקרא טלטול כלל. ולפי זה אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ, מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבוא להפסד:

8. שולחן ערוך אורח חיים סי' שח סעי' ג
 כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו ... בין לצורך גופו כגון קורנם של זהבים או נפחים לפצוץ בו אגוזים, קורדם לחתוך בו דבילה; בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה; אבל מחמת לצל דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור.

מגן אברהם שם ס"ק ח
 אבל מחמת לצל – ואיתא בירושלמי פרק ה' דביצה: כשמחשב עליו לתשמיש, מותר לטלטלו אפילו עיקר כונתו מחמת לצל

מחצית השקל שם
 הוא לדין דקיימא לן כרבא, דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו ואסור מחמת לצל, אם כן לדין כלי שמלאכתו לאיסור יש לו דין כלי שמלאכתו להיתר לרבה, וכיון דלרבה שרי להערים בכלי שמלאכתו להיתר במחמת לצמשנה ברורה שם ס"ק יב א הדין לדין שרי להערים מחמת לצל בכלי שמלאכתו לאיסור.

משנה ברורה שם ס"ק יב
 בין לצורך גופו – ומיירי שאין לו כלי היתר לתשמיש זה, דאי לאו הכי אין לו להשתמש בכלי זה:

1. משנה ברורה סי' שח ס"ק ו-ז
 1] שמקפידים עליו – ואם הוא אינו מקפיד, לא הוי לדידיה מוקצה מחמת חסרון כים
 2] ומקפיד עליהם – שלא להשתמש בהם כדי שלא יתקלקלו, אבל אם אינו מקפיד עליהם אף שהם מיוחדים לסחורה ונתנם באוצר, גם כן שרי לטלטל:

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שיא סעי' ח
 טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, מותר ... וטלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור, מותר; הילכך קש שעל המטה, דסתמו מוקצה להסקת, מנענעו בגופו; ואם הניה עליו מבעוד יום כר או כסת, מנענעו אפילו בידו, שהרי הכינו מבעוד יום לשכב עליו; (וכן אם השב לשכב עליו).

3. גמרא, שבת דף קמא עמוד א
 משנה. הקש שעל גבי המטה – לא ינענענו בידו, אלא מנענעו בגופו.

4. רא"ש מסכת שבת פרק ג סי' יט
 ... והקשה על זה ה"ר יונה מהא דתנן לקמן בפרק תולין (דף קמא א): הקש שעל המטה, לא ינענענו בידו אבל מנענעו בגופו, ודייקי מיניה כי רב דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול, והתם לצורך הקש שהוא מוקצה הוא מטלטל. ולא קשה, דהתם אף טלטול אין כאן ... שהוא מטלטל בידו ואגבן מטלטלין דבר אסור. אבל בקש אינו מטלטל אלא בגופו כלאחר יד, הלכך אף על גב דלקש שהוא מוקצה הוא צריך, מדמה ליה לטלטול מן הצד שהוא צורך לדבר המותר.

5. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב הקדמה לסי' שח
 ... והוא הדין בסיים כו' וטלטול מן הצד לצורך דבר המותר משמע בחסרון כים לא מהני כל זה, ואף נענוע בגופו אין היתר בחסרון כים

How Much of the *Lechem Mishneh* Does One Need to Eat?

Does one have to eat a *k'zayit* of the *lechem mishneh*? What happens if the *lechem mishneh* is too small for everyone to get a sizable piece or if someone prefers another *challa*?

<<

טוב לעשות כן ... ולדינא וודאי יש ליתן כזית לכל אחד כהרמ"א, וכל שכן בשבת ויום טוב, בין בלילה בין ביום. ואם כן בלילי פסח שאף השלוש מצות ... עושין מצות דקות – שאף אם הם מצות גדולות לא יספיק, אם ידקדקו לאכול כזית מצה ... וודאי לא יספיק ... ואם ירצה ליתן גם לכל המסובין הרי יצטרך להוסיף על המצות, שוודאי לא נכון לעשות... אלא יסדרו שיחיה לכל אחד מהזכרים לחם משנה מיוחד. ואם נתברך גם בבנות, תחיה מצורפת לאחד מן הבנים. ואם כולן בנות, יתן ג"כ לכל שתי בנות שהן יותר מ"ב שנה שלוש מצות בפני עצמן.

1. רמ"א אורח חיים ס"י קסז סעי' א

ונראה הא דלא יבצע יותר מכביצה, היינו דוקא בחול ואוכל לבדו, אבל בשבת או שאוכל עם הרבה בני אדם וצריך ליתן מן הפרוסה לכל אחד כזית, מותר לבצוע כפי מה שצריך לו.

2. משנה ברורה ס"י קסז ס"ק טו

לכל אחד כזית – כדי שלא יהיה נראה כצר עין ... ויש אומרים ... גם כן טוב הוא לכתחלה שיאכל אדם כזית בעת ברכת המוציא:

7. תשובות והנהגות כרך ב ס"י קעא

נראה לעורר שמפורש במחבר רע"ד (סעיף ב') שצריך ליזהר לכתחילה בשבת לתת לכל אחד פרוסה גדולה שיספיק לכל הסעודה שנמצא שאוכלים כל הסעודה פת דמצוה, רק בשולחן ערוך במחבר ריש סימן קס"ז ובמ"ב שם (י"ד) מכואר אפילו בחול שצריך לתת להם ממה שבצע, הכוונה שחולק לשתים ומהחלק שהוא אוכל דוקא מהבציעה נותן ... והוא הדין בשבת שמצות לחם משנה לאכול מבציעתו ... ונראה דאף שהשומעין יוצאין בכל שהוא פת מבציעתו, מכל מקום מצוה לתת להם כשיש לו כביצה שיעור שביעה ...

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י קסז סעי' טו

אין המסובין רשאים למעום עד שיטעום הכצוע. ... ואם כל אחד אוכל מכברו ואין כולם זקוקים לכבר שביד הכצוע, רשאים למעום קודם; ואם הוא שבת, צריך **שיהא לפני** המסובים לחם משנה הוץ ממה שלפני הכצוע ...

משנה ברורה שם ס"ק פג

צריך שיהא וכו' – דאם אין לפני כל אחד מהמסובין לחם משנה, הרי הם צריכים לסמוך על הכצוע שיש לפניו לחם משנה ולטעום מאותו לחם ...

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י רעד סעי' ב

מצוה לבצוע בשבת פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה

5. שולחן ערוך הרב אורח חיים ס"י רעד סעי' ד

אין המסובין רשאים למעום עד שיטעום הכצוע אם הם זקוקים לכברו דהיינו שאין להם לחם משנה לפני כל אחד והם יוצאים ידי חובתם כמה ששומעים ממנו ברכת המוציא שמברך על לחם משנה ואוכלים מאותו לחם משנה

8. שמירת שבת כהלכתה פרק נה סעי' כד

... מצוה לבצוע בשבת וביום טוב פרוסה גדולה שתספיק לו ולכל בני ביתו לכל הסעודה, להראות שמחבב את מצות סעודת היום. מפרוסה זו יחלק לכל אחד מן המסובים לפחות כזית לכל אחד, ובדיעבד יצא אף אם יתן לכל אחד מן המסובים רק כדי טעימה מלחם-משנה, ויצרפו לזה מלחם אחר עד שיעור כזית.

9. שם הע' טו

... ומהגרש"ז אויערבך [וצ"ל] שמעתי, דאפשר דסגי גם בפחות מכזית מהלחם-משנה, ומה שכתב הרמ"א ס"י קסז סעי' א, הוא משום דבלאו הכי נכון לאכול מיד כזית ולא להפסיק בדיבור באמצע ... אבל הרי מצוי מאוד שאינם מקפידים על כך, ואם כן אפשר שגם לכתחילה יכול שפיר ליצאת מהכצוע בפחות מכזית, ובפרט בסעודות של שבת ויום טוב של פסח, דאי אפשר כלל שהכצוע יתן מן הלחם-משנה כזית לכל אחד מן המסובין, והמהדר יאכל עד כזית ממצה אחרת

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה ס"י טז

על כל פנים לדינא יש לנו לעשות כהרמ"א, דבאיכא גם אחריו, צריך ליתן לכל אחד מהמסובין לא פחות מכזית, ויותר טוב שגם כשאוכל בעצמו, יאכל לא פחות מכזית בשעת הברכה כהמגן אברהם ס"ק ז, שכתב שיש לעשות לכתחלה כן. וכן משמע מהמשנה ברורה ס"ק ט"ז שיותר

>>

Removing Food with a Slotted Spoon

While serving on Shabbat, is one permitted to transfer vegetables or matza balls from a pot of soup to a bowl using a special slotted spoon?

5. ט"ז אורח חיים ס"י שיט ס"ק יג

על ידי מפה בו'. עיין מה שכתוב מזה בס"י ש"כ סע' א' מענין מציצת פירות. ועיין מה שכתוב בס"י תק"ו דלהראב"ד יש איסור כשנופלים זבובים לכוס, שלא יוציא הזבובים לבדן מן הכוס, דהוה ליה כבורר פסולת, אלא יקה מן המשקה קצת עמהם

6. ילקוט יוסף אורח חיים ס"י שיט סע' כח

אם נפל זבוב או יתוש לתוך כוס של יין או של מים, מעיקר הדין מותר להוציאם בשבת ביד או בכף כדי לזורקם, ואפילו בלי משקה כלל, ואין בזה משום חשש איסור בורר, שאין ברירה בלח. ומהיות טוב נכון להחמיר ולהסירם יחד עם מעט מהמשקה ...

7. שביתת השבת, בורר סע' יא

אם נפלו זבובים לכוס לא יוציא הזבובים לבדן שהרי זה כבורר פסולת מאוכל שאסור אפילו כדי לאכול מיד, רק יקה גם מהמשקה קצת עמהם שאו אינו נראה כבורר; ודוקא זבובים וכיוצא בהם שפעמים שהם משתקעים ומתבלבלים במשקה, אבל דברים גדולים הניכרים כמו בשר המונח ברוטב או ירקות הכבושים בציר לא מצינו שיהיה בנטילתן מהמשקה איסור ברירה.

8. שמירת שבת כהלכתה פרק ג סע' נד

אסור לסנן איטריות מהמים שלהן, מכיון שלא רגילים לשתותם, ואף אסור להשתמש לצורך זה במצקת המנוקבת לשם הוצאת המשקין דרך נקביה. אבל כל שכוונתו רק להעביר בה את האיטריות ישר מן הקדירה לצלחת, ואינו שוהה, לית לן בה שמעט מן המים יזלו

1. שולחן ערוך אורח חיים סימן שיט סע' א, ב

א] הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלים ובורר מין ממין אחר, בנפה ובכברה חייב; בקנון ובתמחוי, פטור אבל אסור. ואם ביררם בידו כדי לאכול לאלתר, מותר. הגה: וכל מה שבורר לצורך אותה סעודה שמיסב בה מיד, מקרי לאלתר. ואפילו אחרים אוכלים עמו, שרי. ולכן מותר לבורר הירק שקורין שלאט"ן מן העלין המעופשין שבו כל מה שצריך לאכול באותה סעודה.

ב] הבורר אוכל מתוך הפסולת, בידו, להניחו אפילו לבו ביום, נעשה כבורר לאוצר והי"ב.

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סי' קכד

בדבר בורר בשבת לאכול לאלתר אוכל מתוך פסולת על ידי מולג וכף, אם נחשב כבורר בכלי שאסור. הנה פשוט לעניות דעתי דאם על ידי המולג והכף נברר בנקל מבידו, שנמצא שמסייעים למעשה הברירה, יש להחשיב זה בורר בכלי, ויש לאסור כמו בקנון ותמחוי; אבל אם אין עושים להברירה כלום יותר מבידו אלא מחמת שאינו רוצה ללכלך ידו, או מחמת שהוא מרחוק ואינו יכול להגיע שם בידו, או מחמת שהוא דבר לח ואינו יכול ליקח בידו וכדומה, הוא רק כבורר בידו שמותר לאלתר באוכל מתוך פסולת.

3. שו"ת מהריט"ץ (ישנות) סימן רג

זה היה מעשה בדמשק באחד שהסיר צירעא מן הכוס והכנס אחד הורה לאסור ... אמנם הטעם שנראה לעניות דעתי להתיר בצירעה דווקא הוא משום דאין דרך משמר בכך, דהא בלח שייך משמר וביבש בורר, אבל אין בורר בלח ואין משמר ביבש והרי זה שמסיר את הצירעה מהיין הלה, אין דרך ברירה בלח אלא שימור, שיניח היין במסננת ומוציאה את היין וקולטת את השמרים, אבל אם בירר בלח שהוא נידון דידן, שבורר בידו הצירעה מהיין הלה, אין דרך ברירה בכך אלא שימור ...

4. באר היטב, אורח חיים ס"י שיט ס"ק ב

... ומהריט"ץ שם התיר להסיר הצרעה מן הכוס ממעם אחר, דאין ברירה בלח, וגם את הצרעה ישלה, דלא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור, אבל דבר שצף למעלה כבר ברור הוא והוי לה כמשחיל כינתא מחלכא, דאין זה בורר, עיין שם. והיד אהרן כתב עליו דהיתר זה הוא דחוק מאוד.

Moving a Potted Plant on Shabbat

May I move a potted plant on Shabbat, or is it *muktzeh*?

5. שולחן ערוך אורח חיים, סי' שיב סעי' ו

מקנהוין בשבת בעשבים לחים אפילו הם מחוברים, ובלבד שלא יזיזם; ומשום משתמש במחובר ליכא, דלא אמרו אלא באילן אבל לא בירק.

מגן אברהם שם ס"ק ו
שלא יזיזם. שהם מוקצים:

מחצית השקל שם

שלא יזיזם. שהם מוקצים. ובספר אליה רבה [ס"ק יב] ובספר תוספת שבת [ס"ק יא] חולקים, דמוקצה דמחובר אינו אלא בפירות הנתלשים או נשרו בשבת, מדלא לקטינהו אתמול, על כרחך אקצינהו מדעתיה. אבל כל זמן שהן מחוברים להשתמש בהן, אי לאו משום משתמש במחובר ליכא איסור מוקצה. ואם כן בעשבים דליכא משום משתמש במחובר ליכא גם משום מוקצה, והא דקאמר לא יזיזם, רוצה לומר שיזהר שלא יתלוש מהן:

6. שמירת שבת כהלכתה פרק כו סעי' ב

עציץ, אפילו שאינו נקוב, מוקצה הוא ואין לטלטלו.

1. שולחן ערוך אורח סי' שלו סעי' ח

עציץ (פירוש, הצי כד שזרעים שם עשבים) (ערוך), אפילו אינו נקוב, יש לזהר מליטלו מעל גבי קרקע ולהניחו על גבי יתדות, או איפכא, בין שהוא של עץ בין של הרם.

2. קצות השולחן, סי' קמב, בדי השולחן ס"ק ה

ולענין טלטול עציץ שאינו נקוב לצורך גופו או מקומו, כתב בשביתת השבת דיש מתירים. ופשוט דזה דוקא בעציץ של מתכת או זכוכית, אבל של עץ או של הרם, הרי מחמירים להשבם כנקובים, אבל אם הם עומדים על טם של מתכת שמפסיק בינם לאויר הקרקע, מותר לטלטלו ממקום למקום יחד עם הטם. ולא הוי מוקצה משום העפר כיון שמויחד לנוי

3. תהלה לדוד, אורח חיים סי' שלו סעי' ו

ועל כל פנים משמע דליטלו מעל גבי קרקע ולהניח על גבי קרקע שרי. ודוקא להניחו על גבי קרקע יתדות אסור. ואף דכשנטלו על גבי קרקע הוא מרחיקו מן הקרקע, לא דמי להניחו על גבי יתדות דבשעה מועטת כזו אינה דומה לתולש, כיון שמניחו תיכף על גבי קרקע. וכן בהיה מונח על גבי יתדות מותר לטלו ולהניחו על גבי יתדות אחרים. ומשמע להדיא דאינו אסור בטלטול ... ומצאתי בחי' הר"ן ... דדוקא נקוב הוא דאסור אבל כל זמן שאינו נקוב, דלית ביה משום תולש ואינו מחוסר אלא הזמנה, אם הכינו מבעוד יום מותר לטלטלו, כדאמרינן, מכנים אדם מלוא קופתו עפר ועושה בו כל צרכו (ביצה ה:). והכא נמי כיון דהוי לריחא מהני בו הכנה – עד כאן. וכפי הנראה כונתו שיזמינו להריח בו.

4. שביתת השבת, קוצר סעי' ה

... ולענין טלטול עציץ שאינו נקוב, יש מתירין ויש מסתפקים בזה, ושלא לצורך גופו ומקומו ודאי יש לאסור.

Making Ice Cubes on Shabbat

Is one allowed to make ice cubes on Shabbat?

3. דונב מישרים חלק א סי' נה

על דבר השאלה בכפור [קרח] הנעשה במכונה ... והנה אם נימא כדעת הרמב"ן דליכא משום נולד בעושה מכפור מים, ואם כן ממילא הוא הדין להיפוך בעושה ממים כפור גם כן לא חשיב נולד, משום דגם בעודם קרושים חשיב משקה ... אבל לדעת ספר התרומה דאסור משום נולד, אסור גם ברוב עכו"ם משום איסור נולד, ואם כן לפי מה דמכואר ברמ"א סי' ש"ח סעיף ט"ז דיש מהמירין ברוטב שנקרש ליתן כנגד האש כדעת בעל התרומה, ובמגן אברהם סי' ש"ב ס"ק י"ד העלה דלדעת היש מהמירין גם בשלג וברד אסור משום נולד, ולא שרי אלא אם מעורב במים, עיין שם, אם כן לפי זה יהיה אסור בנדון דידן גם בעיר שרובה עכו"ם משום נולד כנ"ל, אם לא לצורך גדול ... גם לדעת הרמב"ן חשיב נולד בנדון דידן בעושה ממים כפור, ונהי דדעתו בשלג וברד דגם בעודם קרושים חשיבין משקה, מכל מקום זה הוא רק היכא שעושה מהם משקה, אם כן על כרחך חישב עליה למשקה, דמהני ... וממילא גם בעודה קרוש חשיב משקה, מה שאין כן להיפוך אם עושה ממים שהוא משקה, כפור, אם כן מחשבתו לאפוקי מידי משקה, שפיר חשיב נולד, דהא בכחאי גוונא כפור שקרוש לא חשוב משקה, וכיון שכן אין להתיר אף לצורך

1. בית יוסף אורח חיים סי' שיח

בסוף פרק במה שומנין (נא): תניא: אין מרסקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיוזבו מימיו, אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש. ופירש רש"י: מרסקין – משברין להתיכות דקות: כדי שיוזבו מימיו – משום דקא מוליד בשבת, ודמי למלאכה שבורא מים הללו. ... וכתב הרא"ש (סי' יג) על זה: כתב רבינו ברוך בספר התרומה (סי' רלה) ואסור להחם פשטיד"א בשבת אצל המדורה משום דשומן הנקרש נימוח והוה ליה מוליד, ודמי להך דאין מרסקין לא את הברד וכו'. אבל הר"ן (כג: ד"ה ואין) כתב: פירש רש"י דטעמא דאין מרסקין משום דדמי למלאכה שבורא המים האלו, ומשמע דמשום סרך מלאכה נגעו בה. אי נמי גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין, וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק כ"א (ה"ג); ודוקא היכא דעביד בידים, הא אילו הניחם בחמה ונפשרו ואפילו כנגד המדורה מותרים הם, דלאו נולד הוא, ולא דמי למשקין שזבו (מתני' קמג): משום דהני בעודם קרושים תורת משקין עליהם לכל דבר. אבל בספר התרומה כתב דאסורין משום נולד ואסר ליתן קדרה שקרש [שמנוניתה] כנגד המדורה

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' שיח סעי' טז

מותר ליתן אינפאנדה כנגד האש במקום שהיד סולדת, ואף על פי שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח. הגה: וכל שכן קדירה שיש בה רוטב שנקרש, שכשהשומן נימוח אינו בעין, דשרי (רבי ירוחם ח"ג). ויש מהמירין (ר"ן פרק במה שומנין). ונהגו להחמיר, מיהו במקום צורך, יש לסמוך אסכרא ראשונה.

4. שו"ת ציץ אליעזר חלק ו סי' לד

למדנו מדברי הפנים מאירות דסבירא ליה דגם בעל התרומות לא עלה על דעתו לאסור משום נולד, והמכוון בדבריו הוא כפירש"י משום איסור מוליד ... וממילא לא עלה גם על דעת בעל התרומות לאסור אפילו במאליו, וההיא דשומן שאני דהוי כגרמי וכעושה מלאכה בידים ... ואם כן יוצא לנו לפי זה דבנידון שאלתנו בלהקפיא במקרה, כולי עלמא מודים דמותר הדבר, דהרי ההקפאה לא מתחילה בהחלט לבוא מיד עם הנתינה לתוך המקרה, והדבר לוקח עוד זמן די ניכר עד שמתחיל להקפיא, לכן אין כאן גרמי בהחלט, ואם כן הוי זה כנתינה ברחוק מן האש וכנימוח מאליו, דמותר לפי הפנים מאירות אליבא דכולי עלמא. ולפי הנ"ל, ליכא בזה איפוא לא משום מוליד ולא משום נולד.

Carrying a Child on Shabbat Where There Is No Eiruv

Is it permitted to pick up a child in a place that has no eiruv? A friend told me that as long as the child can walk himself, one may pick him up.

5. תוספות, שבת דף קל עמי א

ואם תאמר: ויביאו התינוק אצל כלי, דהשתא ליכא איסור שבת כלל, דהחי נושא את עצמו? ויש לומר: דקמן צריך לאמו הוא, ואחר המילה היה צריך להחזירו לאמו, ואז הוי כפות, לפי שהוא חולה, כדאמרינן ביומא (דף סו:) אפילו תימא רבי נתן, הולח שאני

6. ביאור הלכה ס"י שח סעי' מא ד"ה "שלא תגדרהו"

בפרט לדעת המאור והמאירי, גם בקמן שיכול לדדותו, יש איסור דאורייתא ברשות הרבים להנשאו כל זמן שאינו יכול לילך בעצמו לגמרי, וממילא צריך להחמיר בכרמלית:

7. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד ס"י צא

א' – בדבר לשאת תינוק שיכול לילך בכרמלית שהוא שבות דשבות, הנה אם הוא באופן שהתינוק בוכה, ואי אפשר לו להשתקו אלא כשיביאוהו הביתה, מסתבר להתיר, דאף שכתב המגן אברהם בסימן ש"ז סק"ז ובסק"ח, שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים, מכל מקום כיון שהתינוק מצטער טובא, יש להקל. ועיין בחכמת שלמה סימן ש"ה סעי' מ"א שכתב שהתיר למעשה לישא קמן שלא היה יכול לילך ברגליו לומר קדיש בשבת במקום דליכא עירוב, דהוא כרמלית, מטעם דסובר דנשיאת קמן לומר קדיש הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דלרוב הפוסקים היא רק דרבנן, שהוי ממילא שבות דשבות, ... הרי דהתיר לישראל לנושאו מצד שהוא שבות דשבות בכרמלית לצורך אמירת קדיש שהוא מצוה, ומסתבר שבמקום צערא וכל שכן דינוקא, יש יותר להתיר מלדבר מצוה.

1. גמרא, שבת דף צד עמי א

את החי במטה פטור אף על המטה. לימא מתניתין רבי נתן היא ולא רבנן? דתניא: המוציא בהמה היה ועוף לרשות הרבים, בין היין ובין שהוטין – הייב. רבי נתן אומר: על שהוטין הייב, ועל היין פטור, שהחי נושא את עצמו. אמר רבא: אפילו תימא רבנן – עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי נתן אלא בבהמה היה ועוף דמשרבטי נפשייהו, אבל אדם חי, דנושא את עצמו – אפילו רבנן מודו ... אמר רבי יוחנן: ומודה רבי נתן בכפות. אמר ליה רב אדא בר מתנה לאביי: והא הני פרסאי דכמאן דכפיתי דמו, ואמר רבי יוחנן: בן בתירא ורבי נתן אמרו דבר אהד! – התם רמות רוחא הוא דנקיש להו.

2. משנה ברורה ס"י שח ס"ק קנד

ויש מהמון שנכשלין בזה, שנושאי קטנים על כתפיהם וטעותן הוא מפני שהקמן יכול לילך בעצמו; ושגגה היא, דאיסור דרבנן יש בכל אופן אפילו בכרמלית. ומכל מקום, טוב למנוע מלומר להן, שבודאי לא ישמעו לנו, ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. וקמן שאין יכול לילך בעצמו כלל הייב, לרוב הפוסקים, כשנשאו בראש הרבים. ועל ידי אינו יהודי שרי לדין דאין מצוי אצלנו רשות הרבים [פרי מגדים].

3. גמרא, שבת דף קכח עמי ב

אשה מדדה את בנה; אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת! אבל אם היה גורר – אסור.

4. הר"ן על הרי"ף, שבת דף נא עמי ב

והאשה מדדה את בנה. אפילו ברשות הרבים; והכי איתא בגמרא. והיינו טעמא משום דאי נמי מגבה ליה, ליכא איסורא דאורייתא, דבאדם [דף צד א] מודו ליה רבנן לר' נתן דחי נושא את עצמו: אבל אם היה גורר אסור. וכן הלכתא, דכיון שהוא קמן כל כך שאינו אלא גורר, לא מודו ליה רבנן לרבי נתן;

A Group Eiruv Techumin

A few friends of mine and I take turns going to a local rural community outside our *techum Shabbat* to *lain* on Shabbat. We have a place to put an *eiruv techumin* that will permit us to get there, but we do not want to have to do this every week. Also, what do we do about the fact that the *eiruv* is going to be needed by a different person each week?

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י שפו סעי' ו

כל דבר שרגילים ללפת בו את הפת, שיעורו ללפת בו פת הנאכל לשתי סעודות. וכל שאין מלפתין בו הפת, שיעורו כדי לאכול ממנו שתי סעודות. ... הומין הוי ליפתן. וכן יין מבושל. אבל יין חי, לא הוי ליפתן ושיעורו שתי רביעיות; וכן שיעור שאר משקים.

5. שו"ת שבט הלוי חלק ו ס"י מד

הנה מקובל להניח עירובי תחומין ציבורי בכמות מספקת כדי לאפשר למי שיצטרך ... וקיימא לן בזה דיש ברירה ... האם אפשר להקנות לזמן שאם לא יאכלנו יהיה שלו עד מוצאי שבת ולאחר מכן יחזור לבעלותו של המניח כדי שיהיה פנוי בשבת הבאה לצרכי אחרים? ואם נדרוש הקנאה מחדש על ידי הזוכה שיחזירנה לגבאי או לרב, אם כן נפלה בבירא כל ענין הנחת עירובי תחומין ציבורי... פשוט דלא בעינן קנין בחזרה, דהנה הגאון עצי אלמוגים ... פשיטא ליה דבעינן עירוב בפת שלו ממש ... והדעת תורה מייתי העמק שאלה ... דלא בעינן שלו ממש אלא כל שיש לו זכות בפת שאין אחרים רשאים ליטלו ממנו ... וראיות ההעמק שאלה נראים נכונות ... הרי אפילו באתרוג דבעינן "לכם" דגוף ופירות ממש, מכל מקום נוטה דעת הקצות החושן ס' רמ"א דבנותן אתרוג במתנה על מנת להחזיר, דהוא קנין שלם, דלא בעינן קנין בחזרה, אמנם דעת הרא"ש סוכה מ"א ע"ב דבעינן קנין ממש בחזרה ... איברא דעת הרמב"ם דלא בעינן קנין בחזרה ... לפי שהנחנו למעלה דהעיקר כהעמק שאלה דזכות עירוב לא בעינן שלו ממש ... פשיטא לי דלא בעינן קנין בחזרה, דהרא"ש לא אמרה אלא באתרוג וכיצא בו.

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תיג סעי' א

המערב לרבים משלו, אומר: "הרי עירוב זה בשביל כל בני העיר", ובלבד שיהא בו מזון שתי סעודות לכל אחד וכל מי שירצה יסמוך עליו. וצריך לזכות להם על ידי אחר הראוי, כמו בעירובי הצרות ... וצריך להודיעם. וכל מי שהודיעו מבעוד יום, אפילו לא גמר בלבו לסמוך עליו מבעוד יום אלא לאחר שחשכה, הוי עירוב. ... וכן מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה, ואמר: "איזה מהם שארצה אלך ואסמוך עליו", אף על פי שלא גמר בלבו עד למחר, יכול לסמוך עליו.

ביאור הלכה שם ד"ה לכל שבתות

לכל שבתות השנה ואמר איזה מהם זכו' – ופשוט דאם לא התנה "לאיזה מהם שארצה", אין יכול לילך כי אם לצד עירובו, אם לא שביטל להעירוב מבעוד יום:

משנה ברורה שם ס"ק ז, ח

ז] אפילו לא גמר בלבו זכו' – דאמרינן הוברר הדבר שקודם זמן קניית העירוב דעתו לכך היה, כיון שידע מתחלה, מה שאין כן בשלא הודיעוהו מבעוד יום, לא שייך לומר דהוברר, כיון שלא ידע כלל מבעוד יום:

ח] יכול לסמוך עליו – והוא נמו משום דאמרינן הוברר הדבר דקודם בין השמשות דעתו היה לכך. וכל זה הוא כפי מה דקיימא לן דלענין מלתא דרבנן, יש ברירה.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תטו סעי' ד

כשמניח עירובי תחומין מברך: "על מצות עירוב", ואומר: "בזה העירוב יהא מותר לי לילך ממקום פלוני אלפים אמה לכל רוח". ואם מערב לרבים אומר: "יהא מותר לפלוני ולפלוני או לבני מקום פלוני".

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תט סעי' ז

... ויניח שם מזון שתי סעודות, כל אחד ואחד כפי מזונו ... מפת או מכל דבר שמשותפין בו שיתופי מבואות; ואם הוא ליפתן, בכדי לאכול בו שתי סעודות סגי.

Is a Shofar *Muktzeh* When Not in Use?

After one has finished blowing the shofar or hearing shofar-blowing on Rosh Hashana, is the shofar *muktzeh* from that point on?

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקפח סעי' ה
יום טוב של ראש השנה שהל להיות בשבת אין תוקעין בשופר. הגה: ואסור למלטלו, אם לא לצורך גופו ומקומו.

מגן אברהם שם ס"ק ה
לצורך גופו – וביום טוב אסור להשתמש בו כלל ...
דהוקצה למצותו:

משנה ברורה שם ס"ק טו
לצורך גופו – שרוצה לשאוב בו מים, וכחאי גוונא; ודוקא בשבת מותר, דכיון דאין תוקעין, לא הוקצה למצותו, מה שאין כן ביום טוב, אף שאין איסור מלטול בשופר אפילו כל היום ... מכל מקום להשתמש בו אסור, שהרי הוקצה למצותו

6. משנה ברורה ס"י תקצו ס"ק ג
אין לתקוע עוד וכו' – דכיון שאין צריך, הוי ככל שאר יום טוב שאסור לתקוע משום שבות. ועיין במ"ז שדעתו דיום טוב של ראש השנה אינו דומה לשאר יום טוב בזה, אבל רוב האחרונים הסכימו לאסור כדברי הרמ"א. ולענין מלטול לכולי עלמא שרי כל היום, דהא ראוי לתקוע בו להוציא אחרים שלא יצאו עדיין:

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקצו סעי' א
הגה: ויש מקומות נוהגין לחזור ולתקוע שלושים קולות; ולאחר שיצאו בזה, שוב אין לתקוע עוד בהנב; אבל קמן, אפילו הגיע לחינוך, מותר לומר לו שיתקע, ומותר לו לתקוע כל היום.

2. טור אורח חיים ס"י תקפט
ואף על פי שנשים וקטנים פטורים, יכולין לתקוע ולכרך ואין מוזהין בידן, ואין כאן משום איסור תקיעה ביום טוב ולא משום ברכה לבטלה. וכתב בעל העיטור: אחר שיצא כבר, אינו יכול לתקוע להוציאן אלא אם כן לא יצא, שנמצא תוקע להוציא את עצמו. וכן נוהגין באשכנז לתקוע לנשים היולדות קודם שיתקעו בבית הכנסת כדי שיוציא התוקע גם את עצמו. ואבי העזרי כתב, שאפילו אחר שיצא, יכול לתקוע להם ולהוציא השופר בשבילם אפילו דרך רשות הרבים, ולזה הסכים אדוני אבי זכרונו לברכה:

3. גמרא, ראש השנה דף לג עמ' א
אין מעכבין את התינוקות מלתקוע. הא נשים – מעכבין? והתניא: אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע ביום טוב!

4. ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקצו סעי' א
אין לתקוע עוד בהנב – ... ומדברי שניהם נלמד דאין איסור שבות שייך בתקוע ביום טוב תקיעת רשות, ומתניתין ד"אין מעכבין התינוקות כו'", דמשמע דיש איסור לתקוע בעצמו, מיירי בשבת ... אבל ביום טוב גרידא, אין שום איסור בעולם, דהא מסקינן בגמרא ... דתקיעה חכמה ואינה מלאכה ואין בה שבות, רק משום גזירה דרבה דהיינו שמא יעבירונו לאומן ארבע אמות בראש השנה. וזה אין שייך ביום טוב גרידא; ותו, דאם כן גבי לולב נמי, בתר דנפיק ביה יהיה אסור ליטלו, דהד מעמא הוא בשופר ובלולב משום שבות א', ובאמת מצינו בלולב ביקירי ירושלים להיפך ...

Birkat Kohanim of Ne'ila after Sunset

If it will be difficult to get to *Birkat Kohanim* (*duchening*) of *Ne'ila* on time, is it better to rush the *davening*, or should we just omit it under these circumstances?

4. ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות יום כיפור

[י] ואם ימושך נעילה תוך הלילה, מכל מקום עולים הכהנים לדוכן. ונשגבה פליאה בעיני מהר"י סג"ל, מאחר דכתיב "ביום צותו" (ויקרא ז, לח), והדוכן היא עבודה, גם כן תהיה ביום. ואמר ששוב מצא טעם לדבר, הואיל ועיקר הקרבנות נקרבות ביום, יכולין האימורין להקרב בלילה. וכן איתא פרק תפלת השחר: איברים של עולות ופדרים של שאר קרבנות שנוזק דמן קודם שקיעת החמה, קרבין כל הלילה, וכנגדה תיקנו תפלת ערבית, הכא נמי גבי דוכן לא שנא.

5. מגן אברהם ס"י תרכג ס"ק ג

נושאים כפים. ואפילו אחר עד הלילה נושאים כפים (מהרי"ל דרכי משה). ולכתחלה אם הזמן קצר, יאמרו הפיוטים אחר התפלה כדי שיהא נשיאות כפים ביום (הג"מ). וב"ש כתב דיש לבטל המנהג שנשיאת כפים בלילה.

6. שו"ת יחווה דעת חלק ו ס"י מ

בסיכום: לכתחלה על השליה צבור לכלכל צעדיו בחזרת תפלת הנעילה לקצר ככל האפשר במנגינה ובפיוטים, וגם לא ימושך בכל תיבה ותיבה כדרך שהוא מושך בשאר התפלות. וגם הצבור יהרישו וישו און קשבת לתפלת השליה צבור, לענות אחריו בסוף כל קטע בתפלת הנעילה כדרך שנוהגים בשאר תפלות היום, באופן שיספיק השליה צבור להגיע לברכת כהנים קודם השקיעה בכמה דקות, כדי שהכהנים ישאו כפיהם ויברכו ביום. ובדיעבד שנמשכה תפלת הנעילה לאחר שקיעת החמה, רשאים הכהנים לברך ברכת כהנים בבין השמשות (שהוא ספק יום ספק לילה), ועליהם תבא ברכת טוב. אבל אם נמשכה תפלת הנעילה עד הלילה ממש, לא ישאו הכהנים כפיהם.

1. גמרא, תענית דף כו עמ' א

בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהן ארבע פעמים ביום: בשחרית, במוסף, במנחה, ובנעילת שיערי בתעניות ובמעמדות, וביום הכפורים.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרכג סעי' ה

נושאים כפים בנעילה (והמנהג במדינות אלו שלא לישא כפים, ואומרים: "אבינו מלכנו").

משנה ברורה שם ס"ק ט

שלא לישא כפיו – ואפילו אם הוא עדיין בודאי יום (יד) מפני שכמה פעמים נמושך סיום התפלה עד הלילה, לפיכך נהגו שלא לישא כפים בשום פעם. וכתבו האחרונים, דמכל מקום "אלקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה וכו'", וכן "שים שלום" אומרים, ואפילו הוא לילה, שכזה אין קפידא כל כך לפי שהתחלת התפלה היה ביום:

שער הציון שם ס"ק יד

(יד) ב"ח ואליה רבה ושאר אחרונים, והגר"א כתב טעם אחר, דהוא כמו שחרית, וגם בו הלא לא נהגו לישא כפים ... כתב הרמ"א שיש מקומות שנושאים כפים בנעילה, שמע מינה דמקומות מקומות יש:

3. רא"ש, יומא פרק ח ס"י כ

וכן בירושלמי ... פליג רבי יוחנן על רב דאמר: אין תפלת נעילה אלא ביום, ורב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. והכי איתא התם: אימתי היא נעילה? ... רב אמר נעילת שיערי שמים אפילו בלילה. ורבי יוחנן אמר נעילת שיערי היכל, דהיינו ביום אחר הדלקת הנרות. אמר רבי יודן ענתונדריא: מתניתין מסייע ליה לרבי יוחנן: בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ארבעה פעמים ביום – בשחרית, במוסף, במנחה, ובנעילה, בתעניות ובמעמדות ויום הכפורים. ולית לן למימר נעילת שיערי שמים, דהא איתקש נשיאות כפים לשירות דכתיב: "לשרתו ולברך בשמו עד היום" – מה שירות ביום, אף נשיאות כפים ביום.

Intravenous Nutrition on Yom Kippur

How does the fact that one can receive nourishment intravenously affect the laws of eating on Yom Kippur? May one who has trouble fasting have an intravenous drip? Should someone who needs to eat for medical reasons use intravenous instead?

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סי' קא
 אם יש להולה ליקח אינטרע ווינעס (intravenous) ביום כפורים שלא יצטרך לאכול, הנה ביום כפורים גופיה הרי לא ירויה כלום דהרי בחבלה שיעשה במחט שיתחוב לתוך גופו עם האינטרע ווינעס נמי הוא איסור כרת מאיסור דמלאכה ביום כפורים, ואדרבה אף הרבה הצאי השיעור שיתנו לו לאכול לא יהיה בכרת אלא באיסור בעלמא ... אבל הכא דהאינטרע ווינעס גם כן הוא דבר הזן את האדם ואם היה כמו אכילה ממש, היה לן להצריך באופן זה שבאינטרע ווינעס יהיה רק באיסור אחד, ובאכילה כשצריך לאכול הרבה יעבור על כל שיעור ככותבת איסור אחר, וכל שכן כשאפשר לתחוב לו המחט של אינטרע ווינעס בערב יום כפורים שהיה לן להצריך שיתנו לו אוכל דרך אינטרע ווינעס, אף כשיהיה סגי לו לאכול פחות מכשיעור. אבל מכל מקום נראה שרשאי לאכול אף כשצריך לאכול הרבה, ואף כשאפשר ליתן לו האינטרע ווינעס בערב יום כפורים, כי לבד שודאי אינו דומה לאכילה ממש, שדרך אינטרע ווינעס לא מיתבא דעתא כאכילה, ואצל הולה גם צער וכאב בעלמא אפשר לגרום לו סכנה מצד הולשתו, הנה יש לחוש על כל דבר שאינו כפי הטבע שיקלקל לאיזה דבר, ולא שייך לסמוך על הרופאים בזה שאין לידע זה בברור אלא בהשערה בעלמא ובמשך הזמן אפשר שיראו מה שנתקלקל מזה, וכן אירע בכמה דברים שבמשך זמן גדול נודעו הרופאים שאיכא גם היזק והפסד להגוף ממה שנתנו לו לרפאותו. יש להחולה לחוש לזה, ואם יכול לאכול אין לעשות לא אינטרע ווינעס.

7. קרית ספר הלכות מאכלות אסורות פרק יד
 וכן כל מי שמסוכן, מאכילין אותו דברים אסורים. ונראה דהא דאמרינן מאכילין הקל קל תחלה, לא הוי אלא מדרבנן, דמדאוריתא אין לך דבר חמור שעומד בפני פקוח נפש אלא עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים, כדילפינן להו בדוכתייהו, הא שאר איסורין, כולהו אין עומדין בפני פקוח נפש.

1. גמרא, חולין דף קג עמ' ב
 אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: אכל הצי זית והקיא, וחזר ואכל הצי זית אחר הייב, מאי טעמא – הרי נהנה גרונו בכזית.

2. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סי' קכו
 כותבת דיום הכיפורים לכולי עלמא בעי שיעור מרובה, שישאר כותבת במעיו אחר שנדבק ממנו בין החניכים ... דעיניו נפש כתיב, וכל שלא נכנס למעיו שיעור כזה לא עבר על "אשר לא תעונה" ומכאן זו איתא בירושלמי ... מפרש שם להלק בין יום הכיפורים לשאר ימי אסורים כזה.

3. שו"ת אחיעזר חלק ג סימן סא
 לדעתי הדבר פשוט, דאפילו למה שהידש החתם סופר דביום כיפור לא סגי בהנאת גרון ובעינין הנאת מעיו, מכל מקום זהו דוקא באוכל דרך הגרון, אבל שלא בדרך אכילת הגרון, דלא הוי עלה שם אכילה כלל, לא שייך בזה שום חיוב מה שמכנים לתוך מעיו. ועיין יומא על דבר דדרשינן עיניו מ"ויענך וירעיבך" והתם כתיב "ויאכילך" והוא תחת עיניו דרעבון באה האכילה, והיינו באופן שנכנס על ידי הגרון, דהוא מדרך האכילה ונגד זה העינוי, אבל מה שמיתב דעתו שלא בדרך אכילה הוי עינוי לגבי יום כיפור.

4. רמב"ם הלכות שבת עשור פרק ב הל' ה
 אכל אוכלים שאינן ראויין למאכל אדם, כגון עשבים חמורים או שרפים הבאושין או ששתה משקין שאינן ראויין לשתייה ... הרי זה פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות.

5. גמרא, יומא דף פג עמ' א
 תנו רבנן: מי שאחזו בולמוס – מאכילין אותו הקל הקל, טבל ונכילה – מאכילין אותו נכילה, טבל ושביעית – שביעית.

<<

Intravenous Nutrition on Yom Kippur

9. תשובות והנהגות כרך ב סימן רצ

ומיהו עדיין אני נבוך: שביום הכפורים האוכל עובר בלא תעשה ועשה, וכמבואר ברמב"ם ... "לשבות מאכילה ושתייה". והיינו, שאין העשה למונע מעשה האכילה, אלא שקיום העשה דיום הכיפורים היינו "בענוי" ממניעת אכילה ושתייה שזהו יסוד המצות עשה, ואם כן מצות שביתה היינו לשבות מכל פעולה שמפריע לקיום המצות עשה, שיסודה בצום דהיינו בצער מניעת אכילה, וכמבואר בפ"ח דיומא (עד ב), ואם כן בהזנת חולה דרך ורידין, אף שאין כאן אכילה ליהוי בזה כרת, מכל מקום לא חשיב שובת מאכילה ושתייה, ואם כן מונע קיום המצות עשה שיסודה בצער מניעת אכילה ...

סוף דבר בחולה שיש בו סכנה, אין צורך כלל להאכילו בוורידין... ובחולה שאין בו סכנה כלל ורוצים להאכילו כהאי גוונא, אם מחלתו גובר בצום אף שעדיין אינו בכלל סכנת נפשות, נראה להתיר, אבל כשאינו אלא להצילו מרעבון וצער, נראה שאסור מדרבנן או אפילו מן התורה משום המצות עשה וכמו שבארנו.

8. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סי' צ

כמו כן התירה תורה לרפאות בכל מיני סמים לבטל גזירתו בעניני טבעיים, והוא מכבשי דרחמנא שאין לנו לידע, ואם כן אפשר שלא התירה תורה לסתור גזירת המלך אלא לרפאות את החולה ממחלתו, ואין למילף שיהיה חדוש זה גם כדי שיוכל לקיים מצות הצום מאחר שהוא כסותר גזירת המלך שהמלך אינו רוצה שיצום. אך אף אם נפרש דהקא משמע לן הוא שאינו כסותר גזירת המלך משום דהגזירה היתה רק על הזמן עד שישגו את הרופא ... מכל מקום פשוט שאף שליכא חשש איסור לפי זה, ליכא על כל פנים חיוב.

Keeping a Kosher Restaurant Without a Sukka Open on Sukkot

I own a kosher restaurant and would like to keep it open on Sukkot. However, there is no place for me to put a sukka. May I keep it open anyway, and, if so, are there conditions I must meet?

<<

קבע עליהו) הויץ לסוכה; וזו שיהמיר על עצמו ולא ישתה הויץ לסוכה אפילו מים, הרי זה משובה; ותבשיל העשוי מחמשת מינים, אם קובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה.

משנה ברורה שם ס"ק טו

וצריך סוכה – פירוש, מדינא. ועל כן צריך לברך "לישב בסוכה" ... ואם לא קבע סעודתיה עליו רק שאכל יותר מכביצה, יש דיעות בין האחרונים אם צריך לברך "לישב בסוכה". ועיין בשערי תשובה שכתב דלענין שבת ויום טוב בבקר, כשמקדש ואוכל פת כיסנין במקום סעודה ואף שאחר כך הולך לחוץ ... לכולי עלמא יכול לברך "לישב בסוכה", דכיון שאוכל אותה בתורת סעודה הצריכה לקידוש שפיר דמי שיברך ברכת סוכה, דמחשבתו משוי ליה קבע. ובהול אין כדאי לברך, דספק ברכות להקל, אכן מנהג העולם לברך אף בחול.

ביאור הלכה שם

אם קובע עליו חשיב קבע – עיין במאמר מרדכי שמסיק דבדידה תליא מילתא, דכל שהוא קבע עליו, אף על פי שלא היה שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו, חשיב קבע, אף דלענין פת הבאה בכיסנין מבואר לעיל בסיומן קס"ח דבעינן דוקא שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו, הכא דבעינן "תשבו" – כעין תדורו, כל שקובע עליו, הויא קביעות להצריכו סוכה

5. גמרא, עבודה זרה דף טו עמוד א-ב

רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים, אמר ליה רב חסדא: מאי טעמא עבד מר הכי? אמר ליה: אימור לשחיטה זבנה. ... אלא אמר רב אשי: כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ואף על גב דמצווה, וכל היכא דליכא למיתלי לא תלינן אף על גב דאינו מצווה.

6. ביאור הלכה ס"י תקמב סעיף א

אפילו מלאכות המותרות וכו' – נראה לעניות דעתי דבדבר שהוא אוכל נפש, מותר לפועל לעשות אפילו בשכר, דאי לאו הכי, כל מה שנזכר בסיומן תקל"ג דמותר לצורך המועד, כגון הטחינה וקציצת עצים מן המחובר או להטיל שכר וכהאי גוונא כל עניני אוכל נפש יצטרך הכל לעשות בעצמו, דבדאי לא ימצא אנשים שירצו לעשות לו בהנם

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרמ סעי' ח

הולכי דרכים ביום, פטורים מן הסוכה ביום, והייבים בלילה; הולכי דרכים בלילה, פטורים בלילה, והייבים ביום. הגה: ודוקא כשיוכלו למצוא סוכה, אבל אם אינם מוצאים סוכה יוכל לילך לדרכו, אף שלא ישבו בה לא יום ולא לילה, כשאר ימות השנה שאינו מניח דרכו משום ביתו; ואף על פי שאינו הולך רק ביום, פטור אף בלילה, דאין לעשות לו שם דירה.

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג ס"י צג

ובדבר לצאת לטיול ולתענוג בעלמא למקום שלא יהיה לו סוכה, מסתבר לעניות דעתי שאסור, דהולכי דרכים שאיתא בסוכה דף כ"ו כשהוא לדבר הרשות שפטורין על כל פנים ביום הוא כשהולכין למסחר וכיוצא, שהוא צורך ממש וגם הוא לכל אדם, שבשביל זה היה צריך לצאת גם מביתו שלכן באופן זה מותר לצאת מהסוכה, אבל לטיול ולתענוג בעלמא שאין לזה שום צורך אינו כלום מה שבשביל תאוותו והנאותו היה יוצא מביתו כיון שלא היתה יציאתו אף מביתו לצורך. והגע עצמך: אדם שיש הרבה פעמים שישן בחצרו תחת כפת השמים משום שנהנה בזה יותר מכביתו, הכי יפטר מסוכה משום שמביתו יצא בשביל זה, ואם כן למה אמר רבא מצטער פטור מן הסוכה היה לומר לומר מי שנהנה לישב בחצר יותר מבביתו והסוכה פטור מן הסוכה. ... וגם בלא זה הא נענשין על עשה בעידן ריתחא כשמבקש מצדקי למיפטר מהמצוה כדאיתא במנחות דף מ"א אף באופן שהיה לו הנאה בלבישת בגדים הפטורין מציצית, דודאי לא בכונה ליפטר מציצית לבש רב קמינא לסדינא וסרבאל הפטורין מציצית.

3. משנה ברורה סימן תרמ ס"ק מ

פטורים מן הסוכה ביום – היינו שאין צריך להמתין מלאכול עד שיגיע לסוכה, אם לא שיזדמן לפניו סוכה בעת האוכל בלי טורח:

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרלט סעי' ב

אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבועה, בין ביום בין בלילה, ואין ישנים הויץ לסוכה אפילו שינת עראי; אבל מותר לאכול אכילת עראי הויץ לסוכה. וכמה אכילת עראי, כביצה מפת; ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות (ואפילו

>>

For Which Mitzvot Does Shelichut Work

If a person is in a place where *arba minim* are unavailable, can he fulfill his *mitzva* by asking someone to be his *shaliach* to hold the *arba minim*?

3. שו"ת משנה הלכות חלק ג סי' קמה

ובזה נמי מיושב מה שהקשו קצת מפרשים, דמשמע מדברי הרא"ש והר"ן דנר הנוכה מותר להדליק על ידי שליח, מדהקשו למה מברכין בנר הנוכה "להדליק נר הנוכה", הרי היכי דאפשר על ידי שליח, מברכין ב"על". ומשמע דפשיטא להו דנר הנוכה יכול להדליק על ידי שליח. והקשו, דכיון דהוי מצוה שבגופו, אמאי מהני שליח יותר מכל המצוות. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר גם זה, דנר הנוכה נמי, כיון דהמצוה הוא ההדלקה והוי מילתא דאיתעבידא על ידי מעשה, שפיר מצי לקיים על ידי שליח, ולא דמי לתפילין וסוכה וכו'.

4. שו"ת הר צבי אורח חיים א סי' כג

אלא דיש לעיין - אם הקשירה היא מנוף המצוה או שעצם המצוה היא רק מה שמונה על היד והקשירה אינה אלא הכשר למצות ההנחה, וכן נראה מלשון הברכה, "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין" ואינו מברך "לקשור תפילין". ויש קצת ראייה לזה מההיא דעבודה זרה (דף לט ע"א): רבי שמעון בן אלעזר אומר: מעשה באשה אחת שנישאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין על ידו. ועיין בתוס' מנחות (דף מב ע"א, ד"ה מנין), שכתבו: משמע שאשה כשרה, ולא אמר כל שאינו בלבישה אינו בעשייה, דהא לא כתיב בגופה לבישה אלא בכלאים ומילתא אחריתי היא וגבי תפילין דרשי כהאי גוונא, עד כאן לשונו. דנראה דהוקשה להתנוס', דלמה לי קרא לפסול בעכו"ם, תיפוק ליה דגם אשה פסולה משום שאינה בלבישה ומכל שכן עכו"ם? ותירצו דאשה כשרה משום דלא כתיב לבישה בציצית, אבל גבי תפילין דרשינן כהאי גוונא, "וקשרתם" דכתיב בתפילין הוה ליה למימר דאשה פסולה, דלאו בת קשירה היא, אלא על כרחך, הא דאשה קושרת הוא משום דאין הקשירה וההידוק חלק מן המצוה אלא ההנחה שלאחר ההידוק בלבד, היינו שמצות הנחת תפילין היא שיהיו התפילין קשורים על ידו וראשו

5. מנחת אשר, בראשית סי' טו

ודרך אחרת ביסוד גדר שליחות במצוות כתב מהר"ח אור זרוע (סי' קכה) ... לחלק בגדרי המצוות, דיש מצוות שעיקרן בעצם העשייה, ויש מצוות שעיקרן בתוצאה, דמצוות תפילין, קריאת שמע, תפילה, לולב, וסוכה, וכדומה ענינם ומהותם בעצם המעשה, ובאלו לא שייכא שליחות, אבל במצוות עשיית מעקה והריגת הייבי מיתות בית דין וכדומה, שכל ענינם בתוצאה, באלו מהני שליחות.

1. גמרא, סוכה דף מא עמוד ב

תנו רבנן: "ולקחתם" - שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד. לכם" - משלכם

2. קצות החושן סי' קפב ס"ק א

בכל דבר שלוחו של אדם כמותו. כתב בתוספות רי"ד ... זה לשונו: יש מקשים, אם כן לכל דבר מצוה יועיל השליח, ויאמר אדם לחבירו: "שב בסוכה עבורי; הנח תפילין עבורי." ולא מלתא היא, שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו, האיך יפטור הוא על ידי שלוחו והוא לא יעשה כלום; ודאי בגירושין וקידושין מהני, כי הוא המגרש ולא השליח, שכותב בגט: "אנא פלוני פטרית פלונית", וכן נמי האשה למי היא מקודשת כי אם לו, וכן בתרומה הוא נותן התרומה מפירותיו, וכן בפסח הוא אוכל ועל שמו ישחט ויזרק הדם, אבל בסוכה הכי נמי יכול לומר לשלוחו: "עשה לי סוכה" והוא יושב בה, אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום וכן ציצית וכל המצוות - עד כאן לשונו. וקשיא לי: דהא בשליחות לדבר עבירה, אי לאו דגלי קרא דאין שליח לדבר עבירה, הוי ליה בדין שליחות, ואף על גב דאין המשלח עושה כלום. ולשמאי הזקן סבירא ליה דעושה שליח להרוג דשליח של אדם כמותו ...

והנראה לעניות דעתי בזה, כיון דשליח של אדם כמותו לא אמרינן אלא במידי דעשייה, דאז הוה ליה מעשה שלוחו כמותו, אבל במידי דליכא עשייה, לא אמרינן שליח של אדם כמותו ... ומשום הכי בפסח וקידושין וגירושין, הוה ליה מעשה שליח כמותו וכאילו הוא בעצמו שחט הפסח, וכן בקידושין וגירושין כאילו הבעל עצמו נתן הקידושין או הגירושין, וכן למאן דאמר יש שליח לדבר עבירה דהוא במידי דמעשה ושייך מינוי שליחות, אבל בתפילין כשהשליח מניח התפילין, הנחה זו שהיא עשייה חשוב כאילו המשלח עשה הנחה זו, אבל אכתי לא הניח התפילין על ראשו אלא על ראש שלוחו דאין גוף השליח כגוף המשלח כיון דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליחות. ומשום הכי, בציצית ותפילין וסוכה, נהי דהוה ליה עשיית השליח כעשיית המשלח, כיון דגוף שלוחו לא הוי כגופו, לא עשה המעשה בגופו אלא בגוף שלוחו ...

Eiruv Tavshilin and the Second Day of Yom Tov

With regard to making an *eiruv tavshilin*, are there any differences between a case in which *Yom Tov* falls on Thursday and Friday and a case in which it falls on Friday and Shabbat?

5. משנה ברורה סי' תקכו ס"ק ג

ועל ידי עירוב מבשל בתחלה – כתבו הפוסקים דהיתר העירוב הוא אף למאן דאמר דמלאכות שבת אין נעשין ביום טוב מדאורייתא מכל מקום מהני העירוב, דמכל מקום אין כאן אלא איסור מדברי סופרים, דמדאורייתא אמרינן הואיל ואלו מקלעי אורחים וחזי ליה ליום טוב גופא, אם כן אין עושה איסור בזה ורק מדרבנן אסרו ובשביל שבת שהוא שעת הדחק התירו על ידי עירוב שנחשב בזה כאלו כבר התחיל להכין מערב יום טוב לשבת, ורק שגומר ביום טוב וכדלקמיה בהג"ח. וכתבו האחרונים דביום טוב שחל להיות בערב שבת יזהר להקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד יום גדול, דסמוך להשיכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביום טוב גופא, הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא [וכן יש לזהר בהמאכלים שמטמין לשבת שיטמין בזמן שאפשר שיתבשלו שלישי בישול מבעוד יום]. וכתבו דמטעם זה נהגו להקדים תפלת ערבית בליל שבת כשחל סמוך ליום טוב כדי שלא יתאחר מלאכת בישולו ביום טוב עד סמוך להשיכה. ועיין ביאור הלכה דבשעת הדחק יש להקל ביום טוב שני שחל בערב שבת אם נתאחר בישולו לשבת עד סמוך לשבת ואף ביום טוב ראשון אפשר דיש להקל בשעת הדחק, ולכתחלה בודאי צריך לזהר בזה ובפרט ביום טוב ראשון שהוא דאורייתא:

1. משנה, ביצה דף טו עמ' ב

משנה. יום טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת, אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותיר – הותיר לשבת. ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת.

2. פסקי רי"ד שם

ועושה הוא תבשיל מערב יום טוב לצורך השבת, ועל אותו התבשיל הוא סומך ומבשל כל מה שהוא רוצה כיון שהתחיל מערב יום טוב, [דדווקא תחילת הבישול [נאסר], אבל גמר הבישול מותר

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תקכו סעי' כב

אם נזכר ביום טוב ראשון שלא עירב, אם הוא ביום טוב של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי; אבל אם הוא ביום טוב של גלויות, יכול לערב בתנאי: אם היום קודש אינו צריך לערב, ואם היום חול, בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי וכו', ולמחר אין צריך לומר כלום.

4. מגן אברהם סימן תקכו, הקדמה

כתב הר"ן פרק ג' דפסחים, דמדאורייתא אסור לבשל מיום טוב לשבת, קל וחומר לחול, אלא דשרי על ידי "הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה, השתא נמי חזי ליה"; מכל מקום, איסורא איכא, ועל ידי עירוב, שרי. וכן הוי בגמ'. ועיין סוף סי' תקי"ב. וכתבו התוספות בפסחים דף מ"ז, דאם בישל סמוך להשיכה, דליכא למימר שיקלעו ליה אורחים, לוקה. ... וממה שכתב הרב בית יוסף דמבואר בגמרא שמדאורייתא, צרכי שבת נעשים ביום טוב וכו', כבר השיגוהו הים של שלמה, דדוקא רב חסדא אית ליה האי סברא, אבל אנן קיימא לן כרבה. ונראה לי שגם דעת הרמב"ם כן, ואם כן ליכא פלוגתא בזה. וסבירא להו כמה שכתב המאור, דעל ידי "הואיל", שרי לכתחלה לבשל מיום טוב לשבת, דחשוב כשעת הדחק, רק שהכמים אסרוהו שלא יבאו לבשל מיום טוב לחול, או כדי שיוכור שיבכור מנה יפה לשבת, כדאיתא בגמרא, ואם כן, אסור לבשל סמוך להשיכה, דכיון שהוא איסור דאורייתא, לא שרי על ידי "הואיל", אף על גב שהתוספות כתבו ריש ביצה דבבישול לא שייך הכנה, לא כתבו כן אלא למאן דלית ליה "הואיל" – עיין שם. ... אבל אנן קיימא לן דמדאורייתא אסור לבשל מיום טוב לשבת סמוך להשיכה, ולכן נהגו כשחל יום טוב בערב שבת, מקדימין להתפלל ערבית.

When and How to Light Chanuka Candles When Returning Home Late

I will be working late on Chanuka and will arrive home around 10 or 11 PM. Can I light the candles with a *beracha* when I come home (I live alone)? If not, can I do it at work?

4. גמרא, שבת דף כא עמ' ב

ובכתבה אין זקוק לה? ורמינהו: מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. מאי לאו, דאי כבתה הדר מדליק לה! - לא, דאי לא אדליק - מדליק. ואי נמו: לשיעורה, עד שתכלה רגל מן השוק

5. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרעב סעי' ב

שכח או הזיז ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא; הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור... הגה: יש אומרים שבזמן הזה שמדליקין בפנים, אין צריך לזוהר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק, ומכל מקום טוב לזוהר גם בזמן הזה; ומיהו הני מיילי לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך **כל הלילה**

מגן אברהם שם סק"ו

כל הלילה. בבית יוסף כתוב דהוי ספיקא דדינא, ואם כן משמע שאין לברך, אבל מדסתם בשולחן ערוך משמע דעתו שיברך. ורש"ל כתב דוקא עד הצות, ואם כן, אחר הצות אין לברך. ובהגהות מיימוניות כתב: כל זמן שבני הבית נעורים אפילו עד עמוד השחר - עד כאן לשונו. וכן נראה לי להורות. אבל אם ישנים, אין לברך עליהם:

משנה ברורה שם ס"ק יא

כל הלילה - עד עמוד השחר ובכרחה והיינו דוקא אם בני הבית נעורים (יז), אבל אם ישנים, אין לברך עליהם, אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, הכי נמי לדידן. ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקיצם, כדי שיוכל להדליק בכרחה:

שער הציון סימן תרעב ס"ק יז

(יז) מגן אברהם ודרך החיים והיינו אדם. ובספר חמד משה האריך בזה, ודעתו דאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כולם, יקיץ שנים או שלושה מהם וידליק, ואם אי אפשר להקיצם, מכל מקום ידליק ויברך, דלפי דברי המגן אברהם אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית שם, ידליק בלא ברכה, ולא ראינו זה בפוסקים, ואדרבה השלטי גבורים כתב בשם ריא"ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מדכתב כן בפשימות, שידליק בכרחה; אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף, אבל אי ליכא אנשים, בשביל זה לא יבטל המצוה, כן נראה לי וכן נוהגין העולם - עד כאן לשונו. וספק ברכות להקל, ומכל מקום מי שרוצה לנהוג כוותיה אין מוחין בידו:

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרעא סעי' ז

... ומדליקין ומברכין (בבית הכנסת) משום פרסומי ניסא

2. משנה ברורה ס"י תרעה ס"ק ט

אשה מדלקת - פירוש, בעד כל בני ביתה. ואפילו איש יכול לעשות אותה שליח להוציאו אם עומדין בשעה שמדלקת ושומעין הברכה, ובדיעבד אם לא ענו "אמן" על הברכה, גם כן יצאו. וכן איש מברך לאשה ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה, לא בענין אחר ... וכשאיין האיש בבית, תדליק האשה דהוי בת חיובא ובכרחה

3. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א ס"י קצ

בדבר קושיתך על מה שאיתא במשנה ברורה בס"י תרע"ה סק"ט בשם הפרי מגדים שאם אחר מדליק, צריך בעל הבית לעמוד שם ולשמוע הברכה, הא בהנכחה יכולין לעשות שליח, ואם כן יברך השליח כמו בהפרשת תרומה וכדומה, שמברך השליח אף שבעל הבית איננו שם ... והנה מה שכתבת בשם הרב מריגא לתרין זה, שצריך לשמוע בשביל ברכת הראיה וזמן דמחוייב לראות, אינו תירוץ נכון, דהרבה ראשונים חולקים על זה, ובשולחן ערוך ס"י תרע"ו סעי' ג' ובמ"ז ובמגן אברהם שם פסקו דאין צריך לברך ברכת הראיה וזמן אם הדליקו עליו בתוך ביתו אף שלא ראה ולא שמע ...

והנכון לעניות דעתי דהנה יש לעיין בכל מקום, מאי טעמא מברך השליח, הא השליח אינו מחוייב בהמצוה אלא הבעל הבית מקיימה במעשה השליח, ואם כן יש על בעל הבית לברך ולא על השליח, ונהי שאין הבעל הבית שם ואי אפשר לו לברך, דהא אינו יודע מתי יעשה השליח, מכל מקום גם השליח לא היה לו לברך, והא מוכרח ממשנה מפורשת שמברך השליח, דאם לא כן, היה אסור לכתחלה לתרום על ידי שליח ... על כל פנים צריך לומר כמעט המגן אברהם משום דהשליח עושה מעשה המצוה, ואם כן לא עדיף מאם היה הוא בעצמו מחוייב להדליק שתי פעמים שלא היה מברך על פעם השנית רק ברכת להדליק, שהיא ברכה על מעשה המצוה, אבל ברכת הנס וזמן לא היה מברך בפעם השנית, דהא חזינן עתה שמיום השני אין מברך זמן, וגם שמברך הוא מחמת שבכל יום היה נס חדש ...

ואם כן זה שהשליח מברך כמעט המגן אברהם משום דמכל מקום מצוה קעביד, לא עדיף מאם היה הוא בעצמו מחוייב להדליק שני פעמים, ולכן אם בירך תחלה על שלו אין לו לברך עתה כשמדליק לאחר ברכת נס וזמן, ואם בירך לאחר קודם לא יוכל אחר כך על שלו לברך ברכת נס וזמן, וימצא שהדליקו נרות רק בכרחה אחת, והו"ל תקנו שלוש ברכות או שתיים, ולכן אסור לו להדליק אם אין בעל הבית עומד אצלו, אבל אם בעל הבית עומד אצלו, יכול לברך להוציא הבעל הבית, דנחשב כמו שמברך בעל הבית בעצמו ...

Mincha Before Chanuka Lighting on Friday

I know that some people are careful to *daven Mincha* on *Erev Shabbat* before lighting Chanuka candles, but shuls continue to have *minyanim* at the regular time, as if it is not a requirement. Is it indeed necessary to *daven Mincha* first?

4. שו"ת יחיה דעת חלק א סי' עד

ולכאורה משמע מדבריהם שאפילו אם אין מנין מתפללים, יתפלל מנחה ביחידות ואחר כך ידליק נרות הנוכה. אולם הגאון בעל שני לוחות הברית, בסידור שער השמים, כתב, שבערב שבת ידליק נרות הנוכה ואחר כך ילך לבית הכנסת להתפלל מנחה בצבור. וכן הובא להלכה בספר אליה רבה (סי' תרע"ט). ובספר מקראי קודש (סי' ט"ז אות ח'). וכן העלה בשו"ת צור יעקב (סי' קל"ו): שאף על פי שבדרך כלל נכון להקדים תפלת מנחה לנרות הנוכה מכל מקום בערב שבת מנחה העולם להדליק נרות הנוכה תחלה, ואחר כך הולכים לבית הכנסת להתפלל מנחה בצבור, כדי שלא להפסיד מצות תפלה בצבור שערכה גדול למאוד. (וכמבואר בברכות דף ח' ע"א) עד כאן. לפיכך אם הוא מוצא בנקל מנין מתפללים מנחה מבעוד יום, יתפלל אתם מנחה ואחר כך ילך לביתו להדליק נרות הנוכה. אבל אם אין נמצא בנקל מנין שמתפללים מבעוד יום, אל יתפלל מנחה ביחידות כדי להקדימה להדלקת נרות הנוכה, אלא ידליק נרות הנוכה תחלה, ואחר כך ילך לבית הכנסת להתפלל מנחה בצבור.

1. שערי תשובה סי' תרעט

ועיין בברכי יוסף שכתב בשם מהר"ש אבובי תשובת כתב ידו: יש לזהר להתפלל מנחה בערב שבת של הנוכה ואחר כך להדליק נר הנוכה כי תפילת מנחה נגד תמיד של בין הערבים ונר הנוכה זכר לנס הנעשה בנרות המנורה הנדלקת אחר תמיד של בין הערבים – עד כאן לשונו:

2. רמ"א אורח חיים סי' תרעא סעי' ז

ונוהגין להדליק בבית הכנסת בין מנחה למעריב; ויש נוהגין להדליק בערב שבת קודם מנחה

מגן אברהם שם סי' י

קודם מנחה – וכן פסק רש"ל. ובדרכי משה כתוב: ואין אנו נוהגין כן, אלא מדליקין בין מנחה למעריב. ונראה לי דאם הוא סמוך לחשיכה וטרם שיבואו מנין לבית הכנסת יתקדש היום, יברך וידליק מיד, דמכל מקום איכא פרסומא ניסא כשבאים אחר כך לבית הכנסת, ודמי למדליק ברחוב בשעה שאין שם איש ואחר כך באו אנשים, וכן היו במהרי"ל, שהדליקו טרם בואם לבית הכנסת:

פרי מגדים שם

קודם. עיין מגן אברהם. משמע בביתו בערב שבת יתפלל מנחה תחלה, ואחר כך ידליק נרות, מטעם דמפלג הוה לילה ... מה שאין כן אם מתפלל מנחה אחר כך, הוה כתרתי דסתרי אהדדי. ובית הכנסת שאני, דרק פרסומי ניסא לרבים, וצריך עיון קצת בזה. ויראה אם אפשר ליה בביתו, יתפלל מנחה קודם, וגם בבית הכנסת לכתחלה עושין כן:

3. משנה ברורה סי' תרעט ס"ק ב

וכתבו האחרונים דנכון לכתחלה שיתפלל מנחה תחלה ואחר כך ידליק:

Are Women and Single Children Obligated in Mishlo'ach Manot?

Should my wife and children give their own *mishlo'ach manot*, or do the many *mishlo'ach manot* we send suffice for everyone?

1. רמ"א אורח חיים סי' תרצה סעי' ד

ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות, כאיש; ואשה תשלח לאשה, ואיש לאיש

מגן אברהם שם ס"ק יד

ואשה חייבת – לא ראיתי נזהרין בזה, ואפשר דדוקא באלמנה, אבל אשה שיש לה בעל, בעלה משלח בשבילה לכמה בני אדם, ומכל מקום יש להחמיר:

2. מקראי קודש (הרד"י), פורים פרק יב סעי' טו

יש אומרים שילדים בני מצוות, אף על פי שמקבלים הם את מוזנותיהם ושאר צרכיהם מהוריהם, חייבים הם במצוות משלוח מנות. ויש פוטרים אותם כל זמן שהם מקבלים צרכיהם מהוריהם. ונהגו להחמיר בכך. וטוב לחנך למצוה זו כבר משהגיעו לגיל חינוך.

The Practice of *Machatzit HaShekel*

Please explain the basis and parameters of giving *machatzit hashekel* before Purim. Specifically, how much must I give, and does everyone in the family have to take part?

4. רמ"א אורח חיים סימן תרצד סעי' א

הגה: יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר; ומאחר ששלשה פעמים כתוב "תרומה" בפרשה, יש ליתן ג' (מרדכי ריש פ"ק דיומא); ויש ליתן בליל פורים קודם שמתפללים מנחה (מהר"ל), וכן נוהגין בכל מדינות אלו; ויש ליתן ג' הצאים גדולים במדינות אלו, כי אין מטבע ששם מחצית עליה מלבד זו; ובמדינות אויטרייך יתנו ג' חצי וויינר, שנקראו גם כן מחצית, וכן לכל מדינה ומדינה; ואין חייב ליתן רק מי שהוא מבין עשרים ולמעלה; ויש אומרים שנותנים מחצית השקל לצדקה מלבד ג' מחצית אלו, ואין נוהגין כן.

משנה ברורה שם ס"ק ה

מבין עשרים ולמעלה – זהו לדעת ר' עבודיה מברטנורא, אבל התוספות יום טוב כתב שהפוסקים חולקים, וסבירא להו דמבין שלוש עשרה ולמעלה, שהוא בכלל איש, חייב במחצית השקל. ואליה רבה כתב דכל זה רק מדינא, אבל המנהג הוא ליתן אפילו בעד בניו הקטנים ואשה מעוברת בעד ולדה. איתא במשנה: כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק;

ביאור הלכה שם

ויש ליתן ג' הצאי גדולים במדינות אלו – ... ובמדינתנו כעת אין לנו מטבע זה. ולפי מדינתנו נראה דמדינא יוצא במטבע קטנה שנקרא חצי גראש, אבל מכל מקום אין זה מטבע חשובה כלל, אפילו אם נותן ג' הצאי אם לא שנותן גם בעד בניו הקטנים. וראיתי איזה גבאים שנותנין מתחלה בהקערה של צדקה ג' הצאי רוי"כ (ruble) וכשבא אחד ליתן המחצית השקל, נותן לו הגבאי תחת מעותיו הג' הצאי רוי"כ. והוא נותן אותם להקערה. אבל אין זה מחזור דאם הגבאי נותן לו רק בתורת שאלה על איזה רגעים, וגם הנותן אין דעתו להקנותם לצדקה, הלא אין זה נתינה כלל, והוא מערים רק לעצמו בזה. ואם כונת הגבאי בעצמו באמת להקנות לו והוא נותנם לצדקה, זהו עצה רק להראשון ולא להאנשים שאחריו, כיון שכבר נעשו צדקה אין רשות להגבאי להחליפם תחת ג' הצאי ג"פ. ואולי כיון שכבר נהגו כך הוה ליה כאלו התנו בהדיא כל הנותנים לצדקה שנותנים על אופן זה, שיהיה להגבאי רשות לזה. והנה בזמן הגר"א היה מצוי חצי זהוב פוליש וכתוב במעשה רב שלא היה נותן כי אם חצי זהב אחד פוליש, אבל כעת אין מצוי מטבע זה כלל אם לא שיתן חצי ג"פ או חצי רוי"כ. ומי שעזרו הקדוש ברוך הוא שיכול ליתן רוי"כ אחד זכר למחצית השקל, וג' הצאי ג"פ לענין מה שכתוב בפרשה שלוש פעמים "תרומה" וכהיש אומרים האחרון שכתב רמ"א, אשרי וטוב לו:

משנה ברורה שם ס"ק ד

בליל פורים – ובמדינתנו נוהגין ליתנו בשחרית קודם קריאת המגילה [מגן אברהם]. ועכשיו נוהגין ליתן מחצית השקל קודם מנחה ובשחרית מעות מגילה:

1. ספר המצוות לרמב"ם, מצות עשה קעא

והמצוה הקע"א היא שצונו לתת מחצית השקל בכל שנה, והוא אמרו יתעלה (ריש פרשת תשא ל"ב): "ונתנו איש כופר נפשו ל'י". ואמר (ל"ג): "זה יתנו כל העובר על הפקודים". והוא מבואר שמצוה זו אין נשים חייבות בה, שהכתוב הוא: "כל העובר על הפקודים" ... מצוה זו אינה נוהגת אלא בפני הבית:

2. רמב"ם הלכות שקלים פרק א ה"ט

באחד באדר משמיעין על השקלים כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד ליתן, בחמשה עשר בו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן. בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן

3. רמב"ם הלכות שקלים פרק ד ה"א

תרומת הלשכה מה יעשה בה? לוקחין ממנה תמידין של כל יום והמוספין וכל קרבנות הצבור ונסכיהם והמלה שמולחין בו כל הקרבנות, וכן העצים אם לא הביאו עצים ולא מצאו אלא בדמים, והקטרת ושכר עושיה, ולחם הפנים ושכר עושיה לחם הפנים, והעומר ושתי הלחם, ופרה אדומה, ושעיר המשתלה ...

Chametz that Is Difficult to Reach

Often during Pesach cleaning, I am aware of *chametz* that is in places that are very hard to get to. Am I required to make every possible effort to get the *chametz* out?

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' תל"ח סעי' ב

כזית חמץ למעלה על הקורה, מחייבים אותו להביא סולם להורידו מפני שפעמים יפול מהקורה; אבל אם היה חמץ בבור, אין מחייבים אותו להעלותו אלא מבטלו בלבד ודיו.

משנה ברורה שם ס"ק יב

כזית חמץ – משמע: אבל בפחות מכזית, אין צריך סולם להורידו, וסגי בביטול [חק יעקב] ויש מפקפקין בזה:

משנה ברורה שם ס"ק טו

מבטלו בלבד וכו' – ודוקא שנפל שם מאליו, דחשבינן לו כחמץ שנפל עליו מפולת, אבל להטמין בידים על דעת שישאר שם עד אחר הפסת, אמור, ואפילו ביטול לא יועיל, אלא צריך להוציא ולבערו בארבעה עשר:

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' תמ"ב סעי' ו

נהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהם חמץ, ויש להם על מה שיסמוכו. ואם יש חמץ בסדק, שאינו יכול לחטט אחריו, יטיח עליו מעט טיט.

1. גמרא, פסחים דף ח עמ' א

חור שבין אדם לחבירו – זה בודק עד מקום שידו מגעת, וזה בודק עד מקום שידו מגעת

2. גמרא, פסחים דף לא עמ' ב

משנה. חמץ שנפלה עליו מפולת – הרי הוא כמבוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו.

גמרא. אמר רב חסדא: וצריך שיכטל בלבד. תנא: כמה הפישת הכלב? שלשה טפחים.

3. תוספות, פסחים דף ח עמ' א

הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו – ולכך אינו פטור אלא מפני הסכנה. והא דמשמע גבי מפולת דאם הכלב יכול לחפש, אינו כמבוער וצריך לבערו ולא מיפטור מפני סכנת עקרב, אומר ר"י: שאני התם דודאי איכא חמץ, הטריהוהו חכמים להשכיר פועלים במרא וחצינא, אבל הכא שאין החמץ ידוע, לא הטריהוהו.

4. גמרא, פסחים דף י עמ' ב

בעי רבא: ככר בשמי קורה, צריך סולם להורידה או אין צריך? מי אמרינן: כולי האי לא אטרחוהו רבנן, כיון דלא נחית מנפשיה – לא אתי למיכלה, או דילמא: זימנין דנפל ואתי למיכלה? ואם תמצי לומר, זימנין דנפל ואתי למיכלה – ככר בבור צריך סולם להעלותה או אין צריך? הכא ודאי דלא עבידא דסלקה מנפשיה, או דילמא: זימנין דנחית למעבד צורכיה, ואתי למיכלה? אם תמצא לומר, זימנין דנחית לצורכיה ואתי למיכלה, ככר כפי נחש צריך חבר להוציא או אין צריך? כגופיה אטרחוהו רבנן, כממוניה לא אטרחוהו רבנן, או דילמא לא שנא? – תיקו.

One who Failed to Recline While Drinking Wine on Pesach

What do I do if I forget to recline while drinking one of the cups of wine at the Seder?

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' תעב סעי' ד

אשה אינה צריכה הסיבה אלא אם כן היא חשובה. הגה: וכל הנשים שלנו מיקרי חשובות (מרדכי ריש פרק ערבי פסחים ורבינו ירוחם), אך לא נהגו להסב כי סמכו על דברי ראבי"ה דכתב דבזמן הזה אין להסב (דעת עצמו).

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' תעב סעי' ז

כל מי שצריך הסיבה, אם אכל או שתה בלא הסיבה, לא יצא, וצריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה. הגה: ויש אומרים דבזמן הזה, דאין דרך להסב, כדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו, שבדיעבד יצא בלא הסיבה (אגודה פרק ערבי פסחים). ונראה לי: אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסיבה, אין לחזור ולשתות בהסיבה דיש בו חשש שנראה כמוסיף על הכוסות; אבל בשני כוסות ראשונות, יחזור וישתה בלא ברכה (מנהגים), וכן באכילת מצה. ולכתחלה יסב כל הסעודה.

2. גמרא, פסחים דף קח עמ' א

יין, איתמר משמיה דרב נחמן: צריך הסיבה, ואיתמר משמיה דרב נחמן: אין צריך הסיבה. ולא פליגי, הא – בתרתי כסי קמאי, הא – בתרתי כסי בתראי. אמרי לה להאי גיסא: ואמרי לה להאי גיסא. אמרי לה להאי גיסא: תרי כסי קמאי – בעו הסיבה, דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות. תרי כסי בתראי לא בעו הסיבה – מאי דהוה הוה. ואמרי לה להאי גיסא: אדרבה, תרי כסי בתראי בעו הסיבה – ההיא שענתא דקא הויא חירות, תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה – דאכתי "עבדים היינו" קאמר. השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי – אידי ואידי בעו הסיבה.

5. מגן אברהם שם ס"ק ז

שנראה כמוסיף – פירושו: כיון שאסור לשתות ביניהם, אם כן מתחלה לא היה דעתו לשתות, וצריך לברך, והוי מוסיף; אבל בראשונות, כיון שמותר לשתות ביניהם, אם כן היה דעתו עליו, ואין צריך לברך. ונראה לי דהאידינא, שאין דרך לשתות בין הראשונות, אם כן הוה ליה נמלך, ואם שותה צריך לברך, והוה ליה כמוסיף; לכן לא יחזור וישתה, ויסמוך על ראבי"ה; וכן מוכח בטור סי' תע"ג, וכן כתב הב"ח. אבל בכוס שני, יחזור וישתה, דהא אפילו שותה יין תוך הסעודה, כוס השני פוטרו אלא אם כן לא היתה דעתו לשתות תוך הסעודה; ונראה לי דבתחלת הסיבה יהיה דעתו לחזור ולשתות בין הראשונות, ואז אם טעה ושתה בלא הסיבה, יחזור וישתה בלא ברכה:

3. רא"ש מסכת פסחים פרק י סי' כ

ואם אכל בלא הסיבה לא יצא כדאמר ר' יהושע בן לוי: השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב, יצא; משמע – מיסב אין, לא מיסב לא, ואם אכל בלא הסיבה יחזור ויאכל בהסיבה. וכן בכוס ראשון ושני אם לא שתה בהסיבה, יחזור וישתה בהסיבה; אבל בכוס שלישי או רביעי, אם ישתה יותר, נראה כמוסיף על הכוסות. ומיהו איכא למימר: כיון ששתה שלא כתיקונו, הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששותה עתה הוא כוס של חובה. ואם שתה כוס רביעי בלא הסיבה, צריך לברך "בורא פרי הגפן" על כוס שישתה אחר כך שיהיה בהסיבה, שהרי כששתה כוס רביעי בלא הסיבה ולא נזכר להסיב, הסיח דעתו לשתות יותר.

Does One Need to Own the *Matza* That He Eats?

Someone showed me a *gemara* that says that one has to own his *matza* on *Seder* night. Yet, I have never seen people being careful to acquire ownership when they have the *Seder* in someone else's home. How can we reconcile the practice with the sources?

4. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תרמט סעי' א

כל ארבעה המינים פסולים בגזול ובגנוב, בין לפני יאוש בין לאחר יאוש; אבל גזול וקנאו בלא פיוע המצוה, כגון גזל לולב ושיפהו, כשר, דקנייה בשינוי מעשה

משנה ברורה שם ס"ק ג

בלא פיוע המצוה – פירוש, שהקנין שקנה אותו הוא נעשה קודם קיום המצוה, לאפוקי אם הוא על ידי המצוה של נטילת הלולב, כגון, שמכרו לו באופן שקנאו במשיכה והגביהו למיפק ביה, אם כן על ידי המצוה, נעשה הקנין ולא יצא, דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, אלא צריך להגביהו אחר כך פעם שני לצאת בו [לבושי שרד]:

1. גמרא, פסחים דף לה עמ' א

מצות של מעשר שני, לדברי רבי מאיר – אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, לדברי חכמים – יוצא בה ידי חובתו בפסח. אתרוג של מעשר שני, לדברי רבי מאיר – אין יוצא בו ידי חובתו ביום טוב, לדברי חכמים – אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב. מתקיף לה רב פפא: בשלמא עיסה – דכתיב "עריסותיכם" – משלכם. אתרוג נמי – דכתיב "ולקחתם לכם", "לכם" – משלכם יהא. אלא מצוה, מי כתיב מצתכם? – אמר רבא ואיתימא רב יימר בר שלמא: אתיא "לחם" "לחם"; כתיב הכא: "לחם עני", וכתיב התם: "והיה באכלכם מלחם הארץ". מה להלן משלכם – אף כאן משלכם.

5. שו"ת ציץ אליעזר חלק יב ס"י לו

... בספר אמרי בינה ... שמעיר גם כן זאת ההערה בנוגע לאורחים כליל חג הפסח, דמכיון דבמצוה בעינן שלו, צריך שיכיון לזכות בו ... וכותב להוכיח בדברי תשובתו שם דזכות לאכול סני, וגם כיון שבא לתוך פיו קונה ממילא, וכיון דלא כתיב מצתכם להדיא, רק מגזירה שווה ד"לחם" מחלה, יש לומר בכהאי גוונא כשאוכל בלי שום מוהה, ובדעת בעל הבית, אף דלא נתכוין לקנות ממש, מכל מקום יוצא בו ידי חובת מצוה

2. משנה ברורה ס"י תנד ס"ק טו

במצוה גזולה – הטעם דילפינן מ"חלה" בגזירה שווה ד"לחם"–"לחם": מה התם אין אדם מפריש חלה אלא מעיסה שלו, דכתיב "עריסותיכם", אף כאן כן. ודוקא גזולה, אבל אם שאל מצוה יוצא בה, דהא שאלה על מנת לאכלה ולא להחזירה בעין, אם כן הרי היא שלו ממש. כתבו הפוסקים דיש לזוהר כשאופין הרבה בתנור אחד והרבה פעמים מתחלפין המצות, נכון שיאמרו: "כל מי שייגיע מצוה לידו, יהיה לו במתנה", דאי לא הכי, יש בזה חשש מצוה גזולה. וכתבו עוד: דטוב לומר כן גם בשעת מהינה, דלפעמים מתחלף הקמח.

3. שפת אמת, סוכה דף לה עמ' א

שם בגמרא אתיא "לחם" "לחם", ומשמע דמסקנת הגמרא כן הוא. ולפי זה צריכין לזוהר במצוה של מצוה שיהיה המצוה שלו [ושיהיה לו בו דין ממוזן] דוקא; ולאורה על שלהן הבעל הבית צריך ליתן לו הבעל הבית המצוה במתנה, ולא סגי מה שהרשהו לאכול, דצריך להיות שלו ממש [שיוכל למכרו ולהקדישו, דמתנה שאינו יכול להקדישה לא שמה מתנה, כדאיתא בנדרים (מ"ח), עיין שם]. והעולם אין נזהרין בזה [אכן אפשר דהעולם סומכין על דברי הרא"ש, שהתיר לקדש בטבעת שאולה, דאדעתא דהכא יחיב ליה שיוכל לצאת בו]:

Stovetop Grates for Pesach

How does one prepare stovetop grates for Pesach use?

4. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סי' נט

בדבר הכשר הצובה שמצריך החכמת אדם ליבון גם בשאר איסורין ובשר בחלב. ודאי תמוה מאד דאף כמה שהחמירו בפסח נשאר הפרי מגדים בצריך עיון. ואולי מצד קושית הפרי מגדים שאין שייך להחמיר בפסח יותר, דכיון ששתי קדרות שנגעו אין בולעין זה מזה, אף משהו ליכא ... אבל אין ידוע לזה שום טעם ומוכרחין לומר דבחמין הוא הומרא בעלמא להרחקה משום דלא בדילי מיניה כוליה שתא ... ואם כן אין להחמיר בשאר איסורין. וגם הטעם ... השאילת יעביץ שיש לתלות שכבר נתלבן הוא קצת טעם ואיתא כעין טעם זה גם כמ"ב ס"ק ל"ד ... וכוונתו אולי שדמי להא דנפל כנגד האש בשולחן ערוך יורה דעה סי' צ"ב סעיף ו' שתלינן שהאש שורפו ומייבשו ואינו מניחו להבליע. ואף שהתם הוא רק בדבר מועט ... ואולי כוונת המשנה ברורה גם כן שיש לתלות שכבר נתלבן כסברת השאילת יעביץ ...

אבל מסתבר שאם היה אוסר מדינא הקדרה שנגעה בו, לא היה לו לסמוך על זה באם נשפך עליו איסור בו ביום, דכיון שנאסר צריך שידעו בכרור שהותר ולא להתיר מספק שמוא נתלבן. ואף באינו בן יומו מסופקני אם יש לסמוך כיון דנעשה עליה חזקת איסור ורק לטעם המשנה ברורה לפירוש הראשון שהספק הוא שמוא נשרף ולא נבלע כלל היה שייך להתיר באינו בן יומו כיון דליכא חזקת איסור ... אבל כיון שמדינא אין בזה שום איסור ורק להומרא בעלמא הוא ודאי עוד קיל מספק דרבנן ... ובהברזלים שעל תנורי הגעז שבמדינתנו אין להחמיר בשאר איסורין אף הרוצה לחוש להחכמת אדם דהא גם הוא מתיר בדיעבד משום דהוה כשתי קדרות שנגעו זו בזו ושעת הדחק כזה הוא כדיעבד. ולכן רק בחצובה שאין בזה הפסד כלל ולא שום דחק ראה החכמת אדם להחמיר ולא בהברזלים שלנו ... ובפסח יש להחמיר לכתחלה.

5. שו"ת מהר"י ווייל סימן קצג

גבי חמין עשו חכמים הרבה הרחקות משום דהחמירה בו תורה לעבור כל יראה וכל ימצא ועונשו כרת וגם לא בדילי מיניה. ותקנו לכבד הבית היטב היטב. ואין לסמוך על הבדיקה לבד ולא על הכיבוד לבד (מרדכי"י). יש לשפושף כלי חמין שלא ישאר בו שום חמוץ ... ללבן החצובה שקורין דריבו"ש.

1. רמ"א יורה דעה סימן צב סעי' ח

וכן אם המחבת מכוסה, הכל שרי, מידי דהוי אשתי קדירות נוגעות זו בזו דאין אוסרין זו את זו בנגיעה, כל שכן בזיעה.

2. חוות דעת סי' צב ס"ק כ

... ומה דלא בעינן ששים גם כן נגד הבלוע בכירה... נראה כיון דאין הבלוע יוצא מדופן לדופן בלא רוטב, דבר מועט כזה לא מקרי רוטב ... ולפי זה שתי קדרות שנוגעין זה בזה אפילו לחין מותר כשיש ששים נגד הבעין, דזה לא מקרי רוטב להוציא הבלוע מדופן לדופן ...

3. רמ"א אורח חיים סי' תנא סעי' ד

חצובה צריך ליבון (מהרי"ל).

משנה ברורה שם ס"ק לד

חצובה צריך ליבון - ... מעמידין עליה קדרה או מחבת בתנור על האור כל השנה, ואם רוצה להשתמש בה בפסח, צריך ללבנה באור, לפי שלפעמים נשפך עליה עיסה ונבלע בה טעם חמין על ידי האור. וזהו רק לכתחלה משום הומרא דחמין, דבאמת שתי קדרות הנוגעות זו בזו אין יוצאת הבליעה מזו לזו ... וגם יש לתלות שאף אם נשפך כבר נשרף והלך לו, כיון שבכל שעה היא על האש. ועל כן בודאי די לזה בליבון קל ובדיעבד אף אם נשתמש עליו בלי ליבון כלל גם כן אין לאסור:

Erev Pesach that Falls on Shabbat

What do you suggest that we do on Erev Pesach this year, which is on Shabbat, regarding when and what to eat?

5. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אורח חיים סי' כא

וכבר כתבתי שאם נוקשה אינו מן התורה, אז אפילו איסור דרבנן אין בו רק בפסח עצמו, אבל בערב פסח מותר לגמרי עד שתחשך. ומעתה אי אפשר לן למיעבד תרי הומרי דסתרי אהדדי - לאסור נוקשה בערב פסח ולהושי למי פירות דהוה נוקשה, ואם כן מותר לאכול מצה עשירה לכל הדעות בערב פסח עד הלילה ... ולכן אני תמה על רמ"א בסימן תמ"ד סעיף א' בהג"ה שפסק המחבר בארבעה עשר שחל בשבת שיקיים סעודה שלישית במצה עשירה ועל זה כתב רמ"א דבמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה כדלקמן סי' תס"ב יקיים סעודה שלישית במיני פירות וכו'. ולדידי יפלא מה ראייה מס' תס"ב דשם מיירי לאכלם בפסח עצמו וחששו לדעת רש"י, אבל כאן דמיירי בערב פסח, כבר הוכחתי דגם לרש"י מותר. ובאמת מאד אני תמה על רמ"א דעל כל פנים לשום דעה ליכא בנזקשה חשש איסור תורה בערב פסח ולמה חשש בדבר שהוא דרבנן לדעה יחידית היא דעת רש"י נגד רוב פוסקים הקדמונים. ואלמלא שכבר הורה ראש המורים שהוא רמ"א לאיסור אפילו בערב פסח הייתי מתיר מצה עשירה כל היום בערב פסח, ועל כל פנים אני מורה דעד הצות היום אפילו לרמ"א מותר מצה עשירה.

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' תמד סעי' א

... סעודה שלישית זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ אלא במצה עשירה, וצריך לעשותה קודם שעה עשירית. הגה: ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה, כדלקמן סימן תס"ב סעיף ד' בהגה, יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בשר ודגים כדלעיל סימן רצ"א סעיף ו' בהגה.

משנה ברורה סימן תמד ס"ק ח

יקיים וכו' במיני פירות - עיין לעיל בסימן רצ"א ס"ה דיש דעות בפוסקים אם צריך לעשותה דוקא בפת או דסגי גם כן בשר דברים, ולזה אמר דבשעת הדחק כזה יכול לסמוך על המקילין; ועיין שם דיותר טוב בבשר ודגים מבפירות. והוא הדין דיכול לקיים בתבשיל (כגון קניידלך) אך יש נפקא מינה, דזה אינו מותר רק קודם שעה עשירית. והיכא שמקיים בפירות או בבשר ודגים יוכל לקיים אפילו אחר שעה עשירית. אך בכל זאת יזהר שיאכל רק מעט ולא למלא כריסו כדי שיאכל מצה לתיאבון. ועיין באחרונים שכתבו דטוב גם כן שיחלק סעודת שחרית של פת לשנים, דהא יש אומרים דיוצא בזה ידי סעודה שלישית... אך כל זה אם יש לו שהות לברך בינתים ולהפסיק איזה שהות, כדי שלא יהיה בכלל ברכה שאינה צריכה:

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' רצא סעי' ה

צריך לעשותה [סעודה שלישית] בפת; ויש אומרים שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מהמשת מיני דגן; ויש אומרים שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפירות; ויש אומרים דאפילו בפירות יכול לעשותה. וסברא ראשונה עיקר, שצריך לעשותה בפת אלא אם כן הוא שבע ביותר. הגה: או במקום שאי אפשר לו לאכול פת, כגון בערב פסח שחל להיות בשבת, שאסור לו לאכול פת לאחר מנחה כדלקמן בהלכות פסח.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' תנא סעי' ב

וקודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה. הגה: אבל מצה שיוצאין בה בלילה, אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר.

משנה ברורה שם ס"ק יב

כל יום ארבעה עשר - היינו מעמוד השחר. ויש נוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש. וכתבו האחרונים דמצה נפוחה או כפולה אף שמחמירין בה לחשבה כחמץ כמבואר בסימן תס"א, מכל מקום אסור לאכילה מעמוד השחר ואילך, דבכלל מצה היא מעיקר הדין:

3. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סי' קנה

מהראוי להחמיר מלאכול מצה גמורה אף בסעודת ליל שבת מצד הסוברים דאסור לאכול מצה כל היום, שסובר המגן אברהם שאסור גם בלילה ... אלא יאכלו שתי הסעודות במצה עשירה ולאוכלם רק בזמן היתר אכילת חמץ.

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' תסב סעי' ד

מי בצים ושאר משקים, כולם הוו בכלל מי פירות. הגה: ובמדינות אלו אין נוהגין ללוש במי פירות, ואפילו לקטוף המצות אין נוהגין רק לאחר אפייתן בעודן חמץ, ואין לשנות אם לא בשעת הדחק לצרכי חולה או זקן הצריך לזה.

Eating Dairy on Shavuot

Does one really have to eat *milchig* on Shavuot? If so, when is one supposed to do so, and what steps should he take regarding eating meat and milk? There seem to be many *minhagim* and little clarity on the issue.

5. משנה ברורה סימן תצד ס"ק טז

על השלחן – ויזהר ליקח מפה אחרת כשרוצה לאכול בשר. ואין צריך להפסיק בברכת המזון אם אינו אוכל גבינה קשה, אלא יקנה פיו יפה וידיה

6. שו"ת מלמד להועיל חלק ב ס"י כג

ומה שהביא בשם הפרי מגדים בשפתי דעת ס"ק ו' דכן נוהגין בשבועות לאכול מאכלי חלב ומברכין ואחר כך אוכלין בשר, עד כאן. הנה עיינתי בפנים ... שכתב שם דדוקא למאן דנוהר מלאכול בשר אחר גבינה מטעם הזוהר ... נמי צריך לברך ברכה אחרונה אחר החלב ... דמדינא אחר גבינה מותר לאכול בשר, ואין צריך לברך בינתים, ורק דעל פי הזוהר יש להחמיר. אמנם בכל ספרי הפוסקים לא הביאו האי הומרא דהזוהר ... ובפשיטות כתבו דמותר לאכול בשר אחר חלב מיד אפילו קודם ברכת המזון.

7. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א ס"י קס

ומה שאין המנהג דוקא בסעודה אחת, הוא משום דחלב ובשר אף אם אוכל החלב קודם יש שאין אוכלין בסעודה אחת ולכן לא רצו להנהיג שיעשו דוקא בסעודה אחת וגם יש לחוש שלפעמים ישכחו ויאכלו הבשר תהלה לכן יותר טוב לנהוג לברך אחר אכילת החלב ... ועיין בחק יעקב שיש שאוכלין בשבועות בסעודה אחת אבל מסיק שיותר טוב ליזהר כמו בכל השנה, עיין שם. אלמא דמצד ענין המנהג היה יותר טוב בסעודה אחת אבל בשביל שלא לבא לחשוש איסור לא רצו להנהיג כן.

1. רמ"א אורח חיים ס"י תצד סע" ג

נוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות; ונראה לי הטעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקחים בליל פסח, זכר לפסח וזכר להגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר, וצריכין להביא עמדם ב' להם על השלחן שהוא במקום המזבת, ויש בזה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים.

מגן אברהם שם ס"ק ח

וצריכין להביא פו'. דאסור לאכול בשר וחלב מלחם א', ולכן נהגו לאפותו עם חמאה, דאז בודאי יצטרך להביא להם אחר לאכול עם בשר, ויזהר להסיק התנור יפה ...

2. שולחן ערוך יורה דעה ס"י צו סע" א

אין לשיין עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר. ואם לש, כל הפת אסור, אפילו לאכלה לבדה. ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר.

3. מגן אברהם ס"י תצד ס"ק ו

חלב. יש הרבה טעמים. ומצאתי כתוב הטעם, דאיתא בזוהר שאותן שבעה שבועות, היו לישראל שבעה נקיים, דוגמת אשה המיטהרת מנדתה, וידוע שדם נעכר ונעשה חלב, והיינו מדין לרחמים; ומנהג אבותינו תורה היא. אך יש ליזהר שלא יבא לידי איסור

4. משנה ברורה ס"י תצד ס"ק יב

מאכלי חלב – עיין מגן אברהם. ואני שמעתי עוד ... כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה ... וירדו מן ההר לביתם, לא מצאו מה לאכול תיכף כי אם מאכלי חלב, כי לבשר צריך הכנה רבה לשהוט בסכין ... ולנקר ... ולמלוח ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעת לעת נאכרו להם, על כן בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושיין זכר לזה:

Eating Meat During the Nine Days

Is it forbidden to eat meat during the Nine Days, or is it just a *minhag*?

5. רמ"א אורח חיים ס"י תקנא סעי' י

הגה: ונוהגין להחמיר שלא לשתות יין בכרכת המזון ולא בהבדלה, אלא נותנים לתינוק; ובמקום דליכא תינוק, מותר בעצמו לשתות הבדלה. ובסעודת מצוה, כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכת וסעודת אירוסין, אוכלים בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה; אבל יש לצמצם, שלא להוסיף. ובשבוע שחל תשעה באב בתוכה, אין לאכול בשר ולשתות יין רק מנין מצומצם, וזה אפילו בערב תשעה באב שרי, ובלבד שלא יהיה בסעודה שמפסיק בה.

מגן אברהם שם ס"ק לא

לתינוק. משמע דמותר ליתן לתינוק בשר ויין בשבת זו, דמעיקרא לא נהגו איסור להחמיר בתינוק; ודוקא בתינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים ... ואין לומר דדוקא משום מצוה מותר, דהא בס"ט משמע דאף משום מצוה לא ספינו לתינוק איסורא. אלא על כרחך, ליכא בזה איסורא.

משנה ברורה שם ס"ק ע

אלא נותנים לתינוק – שהגיע לחינוך וישתה רוב הכוס, ודוקא אם לא הגיע עדיין להתאבל על ירושלים, ודוקא בזה שהוא מצוה אבל בלא מצוה אף שאינו יודע להתאבל, אסור בבשר ויין כשהוא בריא:

6. רמ"א אורח חיים ס"י תקנא סעי' ט

הגה: ומצניעים מראש חודש ואילך הסכין של שחיטה, שאין שוחטים בו אם לצורך מצוה, כגון לחולה או שבת או מילה או פדיון הבן וכיוצא בו.

1. גמרא, תענית דף כו עמוד ב

ערב תשעה באב – לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין.

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקנב סעי' א

ערב תשעה באב לא יאכל אדם בסעודה המפסקת, שאוכלה אחר הצות, בשר, ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין.

3. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקנא סעי' ט

יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו; ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית, ויש שמוסיפין משבעה עשר בתמוז.

משנה ברורה שם ס"ק נח

מראש חודש עד התענית – וראש חודש בכלל, וכן המנהג במדינותינו:

4. ערוך השולחן אורח חיים ס"י תקנא סעי' כג

מדינא דגמרא אין איסור באכילת בשר, רק בערב תשעה באב ובסעודה המפסקת, אבל כבר קבלו אבותינו זה הרבה מאות בשנים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מן ראש חודש אב עד אחר תשעה באב, לבד מיום השבת, לזכר הקרבנות והנסכים שנתבטלו בעונותינו. ויש שנהגו מן שבעה עשר בתמוז שבו בוטל התמיד. ויש שכתבו רק בשבוע שחל תשעה באב. אבל עתה בכל ארצות פזורינו נוהגים מן ראש חודש. ועתה בעונותינו הרבים, כמה שמולזלים באיסור זה; ולבד שהן עוברים איסור דאורייתא מטעם נדר, דכיון שאבותינו קבלו עליהם מנהג זה הוי נדר של כלל ישראל, ולבד זה איך לא נבוש ולא נכלם? הלא הרבה מהאומות שאין אוכלים הרבה שבועות לא בשר ולא חלב ולא ביצים ואנחנו עם בני ישראל שעלינו נאמר קדושים תהיו, לא יאבו לעצור את עצמם שמונה ימים בשנה לזכרון בית קדשינו ותפארתנו! ועל כיוצא בזה אמר הנביא: [והזקאל לו, לב] "בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל", ועונשם גדול מאד:

Doing Dishes on Tisha B'Av

When I have dirty dishes from the *seuda hamafseket* and from feeding children on Tisha B'Av, may I wash them on Tisha B'Av?

4. משנה ברורה ס"י תקנד ס"ק יט

מותר לרחוץ להעביר וכו' – דאינו אסור אלא רחיצה של תענוג. ומטעם זה, נשים המבשלות וצריכות לרחוץ הבשר, אף דממילא רוחצת גם ידה, מותר:

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י תקנד סעי ז

רחיצה אסורה בתשעה באב, בין בחמין בין בצונג; אפילו להושיט אצבעו במים, אסור.

5. בית יוסף אורח חיים ס"י תרטז

ומדברי רבינו שכתב בשם רבינו יהודה נראה דלהאכילין הגדול בידים שרי, אבל להרחיצין ולסוכן, אומר לגוי ועושה, אבל לא ירחוץ ויסוך אותם הגדול בידיה; ונראה שהטעם מפני שהגדול בעצמו נהנה מאותה רחיצה וסיכה שהוא בעצמו רוחץ וסך ידיו כשמרחיץ וסך התינוק, ולא דמי לאכילה שאין הגדול עצמו אוכל כשהוא מאכיל התינוק

2. גמרא, יומא דף עז ע"ב

תנו רבנן: אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו, ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה – רוחץ כדרכו ואינו חושש. אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו, ואם היה חולה או שהיו לו חטמין בראשו – סך כדרכו ואינו חושש. תנא דבי מנשה, רבן שמעון בן גמליאל אומר: מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק, ואינה חוששת. ... תנו רבנן: ההולך להקביל פני אביו או פני רבו, או פני מי שגדול ממנו – עובר עד צוארו במים, ואינו חושש. איבעינא להו: הרב אצל תלמיד מאי?

3. טור אורח חיים ס"י תקנד

ומיהו צריך ליהרר שלא ליטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך, ואפילו שלא לצורך ברכה ותפלה, אם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה ורוחץ אותם להעביר הטיט והצואה ואינו מכוין לתענוג מותר, שלא אסרו אלא רחיצה וסיכה של תענוג, כדאיתא בגמרא: מי שיש לו חטמין בראשו, סך כדרכו ואינו חושש

Shofar Blowing During Elul

What is the reason for blowing shofar during the month of Elul, and what halachot do I need to know about it?

<<

ב' דראש חודש, אבל יש מקומות שנוהגין להתחיל מיום א' דראש חודש אלול; ובחיי אדם איתא שני המנהגים, ובמגן אברהם ... הביא מהלבוש ושל"ה דסברי דצריך להתחיל מיום א' דראש חודש, אבל הוא דחה קושיתם ומסיק דאין לזוז מהמנהג שלנו שמתחילין מיום שני ... ולכן כשאינו יודע איך מנהגם, יש להתחיל מיום שני, ואם ידוע להם שבאים ממקום שנהגו להתחיל מיום ראשון דראש חודש אין להם לשנות

1. טור אורח חיים ס"י תקפא

תניא בפרקי רבי אליעזר: בראש חודש אלול, אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "עלה אלי ההרה", שאז עלה לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה: משה עלה להר, שלא יטעו עוד אחר עבודת גילולים. והקדוש ברוך הוא נתעלה באותו שופר שנאמר: (תהלים מ"ז) "עלה אלהים בתרועה וגו'". לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה ושנה וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג'): "אם יתקע שופר בעיר וגו'", וכדי לערבב השמן, וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה.

4. שו"ת ציץ אליעזר חלק יב ס"י מח

על כן נראה לי ברור לאידך גיסא שתקנת התקיעה היתה רק בציבור ולא ביחיד, ומשמע דכל דתיקנו, מעין המאורע תיקנו, ותקנת התקיעה הרי היתה מפני שכבה התנהגו בשעה שעלה משה להר בראש חודש אלול, ושמה כתוב מפורש שהעבירו שופר במחנה – משה עלה להר, ובמחנה פירשו בציבור, ולא ביחיד. וגם למעמא שהמשכת התקיעה בכל החדש הוא כדי להזהיר על התשובה ... גם כן הרי למדים זה ממה שכתוב: "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו" ובעיר הרי גם כן פירושו בציבור, ולא ביחיד. ולכן כל דתיקון כעין האמור תיקון לתקוע בציבור, אבל לא היתה כל תקנה לתקוע גם ביחיד, ויתכן להסביר זאת גם בסברא שהתעוררות מקול שופר מקבלים רק כששומעים קול השופר בציבור, והתעוררות כזאת לא באה כשתוקעין ביחיד בינו לבין עצמו

2. רמ"א אורח חיים ס"י תקפא סעי' א

הנה: ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חודש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שהרית, ויש מקומות שתוקעין גם כן ערבית;

3. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד ס"י כא

בעניני תקיעת שופר דאלול, ובדבר המנהג שלנו שתוקעין שופר מראש חודש אלול בשחרית, אם אירע ששכחו לתקוע בשחרית ונזכרו במנחה אם צריכין אז לתקוע, הנה מכיון שאיתא ברמ"א או"ח סימן תקפ"א סעיף א' דיש מקומות שתוקעין גם כן ערבית, והוא המנהג שכתב הטור שנוהגין באשכנז ... ומסתבר דהערב נמי הוא כשהוא יום דוקא, או דהיה זה אחר המנחה או אף אם נימא דהיה זה אחר מעריב, הוא משום שהיו מתפללין ערבית בעוד היום גדול, ולא מסתבר שיתקעו בלילה שאינו עת רצון בתחלתה עד אחר הצות. ועיין בחיי אדם כלל קל"ה סעיף א' מפורש שאותן הנוהגין לתקוע גם בערב הוא במנחה שלכן אף שאנו אין נוהגין לתקוע אלא בשחרית הוא טוב לתשלומין בערב, וגם שאפשר שהמנהג שלנו הוא עיקרו שרק פעם אחת תוקעין ולא שני פעמים וקבעו זה בשחרית שהכל מצוין בבית הכנסת ובמנחה אין הכל מצוין, וגם בשחרית שהוא קודם שיוצאין למלאכתן עדיף להתעורר לתשובה כדי להתנהג בדרך התורה בעסקיו, שלכן כששכחו ולא תקעו בערב הרי הוא מעצם מנהג התקיעה ולא רק תשלומין. על כל פנים, כשלא תקעו בשחרית יש להם לתקוע במנחה.

ובדבר מתי התחיל לתקוע שופר אם מיום א' דראש חודש אלול או מיום ב' דראש חודש אלול, הנה מנהגנו הוא מיום

>>

5. מגן אברהם סימן תקפא ס"ק ב

כתב ... ולבוש ומשאת בנימין ושל"ה דיש להתחיל לתקוע מיום ראשון דראש חודש אלול, דאז הוי ארבעים יום שלפני יום הכיפורים כמו שעלה משה בהר, כדאיתא ... וכתב דהנוהגים להתחיל ביום שני מעמייהו לתקוע שלושים יום עם שני ימים של ראש השנה. ולי נראה דהטעם כמה שכתבו התוספות בבבא קמא דף פ"ב בשם התנחומא דמשה עלה ביום שני דראש חודש אלול, רק שעברו לאלול דהאי שתא, ואם כן אין לזוז מהמנהג להתחיל ביום שני:

Kashrut of an Animal Fed Meat and Milk

I have heard that veal comes from calves that are fed a mixture of milk and meat. Shouldn't that make the veal forbidden, since the calf is thus an animal whose sustenance comes from non-kosher food? This case is particularly severe because the feed is *assur b'hana'ah*!

4. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סי' קמ"ו
 היוצא מזה שבהמה ועופות שנתפטמו מחמין בפסח וכל איסורי הנאה אף בלא אכילות היתר כלל מותרות לאכילה בו ביום. וכן מותר גם החלב שלה אף מבהמת ישראל, ואף שעבר על איסור כל יראה ואיסור הנאה, מותרות דאיסורא דעבד – עבד, אבל הבשר והחלב לא נאסרו מזה. ולענין להאכיל חמין, ודאי אסור אף אם ימכור הבהמות והעופות לנכרי ... אבל הבשר והחלב לא נאסרו אף שלא מכר. אך זהו להורות לדינא אבל לבעלי נפש ודאי טוב שיחמיר לעצמו כיש אוסרין ולא לאכול החלב ולא לשחוט עוף שידוע שנתפטמה מחמין לבד, ובסתמא אין לחוש אף לבעלי נפש.

5. מגן אברהם סי' תמה ס"ק ה

... משום דכתוב ביורה דעה בשם הרמ"ה דכיון דעבודת אלילים לא בטלה, אפילו זהו זה גורם אסור, והוא הדין בחמין, דהנאה כל שהוא מיהו הוי. ואם כן אפילו היו מונחים עצים אחרים על האש והניח החמין גם כן עליהם, דהוה ליה זהו זה גורם, אפילו הכי אסור, וכן מוכח, דהא אי אפשר להדליק חמין לבדו אם לא על ידי עצים, ואפילו הכי כתב שהפת אסור ...

6. משנה ברורה סי' תמח ס"ק לג

ולענין חלב של בהמה שאוכלת חמין אפילו היא של נכרי נחלקו אחרונים בזה, ודעת הפרי מגדים להתיר החלב שחלבו אחר מעת לעת שאכלה חמין, ויש מקילין אפילו בו ביום אם אוכלת שהרית וערבית מדברים המותרים:

7. שולחן ערוך יורה דעה סי' פז סעי' א

... והוציא אכילה בלשון בישול, לומר שאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול, אבל מדרבנן אסור בכל ענין. (כל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה, מותר בהנאה).

1. משנה, תמורה דף ל עמ' ב

משנה ... כל האסורין לגבי מזבח – ולדותיהן מותרין. רבי אליעזר אמר: **ולד טרפה לא יקרב על גבי המזבח. רבי חנינא בן אנטיגנוס אמר: כשירה שינקה מן הטרפה – פסולה מעל גבי המזבח.**

גמ' שם דף לא עמוד א

ולד טרפה כו'. למאן דאמר טרפה יולדת משכחת לה – כגון שנטרפה ולבסוף עיברה, ובהא פליגי: דרבי אליעזר סבר זהו זה גורם – אסור, ורבנן סברי זהו זה גורם – מותר. ... אבל ביצה דמגופה דתרנגולת הוא – אפילו רבנן מודו. אמר ליה אביי: אדרבה, איפכא מסתברא ... **רבי חנינא בן אנטיגנוס אמר כשרה כו'.** מאי טעמא? אילימא דמפטמא מינה, אלא מעתה – האכילה כרשיני – עבודה זרה, הכי נמי דאסירא? אלא תני ר' חנינא טריטאה קמיה דרבי יוחנן: כגון שהניקה חלב רותח משהרית לשהרית, הואיל ויכולה לעמוד עליה מעת לעת

תוספות שם

שינקה חלב רותח – והוא הדין בכרשיני עבודת כוכבים, אם אכלה כל ימיה, שעיקר גדילתה מהן, שהוא אסור, לפום ריהטא אפילו להדיוט.

2. רמ"א יורה דעה סי' ס סעי' א

הנה: **בהמה שנתפטמה** בדברים אסורים, מותרת (מרדכי דיכמות פ' אלמנה לכו"ג) אבל אם לא נתפטמה כל ימיה רק בדברים אסורים, אסורה (תוספות דתמורה פ' כל האסורים).

3. ש"ך יורה דעה סי' ס ס"ק ה

בהמה שנתפטמה כו'... ונראה דסבירא ליה להמרדכי דאפילו נתפטמה כל ימיה מותרת, דלא דמי לפרה שפטמה בכרשיני עבודת כוכבים, דאיתא בש"ס פרק כל הצלמים (דף מ"ז ע"א) דשרי דוקא מטעמא דזהו זה גורם, דהתם כרשיני עבודת כוכבים אסורים בהנאה, מזה שאין כן באיסורי אכילה שהרי אינו אוכל האיסור עצמו ... דלהדיוט לא אסור אלא כשנתגדלה מכרשיני עבודת כוכבים דאסירי בהנאה, אבל למזבח אסור אפילו דלאו אסורי הנאה ... ועוד יש לומר דהא התוספות כתבו כן לרבי חנינא בן אנטיגנוס, והרי הרמב"ם בפירוש המשניות והברטנורא שם כתבו דלית הלכתא כרבי חנינא בן אנטיגנוס, וצריך עיון:

Does Food Stay *Pareve* in a Cooking Bag?

May I cook *pareve* food that is in a cooking bag in my *fleishig* crock pot – in water or perhaps even along with *fleishig* food – and still consider the food *pareve*?

3. שו"ת יביע אומר חלק ט - יורה דעה סי' ד

שאלה: הא דקיימא לן נ"ט בר נ"ט דהיתרא מותר, כדפסקינן בגמרא חולין (קיא ב), האם מותר לכתחלה לגרום נ"ט בר נ"ט דהיתרא, או שמא אין להתיר אלא לאחר שנעשה מעשה, כדדייק לישנא: דגים "שעלו" בקערה (שכבר עלו או נתבשלו) מותר לאוכלן בכותנה?
תשובה: מרן הבית יוסף יורה דעה (סי' צה) כתב בזה הלשון: כתב סמ"ק (סוף סי' ריג, בהגה אות ח) דוקא בדיעבד שנצלו או שנתבשלו, אבל לכתחלה אסור לבשלם בכלי של בשר כדי לאוכלם אחר כך בכותנה, ודייק לה מודקאמר דגים "שעלו" בקערה, לשון דיעבד. ... ומרן בבדק הבית שם כתב וזה לשונו: כתב רבינו ירוחם (דף קלו ע"ד): ירקות וקמניות שנתבשלו בקדרה חולבת בת יומה מותר לאוכלם בתבשיל של בשר; ומיהו דוקא בדיעבד, אבל לכתחלה אין לו לבשל בכלי של חלב דבר שרוצה לאכול אותו עם בשר. עד כאן. וכתב על זה מרן: ואין דבריו נראים, אלא לכתחלה נמו מותר לבשל בכלי של חלב דבר שרוצה לאכול אחר כך עם בשר, כן נראה לי – עד כאן. אתה הראת לדעת שדעת מרן להתיר נ"ט בר נ"ט אף לכתחלה לבשל בקדרה חולבת בת יומה על מנת לאכול אחר כך עם בשר. וסבירא ליה דמה שאמרו בגמרא דגים "שעלו" בקערה, לאו דוקא בדיעבד, אלא הוא הדין שאף לכתחלה מותר... [ובחיות שלדברי הכל נ"ט בר נ"ט מותר על כל פנים בדיעבד, והמחלוקת היא רק לענין "לכתחלה", ככהאי גוונא אולינן לקולא, וכמה שכתב הגאון רבי חיים בן עטר בספר פרי תאר (סי' ח סוף סק"א), דכל דדיעבד שרי ספקו מותר לכתחלה – עיין שם. וכן כתבו עוד אחרונים. הילכך אף בנידון דידן משרא שרי אף לכתחלה

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' צה סעי' ב

ביצה שנתבשלה במים בקדירה חולבת, מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפילו לכתחלה. אבל אם נתבשלה בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפה, אסור לאכלה בכותנה. הגה: ויש מחמירין בצלייה ובישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם [=נ"ט בר נ"ט]. (ריב"ן בשם רש"י ובארון כלל ל"ד הביא המרדכי וא"ו). והמנהג לאסור לכתחלה ובדיעבד מותר בכל ענין (סמ"ק וארון). ודוקא לאכול עם חלב והבשר עצמו, אבל ליתנן בכלי שלהם, מותר לכתחלה (באיסור והיתר הארון), וכן נהגו. וכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן עם חלב עצמו. וכן להיפך (סברת עצמו). וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומה, נהגין היתר לכתחלה לאכלו עם המין השני (שם בארון).

2. פתחי תשובה יורה דעה סי' צה ס"ק א

... ועיין בספר חוות דעת שכתב עוד דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, כגון אם נפל חלב על הקדרה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב ואחר כך בישלו הדגים עם הבשר, אפילו בדיעבד אסור אם לא היה ששים בבשר נגד החלב שנפל בראשונה על הקדרה, ולא אמרינן דהוי נ"ט בר נ"ט, דכיון שנפל בשעת הבישול ובישול מפעפע בכלי הכלי לחומרא, והבלוע מקושר הוא עם התבשיל, השבינן כאילו נפל לתבשיל והוי טעם אחד, עיין שם. ועיין בתשובת בית אפרים חלק יורה דעה סי' ל"ז באמצע התשובה שהשיג עליו והעלה דאפילו בשעת הבישול אמרינן נ"ט בר נ"ט

4. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סי' צה

ס"ק ה

ולענין אי מותר לבשל תחלה בכלי בשר על דעת ליתן בכלי חולב כתבנו באות הקודם דיראה לאסור. ואמנם הפרי חדש אות ז' כתב מסברא דלהעלותו מותר לבשל כו'. ועכשיו ראיתי בבדק הבית שהביא בשם רבינו ירוחם שאסור; והבית יוסף השיג עליו ובספר הארון להשיך ראיתי שפירש כן דברי רבינו ירוחם, וכתב דלא ידע למה חלק עליו הבית יוסף, יעויין שם. ואפשר לכבוד שבת וכדומה, המיקל לבשל תחילה במחבת בשר בן יומו לערות בכלי חולב או להיפך אין גוערין בו:

Roasting Chicken and Fish Together in an Oven

May I roast chicken and fish together in an oven when they are both uncovered? (The fish will not be eaten with milk.)

4. ים של שלמה מסכת חולין פרק ז סימן טו

... ובסמ"ק (סוף סי' רי"ג) כתב, וזה לשונו: יש אומרים אפילו צלאו דג עם בשר אסור לאכלו, משום דקשה לדבר אחר, ודוקא בתנור קטן, אבל בתנור גדול אין להקפיד, עד כאן לשונו. אין לדקדק מהא דסמ"ק, שלכל הפחות לכתחילה אסור אפילו בתנורים גדולים, כמו שאנו נוהגין להחמיר בבשר עם חלב אפילו בתנורים גדולים, כל שכן במקום סכנה גדולה, ואפשר להחמיר ולאסור אפילו בדיעבד, מכל מקום נראה לי דמוטר לכתחילה, כיון שכתב המורדכי (סימן תרס"ה) בשם מיימוני (רמב"ם המ"א פ"ט הכ"ג) צלאו דגים עם בשר אסור לאוכלו בחלב, [אלמא] אף על גב דקים ליה דבלע ריחא מן הבשר, מכל מקום (ריחא) מתיר הדג לבדו, אלמא, בריחא אין שום סכנה, אם לא בממשות, והוא היא אב לכל הרופאים והטבעיים, וממילא שרי אפילו לכתחילה ... ומה שאיתא להדיא בפרק כיצד צולין (פסחים ע"ז ע"ב) דאסור אפי' במילחא, וז"ל, דמסקינן לשם, האי ביניתא דאטווייה בהדי בישרא, אסרה רבא מפרזיקיא מלאכול בכותחא, מר בר רב אשי אמר: אפילו במילחא נמי אסור, משום דקשיה לריחא ודבר אחר, והלכתא בוודאי כמר בר רב אשי, דהוה בתראי. והלילה לומר שסמך על חכמתו נגד סוגיא הלכתא, צריך לומר דהוא סובר דהאי עובדא לא איירי בצלאו בתנור אחד, כפירוש רש"י (שם, ד"ה "דאיטוי") דסבירא ליה כהאי גוונא אין בו חשש סכנה, ולא היה אוסרו מר בר רב אשי, אלא צלאו עם בשר ממש, ואף על פי כן לא אסרו רבא במילחא, ומר בר רב אשי אסרו אפילו במילחא, והכי הלכתא, אם נתבשל עם בשר ממש שאמורים משום סכנה ...

1. גמרא, פסחים דף עו עמי ב

היא ביניתא דאיטוויא בהדי בישרא - אסרה רבא מפרזיקיא למיכליה בכותחא. מר בר רב אשי אמר: אפילו במילחא נמי אסורה, משום דקשיא לריחא ולדבר אחר.

2. שולחן ערוך יורה דעה סי' קטז סעי' ב

צריך לזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד, מפני שקשה לצרעת. הגה: וכן אין לצלות בשר עם דג, משום ריחא. מיהו בדיעבד אינו אוסר (ארוך כלל ל"ט דין כ"ה).

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' קח סעי' א

אין צולין בשר כשרה עם בשר נבלה או של בהמה טמאה בתנור אחד, ואף על פי שאין נוגעים זה בזה. ואם צלאן, הרי זה מותר. ואפילו היתה האסורה שמינה הרבה והמותרת רזה. ואם התנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים, ופיו פתוח, מותר לצלותם בו ובלבד שלא יגעו זה בזה. ואם אחד מהם מכוסה בקערה או בכצק וכיוצא בו, מותר לצלותם אפילו בתנור קטן ופיו סתום. הגה: ... ונוהגין להחמיר לכתחילה, אפילו בתנור גדול; ובדיעבד, להקל אפילו בתנור קטן ... וכן אם עובד כוכבים אפה פת עם איסור, אסור לקנות אותו פת אם יש פת אחר, דכל זה מקרי לכתחילה. אבל אם אין לו פת אחר בריוח, מותר בשניהם, דזה מקרי לענין זה דיעבד ... אם אפו או צלאו איסור והיתר תחת מחבת אחת, מגולין, אסור אפילו בדיעבד. והוא הדין אם אפו בכהאי גוונא פת עם בשר, אסור לאכלו בחלב. אבל בזה אחר זה אין לחוש, אלא אם כן חוץ המחבת משניהם, דאז אסור אפילו בזה אחר זה, אם היו שניהם מגולין, דהוי ככסוי של קדרה.

<<

Roasting Chicken and Fish Together in an Oven

8. שו"ת דעת כהן (ענייני יורה דעה) סי' נה

והנה ביד אפרים ו"ד סי' קט"ז מביא בשם תשו' ב"י, דאם נפלה התיכת בשר ליורה של דגים ונשפכה היורה, ויש ספק אם יש ששים, אסור דהוי ספיקא דאורייתא ולחומרא, ועיין שם. והנה מה שסכירא ליה בפשיטות, דזה הוי ספיקא דאורייתא יש לדחות ולחלק בזה ולומר, דדוקא גבי הדברים שאסורים משום סכנה בסתם, היינו שלא פרשו רו"ל מהו הסכנה, בזה אפשר לומר שאסור מן התורה, אמנם גבי הדברים שפרשו לנו הו"ל מהו הסכנה שלהם, כמו גבי בשר ודגים, משום דקשיא לריחא ולדבר אחר, כבפסחים ע"י, האיסור שלהם לא הוי אלא מדרבנן. והסברא לזה דאפשר לומר, דהא דאין אדם רשאי לחבל בעצמו הוא רק מדרבנן

9. שו"ת יביע אומר חלק א - יורה דעה סימן ח

הגאון התם סופר (חלק יורה דעה סי' קא) ... כתב שנאמן עלינו הרמב"ם גדול הרופאים, שהשמיט דין דגים שצלאם עם בשר – עיין שם. וכן כתב בספר הקנה בזמן הזה בטלה הסכנה הזאת ... ואף על פי שאין ראייה לזה מן החפשים שאוכלים בשר ודגים ביחד, ולא הוינן בהו כהאי סימנא. שיש לומר בהם כמו שכתב בגמרא (עבודה זרה לא:): הני דשתו גילוייא ולא מתו, איידי דאכלי שקצים ורמשים חבילי גופיהו. ...

(1) ועל כל פנים נראה שאין בזמן הזה כדי לאסור מן התורה אכילת בשר ודגים יחד. ויש לצרף גם כן מה שכתב בתשובות הבאר שבע (סי' לה) שאין זה בכל מיני דגים, רק במין דג ביניתא, וגם אין הסכנה אלא כשצלאן יחד, ולא בדרך בישול, עיין שם. וכן מתבאר בתשובות התם סופר שם, שכתב, דמה שאין להקל בזה לכתחלה לעשות מעשה לאכלן יחד, אף על פי שנשתנו הטבעים כנזכר לעיל, היינו מעמא דהוי כדבר הנאסר במנין שצריך מנין אחר להתירו – עיין שם. אלמא דלא קעבר אמימרא דרחמנא דכתיב "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", כיון שאין הסכנה מצויה, וכל החומרא לכל היותר הוי איסור מדרבנן, ותו לא.

5. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הל' כג

פת שאפאה עם הצלי ודגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב. קערה שאכלו בה בשר ובשלו בה דגים אותן הדגים מותר לאכלן בכותח.

6. ט"ז, יורה דעה סי' קטז ס"ק ב, ג

ב] מיהו בדיעבד אינו אסור. היינו בריחא לחוד, אבל אם נתבשלו יחד אסורין אף דיעבד. וכתב אסור והיתר כלל כ"ג וזה לשונו: ... דבר שיש בו משום סכנה דינו כאיסור לבטלו בששים, ויותר חמור דאפילו ביבש כמינו צריך ששים – עד כאן לשונו. וכל שכן ... התיכת בשר שנפלה ליורה שיש בו דגים או איפכא שיש שם סכנה שצריך ששים נגדו, אבל משום טעם בליעת כלי ליכא למיחש... וכתב רש"ל ... דאפילו לכתחלה אין להחמיר בתנור גדול לענין זה, אף על פי דלענין איסור בשר בחלב מחמירין לכתחלה. ועל כן נראה לי פשוט דאותן הלחמים שאופין בתנור אחד עם בשר, אין סכנה כלל לאכלם עם דגים אף על פי שהתנור היה סתום:

ג] ... כיון דלרש"י קאי על צליית בשר ודג בתנור יש להחמיר אפילו בריח ... אין זה דומה ללחמים שאופין בתנור אחד עם בשר שזכרתי בסמוך, שאין שם רק ריח בשר בלחם ובטל בו ואין אחר כך חשש לאכול עם דג.

7. ש"ך יורה דעה סימן קטז ס"ק א

וכן כו'. זה לשון דרכי משה: באיסור והיתר כלל ל"ט כתב דלכתחלה אסור לצלות בשר עם דגים משום ריחא מילתא אבל בדיעבד שרי, דלא הוי סכנה רק דרך בישול ואם הם סמוכים, שהשומן זב מאחד לחבירו אסורים ואף דיעבד כדאייתא פרק ביצד צולין – עד כאן לשונו. ומהרש"ל ... כתב דמותר לצלות דגים עם בשר בתנור אחד אפילו לכתחלה ואין בו משום ריחא מילתא לענין סכנה, דדוקא כשצולין אותן מחוברים זה אצל זה אסור, ועיין שם. ובספר באר שבע דף ק"א האריך בזה וחלק עליו ופסק דאפילו בדיעבד אסורים משום ריחא מילתא אפילו נצלו נפרדים זה מזה בתנור אחד ... לענין סכנתא אסור אפילו דיעבד

For How Long Should *Hagala* be Done?

I have seen books that describe the process of *hagala*, but I have not seen a discussion as to how long one has to leave the utensil in the boiling water. This seems strange, especially since a lot of *treif* material may have been absorbed in the utensil over a long period of usage.

5. פתחי תשובה יורה דעה סי' קה ס"ק ח

נפל איפור חם. עיין בספר חמודי דניאל סי' א' שכתב דאינו נאסר תיכף אם סילק מיד, אלא אם כן שהה קצת

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' תנא סעי' ה

כלים שנשתמש בהם בחמין, כפי תשמישן הכשרן. אם תשמישן בכלי ראשון, כגון כף שמגיסין בו בקדירה, צריך להכשירן בכלי ראשון; ואם תשמישן בכלי שני, הכשרן בכלי שני; וכלי שמשמשין בו בעירו שמערה מכלי ראשון, לא סגי ליה בהכשר דכלי שני אלא צריך לערות עליו מכלי ראשון

7. גמרא, פסחים דף ל עמ' ב

והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם

8. רש"י פסחים דף ל עמ' ב ד"ה דמידייתי

... שהתורה העידה על כלי חרס, שכיון שבלע - אינו יוצא מידי דופיו לעולם, שהרי בכלי עץ ומתכות כתב לך "ישמך", "תעבירו באש", "ומורק ושומך", אבל בכלי חרס - "ישבר".

9. שולחן ערוך אורח חיים סי' תנא סעי' כו

כלי זכוכית אפילו מכניסין לקיום ואפילו משתמש בהם בחמין, אין צריכים שום הכשר שאינם בולעים, ובשטיפה בעלמא סגי לחו. הגה: ויש מהמירין ואומרים דכלי זכוכית אפילו הגעלה לא מהני להו; וכן המנהג באשכנז במדינות אלו.

1. שולחן ערוך אורח חיים סי' תנב סעי' א

יש לזהר להגעיל קודם שעה חמישית, כדי שלא יצטרך לדקדק אם הכלים בני יומן או לאו (או אם יש ששים במים נגד כלי שמגעיל או לאו) (טור) וכן אם מגעיל כלים שבליעתן מועטת עם כלים שבליעתן מרובה. **וכן אם משהא הכלים בתוך היורה יותר מדאי ואינו משהא אותם כל כך.** וכן כדי שלא יצטרך לזהר שלא ינחו המים מרתחתן.

משנה ברורה שם ס"ק ד

יש ליזהר וכן אם משהא וכו' ואינו וכו' - רוצה לומר, דאם מגעיל כלי איסור להכשירו או כלי חמין לאחר זמן איסורו צריך לדקדק שלא ישהה אותם הרבה במים משום דיש לחוש שאחר גמר פליטתו יחזור ויבלע וגם שלא להשהות אותם כלל אלא להוציאם תיכף גם כן אין נכון, דצריך לשהות מעט עד שיפלוט את בליעתו והוא קשה לצמצם

2. ט"ז אורח חיים סי' תנא ס"ק כג

והכלל בזה היא דבמקום שיש בלע הרבה בכלי חרס, דהיינו על ידי בישול, וצריך זמן רב להפליט הבלע, והתורה העידה דלא סגי בהגעלה אף שהוא חום רב, מכל מקום זמן הפלטתו מועטת, ואי אפשר להשהות הרבה במי הגעלה, כמו שנתבאר לקמן סי' תנ"ב, מה שאין כן בעירו, שיש זמן להפליט. אבל בשאר כלים אמרינן מה שעושה עירו עושה הגעלה בזמן מועט כיון שאין הבלע מרובה כל כך

3. גמרא, חולין דף נט עמ' א

סימני בהמה והיה נאמרו מן התורה, וסימני העוף לא נאמרו, אבל אמרו חכמים: כל עוף הדורס - טמא

4. בית יוסף יורה דעה סי' צח

ומה שכתב ... צריך ששים כנגד כל הקדרה וכו'. ... נראה שהוא נוטה לסברת התוספות דכיון דתלינן טעמא משום דלא ידעינן כמה נפק מיניה אפילו בדבר החוזר להכשרו משערין בכלו:

What to Do When *Tevillat Keilim* Is Not Feasible

Q

I will be traveling to a place with no *mikveh* in which to do *tevillat keilim* for the utensils that I will need to buy. If I do not do *tevillat keilim*, does the food become non-kosher?

3. טבילת כלים (כהן) פרק ד סעי' יט

הבא לקנות כלי מגוי ואין לו מקוה, או שאין לו פנאי להטבילו, יגמור בדעתו בעת תשלום הכסף למוכר שאינו מתכוין לקנותו, ויוכל להשתמש בו, שהרי הוא כמשתמש בכלי של הפקר שאינו צריך טבילה, וכשתזדמן לו אפשרות להטבילו, יתכוון לזכות בו, ויטבילו בברכה.

1. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יז ה"ל

ג
הלוקח כלי תשמיש סעודה מן העכו"ם מכלי מתכות וכלי זכוכית, דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר, מטבילין במי מקוה ואחר כך יהיו מותרין לאכול בהן ולשתות; ודברים שנשתמש בהן על ידי צונן, כגון כוסות וצלוחיות וקיתוניות, מדיחן ומטבילין והן מותרות; ודברים שנשתמש בהן על ידי חמין, כגון יורות וקומקמוסין ומחממי חמין, מגעילין ומטבילין והן מותרין; ודברים שנשתמש בהן על ידי האור, כגון שפודין ואסכלאות, מלבנן באור עד שתנשר קליפתן ומטבילין והן מותרין.

2. שולחן ערוך יורה דעה ס"י קכ סעי' ח

השואל או שוכר כלי מהעובד גילולים, אינו טעון טבילה. אבל אם ישראל קנאו מהעובד כוכבים והשאלו לחבירו, טעון טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון.

When Can the *Beracha* on a *Tallit* Count for *Tzitzit*

I am a single *kohen* living in Israel. I therefore wear my *tallit* only for *Birkat Kohanim*. When I put on my *tzitzit* in the morning, should I make a *beracha* then, or should I plan that the *beracha* on the *tallit* will cover the *tzitzit*?

3. משנה ברורה ס"י ח ס"ק כד

ויכוין לפטור – והכי נהוג בזמנינו לברך על טלית גדול ולכוין לפטור בזה הטלית קטן, והכי עדיף טפי ממה שנוהגין איזה אנשים שמברכין על הטלית קטן ותיכף מברכין על הטלית גדול, שגורמין ברכה שאינה צריכה; ועוד אפילו אם יפסיק זמן מרובה בין הטלית קטן לגדול, כמה פעמים אין ראוי לברך עליו, דאין פתוח רובו או דהוא קטן מהשיעור המבואר לקמן כפי ט"ז או דהוא ישן בו בלילה

4. ט"ז אורח חיים ס"י ח ס"ק ט

ימשמש בציצית. הקשה בית יוסף: הא בעינן עובר לעשייתן? ותירץ דמכל מקום הוי עובר לעשייתן במה שיקיים אחר כך; ומביא ראיה מדברי ר"י שכתב בתפילין דמי ששכח לברך קודם הנחת תפילין יברך כל זמן שעודן עליו. ונראה דאין צריך לזה, דאין שייך כאן עובר לעשייתן, דאותה שעה לא הוי חזי, וכן כתב הר"ן סוף פרק שלושה שאכלו לענין טבילה, דמברך אחר המעשה משום דאכתי גברא לא חזי:

1. שולחן ערוך אורח חיים ס"י ח סעי' י

אם לובש טלית קטן בעוד שאין ידיו נקיות, ילבשנו בלא ברכה, וכשיטול ידיו **ימשמש בציצית** ויברך עליו, או כשילבש טלית אחר, יברך עליו, **ויכוין לפטור** גם את זה, ואין צריך למשמש בציציות של ראשון.

2. דרכי משה אורח חיים ס"י ח ס"ק ג

ונראה דמכל מקום צריך להזהר באותן ארבע כנפות שיהיו גדולים קצת שהקטן מתכסה בה ראשו ורובו, דבלאו הכי לא מיקרי בגד כלל, ולא כאותן שעושים אותן קטנים ביותר, כי די לנו במה שהקילו הראשונים לצאת בהם אף על פי שהן בלבישה ולא בעיטוף אבל לפחות משיעור טלית לא עלה על דעתן – כן נראה לי. אך מדברי המרדכי שהבאתי למעלה משמע דהמנהג היה אף בפהותים משיעור טלית. והמנהג הנהוג עכשיו שכל ירא שמים יש לו טלית גדול שמתעטפין בו בשחרית ומברכין עליו; והמדקדקין לובשין עוד ארבע כנפות כל היום תחת בגדיהם כדי שלא יהיו בלא ציצית כל היום ופוטרים עצמם מלברך על הקטן בברכת הטלית גדול כמו שיתבאר לקמן, ורוב המון העם מברכין על ארבע כנפות אף על פי שהם קטנים ביותר:

Tzitzit Attached by a Minor

When I was a *katan*, I made *tzitzit* for myself. Someone told me that they are no longer valid, now that I am fully obligated in *mitzvot*. Is that so? If it is, is it sufficient to rectify the situation by untying and retying one knot as a *gadol*?

4. מגן אברהם ס"י יד ס"ק גב

ויש מהמירין. ולדידהו כל מצות שאין האשה מחויבת בהן, כגון לולב וסוכה, אינה רשאי לעשותן ... ונראה לי דקטן דינו כאשה

פרי מגדים שם

עיין מגן אברהם. תפס הטעם של רבינו תם – כל שאין בלבישה, אין בעשיה כמו תפילין, והוא הדין קטן פסול לעשותן קודם י"ג שנים ... אבל טעם השני יש לומר שפיר "בני ישראל" ממעטינן נשים, וקטן כשר, וראוי להתמיר בקטן

5. ביאור הלכה ס"י יד סעי' א

להצריך אנשים – עיין במשנה ברורה, והוא הטעם של מהר"ם ... ולא העתקתי הטעם משום דהא דרבינו תם, וכדאיתא במגן אברהם, משום דכל שאינו בלבישה אינו בעשייה, ונפקא מינה גם ליתר המצוות... דמשמע בדרכי משה שלא חשש רק להמהר"ם ... אם כן אין להתמיר גם בקטן ... ומכל מקום כיון שהפרי מגדים ודרך החיים העתיקו להלכה ליוהר לכתחלה על ידי קטן, ראוי ונכון לעשות כן. ופשוט דהקטן לעצמו מותר להטיל ציצית לכולי עלמא אם רק הגיע לחינוך, שהוא מהוויב מדרבנן במצות ציצית, ומיקרי בר לבישה להוציא את עצמו בציציותיו. ויותר נראה לי דאפילו אם כבר נעשה גדול כן י"ג שנה, אין צריך להתיר ציציותיו, דהרי כדעבד דמיא ובדיעבד אין לחוש להא דרבינו תם. וכל זה אם יודע בעצמו שהטילם אז לשמה:

6. שולחן ערוך אורח חיים ס"י יד סעי' ב

הטיל ישראל ציציות בכגד, בלא כוונה, אם אין ציציות אחרים (מצויים) להכשירו, יש לסמוך על הרמב"ם, שמכשיר, אבל לא יברך עליו.

1. גמרא, מנחות דף מב עמ' א

אמר רב יהודה אמר רב: מניין לציצית בעובד כוכבים שהיא פסולה? שנאמר: "דבר אל בני ישראל... ועשו להם ציצית" – בני ישראל יעשו ולא העובדי כוכבים יעשו

תוספות שם

מניין לציצית בעובד כוכבים שהיא פסולה – משמע: הא אשה, כשירה; ולא אמר כל שאינו בלבישה אינו בעשייה, דהא לא כתיב בגופה לבישה

2. שולחן ערוך אורח חיים ס"י יד סעי' א

ציצית שעשאן אינו יהודי פסול, דכתיב: "דבר אל בני ישראל", לאפוקי אינו יהודי, והאשה כשרה לעשותן. הגה: ויש מהמירם להצריך אנשים שיעשו אותן, וטוב לעשות כן לכתחלה.

3. גמרא, גיטין דף מה עמ' ב

ספר תורה, תפילין, ומוזוות שכתבן (מין) ומסור, עובד כוכבים ועבד, אשה וקטן, וכותי וישראל מומר – פסולין, שנאמר: "וקשרתם" ... "וכתבתם", כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה

תוספות שם

כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה – מכאן אומר רבינו תם דאין אשה אוגדת לולב ועושה ציצית, כיון דלא מיפקדה. ואין נראה, דהא מדפסלינן בריש התכלת (מנחות דף מב.). ציצית בעובד כוכבים דדריש "בני ישראל ועשו" – ולא בעובדי כוכבים, מכלל דאשה כשרה ... ודוקא בספר תורה ותפילין ומוזוות דכתיב "וקשרתם" "וכתבתם" דרשינן הכי.

Dealing with Loosened Tzitzit Knots

I have a new *tallit katan* (*tzitzit*), and the knots keep loosening up. Does this make them temporarily *pasul*? If I discover on Shabbat that this has happened, what should I do?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' יא סעי' יד

יקח ארבעה חוטים מצד זה וארבעה מצד זה, ויקשור שני פעמים זה על גב זה, ואחר כך יכרוך חוט הארוך סביב השבעה קצת כריכות, וקושר שני פעמים זה על גב זה, וחוזר וכורך; וכן יעשה עד שישלים לחמש קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם מלאים כריכות. אין שיעור לכריכות, רק שיהיו כל הכרוך והקשרים רוחב ארבעה גודלים, והענף שמונה גודלים. הגה: ואם האריך הציצית, יראה ששלישיתו יהיה גדיל ושני חלקים ענף (רמב"ם פ"א). ונוהגים לכרוך כאויר ראשון שבע כריכות, ובשני תשע, ובשלישי אחת עשרה, וברביעי שלוש עשרה, שעולים כולם ארבעים כמנין ה' אחד, שעולים שלשים ותשע ועם השם הם ארבעים.

5. משנה ברורה שם ס"ק סה

לכריכות - רוצה לומר למנין הכריכות. וגם מנין החוליות והקשרים אין מעכב מדינא, רק הוא למצוה מן המוכרח כי החמשה קשרים רמזו שעל ידי זה יזכור החמשה חומשי תורה וכפילות הקשרים החמשה שעולה עשרה רמז לעשרה ספירותיו של הקדוש ברוך הוא

6. קצות השולחן, בדי השולחן סי' קכג ס"ק ד

ולפי דברינו דמעשה אומן הוי כשהוא מהודק, צריך ליהדר מאד בציצית שמוצוי לפעמים שהקשר העליון מתרופף קצת, ואם מושכו ומהדקו יש בזה חשש חיוב הטאת להרמב"ם, דבהידוק נעשה מעשה אומן, וקודם לכן היה קשר מעשה הדיוט, דלא הוי קשר מן התורה, ואם היה רפוי מאד שהיה הקשר השני רחוק קצת מהקשר שתחתיו, יש לומר דגם להרא"ש אסור להדקו, דאף על פי דלהרא"ש גם קשר בלתי מהודק הוי קשר מן התורה, אפשר דהיינו ברפוי קצת שיכול להתירו באחת מידי אכל כשהיה ריוח גדול בין קשר התחתון לקשר שעל גבו, גם להרא"ש לא הוי קשר ואסור להדקו אפילו מעט.

1. דברים פרק כב פסוק יא-יב

לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו: גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כמותך אשר תכסה בה:

2. משנה ברורה סי' יא ס"ק סו

רק שיהיו זכוי - ומה דאיתא בסעי' יג שאם כרך אפילו חוליא אחד, אבאר את שורש הדבר: כי קבלו חז"ל דבעינן בציצית גדיל, והיינו שיהיה מוכרך כמו שכתוב "גדילים תעשה לך" וגם יהיה בו חומין נפרדים, כדכתיב "ציצית" כמו "בציצת ראשי". אך מן התורה אין שיעור לאורך הגדיל אלא אפילו אם לא כרך רק שלוש כריכות ועשה על גבם קשר למעלה, דגם זה הוא הלכה למושה מסיני, מתקיים בזה שם גדיל וכוה כבר נגמר המצוה מדאורייתא. וזהו טעם דברי השולחן ערוך שם. ועל זה יש לסמוך בערב שבת עם השיכה כשאין לו פנאי לעשות כתיקונו, ומותר לצאת בו בשבת ולברך (ויותר טוב שיעשה אז גם הקשר הראשון שקודם החוליא כמו שאנו נוהגין כדי לצאת גם דעת מקצת הפוסקים שסוברים דעל זה הקשר כיוונו חז"ל דהוא דאורייתא). וכל זה מדאורייתא, אבל מדרבנן צריך לעשות שלוש גדיל ושני שלישים פתיל. וכיון שאורך החומין הוא שנים עשר גודלין, כנזכר לעיל בסעיף ד', יעשה ארבעה גודלין גדיל, שהם הכריכות וישאיר שמונה גודלין חומין נפרדים, שכך הוא נוי הציצית. ועל כן אם עשה חוליא אחת בערב שבת עם השיכה צריך להשלים תיכף אחר השבת, דאי לאו הכי, הוא עובר על דברי חכמים. ויש שנכשלין בזה

3. גמרא, מנחות דף לט ע"א

ואמר רבה, שמע מינה: קשר עליון דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, מאי איצטריך למישרי סדין בציצית? פשיטא, התוכף תכיפה אחת אינו היכור! אלא שמע מינה: דאורייתא.

Readjusting *Tefillin* that Has Slipped

My *tefillin shel yad* sometimes slips out of place and needs readjusting. Should I take off my *shel rosh* and put the two on again in the proper order?

4. משנה ברורה סי' כה ס"ק כב

פגע וכו' – דוקא פגע, אבל אם הניח של ראש תחלה או שמצא השל יד שנשמט ממקומו, אין להסיר השל ראש, דמאי דהוה הוה, וימהר להניח של יד על מקומו; ויש חולקין, ועיין בביאור הלכה:

ביאור הלכה סימן כה סעיף ו

פגע וכו' – עיין במשנה ברורה. כן פסק הט"ז לקמן בסיומן תרפ"ד סק"ד, דלא כאבודרהם ... ובארצות החיים ראיתי שמצדד לפסוק כאבודרהם משום דלכתחלה עשה עבירה ועבר על מה שאמרו, דכל שבין עיניך יהיו שתיים, על כן צריך עתה לתקן ולהניח כדיון. ולא נהירא, דהלא באמת קיימא לן דהשל יד אינו מעכב של ראש, הרי דבעצם קיים בזה השל ראש מצותו, רק דלא קיים המצוה כתיקונה; ואין לומר דיסלק השל ראש ויחזור ויניחו ויקיים עתה כתיקונה, זה אינו דהלא בכל רגע ורגע שהוא נושא התפילין עליו הוא מקיים בזה מצות השם יתברך, ובודאי אין לנו לומר שיסלק עתה המצוה ממנו כדי שאחר כך יקיים יותר מן המוכרח

1. גמרא, מנחות דף לו עמוד א

תנא: כשהוא מניח – מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, וכשהוא חולץ – חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד. בשלמא כשהוא מניח – מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, דכתיב: "וקשרתם לאות על ירך" והדר "והיו לטוטפת בין עיניך", אלא כשהוא חולץ – חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד – מנלן? אמר רבה: רב הונא אסברא לי, אמר קרא: "והיו לטוטפת בין עיניך", כל זמן שבין עיניך, יהו שתיים.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' כה סעי' ו

אם פגע בשל ראש תחלה, צריך להעביר על אותה המצוה ויניח של יד תחלה ואחר כך של ראש.

3. ט"ז אורח חיים סי' תרפד ס"ק ד

... משמע דלכולי עלמא אם הניח של ראש תחלה ואחר כך של יד, דודאי אין צריך להסיר אותם ולהחזור ולהניחם כסדרן, ואין בזה שום דיעה או סברא לעשות כן, וכן פסק בשולחן ערוך סי' כ"ה: אם פגע בשל ראש תחלה צריך להעביר על אותה מצוה ויניח של יד תחלה כו', ולא אמר רבותא גדולה דאפילו כבר הניח של ראש תחלה ואחר כך של יד צריך להסירה. אלא פשיטא שזה אינו, אלא כיון שכבר הם על ראשו וידו, בדיעבד קיים על כל פנים מצות תפילין, דהא הטעם בגמרא שם דכתיב "והיו לטוטפת בין עיניך" – כל זמן שבין עיניך יהיו שנים, וכיון שיש כאן בראשו וידו שנים, די בכך, דהא אף על גב דבשעת התחלה לא עביד שפיר, מכל מקום בהוייתן עליו יש כאן בדין

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' כה סעי' יב

אם מניח תפילין כמה פעמים ביום, צריך לברך עליהם בכל פעם. **נשמטו** ממקומם וממשמש בהם להחזירם למקומן, צריך לברך. הגה: ואם מחזיר אחד מהם, יברך כמו שמניח תפלה אחת כדלקמן סי' כ"ז (דברי עצמו). הויזום ממקומם אדעתא להחזירם מיד, צריך לברך. הגה: ויש אומרים שלא לברך (פור סימן ה', והכי נהוג, וכבר נתבאר לעיל סימן ה' סעיף י"ד).

משנה ברורה שם ס"ק מד

נשמטו – כתב של"ה הא דלא נהיגי האידינא לברך כשנשמטו ממקומם, משום דבשעת תפלה מסתמא אינו מסיח דעתו מהם והוי כחולצן על מנת להחזירן דפסק ההג"ה בסמוך דאין לחזור ולברך. ואם כן אותן שהולכין לפעמים עד חצות בתפילין אם נשמטו ראוי לברך. והחיי אדם כתב דאף בשעת התפלה, אם נשמטו, המברך לא הפסיד. ומכל מקום נראה דלמעט בברכות עדיף:

Putting *Tefillin* on an Immobilized Arm

Q

After upcoming surgery on my left shoulder, my left arm will be immobilized in a sling for a few weeks. What should I (a right-handed man) do about putting on *tefillin*? Should I put them on my left arm (preferably, on top of my shirt), despite the fact that I will be unable to wrap the *retzuot* (straps) on my lower arm because of the sling? Is it permissible to put the *tefillin* on my right arm under the circumstances (with someone else wrapping them on me)? If neither option is viable, should I put the *shel rosh* on alone, and, if so, with which *beracha*?

4. חידושי הרשב"א, מגילה דף כד עמ' ב

ציפה זהב ונתנה על בית אונקלי שלו הרי זה דרך החיצון. פירוש, משום דכתיב "והיה לך לאות על ירך" – לך לאות ולא לאחרים לאות, ומכאן נראה לי דתפילין שבראשו מותר לתת אותם על כובעו או על כסוי הראש, דהא בשל יד לא אסרו ליתנו על בית אונקלי אלא משום דכתיב בהו "לך לאות" – ולא לאחרים לאות

5. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תתכז

ולענין רצועה של יד מסתברא שמותר לכורכה על הבגד. ולא אמרו שצריך שלא יהיה דבר הוצץ בינו לבין הבשר אלא על הקציצה שדינה כתפלין. ... כן נראה להלכה אבל למעשה בין בשל יד בין בשל ראש רואים מה שרבים נוהגין.

6. שולחן ערוך אורח חיים סי' כז עמ' ד

לא יהא דבר הוצץ בין תפילין לבשרו, לא שנא של יד לא שנא של ראש. הגה: ודוק בתפילין, אבל ברצועות אין להקפיד (רשב"א בתשובה סימן תתכ"ז).

משנה ברורה שם ס"ק טז

אין להקפיד – והאחרונים כתבו דאין להקל רק במקום הכריכות, אבל מה ששייך להקשירה יש להתמיר אף ברצועות בין בשל יד ובין בשל ראש ... ומכל מקום משמע מדברי המגן אברהם והחיי אדם דאם יש לו מכה בראשו ורק במקום שהרצועות מונחים ולא במקום הקציצה מותר לו להניח הרצועות על גבי סמרטוטין שעל המכה או על גבי כובע דק ולברך, אף על גב שיש חציצה בין הרצועות כיון דבמקום הקציצה אין חציצה, וכן בשל יד אם יש לו מכה אפילו במקום הקף הקשר שמביב ידו מותר לו להניח הקף הקשר על גבי סמרטוטין ולברך. אך בזה יזהר לכסות מלמעלה כדי שיתקיים "לך לאות" – ולא לאחרים לאות:

1. רמ"א אורח חיים סי' כז עמ' א

(גידם שאין לו יד רק זרוע, יניה בלא ברכה) (תוספות פרק הקומץ כתבו גידם חייב וכאור זרוע כתב דפמור).

משנה ברורה שם ס"ק ו

בלי ברכה – ואם אין לו יד שמאל כלל או אפילו קצה הזרוע שלמעלה ממקום הקיבורת נשאר ומקום הקיבורת אין לו כלל, פטור מלהניח השל יד אף בימין, ויש מחמירין בזה.

2. גמרא, מגילה דף כד עמ' ב

העושה תפלתו ... נתנה על בית אונקלי שלו – הרי זה דרך החיצונים.

רש"י שם

על בית אונקלי – על בית יד לבושו מבחוץ. הרי זה דרך החיצונים – בני אדם ההולכים אחרי דעתם הוצץ מדעת חכמים, דבעינן "לך לאות" – ולא לאחרים לאות

3. הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות תפילין

סימן יח

רב אשי חזיה לאמימר דהוי צריין כבי ידיה (בבגדים) ומתחזיא תפלו. אמר ליה לא סבר ליה מר "והיה לך לאות" – ולא לאחרים לאות. אמר לו במקום "לך לאות" איתמר. ומדגרסינן בערכין (דף ג א): והני כהני הואיל וליתנהו במצוה דיד דכתיב "ילבש על בשרו" – שלא יהא דבר הוצץ בינו לבשרו, שמע מינה דתפילין נמי אבישרא מנה להו בלא חציצה. ואמר נמי בפרק ב' דזבחים (דף יט א): שעררו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין, אלמא שאין יכול להניח על המצנפת:

<<

Putting Tefillin on an Immobilized Arm

10. משנה ברורה ס"י כו ס"ק ד

והגר"א בביאורו הסכים לדינא דכל מקום הקיבורת כשר להניח בו תפילין, וכן משמע בפרישה, ועל כל פנים למטה ממקום הקיבורת, פסול לכולי עלמא. על כן נכון למנוע מלהניח תפילין גדולים כי על פי הרוב מצוי בתפילין גדולים שסוף הקציצה מונחת למטה ממקום הקיבורת אם לא שיקשרם לכתחלה בחצי העצם העליון, וגם זה לא נכון להקל לכתחילה בזה אחרי דעת המחבר ורמ"א להחמיר בזה.

11. שולחן ערוך אורח חיים ס"י כו סעי' ח

אורך רצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח על אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו שלשה כריכות ויקשור. ונוהגין העולם לכרוך על הזרוע ששה או שבעה כריכות.

12. שולחן ערוך אורח חיים ס"י כו סעי' ב

אם אינו מניח אלא של ראש לבד, מברך עליה "על מצות תפילין" לבד. הגה: ולדין דנוהגים לברך בכל יום שתי ברכות, מברך על של ראש לבד שתי ברכות, ואם מניח של יד לבד מברך "להניח" לבד (מור).

7. שולחן ערוך אורח חיים ס"י כו סעי' ה

אדם שהוא עלול לנזילות ואם יצטרך להניח תפלה של ראש על בשרו לא יניחם כלל, יש להתיר לו להניח תפלה של ראש על הכובע דק הסמוך לראש, ויכסם מפני הרואים. הגה: והמניחים בדרך זה לא יברך על של ראש, רק יברך על של יד להניח (לדעת רשב"א).

משנה ברורה שם ס"ק יח

תפילין של ראש על וכו' – ואם יש לו מכה ביד במקום הנחת הקציצה והמכה מתפשטת בכל הקיבורת, מותר לו להניח על הרמיה אם לא סגי בלאו הכי ולא יברך, דהא דעת רוב הפוסקים דהציצה פוסלת

8. חיי אדם חלק א כלל יד סעי' יד

ואם יש לו מכה ביד, מותר להניח על הרמיה אם לא סגי בלאו הכי, ולא יברך, וילבוש עליו בגד אחר כדי שיכסם, דהא כתיב "לך לאות", ולא לאהרים לאות (וכך כתב בהדיא בסה"ת והביאו גם כן אליה רבא). ודוקא על רמיה, דאינו רק אלא משום הציצה, אבל על בגד, אסור, אף על גב שילבוש עליו בגד אחר. ואם יש לו מכה במקום שהרצועות מונחות, מותר להניחם ולברך, אף על גב שיש הציצה בין הרצועות (שם):

9. שו"ת מנחת יצחק חלק ב סימן מו

בענין הנחת תפילין על יד שמאלו שנשבר וסבכו בגיפם /בגבם/
אבל החילוק בזה שכתב החיי אדם אינו מוכן לכאורה, דנראה מדבריו דעל בגד, אף שלבש בגד אחד עליו, יש טעם לאיסור חוץ מטעם הציצה, ומהו, דאם משום טעם "לך לאות", כיון שיש בגד אחר עליו, הוי לך לאות ... ואולי י"ל ... והנה שמע מינה, דיש בהפסק משום שני ענינים, דלא הוי על ידו, וגם משום הציצה. אמנם הגם דמוכה מדבריו דהיכא דאיכא הציצה, מכל שכן דלא הוי על ידו, מכל מקום יש לומר גם סברא, דהיכא דדבר החוצץ דבוק לבשרו כמו רמיה, כיון שאין על הדבר שעל רגלו שם כלי, הוי על בשרו במקצת, מה שאין כן אם מניח על בגד, לא הוי בכלל על ידו כלל... ומכל מקום למה דאתאן עלה, בודאי לא גרע גיפם /גבם/ מרמיה

Selling *Sifrei Torah* that Are Too Heavy for an Aging Community

May a *shul* sell *sifrei Torah* that are too heavy for its aging members to lift?

4. שולחן ערוך אורח חיים סי' קנג סעי' י

יש אומרים דיחיד בשלו, אפילו ספר תורה מותר למכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקרות ברבים; ויש מי שאוסר אלא אם כן ללמוד תורה או לישא אשה.

משנה ברורה שם ס"ק נט, סב

נט] דיחיד בשלו וכו' – המעם דעל שלו יש לו כח כשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בשל צבור, דמותר להוציא על ידי מכירה זו הדמים לכל מה שירצו

סב] ... כתבו האחרונים דאפילו בספר תורה, אם קנה מתחלה הספר תורה כדי למכרה, וכל שכן אם קבלה בחוב, פשוט דמותר למכרה לכולי עלמא ולהשתמש בדמיה למה שירצה. איתא ביורה דעה סי' ע"ר דשאר ספרים דינן כספר תורה ואסור למכרן אלא ללמוד תורה או לישא אשה והנה פה כתב המחבר דיש שתי דעות אפילו בספר תורה, אפשר דשם מיירי כשהקדישו לרבים לקרות בו:

5. שו"ת הריב"ש סי' רפה

ומשמע אפי' שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אין יכולין להתנות כן, שהרי אין כח שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בשל צבור גדול מכה היחיד בשלו.

6. מגן אברהם סי' קנג ס"ק כב

... וצריך עיון: על מה סומכין העולם שמוכרין ספרי תורה אפילו נתנו לבית הכנסת לקרות בהן ומשתמש בדמיהן? וצריך לומר כיון דהמנהג כן הוה ליה כאלו התנה בתחלה שלא תהול קדושת רבים עליהם

7. רמ"א, אורח חיים סי' קנג סעי' יא

הנה: ודוקא בדרך שמורידן מקדושתן, אבל מותר להשאיל אפילו ספר תורה לקרות בה, אפילו משל רבים ליחיד.

1. משנה, מגילה דף כה עמ' ב עד כו עמ' א

משנה. בני העיר שמכרו רחובה של עיר – לוקחין בדמיו בית הכנסת, בית הכנסת – לוקחין תיבה, ... ספרים – לוקחין תורה. אבל אם מכרו תורה – לא יקחו ספרים, ספרים – לא יקחו מטפחות

גמרא שם דף כו עמוד א

איבעיא להו: מהו למכור ספר תורה ישן ליקח בו חדש? כיון דלא מעלי ליה – אסור, או דלמא כיון דליכא לעלווי עילווייא אחרינא – שפיר דמי?

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' קנג סעי' ד

אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה, יש אוסרים ויש מתירים.

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' רע סעי' א

מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה. ... ואינו רשאי למכרו, אפילו יש לו הרבה ספרי תורה. (ואפילו אין לו מה יאכל רק על ידי הדחק) ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש, אסור. אבל ללמוד תורה או לישא אשה, מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור.

ש"ך יורה דעה סי' רע ס"ק ג

ואפילו למכור ישן כו'. דחיישינן לפשיעוּתא שמא לא יקנה, הלכך אם היה חדש כתוב והוא בבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת דמים, מוכר הישן לקנות החדש עד כאן לשון עמרת זהב ... אבל אין זה עיקר, ודעת כל הפוסקים נראה דאפילו בכחאי גזונא אסור ... דכיון דלא מעלי לה בקדושתה אסור להחליף תורה בתורה דאינו רשאי למכור אלא כשמעלה בקדושה

Leaning on the *Shulchan*

In one of your Ask the Rabbi columns, you discussed the issue of leaning while receiving an *aliya*. I think you overlooked a very important problem, as there is a definite prohibition to receive benefit from the *shulchan*, which is a *tashmish kedusha*.

4. שו"ת יביע אומר חלק ז אורח חיים סי' כו

נשאלתי אודות מה שנהגו להשתמש בפרוכת של ארון הקודש לצורך הופת התנים, או לכיסוי הדפנות של הסוכה מבפנים לנוי, האם אין איסור בדבר משום מעלין בקדש ואין מורדין?

... וכן כתב השדי חמד ... בשם גאוני ירושלים ... ושכן המנהג בירושלים להשתמש בפרוכת שעל ארון הקודש, לתלותה בדפנות הסוכה, וליתנה על כסא אליהו הנביא כברית המילה והסנדק יושב עליה, וגם לפרוס אותה לחופת התנים, משום שלב בית דין מתנה עליהם. וקיימא לן מנהג מבטל הלכה, וכל שכן כשיש טעם לשבח ליישב המנהג. עד כאן תוכן דבריו. ומסקנא דדינא שיש להתיר בכל האמור.

5. משנה ברורה סי' קמא ס"ק ד

אלא אם כן הוא בעל בשר – והוא הדין חולה או זקן הרבה, שקשה לו עמידה בלי סמיכה. אך יזהר שיסמוך קצת ולא יסמוך כל כך עד שאם ינטל אותו דבר, יפול; ואם אי אפשר לו לסמוך כי אם בענין זה והוא צריך סעד לתומכו, מותר גם בזה, אך לא ישען על המפה שעל השלחן שתשמיש קדושה הוא אלא על השלחן עצמו:

1. גמרא, מגילה דף כו עמ' ב

אמר רבא: מריש הוה אמינא האי כורסאי [רש"י – בימה של עץ] תשמיש דתשמיש הוא, ושרי. כיון דחזינא דמותבי עלויה ספר תורה, אמינא: תשמיש קדושה הוא, ואסור.

2. בית יוסף אורח חיים סי' קנד

וכתב המרדכי בפרק הנזכר (סי' תתכ): אי אתני, הכל לפי תנאו. וכן משמע בירושלמי (מגילה פ"ד ה"א). וצריך להתנות בזמן הוזה על כורסאי שהוא תשמיש לספר תורה, שאם לא כן, אסור להשען עליו להנאתו, ואפילו ספרים אסור להניח עליו, כדמשמע הכא גוללין תורה במטפחת ספר אבל לא ספר במטפחת תורה. ויש למצוא קצת היתר לכורסאי בזמן הוזה, שאין רגילין לתת עליו ספר תורה בלא מטפחת והוי תשמיש דתשמיש. מיהו משום מטפחת עצמה יש למנוע אם לא יתנה

3. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' קנד סעי' ח

הארון וכל מה שעושים לספר תורה, מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש, אפילו דחול. הנה: ונהגו ליהנות בכמה הנאות מדברי קדושה, כגון: מטפחת של ספרים ושלחן שבבית הכנסת ומעילים של ספר תורה; וכתבו הטעם משום דכיון שנהגו כן, ואי אפשר ליהדר, לב בית דין מתנה עליהם מעיקרא, כדי שלא יבאו בני אדם לידי תקלה, ואף על גב דלא התנו כאילו התנו דמי. (תרומת הדשן סימן רע"ג ובית יוסף).

משנה ברורה סי' קנד ס"ק לד

אפילו דחול – ומכל מקום לתשמיש מגונה, לא מזהני תנאה:

ביאור הלכה שם

ואי אפשר ליהדר – משמע מזה דבדבר שאפשר ליהדר מהם, אין אומרים בסתמא, לב בית דין מתנה עליהם [פרי מגדים]:

Affixing an Unrolled Mezuzah

In some modern, decorative, clear *mezuzah* cases, the *klaf* is unfolded so that it can be read while attached. Is this kosher and merely less preferable, or **must** the *klaf* be rolled?

3. שו"ת יביע אומר חלק ח יורה דעה סי' ל

ב) ותבט עיני בקובץ נועם חלק י' (עמוד רלו) במאמר מאת הרב הגאון ר' מרדכי הלוי הורביץ, שנשאל בנידון דידן, ופסק, שאם אינו כורכה, ומניחה פתוחה על מזוזת הבית באופן שהכתב מגולה כלפי חוץ, אף שהיא מכוסה בניילון או בזכוכית, לא קיים מצות עשה של "וכתבתם על מזוזות ביתך" כלל, ויש בה סכנה שאין הבית משתמר מן המזיקים ... עוד כתב שם (בעמוד רלט) להוכיח כדבריו, מההיא דמנחות (לד א) יכול יכתבנה על האבנים, אתיא כתיבה כתיבה מה להלן על ספר וכו'... נמצאת למד דילפינן בגזירה שוה שתהיה המזוזה כתובה על ספר, ואם כן פשוט הוא שצריכה גלילה כספר, כדאיתא בבבא בתרא (יד א): כל הספרים נגללים מתחילתן לסופן, וספר תורה נגלל לאמצעיתו... ואנא דאמרי שאין מכל זה הכרח, שהגזירה שוה היא רק לענין שתהיה נכתבת על ספר ולא על האבנים. וכל שכן אם הגזירה שוה שצריכה להיות על ספר איננה מכתובה דספר תורה, אלא מכתובה דסוטה, וכמו שכתבו התוספות הנזכר לעיל.

ג) והן עתה נדפס שו"ת לב אברהם לידידנו הגאון רבי אברהם וויינפלד, ... וכתב גם כן שאין ללמוד מזוזה מספר תורה להצריך כריכה וגלילה ... ומכל מקום נראה לענין מעשה שאסור להניח המזוזה גלויה לעין כל בלי גלילה וכריכה, מפני שאסור לשנות צורת המצות, ומאחר שלא ראינו מימות אבותינו לעשות כן, מסתמא יש טעמים נסתרים לדבר, וכל המשנה ידו על התחוננה. וכן מוכח מתשובת מהר"י קולון (שרש נד) שעלינו ללכת בעניני התורה והמצות בעקבות אבותינו ולא לזוז ממנהגיהם וכו'. וכמו שכתב ההתם סופר (חאו"ח סי' כח) החדש אסור מן התורה. ואף אם כבר נקבעה כשהיא פתוחה וגלויה, יש להסירה ולקובעה מחדש בכריכה בלי ברכה, שהואיל ולא הוכרעה הלכה בודאות שאף בדיעבד לא קיים המצוה, שיצטרך עתה לחזור ולברך, הילכך ספק ברכות להקל. עד כאן תוכן דבריו. ולי נראה דאף דלכתחלה נכון שלא לשנות מהמנהג המיוסד על דברי הש"ס והפוסקים, מכל מקום בדיעבד שכבר קבע את המזוזה כשהיא פתוחה וגלויה בברכה, אין צריך להסירה ולקובעה מחדש, כיון שלא ראינו בפוסקים שיאמרו בפירוש להחמיר בזה בדיעבד, ואדרבה לדעתנו יש הוכחה מהגמרא שאין הכריכה מעכבת, ואפשר שיש גם כן עדיפות יתרה כשהמזוזה פתוחה, והכתב נראה בעליל לעיני הרואים, ובכל כיוצא בזה לא החמירו משום שינוי מנהג ...

1. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ה הל' ו

כשכופלין אותה גוללין אותה מסוף השיטה לתחלתה עד שתמצא כשיפתח הקורא לקרות יקרא מראש השיטה לסופה, ואחר שגוללה מניחה בשפופרת של קנה או של עץ או של כל דבר ומחבר אותה אל מזוזת הפתח

2. גמרא, מנחות דף לד עמ' א

תנו רבנן: "וכתבתם" – יכול יכתבנה על האבנים? נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על הספר, אף כאן על הספר

Hosting a Difficult Guest

Q

We have a friend who stops by for meals often when she is in our area. Last night, for the first time, she slept over. It was a nightmare! She received several phone calls in the middle of the night, which woke us. Also, despite being warned, she tripped the alarm. She now seems to want to stay for another night and perhaps return in the future. Are we permitted to refuse her request?

3. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה רה

היא שצונו להוכיח החוטא או מי שירצה לחטוא ולמנוע אותו ממנו במאמר ותוכחה ... ונכנסם בציווי הזה שנאשים קצתנו לקצתנו כשיחטא איש ממנו לאיש ולא נטור לו ונחשוב לו עון, אבל נצטוינו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש.

1. רמב"ם הלכות אבל פרק יד ה' א

מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל "ואהבת לרעך כמוך" – כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחך בתורה ובמצות.

2. אהבת חסד חלק שלישי פרק א

דע דגמילות חסדים שבגופו כולל כל הדברים שאדם מטיב להכירו על ידי שהוא מטריח גופו לזה, והוא הכנסת אורחים [שמצותו הוא ההשתדלות אודותם לקבלם בפנים יפות אפילו אינם צריכים לטובתו וכדלקמן] ... וכל שכן אם האורחים הם עניים היא מצוה כפולה, שמקיים בזה גם מצות צדקה

שם פרק ב

והנה פעמים רבות יקרה שאדם אינו רוצה ליקח אורח על שולחנו מפני שהושב בנפשו שאין לו במה לכבדו כראוי. ובאמת אין טענה זו טובה כי אם כשיש אחר שיקחנו להאורח ויכבדנו כראוי.

Veto Power for Parents on Choice of Spouse?

Must a child obey if his parents disapprove of his choice of a spouse?

4. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אבן העזר סי' מה
בעסק זיווגא פשיטא שאין חילוק בין בת לבן ואין צריך לשמוע דברי האב אם הוא נגד רצונה

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' רמ סעי' כה
תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה. הגה: וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן, אין צריך לשמוע אל האב (מהרי"ק שורש קס"ו)

5. שו"ת יביע אומר חלק ח - יורה דעה סימן כב
הא קמן דפשיטא ליה שאין חילוק בין בן לבת. ואף על פי שאין הבת מצווה על פריה ורביה, מכל מקום יש לה מצוה בנישואיה, מפני שהיא מסייעת לבעלה לקיים מצות פריה ורביה ... הילכך רשאית להנשא למי שתחפוץ בו, אפילו נגד הוריה. ונעיין להגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חלק יורה דעה סי' ג) שכתב, שלפי הטעם שכתב מהר"י קולון דלא שייך כיבוד אב אלא במה שנוגע לו ולהנאתו כגון להאכילו ולהשקותו, מה שאין כן בדבר שאינו נוגע לו אין חיוב לשמוע בקולו ... לפי זה נראה דהיינו דוקא לגבי מצות עשה דכיבוד ומורא, אבל אם נישואי בנו לאשה פלונית היא בגדר בזיון לאב, חייב לשמוע בקול אביו, ואסור לו לשאתה לאשה ... ואפילו אם מחל האב לא מהני, דאף דקיימא לן אב שמחל על כבודו כבודו מחול, מכל מקום על בזיונו אי אפשר למחול

2. שו"ת מהרי"ק סימן קסו
ואשר נסתפקת אם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן, לעניות דעתי נראה שאם היא אשה ההוגנת לו, שאין כח ביד האב למחות ביד הבן; **הרא**, דאפילו לענין ממון אודי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב ... כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח האשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך. **ועוד**, דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה, שהרי אמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, אלא שעכשיו הותר פן יקדימונו אחר ... הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא הן בעיניו וכן בכמה מקומות השו"ת חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה ... **ועוד**, דעד כאן לא מיפלגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר השייך האב בגווה פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו, אבל במלתא דלא שייך בגוויה כי הכא פשיטא דאין כח לאב למחות בבן, לא משום כבוד ולא משום מורא, דלא שייך כבוד, אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו מנעילו כו' מורא לא ישב במקומו ולא סותר את דבריו כו' וכן כיוצא בזה דשייך לאב אבל במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו.

6. שו"ת דברי יציב חלק אבן העזר סי' ג
ז' וראיתי בנתיבות לשבת סי' א' ס"ק י"א שכתב דכשיכול לישא אשה במקומו אין לו לדחות מצות כיבוד אב בשביל שחפץ בזו יותר, ואף שמהרי"ק כתב ... ומשמע אפילו אפשר לו לישא אחרת, היינו משום דשם אינו מניעת כיבוד אב ואין לו הנאה מזה ... אבל במניעת כיבוד יש לומר דאין לדחות מצות כיבוד משום שחפץ בזו יותר ... ולא זכיתי להבין דברי קדשו, דהא במהרי"ק שם דקיימא לן כמאן דאמר משל אב, כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח אשה שחפץ בה וליקח אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך, **ועוד** דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה שהרי אמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה וכו' הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא הן בעיניו ...

3. ערוך השולחן יורה דעה סימן רמ סעיף מה
... בכל דבר מצוה אינו מחויב לשמוע להם ואפילו לישא אשה הישרה בעיניו כתב רבינו הרמ"א, וזה לשונו: וכן אם האב מוחה בבן לישא איזו אשה שיחפוץ בה הבן אין צריך לשמוע אל האב - עד כאן לשונו. ופשוט הוא דכן הוא בכל דבר מצוה

Thanking HaShem after a "False Alarm"

If one has indications that he has a life-threatening illness, but it is subsequently determined that, *baruch Hashem*, it was a "false alarm," should he recite *Birkat HaGomel* and/or make a *seudat hoda'a*?

4. גמרא, ברכות דף מו עמ' א

רבי זירא חלש, על לגביה רבי אבהו, קביל עליה: אי מתפח קמינא הריך שקי - עבידנא יומא טבא לרבנן. אתפח, עבד סעודתא לכולהו רבנן.

5. גמרא, בבא קמא דף פז עמ' א

אמר רב יוסף, מריש הוה אמינא: מאן דאמר הלכה כרבי יהודה, דאמר: סומא פטור מן המצות, קא עבדינא יומא טבא לרבנן. מאי טעמא? דלא מפקדינא, וקא עבדינא מצות. והשתא דשמעית להא דר' חנינא, דאמר ר' חנינא: גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה, עבדינא יומא טבא לרבנן. מאי טעמא? דכי מפקדינא, אית לי אגרא טפי.

6. גמרא, עבודה זרה דף ח עמ' א

תנו רבנן: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב שמונה ימים בתענית [ובתפלה], כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא - הלך ועשה שמונה ימים טובים, לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים - הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים.

1. גמרא, ברכות דף נד עמ' ב

אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים, ויצא. ... מי שחלה ונתרפא - דכתיב: "אולים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אכל תתעב נפשם וגו', ויועקו אל ה' בצר להם וגו', ישלח דברו וירפאם וגו', וידו לה' הסדו".

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' ריט סעי' ח

בכל חולי צריך לברך, אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למטה וירד, מפני שדומה כמו שהעלוהו לגרדום (פירוש: מעלות שעושיין דיינים לשבת כשדנין) לידון, ואין הפרש בין שיש לו מיהוש קבוע ובא מזמן לזמן, ובין שאינו קבוע. הגה: יש אומרים דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה, כגון מכה של חלל (טור בשם הראב"ד והר"ר יוסף ובן נהנין באשכנז).

משנה ברורה שם ס"ק כח

וכן נוהגין באשכנז - וכתב המגן אברהם דקצת נוהגין כסברת המחבר, וכן דעת האליה רבה לדינא, וכן כתב במגן גבורים, שכל שחלה בכל גופו שכיוצא בזה מחללין עליו את השבת על ידי עובד גילולים, מברך "הגומל" [והביא כן בשם הרדב"ז], וכעין זה כתב גם כן החיי אדם. אך שכתב שמכל מקום לא יברך אלא אם כן נפל למטה לא פחות משלושה ימים. ועיין ביאור הלכה דאם מחלתו הוא דבר שיש בו סכנה, אפילו בפחות משלושה ימים נמי צריך לברוכי:

3. בית יוסף אורח חיים סי' ריט

... לאו דוקא בחולי שיש בו סכנה ולא במכה של חלל דוקא, אלא כל שעלה למטה וירד צריך להודות שדומה כמו שהעלוהו לגרדום לידון (שבת לב.).

A Divorced Woman Reverting to Pre-Marriage *Minhagim*

Q

I am a woman of Sephardi descent who married an Ashkenazi man, but I am now divorced. Should I revert back to my Sephardic customs and rulings?

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' ריד סעי' ב

קבלת הרבים הלה עליהם ועל זרעם; ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנוהגין בן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה; וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר וחייבים לעשות כתקנתן, ואף בדברים שהיו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור, הותרו בהם אם אין דעתם לחזור.

1. שו"ת תשב"ץ חלק ג סי' קעט

במקומות שיש קהלות חלוקות בתקנותיהם שהם כמו שני בתי דינים בעיר אחת, פלג מורין כבית שמאי ופלג מורין כבית הלל, דלית ביה משום "לא תתגודדו" – לא תעשו אגודות אגודות, כדאיתא בפרק קמא דיבמות (י"ד ע"א). ונשא איש מאנשי קהלה אחת אשה מאנשי קהלה אחרת אין ספק שהאשה היא נכללת עם בעלה בכל חיובו, דאשתו כגופו בכל הדברים ונפטרת מקהלת בית אביה. ודבר זה מלתא דפשיטא היא ואין בו ספק, שלא יהיו שנים מסובין על שולחן אחד חלוקין בעמותיהן – האסור לזה מותר לזה ... והשאלה אינה אלא אם נתאלמנה האשה, אם היא חוזרת לבית אביה כאשר היתה קודם שנשאת. או תשאר עם בית בעלה כאשר היתה קודם שנתאלמנה. ונראה שאם יש לה זרע ממנו, תשאר עם זרעה בכלל חיוביהם ותקנותיהם, ואם אין לה זרע ממנו תשוב לבית אביה. ודבר זה נלמד מן התורה ומדברי חז"ל: מן התורה – בת כהן שנשאת לישראל נפסלה מן התרומה; נתאלמנה, אם יש לה זרע – נפסלה; אם אין לה זרע – חוזרת לבית אביה ... וכיון שדינה בקבורתה עם בניה כדינה עם בעלה, הוא הדין לכל הדברים דינה עם בניה כדינה עם בעלה; ודינה אם נתגרשה כדינה אם נתאלמנה;

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סי' קנח

הנכון לעניות דעתי דהאשה צריכה להתנהג כמנהג הבעל בין להומרא בין לקולא. דהא דין מנהג בהולך ממקום למקום כשאין דעתו לחזור למקומו הראשון נוהג כמנהג המקום שבא לשם בין לקולא בין להומרא כמפורש ביורה דעה סי' רי"ד ... והנה באשה לאחר נישואה שנחשבת בכל מקום נכנסה לרשות הבעל, הוא משום שמקומה להיות אצל הבעל מדאורייתא שזהו עיקר הנישואין שנמסרה להבעל להיות בביתו, כדאיתא בכתובות דף מ"ח, והוא מטעם דדין נשואה הוא שתהיה בבית הבעל והוא מדאורייתא ... יש טעם גדול שבאשה שעומדת להנשא שתהיה מוכרחת לצאת למקום בעלה גם מנחלה אין להחשיבה לקבועה במקום הזה שיחולו עליה תקנות ומנהגי המקום שנולדה ושהיתה שם גם לכשתצא משם.

Guidelines on Warning People about Forbidden Actions

Can you give me some guidelines on when the *mitzva* of *tochacha* (giving rebuke) applies? For example, if I am not sure if the recipient will respond positively or negatively, should I say something?

4. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לה

בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, הושבני, במי שבא אליו אורח חשוב, אשר איננו שומר תורה ומצוה, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה וכדומה, ואם הבעל הבית לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי, בגלל זה שמצד הדין אמור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעי' ב'), וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון ככבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חס ושלום ביותר מהתורה, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכהאי גוונא הושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתיה, ולא לחשוש כלל לאיסור של "לפני עור לא תתן מכשול", משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זומא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרומות ומעשרות בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מכל מקום בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי ישל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד על ידי זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן.

5. רש"י דברים פרק א פסוק ג

ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר החדש באחד לחדש – מלמד שלא הוכיחו אלא סמוך למיתתו. ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתתו. אמר: ראובן בני, אני אומר לך, מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו? כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתתו, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו וכו' כדאיתא בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתתו, וכן שמואל, שנאמר: "הנני ענו ביי". וכן דוד את שלמה בנו:

1. שדי חמד כרך ז' עמ' 318

ונראה דמה שהיב להודיע ולהפריש חברו מאיסור הוא מדין מצות "הוכח תוכיח וכו'" וכן מצאתי להגאון שאגת אריה במ"ח"ן שכתב בתוך דבריו שכיון שמן התורה חייב אדם להפריש את חברו מאיסור, אין לו למנוע את עצמו משום כבוד הבריות, לפום שנויא שבש"ס דלא אמרו גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה אלא בלאו דלא תסור, אלא דאנן קיימא לן דאפילו לא תעשה של תורה נדחה בשב ואל תעשה וכו' – עיין שם. הרי שכתב מפורש דמן התורה הוא לאפרושי מאיסורא; ועם שלא פורש בדבריו שהוא משום מצות תוכחה, בהכרח לומר כן, שאם לא כן אייזה מצוה של תורה נסמוך דבר זה? דודאי א"לפני עור" אינו שייך, דלאו דלפני עור הוא שלא להושיט לו דבר איסור

2. גמרא, ביצה דף ל עמ' א

אמר ליה רבא בר רב הנין לאביי: תנג, אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין, והאידינא דקא הוינן דעבדן הכי, ולא אמרינן להו ולא מידי? – אמר ליה: ולמעמך, הא דאמר רבה: לא ליתניב איניש אפומא דלחיא, דלמא מגנדר ליה חפץ ואתי לאתווי (ארבע אמות ברשות הרכים). והא הני נשי דשקלן הצביהו ואזלן ויתבן אפומא דמבואה, ולא אמרינן להו ולא מידי? אלא, הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מוידין. הכא נמי – הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מוידין. והני מילי – בדרבנן, אבל בדאורייתא – לא. ולא היא, לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן, לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא, ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי.

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' תרח סעי' ב

נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש, אין ממהיין בידן כדי שלא תבואו לעשות בזדון. הגה: והוא הדין בכל דבר איסור אמרינן: מוטב שיהיו שונגין ולא יהיו מוידין; ודוק שאינו מפורש בתורה, אף על פי שהוא דאורייתא; אבל אם מפורש בתורה, מוחין בידן. ואם יודע שאין דבריו נשמעין, לא יאמר ברבים להוכיחו, רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שיודע שלא ישמעו אליו; אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקלנו.

משנה ברורה שם ס"ק ג

אין ממהיין בידן – ודוקא בידוע בודאי שלא יקבלו ממנו, אבל בספק שמוא יקבלו צריך למחות אפילו במידי דרבנן:

Calculating Ma'aser Kesafim

Q

If one buys a home for \$100,000 and sells it twenty-five years later for \$250,000, should he pay *ma'aser kesafim* on the net gain of \$150,000, or can he subtract from the net gain for inflation, mortgage payments, improvements, or other matters?

2. תוספות, תענית דף ט ע"א

עשר תעשר – הכי איתא בסיפרי: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". אין לי אלא תבואת זרעך שהייב במעשר, רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין? תלמוד לומר: "את כל", דהוה מצי למימר "את תבואתך" מאי, "כל"? לרבית רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו. והכי נמי איכא בהגדה: "היוצא השדה שנה [שנה]" – כלומר אם לא תעשר שדך כהוגן, לא יהיה לך אלא היוצא מן השדה; כלומר, לא יעשה שדך אלא כפי מעשרות שהיו קודם לכן

3. שו"ת שאילת יעבץ חלק א סי' ו

שאלת: איך יש לנהוג במעשר כספים אם רשאי אדם לנכות מן הרווח ההוצאות שהיו לו כממשא ומתן שהן נחשבות מכלל הקרן אם לא?

... לכן אני אומר אלמלא היה מעשר כספים מן התורה, היה קרוב מאד בעיני שלא לבד ההוצאות אינו מנכה, אלא שגם הקרן מתעשר בכל פעם שמוציאו כממשא ומתן מחדש ומוכרו (וכל שכן המוכר באשראי) נעשה כולו רווח ומתעשר לפי כולו. כדמרבין דבר שאין זרעו כלה, מ"עשר תעשר", וכל שכן הא ...

אלא שאי אפשר להחמיר בו כל כך, שנראין דברי האומרים שאין לו עיקר מן התורה, רצונו לומר בחיוב, אם לא ממדת חסידות ודאי יש לו עיקר ועיקר מדברי אבינו הזקן – "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו" ועל זה אנו סומכין להקל בו, שלא לגדוש המדה להחמיר יותר ממה שנהגו; והנה לישראל, בני נביאים, די להם במה שהחמירו על עצמן לפני משורת הדין. ויש לי ראייה מפורשת שאין עיקר למעשר כספים אפילו מדבריהם.

4. שולחן ערוך יורה דעה סי' רמט סעי' א

שיעור נתינתה, אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים. ואם אין ידו משגת כל כך, יתן עד חומש נכסיו, מצוה מן המובהר; ואחד מעשרה, מדה בינונית; פחות מכאן, עין רעה. וחומש זה שאמרו, שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה.

1. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סי' קיד

הנה בדבר היוקר הגדול שבזמננו והוא ברור מחמת שהמטבעות הוזלו טובא, איך הדין לענין מעשר כספים, כגון בקנה בית לפני עשר שנים באלף פונט בענגלאנד ועתה מכר אותו בשני אלפים, שלענין קניית כל דבר הוה אותן שני אלפים רק כאלף ומאתים אם צריך להחשיב ריוח רק שתי מאות כשויים היום או שצריך להחשיב לריוח כל האלף השני. והנה נשאלתי מאיש נכבד ... שאלה זו לענין ריבית דכיון דהדאלרם ניזולים בכל יום וסך הריבית אינו משלים וזל המעות: מאי מעמא יהיה זה ריבית? ... וזהו לענין ריבית, אבל לענין מעשר כספים הא לא שייך ענין דינא דמלכותא לענין תשלומין, ואף לא שייך גם הטעם שיש במטבעות אלו שיוי ממון בעצם מה שהמלכות לוקחת אותן בחשיבות ממון למסים ולכל הדברים שמשלמים להמלכות, שלענין חיוב ממון הוא רק באותן המטבעות אף שהוזלו כלזה פירות שהחיוב הוא לשלם אותן פירות, דלענין מעשר כספים הוא תלוי בהרוחה ממש ופירות שהוזלו הוא הפסד ופירות שנתתיקרו הוא ריוח. ולכן מטבעות אלו שאיכא בהו זולא ויוקרא דלא שייך להחשיבם טבעא ממש, לכן כיון שידוע לכל שהוזלו הוא בהמטבעות דהניירות, אין להחשיב לריוח מה שבית שקנה לפני עשר שנים היה אלף פונט בענגלאנד או אלף דאלאר במדינתנו ועתה מכר אותו בשני אלפים כל האלף שלקח עתה אלא מה ששוה אלפים דהיום נגד אלף דמאז לענין פירות. ... הרי דשייך לברר על ידי שיוי הפירות אף על מטבע דאין בה יוקר וזול אם הוגדלה וכמה הוגדלה מטבע זו לגבי הראשונה ... אבל מכיון שלא לכל דבר הוזלו הפונטים והדאלארים בשוה ונמצא שיש לאיזה דברים גם טעמים אחרים להשינוי כמחמת תרעא וכדומה, צריך לשער לפי הפירות שקונים זה ביותר רוב בני אדם ובדברים הנהוצים וקונים תמיד כעניני אכילה וכדומה שהן צרכי החיים ממש לחיותם, כי הדברים הגדולים כבתים וקרקעות והדברים שקונים אותם רק מהרוחה גדולה שיש לאדם לא שייך לשער בהם כי לדברים האלו יש הרבה טעמים שמשנים את השיוי שלהם ...

Returning a Security Deposit with a Different Currency

Q

Three years ago (2005), I rented out an apartment in Beit Shemesh and took a security deposit of \$1,000 to ensure my rights based on the agreement. The contract designated that all payments be in US dollars, but, for the renter's convenience, I accepted payment of the deposit in shekels. The rental period is over, and I want to return the deposit. He wants to receive the same amount of shekels that he gave, which, according to the present exchange rate, comes to much more than the \$1,000 written in the contract. How much do I owe him?

Clarification: The payment was in cash, although not stipulated in the contract, because the renter did not have an Israeli bank account and I did not mind.

3. משנה, בבא מציעא דף עה ע"א א

לא יאמר אדם לחבירו: הלויני כור חטין ואני אתן לך לגורן. אבל אומר לו: הלויני עד שיבא בני, או עד שאמצא מפתח - והלל אוסר. וכן היה הלל אומר: לא תלוה אשה כבר לחברתה עד שתעשיה דמים, שמא יוקרו חטין, ונמצאו באות לידי רבית.

1. משנה, בבא מציעא דף מג ע"א א

המפקיד מעות אצל שולחני, אם צרורין - לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. מותרין - ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו, חייב באחריותן. אצל בעל הבית, בין צרורין ובין מותרין - לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו, אינו חייב באחריותן.

4. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סי' לו

... וכיון שבין הממשלה ובין סתם האינשי מתחשבין רק עם הדאלאר האמערקני המטבע בהכרח גם בארץ ישראל, וכשאהד מלוה דאלארן ואף כשמלוה פונטים וקץ דמיהם שכך וכך דאלאר הלוח, נחשב שהלוה דאלארן, ולגבי עצמו הוא מטבע גם בארץ ישראל, וכפי הנשמע רק על הדאלארן הוא עיקר החשבון בארץ ישראל ולא על מעות שאר מדינות, ויצטרכו כשאהד מלוה בארץ ישראל מטבעות דשאר מדינות לעשות החשבון שמלוהו דאלארן, ולכן מוכרחין להודיע להמנהל עזרת תורה בארץ ישראל שתהא הלוואת דגמ"ח של עזרת תורה דוקא בחשבון דאלארן שיתחייבו לשלם דוקא בדאלארן ולא יהיה שום איסור, דהדאלארן גם בארץ ישראל הוא מטבע לגבי עצמו

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' רצב סעי' ז

היה הנפקד שולחני או חנוני והופקד אצלו מעות, אם אינם חתומים ולא קשורים קשר משונה, אף על פי שהם צרורים, מותר לו להשתמש בהם; לפיכך נעשה עליהם שומר שכר וחייב בגניבה ואבידה אפילו קודם שנשתמש בהם; ואם כבר נשתמש בהם, חייב גם באונסים ... ואם הופקדו אצל בעל הבית, אפילו הם מותרים, לא ישתמש בהם; לפיכך אבדו או נגנבו אינו חייב באחריותן, והוא שישמנה בקרקע כמו שנתבאר (בסי' רצ"א סמ"ו). **ובעל הבית שרוב עסקיו בריבית דינו כשולחני, לפי שצריך תמיד למעות.**

סמ"ע שם ס"ק יח

ובעל הבית שרוב עסקיו בריבית. במרדכי שם סימן רצ"ה כתב דבזמנינו שאין לנו שדות וכרמים, כל עסקינו בריבית וקניית סחורה, וכולי עלמא דינם כשולחני:

ש"ד שם ס"ק ט

חייב גם באונסין. לשון הרי"ף: הוה ליה הלוואה גביה וקמו ליה ברשותיה, ואי איתנסו ליה חייב, וכן כתב רב האי גאון ז"ל - עד כאן לשונו. ונראה דרוצה לומר דהוה ליה אפילו לזה עלייהו, ונפקא מינה דאם נפסל המטבע צריך לשלם לו מטבע היוצא באותה שעה, אפילו הוא בעין ... ולאפוקי אי הוי אמרינן דהוה ליה שואל, אפילו היה שואל שלא מדעת דהוה ליה גולן, היה יכול לומר לו הרי שלך לפניך

Reframing a Transaction to Avoid *Ribbit*

Q

My son is buying a house, and I told him that, please G-d, I would give him a present of \$10,000 to help. He now needs an additional \$20,000 loan, which he is unable to receive from banks to complete the transaction, and I can get such a loan. Am I correct that it is forbidden for me to take the loan in my name and have him pay the bank the interest or reimburse me? May I, instead, reduce my intended \$10,000 present to compensate for my losses on the \$20,000 loan, considering that I only made an oral pledge?

5. שו"ת חתם סופר חלק ב סי' קלה

ועוד נראה לי, אף על גב דהאומר לחברו: "שלם מס עבדתי" הוה ליה ריבית קצוצה ... והכא נמי כיון שהקהל יכולים להסיע על קצתן יש לומר הוה ליה כמו "מלטני מן העוצר", דאסור, מכל מקום נראה לי דהכא שאני, דמה שאין הקהל נוגשים אותו להחזיק האורחים המוגיעים על חלקו איננו שום ריבית, ואלו היה שולחים אורחים לכל בעלי בתים לפי המוגיעים על חלקם ואותם המוגיעים על חלקו של המלוה לא היה שולחים לשום בעל הבית ... לא היה בזה שום ריבית; הא למה זה דומה לראובן ושמעון ששניהם לוו זה מזה וזה מזה וראובן ירא לנגוש את שמעון מחובו פן ינגשנו גם הוא שאין בזה שום אגר נטר ... ולא נשאר עלינו שום חשש אלא במה שהגבאים שולחים האורחים ההמה המוגיעים לחלקו של המלוה לאנשים אחרים להאכילם במקומו, דאפילו אי לא היה נוגשים אותו להאכיל האורחים, מכל מקום היה מתבייש והיה מאכילם ועכשיו ששולחים אותם לבעלי בתים אחרים, נפטר הוא לגמרי, וזה יהיה מהזוי כריבית, ולפי עניות דעתי גם זה אינו דהוה ליה מכריח ארי

6. שולחן ערוך יורה דעה סי' רנח סעי' יב

אמר ליתן לחבירו מתנה, אם הוא עני, הוי כנודר לצדקה ואסור לחזור בו.

1. שולחן ערוך יורה דעה סי' קסח סעי' א

ישראל שלוה מעות מעובד כוכבים ברבית, ובקש להחזירם לו, ואמר לו חבירו: "תנם לי ואני אעלה לו כדרך שאתה מעלה לו" – אסור. ואפילו כתב ישראל שני שטר בשמו לעובד כוכבים, ונתן משכונות וגם נתן הרבית לעובד כוכבים – אסור. (וכל מה שנתן לעובד כוכבים מפינן מישראל ראשון, דהוי רבית קצוצה).

2. משנה, בבא מציעא דף סד עמ' ב

המלוה את חבירו, לא ידור בהצרו חנם, ולא ישכור ממנו בפחות, מפני שהוא רבית.

3. גמרא, בבא מציעא דף מט עמ' א

... אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: האומר לחבירו: "מתנה אני נותן לך" – יכול לחזור בו. – יכול, פשיטא! – אלא: מותר לחזור בו. – אמר רב פפא; ומודה רבי יוחנן במתנה מועטת, דסמכא דעתייהו.

4. שו"ת בצל החכמה חלק ה סי' קנח

(ב) ברם לא ראיתי מבואר בדברי הראשונים אשר אתי וגם לא במפרשי השולחן ערוך חושן משפט לבאר מה נקרא מתנה מועטת דהוי בהזרתו מחוסר אמנה, ומה חשיבא מתנה מרובה שמותר לו לחזור בו מאמירתו. ואמנם מדברי הש"ס שכתב, דמעמא דמתנה מועטת יש בה משום מחוסר אמנה משום דסמכא דעתייהו, והיינו "שסמכא דעתו של המקבל כשהבטיחו", כלשון השולחן ערוך, נראה דהכל תלוי במעמדו ומצבו של הנותן מתנה. כי מובן שאם איש עני יאמר לחבירו ליתן לו מאה מנה, לא סמכא דעתו של המקבל כלל, כי תיקף יחשוב מאיפה יקח עני זה ליתן סכום כזה. לא כן אם איש אמיד עתיר נכסים יאמר ליתן לו סכום כזה ואפילו יותר ממנו, שפיר יש לומר דסמכא דעתו של המקבל. והכל תלוי בגודל עושרו של הנותן. – שוב מצאתי מפורש כזה בשו"ת מהר"י ווייל ... וכהאי גוונא בשלחי בבא קמא ... הנח לבני מחוזא כדבר מיעוט דמי

<<

Reframing a Transaction to Avoid *Ribbit*

7. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סי' סב
 [בעניין היתר עיסקא] וצריך שהנותן לא ידע במה הוא עוסק, כדי שלא ידע הנותן בעצמו מה שהיה ויוכל להשביעו, דאם ידע הנותן במה הוא עוסק הרי אפשר שידע בעצמו שהיה הפסד או שלא היה ריוח ולא שייך להשביעו או, ויהיה מוכרח ליקח פחות אם יהיה מעט ריוח וגם להפסיד אם יהיה הפסד. ואף שלקח המעות על הבית, אין הכרח שהעסק הוא דוקא הבית הזה דהא אפשר שיש לו מעות לשלם עבור הבית, אך שצריך אותם לעסקים האחרים וכשנותן לו המעות יוכל לעסוק בהן העסקים האחרים ונמצא שבמעותיו עושה העסקים האחרים, שלכן אף אם בבית לא יהיה ריוח, צריך לישבע על שאר העסקים, והבית שנתיהד למעות אלו הוא רק למשכון. וטוב לכתוב שהמעות לקח לעסוק בהם בעסק שהוא טוב כפי דעת הבקיאין שיהיה מזה הריוח שהתנו ...

(ב) לעשות באופן שליכא הלואה כלל, אלא לפי סך המעות שיש לנותן המארטגידו (mortgage) בין שהוא המוכר עצמו בין שהוא אחר, הוא קנין שלו בהבית ממש, כגון אם הבית שוה עשרים אלף והמארטגידו הוא עשרה אלפים יש להנותן חצי הבית ולהלוקח חצי הבית והלוקח שוכר את החצי של בעל המארטגידו בהסך שיהשבו כמה עולה הפראצענטן (percentage) לשנה ושוכר ממנו על סך שנים שהתנו, וזמן פרעון השכירות הוא כפי החשבון בכל חדש, ... ואם לא ירצו הלאיערם (lawyers) לעשות כן אלא באופן מארטגידו שהוא בריבית, יכתבו בשטר השכירות שהעיקר הוא שטר זה ושטר שעל ידי הלאיערם הוא רק לבטחונות כשלא ירצה לשלם השכירות.

Drying Hands after *Netilat Yadayim* with a Hand Dryer

Q After washing one's hands for *netilat yadayim* before eating bread, is it permitted to dry one's hands with an electric (blow) hand dryer instead of a towel?

4. לבוש אורח חיים סימן קנח ס"ק יג
... אבל לפירוש הראשון שפירשתי שיש בו משום מיאוס, ודאי אפילו המטביל ידיו או ממחר בבת אחת אסור לאכול בלא ניגוב ידים ומשום מיאוס ... ומה שאמרו בגמרא מעמא דהאוכל בלא ניגוב משום מיאוס, רוצה לומר, אפילו המטביל הידים או שפך עליהם רביעית מים בבת אחת אסור בלא ניגוב משום מיאוס

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' קנח סעי' יג
המטביל ידיו, יכול לאכול בלא ניגוב, והוא הדין לנוטל ידיו בבת אחת ושופך עליהם רביעית מים בבת אחת, או שנמל ידו אחת ושפך עליה רביעית וכן שפך על הברתה.

משנה ברורה שם ס"ק מו
בלא ניגוב וכו' - ... וכתב הבית יוסף דהטעם הוא משום דבמטביל אין כאן מים טמאים כלל, ולכן אין צריך ניגוב, ולמד מזה דהוא הדין בשופך רביעית בבת אחת על שתי ידיו או על כל יד ויד בפני עצמו, דקיימא לן נמי דהמים טהורים הם ... אין צריך ניגוב. ורש"ל חולק על זה, דסבירא ליה דעיקר הניגוב שתקנו הוא משום מיאוס, וכנזכר לעיל, ואם כן מה לי רביעית בבת אחת או לא, ורק במטביל אין צריכין ניגוב דמבילת הידים הוא כעין טהרה דאורייתא של טבילת הגוף ושם בודאי אין צריך ניגוב, ולכן גם בטבילת ידים לא תקנו בו ניגוב ... וכן הסכימו שאר אחרונים.

6. שו"ת בעל החכמה חלק ד סי' קמא
א) לעניות דעתי בסיעתא דשמיא פשוט, דלפי מה שבזמנינו ברוך השם אין מחסור במים, ונוהגין לשפוך על כל יד מים בשפע, בודאי שמותר לנגב הידים במכשיר הנזכר בלי פקפוק, והוא על פי המבואר בשולחן ערוך (או"ח סי' קנ"ח סעי' י"ג), המטביל ידיו יכול לאכול בלא ניגוב, והוא הדין לנוטל וכו' או שנמל ידו אחת ושפך עליה רביעית וכן שפך על הברתה- עד כאן. וכיון שבנוטל כל יד מרביעית אין צריך ניגוב כלל, בודאי לא גרע מה שנבנן בזרם אויר חם ולא במפה מאילו לא נגבן כלל. גם להחולקים וסבירא להו דדוקא מטביל ידיו יכול לאכול בלא ניגוב, אבל נוטל ידיו אפילו שפך עליהן רביעית בבת אחת או ששפך רביעית על כל יד בפני עצמו, צריך ניגוב, עיין ט"ז (שם סקי"ג) ומגן אברהם (ס"ק י"ח), מכל מקום אין הטעם בזה משום טומאה אלא משום מיאוס, ואם כן בנידון דידן כיון שסוף סוף ידיו נגובות, מה לי אם נגבן במפה או באויר חם אין כאן מיאוס ומותר.

1. תוספות, פסחים דף ז עמ' ב
בנטילה יש טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב, כדאמרינן (סוטה ד' ד): האוכל לחם בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא

2. בית יוסף אורח חיים סי' קנח
וינגבם היטב קודם שיבצע, דאמר רבי אבהו: כל האוכל בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא, שנאמר (יהוקאל ד יג) "ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא". בפרק קמא דסוטה (ד); ופירש רש"י: ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא, אלמא דבר מיאוס קרי טומאה - עד כאן. ורבינו מפרש דלחמם טמא כגימטריא - בלא ניגוב ידים ... כתב המרדכי בפרק אלו דברים וסמ"ג דתניא בפרק שני דידיים (תוספתא ה"א) שהמטביל ידיו אינו צריך לנגב ידיו. ונראה לי שהטעם מפני שאין שם מים טמאים כלל. ומטעם זה נראה דהוא הדין לשופך על שתי ידיו רביעית בבת אחת שאינו צריך ניגוב כיון שלא נטמאו המים כלל

3. שולחן ערוך אורח חיים סי' קנח סעי' יב
וינגבם היטב קודם שיבצע, שהאוכל בלי ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא.

ט"ז אורח חיים סימן קנח ס"ק יג
בלי ניגוב - במרדכי, הביאו בית יוסף, כתב: המטביל ידיו לחוד, ונתן בו הבית יוסף טעם משום שהמים שעל ידו לא נטמאו, ומשום הכי כתב: אם שופך רביעית בבת אחת שאין המים מטמאין שאין צריך ניגוב ... ורש"ל כתב על זה: ולא דיבר נכונה, כי הניגוב הוא תיקון חכמים ומשום מיאוס כמה שכתב רש"י על לחמם טמא, דדבר מיאוס קרוי טמא ולא תקנו אלא בנטילת ידים כמו שתקנו מנא וכה גברא אבל בטבילת ידים שבא מצד טבילת גופו שהיא דאורייתא לא תקנו מיד- עד כאן לשונו. ודבריו נראים עיקר ... ובלבוש כתוב שיש כאן שתי דיעות אם צריך ניגוב למטביל, כיון דגם במטביל שייך מיאוס כיון שהם לחים; וזה אינו, דאם כן כל ידים לחות אפילו הם טהורים יהא אסור לאכול בהם! אלא פשוט דבמקום שתקנו נטילת ידים משום טומאה, הקפידו גם כן שבאותו פעם לא יהיה מיאוס ואסמכוהו אקרא ד"ככה יאכלו" שמצינו גם כן שהקפידו על מיאוס, ואין כאן אלא דיעה אחת, דכולי עלמא מודים דמטביל דברייתא היא כמה שכתב בית יוסף

Jewish Attitude Toward Veganism

Q The attached literature explains why we feel Jewish leaders, including rabbis, should take a leading role in promoting vegetarianism and veganism. We await your comments and feedback, as the rabbinic community is relatively silent on the matter.

[We, very briefly, will summarize the issues that the question included. Readers are invited to learn more at www.JewishVeg.com (a site that was referenced).] The billions of farmed animals produce more greenhouse gases than human transportation does, contributing to the looming world ecological disaster including flooding, heat waves, and droughts in places such as Israel. These animals require enormous amounts of water and animal feed, much of which could feed starving people. Wasting resources in this way violates *bal tashchit* (the prohibition to waste). Jews are not filling their leadership role of *tikkun olam* (improving the world). Also, most farming of animals is carried out in a cruel manner, thus violating *tza'ar ba'alei chayim*.

2. רמב"ם הלכות מלכים פרק ו הל ח-י

חן אין קוצצין אילני מאכל שהוי'ן למדינה ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו, שנאמר "לא תשחית את עצה". וכל הקוצצין, לוקה. ולא במצור בלבד, אלא בכל מקום – כל הקוצצין אילן מאכל דרך השחתה, לוקה; אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים; לא אסרה תורה אלא דרך השחתה.

טו כל אילן סרק מותר לקוץ אותו ואפילו אינו צריך לו, וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, מותר לקוץ אותו. וכמה היא הזית עושה ולא יקוצנו? רובע הקב זיתים, ודקל שהוא עושה קב תמרים לא יקוצנו.

יז ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים, וקורע בגדים, והורס בנין, וסותם מעין, ומאבד מאכלות דרך השחתה, עובר ב"לא תשחית", ואינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם.

1. גמרא, בבא מציעא דף לב עמ' ב

רבי יוסי הגלילי אומר: אם היה עליו יתר [על] משאו – אין זקוק לו, שנאמר "תחת משאו" – משאוי שיכול לעמוד בו. לאו מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו? מאי טעמא – לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא? – דלמא בתחת משאו פליגי... תדע דצער בעלי חיים לאו דאורייתא, דקתני רישא: הלך וישב לו, ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק – פרוק פטור, שנאמר "עמו". ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא, מה לי איתיה למריה בהדיה, ומה לי כי ליתיה למריה בהדיה? – לעולם צער בעלי חיים דאורייתא, מי סברת פטור, פטור לגמרי? ודלמא: פטור – בהנם, והייב – בשכר. והכי קאמר רחמנא: כי איתיה למריה בהדיה – עבד גביה בהנם, וכי ליתיה למריה בהדיה – עבד גביה בשכר, ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא.

3. גמרא, ברכות דף מ עמ' א

אמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר: "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" והדר "ואכלת ושבעת".

Netilat Yadayim on Paint Stained Hands

Q

During some volunteer painting that I was doing for a tzedaka organization, I had a mishap that caused a significant amount of oil paint to get on my hand and arm. After an initial washing of the hand, a significant amount of paint remained. What am I supposed to do about *netilat yadayim*?

4. בית יוסף יורה דעה סי' קצח

צבע שצובעות הנשים על פניהן ושער ראשן אינו הוציץ, וכן מי שאומנותו צבע וידיו צבועות, אינו הוציץ. כן כתב הרא"ש בפרק תינוקת (הל' מקואות סי' כז) וזה לשונו: נשים הצובעות עצמן, נראה שאינו הוציץ כי הוא נוי להן ואינן מקפידות אלא עשאוהו במתכוין, ועוד שאין בו ממש אלא הזותא בעלמא

5. שולחן ערוך אורח חיים סי' קסב סעי' י

מי שיש לו מכה בידו ורטיה עליה, די לו שיטול שאר היד שלא במקום הרטיה; וצריך ליוהר שלא יגע ברטיה, שלא יחזור המים שעל הרטיה ויטמאו היד; או ישפוך רביעית על היד כאחד, שאז לא נטמאו המים.

6. משנה ברורה סי' קסא ס"ק טז

אם אינו מקפיד – להסירו מעל ידיו מפני שהוא מצמצר בנטילתו

7. שולחן ערוך אורח חיים סי' קסג סעי' א

אם אין מים מצויים לפניו ברחוק יותר מארבעה מילין, ולאחריו מיל, יטול ידיו במפה ואוכל פת או דבר שמיבולו במשקה (או אוכל על ידי כף).

1. גמרא, חולין דף קו עמ' ב

... וכל דבר שהוציץ בטבילה בגוף – הוציץ בנטילת ידים לחולין, ובקידוש ידים ורגלים במקדש.

2. שולחן ערוך אורח חיים סי' קסא סעי' א, ב

א] צריך ליוהר מהציצה, שכל דבר שהוציץ בטבילה הוציץ בנטילה, כגון: צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הכשר, ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הכשר, ורטיה שעל בשרו, וטיט היון, וטיט היוצרים; אבל כמיעוטו, שאינו מקפיד, אין לחוש. הגה: ומשום הכי לא נהגו לנקר הטיט שתחת הצפרנים, לנטילה, משום דהוי כמיעוטו שאין מקפיד, כי אין מקפידים על זה לנטילה, אבל אם היה מקפיד, הוא צריך לנקר, וכן עיקר. ואפשר שנהגו להקל בהציצה לענין נטילה, כי יש אומרים שאין שייך הציצה לנטילה, אבל העיקר כסברא הראשונה.

ב] כל דבר שאינו מקפיד עליו, אינו הוציץ; היה דרכו של זה להקפיד וזה אין דרכו להקפיד, למי שדרכו להקפיד, הוציץ. למי שאין דרכו להקפיד, אינו הוציץ. כיצד? היה אחד צבע והיו ידיו צבועות, אין הצבע הוציץ על ידיו, אף על פי שיש על ידיו ממשות של צבעונים; לא היה צבע, אם היו ידיו צבועות ויש ממש הצבע על ידיו, הרי זה הוציץ, שהדיו היבש הוציץ, והלח אינו הוציץ. (גלדי מכה שעל ידיו, אם אינו מקפיד עליו אינן הוציץ)

3. שולחן ערוך יורה דעה סי' קצח סעי' א

צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת; לפיכך צריך שלא יהיה עליה שום דבר החוציץ, ואפילו כל שהוא אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו הוציץ אפילו אם אינה מקפדת עליו עתה, או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם, כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו הוציץ; ואם הוא הופה רוב הגוף, אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך, הוציץ

Terumot and Ma'asrot on Spices

Does one have to take *terumot* and *ma'asrot* (tithes – hereafter, *teruma*) from mint leaves or other spices that grow in Israel?

5. גמרא, יומא דף פא עמי ב

אכל אוכלין שאין ראויין לאכילה, אמר רבא: כס פלפלי ביומא דכפורי – פטור; כס זנגבילא ביומא דכפורי – פטור. מיתבי: היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר "וערלתם ערלתו את פריו", איני יודע שעין מאכל הוא? אלא מה תלמוד לומר "עין מאכל" – עין שמעם עצו ופריו שוה, הוי אומר – זה פלפלין. ללמודך שהפלפלין חייבין בערלה. ואין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר "לא תחסר כל בה". לא קשיא: הא – ברטיבתא, והא – ביבשתא.

תוספות שם

שהפלפלין חייבין בערלה – אין להקשות: כמו שהייבין בערלה, חייבין נמי במעשר, וכיון שהייבין במעשר, מטמא טומאת אוכלין, כדתנן בפרק בא סימן (נדה דף ג.) כל שהייב במעשר מטמא טומאת אוכלין ... ויש לומר שיש מיני תבלין הרבה – יש מהן דעיקרן למעמא עבידי והנהו פטורין מן המעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין ובהנהו מיירי בהעור והרוטב (חולין דף קכ.). ויש מהן דחזו לאכילה בעיניהו כגון בצל וקפלוט וכיוצא בהם, פעמים שמתבלין בהן הקדירה ... והנהו חייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין ...

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סי' עד

(יח) האם מותר ליתן בצלים או לימונים בכלי שני כתבלין? תשובה: בצלים מפורש בעה"ש סעיף מ"ד שהוא כתבלין שמותר בכלי שני, והט"ז ס"ק י"ד אוסר בבצלים, אבל ראייתו ממה שמתמתקין ממרירותם אינה ראויה כדכתב בעה"ש שהוא מפני הרוטב והשומן ... אך אולי אין בצלים בכלל תבלין, דהא חייבין במעשרות. ועיין בתוספות נדה דף נ' ע"א ד"ה "כל שהייב", דשומין ובצלים הוא נמי תבלין ואף שראויין לאכילה בפני עצמן ולכן חייבים במעשר

1. רמב"ם הלכות תרומות פרק ב הל' א

כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה, ומצוה עשה להפריש ממנו ראשית לכהן, שנאמר: "ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו", מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים, שנאמר: "דגנך", אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות.

2. רש"י, ברכות דף לו עמי א

... מעשר פירות האילן, דבארץ גופה דרבנן, שהתורה לא חייבה לעשר אלא דגן תירוש ויצהר.

3. גמרא, פסחים דף מד עמי א

אמר ליה: הנה לתרומת תבלין דרבנן.

4. משנה, נדה דף נ עמי א

כל שהייב במעשרות – מטמא טומאת אוכלין, ויש שמטמא טומאת אוכלין ואינו חייב במעשרות.

Use of Phrase Whose Etymology is from Another Religion

I was surprised to see your column using an expression that comes from another religion's writings. Is that permitted?

<<

אינו מזכיר ממש, גם כן הוא בכלל איסור. והמונה במספרם נראה לפי עניות דעתי דעובר באיסור ההוא על "ושם אלהים אחרים לא תזכירו", דנהי ד"תזכירו" היינו בפה או בכתב, לפי מאי שכתב המנחת חינוך, מכל מקום כיון דעל ידי המנין עולה על הזכרון מחשבה, נראה דאסור, דזיל בתר טעמא ... ואם כן בני אדם ההולכים על הקברות וקוראים מה שכתוב שם, אם כן המצבה ההוא גורמת לכמה עבירות

4. שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סי' ח

אבל לאחר העיון נראה דיש לומר דעד כאן לא אסר בזה המהר"ם שיק משום "לא תזכירו" כי אם היכא שמזכיר במפורש שזהו למספר הנוצרי, כגון שעם סיום כתיבת התאריך מסיים בלשון לספירה הנוצרית. אבל אם לא מסיים בכזאת כי אם כותב בסתם התאריך שמונים העמים אין בכל כהאי גוונא משום "לא תזכירו", וכנהאי גוונא ישנו בדבר רק משום גנאי שעוזב התאריך העברי ובוחר בתאריך הגוי, ודבר זה מדויק בדברי המהר"ם שיק, דכתחילה הוא כותב רק דהעבירה היא מה שהמספר החדשים שלהם אינם מכוונים למספר בני ישראל, ורק אחר כך הוא מוסיף וכותב דמה שסיימו במספר השנים למספר הנוצרי והיינו שגם סיימו וכתבו שזהו לספירה הנוצרית, בזה יש לדעתו גם איסור דאורייתא וכו'.

5. שולחן ערוך יורה דעה סי' רפד סעי' ב

אסור לכתוב שלוש תיבות מפסוק בלא שרמוט, אם הוא כתב אשורית. ומיהו באגרת שלומים מותר לכתוב אפילו כמה תיבות מהפסוק לדבר צחות.

6. משנה ברורה סי' מז ס"ק ד

אם כותב איזה פסוק באיגרת הרשות לדבר צחות אין צריך לברך כיון שאינו מתכוין ללמוד.

1. שולחן ערוך יורה סי' קעח סעי' א

אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים (ולא מדמין להם). (טור בשם הרמב"ם) ולא ילבש מלבוש המיוחד להם, ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלה מהצדדין ויניח השער באמצע, ולא יגלה השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עובדי כוכבים כדי שיכנסו בהם רבים, כמו שהם עושים. הגה: אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו (שם). וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים, והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות, או בדבר שנהגו למנהג ולהוק ואין טעם בדבר, דאיכא למהיש ביה משום דרכי האמורי ויש בו שמיץ עבודת כוכבים מאבותיהם, אבל דבר שנהגו לתועלת, כגון שדרגן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא אומן, מותר ללבושו. וכן שעושין משום כבוד או טעם אחר, מותר (מהרי"ק שורש פ"ח). לכן אמרו: שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי (ר"ן פ"ק דעבודת כוכבים).

2. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סי' פא

וגם בלא זה, אין שייך איסור מלבושי נכרים, דהא כמעט כל בני ישראל לובשין מלבושין אלו, ואם כן מי אומר שהם מלבושי נכרים והישראלים לובשין בכאן במלבושיהם, ומדוע לא נאמר שמתחלה הם גם מלבושי ישראל, דלא נקבע כלל מתחלה להנכרים ואחר כך גם להישראלים דמתחלה, הא נעשו גם לישראלים! ולכן אף להגר"א בבאוריו סוף סק"ז שפליג על הר"ן ומהרי"ק והרמ"א וסובר דבכל מלבוש המיוחד לנכרים אסור גם כן, הא מתיר בגדים שהיינו לובשין בלאו הכי, פירוש, לא בשביל שהנכרים לובשין באלו אף שקדמו הנכרים ללבושן; וכל שכן באלו הבגדים במדינה זו דלא קדמו הנכרים כלל, דמתחלה הם גם לישראלים כמו לנכרים, שליכא איסור.

3. שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סי' קעא

מה שעשו עוד, שכתבו מספר השנים כדרך החדשים גם כן בלשון לע"ז זה עבירה כפולה ומכופלת, דמספר החדשים שלהם אינם מכוונים למספר בני ישראל ומה שסיימו במספר השנים למספר הנוצרי, לדעתי זה איסור דאורייתא, שהרי בתורה בפרשת משפטים נאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו", ואמרו חכמים וכן כתבו הפוסקים, דאסור לומר לחבירו: "המתן לי בצד עבודה זרה פלונית". ומדנקט בלשון הפעיל "תזכירו", משמע שאפילו

>>

A Mourner *Davening* at a *Minyan* in the Same Building

If one who is sitting *shiva* is having difficulty gathering a *minyan* and there is a *minyan* elsewhere in the building, is it acceptable for the *avel* to go that *minyan*?

4. חכמת אדם שער השמחה קונטרס מצבת

משה

צריך לעיין לפי מה דקיימא לן בסימן שצ"ג סעיף ג' דלצורך מותר לצאת וכן חייב בכל מצוות שבגופו, עיין שם בש"ך ס"ק ג'. ולפי זה נראה לי דמה שכתב בשולחן ערוך דאסור ליכנס לבית הכנסת להתפלל, היינו לפי מה שכתב בשולחן ערוך סי' שפ"ד סעי' ג' ובסי' שע"ו סעי' ג' דמצוה להתפלל בבית האבל, ואם כן יש שם עשרה, ולפיכך אסור לצאת אבל במקום דאי אפשר לכנוף עשרה ויתבטל על ידי זה מקדיש וקדושה וברכו למה לא ילך כשם שהתירו לו לילך לצורך דבר האבוד. ובאורח חיים סי' תרצ"ו כמגן אברהם ס"ק ח' ובס"ק י' משמע דמתפלל ביחודי. ועוד קשה שהרי התירו לעבור על לאו דאורייתא לשחרר עבדו כדי לקיים עשה דרבנן דקדיש וקדושה, כדאיתא ברכי אליעזר ששחרר עבדו, ולמה נדחה כשכיל אבילות דבר שאין בו איסור כלל, הגם שיש לומר דהתם היה להוציא רבים מה שאין כן ביחוד, מכל מקום חזינן דהוא מצוה רבה. ולכן נראה לי כיון דאין בו איסור כלל וכמו שכתב הנימוקי יוסף הביאו הכית יוסף דדוקא לטייל אסור, ולכן אם יש מנין כנגד ביתו באותו חצר, נראה לי דלכולי עלמא מותר להתפלל בעשרה:

1. רמ"א, יורה דעה סי' שפד סעי' ג

הגה: ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם, אפילו אין אבל, כי יש בזה נחת רוח לנשמה, והאבל מצטרף למנין.

2. תרומת הדשן סי' רצ

שאלה: אבל שרי לצאת מפתח ביתו בלילה לאחר שכלתה הרגל מן השוק או לאו?

תשובה: יראה דהמיקל בכהאי גוונא מפני הצורך לא הפסיד כולי האי, דמוכח מהא דאמרינן לאחר שלושה ימים הולך לבית האבל, דהטעם הוא דאינו יוצא מפתח ביתו כדי שלא ישכח אבילותו כשילך אצל בני אדם, וכשהוא מתבודד בביתו ואין עמו רק בני ביתו ניכר ונראה כמתאבל. ואם כן כשיצא בלילה ואינו מתערב עם חבורות בני אדם אלא שהולך לישן בבית אחר, והולך יחידי או אחד או שנים הולכים עמו, אין כאן קפידא. והא דאיצטריכו להתיר לאבל ללכת בליל תשעה באב לבית הכנסת, תיפוק ליה דבכל לילות שרי, שאני התם דהולך למקום חבורת בני אדם לכל הנכנסין לבית הכנסת, ולכך אי לאו דתשעה באב כמו בית האבל לכל הוא לא הוי שרי

3. אליה רבה סימן קלב-קלג

וכתב בתשובות שער אפרים סי' צ"ו דאבל תוך שבעה מותר לצאת מפתח ביתו לקדש הלכנה, אם הזמן מצוה עוברת - עד כאן. ומזה יש להביא ראיה דאבל על אב ואם שאי אפשר לו לאסוף אליו מנין, שיכול לצאת לבית הכנסת לומר קדיש. גם ראיה מדכתב תשובות עבודת הגרשוני סי' ס"ב דאונן יאר צייט ילך לבית הכנסת לומר קדיש כל שכן בזה. אך מדכתב במנהגים [מירנא, דיני קדיש יתום בסוף] ולבוש: אם הבן שבעה קטן והולך לבית הכנסת כל שבעה לומר קדיש וכו', משמע דגדול אינו הולך אפילו לומר קדיש. וגם ממה שאכתוב בס"ק [ז] דאם הגדול אומר קדיש בביתו דינו כקטן, מוכח דגדול אינו הולך אפילו וכו'. ועוד דשלא לצאת מפתח ביתו דינא דש"ס הוא. ועיין ביורה דעה סי' שצ"ג סעיף ג', וצריך עיון.

May One Be a Sandek Multiple Times for One Family?

May someone serve as a sandek more than once for the same family?
Are there any halachic/minhag issues involved?

<<

הסנדק הקפיד מורנו הרב פרץ' להדר אחר חדשים ועל המוהל לא מצינו שהקפיד, ואם רגלי הסנדק הם מזבחה הקטורת אם כן המוהל הוא כמקטיר קטורת. ולפי מה שכתבנו ניהא, דמוהלים לאו כולהו הויא לכך וצריך אומן ובקי, ולא נפישו אומנים יותר מכהנים ומקרי מצות מילה שכיח לגבי אומנים יותר מקטורת לגבי כהנים ... ועל כל פנים כל הדברים הללו אין להם שורש ועקר בגמרא והכל רק דרך דרש ורמז ולא לעכוב ולא למנהג קבוע. ובכל מדינת פולין אין מדקדקין בזה ובהרבה מקומות הרב הקבוע הוא חיוב לסנדק תמיד ... יראה לי כי באמת יש לתמוה ... דבשלמא קטורת היא עבודה המסורה לכל בני אהרן איש כאחיו, ואם כן כולם שותפים ולכן לא הניחו להיות אחד שונה בה פעמים וחברו לא יזכה במצוה זו; אבל מצות סנדק הגם שמעשרת מכל מקום אבי הבן שלו היא המצוה וכידו לכבדו ולהעשיר משלו לאחד כמה פעמים.

1. ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות מילה

[א] מהרי"ל סג"ל כשנעשה הוא בעל ברית והוא קרוי סנדק בלשון חכמים, היה נוהג לרחוץ ולטבול עצמו להכניס התינוק בטהרה לברית. ואמר גדול מצות בעל הברית ממצות המוהל, מפני שרגליו נדמו למזבחה כאילו מקטיר קטרת לשמים. ומאותו טעם כתב רבינו פרץ' עליו השלום מה שאין כופלין לתת בנו לבעל ברית אחד פעמים ושלא רק לכל בן בורר בעל ברית אחר, משום דאיתמר פרק קמא דיומא: כהן שהקטיר קטרת פעם אחת לא שינה עוד לעולם מפני שהקטרת היה מעשיר, דכתיב "שימו קטורה באפך" וסמיך ליה "ברך ה' הילול" (דברים לג, י - יא), לפיכך בכל פעם היו מעשרין כהן אחר, הכא נמי לא שנא.

2. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - יורה דעה

סימן פו

איש שנולד לו בן זכר ולא מצא סנדק כרצונו, רק זה שכבר היה אצלו סנדק באחד מכניו הקודמים אם מותר לכבדו: הנה אין דעתי נוחה להשיב בדבר שאין לו שורש מן הש"ס; ודברי רבינו פרץ' שהביא מהרי"ל ... הוא רק כעין אסמכתא לתת טעם על מה שנמנעים מלכבד לאחד בשני בנים. ובגוף הדבר שדימה מהרי"ל מצוה זו למקטיר קטורת אני תמה, כי אף שדימה הירכים של הסנדק למזבחה, אכתי מנא ליה לדמותו למזבחה מקטיר קטורת שהוא מזבחה הפנימי, ויותר מזה היה לו לדמות למזבחה החיצון ודם הברית לדם הקרבנות שמקומם על מזבחה החיצון והרי בכל הקרבנות לא היה מצריכים כהנים חדשים זולת לפיים השלישי ... ונראה שיצא לו זה מן המדרש: בשעה שמל אברהם ילידי ביתו העמידו גבעות הערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחם לפני הקדוש ברוך הוא כקטורת הסמים וכעולה שהיא כליל לאישים. ועל זה סמכו הרב רבינו פרץ' ומהרי"ל לדמות מצוה זו לקטורת. ואף על פי כן אומר אני שאין ללמוד מקטורת לענין שתהא מעשרת ולהקפיד על חדשים כקטורת, שהרי במסכת יומא דף כ"ז ע"א מקשה בגמרא: אי הכי עולה נמו וכו' אמר ליה: הא שכיח והא לא שכיח. ופירש"י: ומסתברא דכי כתיב עושר אדלא שכיח, ואם כן אין ללמוד מקטורת, דקטורת לא היה בכל העולם רק במקדש פעמים בכל יום, אבל מצות ברית מילה יש בכל גבול ישראל בכל יום הרבה מאד. ואם כן מסתמא לא קאי עושר על דבר השכיח הרבה. אמנם אולי בהחשב נגד זה שקטורת לא שייכא אלא בכהנים והמה מתי מספר חלק קטן נגד כלל ישראל ומצות מילה אף שיש הרבה בכל יום אבל גם הזוכים במצות המה הרבה מאוד שכל ישראל ראויים לזה ... ואולי בזה יש לתרץ למה על <<

3. ביאור הגר"א על שולחן ערוך יורה דעה סי' רסה סעי' יא

(מו) (ליקוט) ולכן נהגין פו'. דבריו אין להם שחר, דאם כן מאי טעמא מאדם אחד דוקא! ואחד לא יעשה שתי פעמים סנדק לעולם! ולעולם לא ראינו סנדק שמתעשר, אלא המנהג הוא על פי צוואת ר' יהודה החסיד סי' מ'

4. שו"ת יחוו דעת חלק ג סי' עו

והגאון רבי יוסף שאול נתנזון בספר יד שאול (סימן רס"ה) כתב, שאף רבי יהודה החסיד שהקפיד בזה, הוא רק בנותן סנדקאות לאדם זר שאינו קרובו, אבל לקרובו מותר אפילו לשני בניו - עיין שם. ואפשר שגם לתלמיד חכם גדול בתורה אפשר לתת סנדקאות אפילו לשני בניו, שהכל כקרוביו - וצריך עיון. בכלל ישנם אחרונים רבים שסוברים שאין להקפיד כל כך להזהר בצוואותיו של רבי יהודה ה++חסיד, שלא נאמרו צוואותיו אלא לזרעו אחריו

The Date in a *Ketuba* of an Early Evening Wedding

Q

I am about to have my wedding invitations printed, and I am not sure what time the *chupa* should be. The *mesader kiddushin* is presently not available. I am afraid that I will make the wrong decision about whether the wedding should be before or after sunset, which, I guess, is a halachic decision that he should make. May I set the time without consulting him?

3. שולחן ערוך אבן העזר סי' סו סעי' א

אסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה; (ויש מקילין ומתירין להתייחד בלא כתובה, ובלבד שלא יבעול) (הר"ן ריש כתובות); והבעל נותן שכר הסופר. ואפילו אם ירצה לייחד לה כתובה במעות, או בשאר מטלטלין, אין שומעין לו, אלא צריך שיכתוב לה שטר על עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה, או שיעידו עליו עדים ויקנו מידו מזה שהוא חייב לה, מנה או מאתים. הגה: ויש אומרים דאין לסמוך אעדים רק בשעת הדחק, ומיד שיש לו פנאי לכתוב, צריך לכתוב, כל שכן שאין לסמוך עליהו לכתולה, וכן ראוי להורות.

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' מג סעי' ז, טז

[ז] שמרי חוב המוקדמים, פסולים, שהרי טורף בהם לקוחות שלא כדין. ולפיכך קנסו אותם חכמים, ולא יגבה בשטר מוקדם אלא מבני חורין, גזרה שמא יטרוף בו מזמן ראשון שהקדימו. ואם יטעון הלוח: "פרעתי", דינו כטוען כן בשאר שטרות. ואם טען: "לא היו דברים מעולם", הוחזק כפרן. (ויש אומרים דפסול לגמרי)

[טז] אם נכתב בלילה ונחתם ביום שלאחריו, כשר, שהיום הולך אחר הלילה. אבל נכתב ביום ונחתם בלילה, פסול. במה דברים אמורים, כשאינן עסוקים באותו ענין. אבל עסוקים באותו ענין, כשר. ודוקא שלא לקח מיד בקנין, אבל אם לקח מיד בקנין, אפילו לא התמו אלא לזמן מרובה, כשר.

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סי' ט

בדבר כתובה שכתובה ביום והחופה תהא בלילה, בזמננו שמקדשין תחת החופה, תהיה פסולה אף שעסוקין באותו ענין. דהא דאיתא בגיטין דף י"ח ע"א בכתובה שנכתבה ביום ונחתמה בלילה, כשעסוקין באותו ענין כשר, הוא רק בזמננו שהיו מקדשין הרכה זמן קודם שהיו הנישואין, דשייך להתחייב כתובה גם קודם הנישואין, ואיכא גם מאן דאמר דסובר דארוסה יש לה כתובה, אבל לכולי עלמא יכול לכתוב לה כתובה גם כאירוסין. ובתוספות כבא מציעא דף י"ז ע"ב ד"ה "מן" סברי דליכא בעצם מאן דסבירא ליה דארוסה לית לה כתובה, עיין שם. דלכך כשרין בעסוקין באותו ענין. אבל בזמננו שהקידושין הם כשכבר הם תחת החופה, שאם כן לא שייך כלל ענין כתובה, דלא שייך חיוב כתובה לאשה פנויה, שלכן הוא מוקדם כשהזמן יהיה כתוב כשעת הקנין והחתימה. ואם אירע שכתבו והתמו ביום בהשכם שהחופה תהיה קודם הלילה, ואחר כך אירע שנתאחרה החופה, צריכין לכתוב כתובה אחרת בזמן הקידושין שתחת החופה. והקניין, אין קפידא מתי נעשית. ואף שרבותינו מפרשי השולחן ערוך בחושן משפט סי' מ"ג סעי' ט"ז לא הזכירו חילוק, עיין בש"ך שם ס"ק ל"ד שנקט דין דגמרא, מכל מקום פשוט לעניות דעתי כדכתבתי

Holding on to Jewelry after a Broken Engagement

Q

Our daughter was engaged, and her *chatan* broke off the engagement with complaints that we know are untrue. We paid for many wedding expenses, and his side has not agreed to pay their share. The *chatan* had given our daughter an engagement ring and other jewelry, and we have received word that his family wants them back. Are we required to return them, or may we hold on to the jewelry until we have been compensated for our expenses?

3. שולחן ערוך חושן משפט סי' ד סעי' א

יכול אדם לעשות דין לעצמו; אם רואה שלו ביד אחר שגזלו, יכול לקחתו מידו; ואם האחר עומד כנגדו, יכול להכותו עד שיניחנו, (אם לא יוכל להציל בענין אחר) (טור), אפילו הוא דבר שאין בו הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין, והוא שיוכל לברר ששלו הוא נטול בדין; מכל מקום אין לו רשות למשכנו בחובו. הגה: מטעם שיתבאר לקמן סימן צ"ז סעיף ו'. ויש אומרים דוקא בחובו ממש, אבל אם חייב לו בלא הלוואה, או שאין צריך למשכנו כי הוא כבר אצלו בפקדון או מצאו ביד אחר, מותר לתפסו. ויש אומרים דלא אמרינן עביד אינש דינא לנפשיה רק בהפין המבורר לו שהוא שלו, כגון שגזלו או רוצה לגזלו או רוצה להזיק, יכול להציל שלו. אבל אם כבר נתחייב לו מכה גזילה או ממקום אחר, לא. ודוקא הוא בעצמו יכול למעבד דינא לנפשיה, אבל אסור לעשות על ידי עובדי כוכבים. מיהו אם עבר ועשה על ידי העובד גילולים, אם לא היה יכול להציל שלו בענין אחר, מה שעשה עשוי. יש אומרים דלא מוקרי עביד דינא לנפשיה אלא כשמויק לחבירו, כגון שמכחו ולכן לא יוכל לעשות אלא אם כן יוכל לברר שהוא שלו, אבל תפיסה בעלמא שתפסו למשכון, יכול לעשות בכל ענין, ויורד אחר כך עמו לדין.

4. ים של שלמה, בבא קמא פרק ג סי' ה

ומכל מקום נראה דוקא שתופס משלו, אבל היכא שיש בידו משכון או פקדון, יכול לעכבו אפי' לכתחלה, כדי להציל ממון שלו בכל מצדקי דבעי, מאחר שברור לו שהוא חייב לו ולא יכול לברר עליו בעדים. וזה לא נקרא עביד דינא לנפשיה, שהרי לא תפס אלא שמעכב את שלו בשב ואל תעשה.

1. משנה, בבא בתרא דף קמו עמ' א

השולח סבלונות לבית חמיו, שלח שם מאה מנה ואכל שם סעודת חתן אפילו בדינר – אינן נגבין. לא אכל שם סעודת חתן – הרי אלו נגבין. שלח סבלונות מרובין שיחזרו עמה לבית בעלה – הרי אלו נגבין; סבלונות מועטין שתשתמש בהן בבית אביה – אין נגבין.

2. שולחן ערוך אבן העזר סי' נ סעי' ג

השולח סבלונות לבית חמיו, בין מרובין ובין מועטין, בין שאכל שם סעודת ארוסין בין שלא אכל, בין שמת הוא בין שמתה היא, או שחזר בו האיש, יחזרו הסבלונות כולם חוץ מהמאכל והמשתה. וכן מעות וכן כלים מועטים ששלח לה להשתמש שם בבית אביה, אם נשתמשה בהם ובלו או אבדו, אינם משתלמין; אבל אם הוו קיימין, חוזר הכל וגובה אותם בבית דין, שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד. הגה: ויש אומרים דאפילו בדבר מאכל ומשתה ודברים מועטים דאין חוזרים, דוקא כשאכל שם החתן, ואז אפילו מה שהוא בעין אינו חוזר, אבל אי לא אכל שם, חוזר הכל (שם טור). חזרה היא בה, חוזר הכל. ואפילו המאכל והמשקה נותנת דמיו בזול, דהיינו שאם היו דמי המאכל והמשקה ששה, משלמת ארבעה. ואם היה מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה ויאכיל לריעיו או יחלק מעות לשמשים ולחזנים וכיוצא בהם, ועשה כדרך שעושים כל העם, וחזרה בו, משלמת הכל, שהרי גרמה לו לאבד ממון; והוא שיחיה לו עדים כמה הוציא. (ויש אומרים דכל זה מיירי במה ששלח לאחר ארוסין, אבל קודם אירוסין, לאחר שידוכין, חוזר הכל, ויש חולקין)

Omitting *Tachanun* in the Presence of the Recently Remarried

Q

We had a *chatan* (groom) in *shul* during the week after his wedding, so we omitted *Tachanun* on a weekday and *Av HaRachamim* on Shabbat. Someone suggested this was incorrect because both the bride and groom had been married previously. Who is right?

4. שו"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סי' ס
שאלה – באלמן שנשא אלמנה ומתפלל בבית הכנסת אם יאמרו הקהל תחנון בתוך שלושה ימים לנשואין. הנה המנהג בעולם דגם באלמן ואלמנה אין אומרים כל הקהל תחנה שלושה ימים, ואם כי אין לו מקור בש"ס אף על פי כן אבאר לו מעמא דמלתא, דאין סברא לחלק בזה בין בחור שנשא בתולה או אלמן או אלמנה כיון דכבר ראה רום מעלתו בשולחן ערוך אבן העזר דגם באלמן ואלמנה חייב לשמוח עמה שלושה ימים ולא חלקו בין אם היתה כשרה או נדה; וכיון דעל כל פנים הוא בשמחה, אין סברא לחלק בינו ובין בחור לענין לפטור כל הקהל, דהרי אף בבחור ובתולה קשה: מה ענין מה שהוא שמה שיפטרו כל הקהל בזה? אך הפוסקים נתנו מעם מכח דכתיב "באור פני מלך חיים" והתן דומה למלך, לכך נמשך שמחה על הכל. והנה מה שהתן דומה למלך היינו דבמלך כיון דעלה לגדולה מוחלין לו כל עונותיו ... דלענין מחילת עונות לו אין סברא לחלק בין אם היא בתולה או אלמנה, דזה רק בנשואין תליא מלתא, ואם כן כיון דנמחלו לו עונותיו הוי שוה לבחור ובתולה וכל זמן דהוי שמחה לו, הוי שמחה לכל הצבור, ומנהג ישראל תורה הוא:

5. שולחן ערוך או"ח סי' רצב סעי' ב
 אומרים: "צדקתך" ואם חל בו יום שאילו היה הול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפים, אין אומרים "צדקתך".

6. רמ"א שם סי' רפד סעי' ז
 וגם כן נוהגין לומר: "אב הרחמים"; ובכל יום שאין אומרים בו "צדקתך" "וצדקתך" "צדקתך", אין אומרים אותו

1. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סי' קלא סעי'

ד

נהגו שלא ליפול על פניהם בבית האבל, ולא בבית החתן, ולא בבית הכנסת ביום מילה, ולא בשיש שם חתן. הנה ... מה שאין כן בחתן, שאין אומרים תחנון כל היום, כשמתפללין אצל החתן ולא מקרי חתן אלא ביום שנכנס לחופה.

משנה ברורה שם סי' כג

כג] ולא בשיש שם חתן – ומשום דמצוה לשמוח עמו, השמחה נמשכת לכל הנלוים אליו [אחרונים].

כז] שנכנס לחופה – ובזמננו נוהגין שאין נופלין כל שבעת ימי המשתה ... ודוקא אם היה החתן בחור או הכלה בתולה, אבל אלמן שנשא אלמנה, אין זה נוהג רק שלושה ימים.

2. שולחן ערוך, אבן העזר סי' סד סעי' א-ב

א) הנושא בתולה צריך לשמוח עמה שבעה ימים, שלא יעשה מלאכה, ולא ישא ויתן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמה עמה, בין אם הוא בחור בין אם הוא אלמן. (והתן אמור בעשיית מלאכה, ואמור לצאת יחידי בשוק).

ב) הנושא את הבעולה צריך לשמוח עמה שלשה ימים, בין בחור בין אלמן. ויש אומרים דבחור שנשא בעולה צריך לשמוח עמה שבעה ימים. (והאשה יכולה למחול על שמחתה).

3. שולחן ערוך, אבן העזר סי' סב סעי' ו

עד כמה מברכים ברכה זו? אם היה אלמון שנשא אלמנה, מברכין אותה ביום ראשון בלבד. ואם בחור שנשא אלמנה, או אלמון שנשא בתולה, מברכין אותה כל שבעת ימי המשתה.

Responding to a Nondescript Summons to *Beit Din*

Q I have a monetary dispute with someone, which I have tried to settle through compromise. Last week, I received a *hazmana* (summons) from a *beit din* to appear on a certain date as a defendant. I am not sure that I want to use that particular *beit din*, and I also do not know the extent of the claim. If it is reasonable, I may pay to avoid a *machloket* and a headache. Do I have to come to the *beit din* that summoned me without any conditions, as their letter implies?

3. רמ"א חושן משפט סי' יג סעי' א

אם הנתבע מערים לברור דיון שאינו הגון כדי לשבת אצל דיון הגון, כופין אותו לדון לפני שלושה, כמו שנתבאר לעיל סי' ג, או שיברור דיון הגון (טור).

1. רמ"א חושן משפט סי' יד סעי' א

כבר נהגו בזמן הזה שכל זמן שיש בית דין בעיר, אין אחד יכול לכוף חבירו שילך עמו לבית דין אחר (מהרי"ק שורש כ"א), כי אין לנו עכשיו בית דין הגדול או בית הועד; ולכן לא יוכל לדחותו, אבל יכול לדחותו שלא לדון עמו עד יום שלישי, ומיד יבררו דיינים. אבל אכסנאי שתובע לבני העיר, או שני אכסנאים, צריך לדון עמו מיד, ולא יוכל לדחותו (מרדכי בשם מהר"ש). וכן בן העיר שתובע לאכסנאי בכל מקום שימצאנו, ויש שם בית דין, מכריחו שם לדון (מהרי"ק שורש י"ד). וכל זה כשיש בית דין בעיר, אבל אם אין בית דין שם, כל אחד יוכל להכריח חבירו שילך עמו לבית דין לדון עמו (מרדכי סוף פרק זה בורר ופסקי מהרא"י סימן ס"ה). התובע צריך לילך אחר הנתבע, אם הוא בעיר אחרת, אף על פי שבעיר התובע הבית דין יותר גדול (מהרי"ק שורש א'). ואפילו היה לנתבע מעות בפקדון (בעיר התובע) או (בעיר אחרת, אלא אם כן יכול לעכב מעותיו בעירו, או צריך להודיע לנתבע ואז צריך לדון במקום שמעותיו שם

4. ש"ך חושן משפט סי' יא ס"ק א

בספר באר שבע דף קי"א ע"ד [שו"ת סי' נ"ד] פסק, בראובן שתובע לשמעון שיברור עמו דיינים, ושמעון משיב "לא אכנס לדיון עמך אם לא תגיד לי מתחילה על מה תרצה לדון עמי", וראובן אינו רוצה לגלות לו אופן תביעתו כלל – שהדיון עם ראובן, מההיא דאמרינן בפרק חוקת הבתים [בבא בתרא ל"א ע"א]: עביד אינש דלא מגלה טענתיה [חזין] לבית דין; וגדולה מזה פסק הרא"ש בפרק שבועות הדיינים [שבועות פ"ו סי' י"ח] דאין אדם צריך לברר טענתיה אלא אם כן יראה לבית דין שיש רמאות – עד כאן דבריו. ואין דבריו נכונים בעיני, דלא דמי לפרק חוקת הבתים דף ל"א ע"א, דהתם אמרינן היכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען ואתי לבית דין וטען, דחוזר וטוען, מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא, כלומר: ומצי הנתבע לומר: "לא רציתי לגלות טענתי בפניך עד לדיון". וכן הא דכתב הרא"ש פרק שבועות הדיינים, היינו משום שכיון שטוען שפרעו וכהאי גוונא, אין צריך לברר היאך פרעו וכמה פרעו, אבל הכא ודאי מצי הנתבע לומר: "הגד לי מתחילה מה תרצה לדון עמי, כי אולי אחרי שאדע תביעותיך אעשה כרצונך ולא אבוא עמך להתדיין כלל". וכל זמן שאינו רוצה לגלות לו אופן תביעתו, אינו מחויב לבוא עמו לדיון כלל – כן נראה לפי עניות דעת:

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' ג סעי' א

אם רוצה לדון עמו בעירו, אלא שאינו חפץ בשלשה שביירר התובע, או זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. הגה: כדלקמן סימן י"ג. ונראה לי דווקא בדיינים שאינם קבועים, אבל אם דיינים קבועים בעיר, לא יוכל לומר: "לא אדון לפניהם אלא בזה בורר", וכן נהגין בעירנו

The Morality of Searching for a Thief

Q In our religious summer camp, some items were apparently stolen, and there were grounds to suspect a specific camper. We considered searching the camper's belongings to try to catch him, return the stolen objects, prevent future thefts, and perhaps educate the offender. We decided not to do the search, but could we have?

3. גמרא, בבא מציעא דף כד עמ' א

מר זוטרא חסידא אנגיב ליה כסא דכספא מאושפיזא, חזיא לההוא בר כי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה. אמר: "היינו האי דלא איכפת ליה אממונא דחבריה"; כפתיה ואודי.

1. רמב"ם הלכות גולה ואבדה פרק א הל' ג

איזה הוא גזול, זה הלוקח ממון האדם בחזקה, כגון שהטף ממלמלין מידו, או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל כלים משם, או שתקף בעבדיו ובבהמתו ונשתמש בהן, או שירד לתוך שדהו ואכל פירותיה, וכל כיוצא בזה הוא הגזול, כענין שנאמר "ויגזול את החנית מיד המצרי".

4. חפץ חיים, הל' לשון הרע כלל ז סעי' יד

ומזה תראה כמה אנשים מועין בענינים אלו, שאם נגנב להם חפץ ויש להם על אחד חשד, אומרים לטובי העיר שיש להם על אחד דברים הניכרים, והם מכים ועונשין שלא מן הדין כדי שיוודה. ובאמת הוא שלא כדן, דלו יהא דדברים הניכרים הוא כמו ראייה לעצם המעשה, וטובי העיר חשיבי כמו בית דין, הלא צריך שידעו מתחילה שנגנב, וגם עדים לדברים הניכרים, או שהם בעצמם יראו (כמו במעשה דמר זוטרא (בבא מציעא כד.)), אבל לא לסמוך על התובע ולהכות את ישראל בחנם. ואפילו רק להאמין לתובע בלב שאיש זה גנב מאתו אסור מפני קבלת לשון הרע, ועל אחת כמה וכמה לסמוך על זה ולהכותו, דאיסור גדול עושים בזה, ועוברים על לאו ד"לא יוסף".

2. הלכה פסוקה, דיינים ס"ד סעי' טז

לא אמרו: אדם עושה דין לעצמו, בלי להזקק לבית דין, אלא בדבר הנוגע לו, כגון רואה ביד חברו חפץ שנגזל או נגנב ממנו, אבל לא אם רואה חפץ של חברו ביד גזולן או גנב.

Buying From the Store That Ordered an Item for You

Q

I have been looking for a specific *sefer* that a rabbi of mine needs, and I have gone to a few stores that did not have it. I called a store with limited hours, whose owner offered to try to order it. Meanwhile, I am pressed for time, and today I will be in Meah Shearim, with its many *sefarim* stores, before the store I mentioned opens. Can I try to buy the *sefer* in Meah Shearim, or am I bound to give a fair chance to the one who said he would order it?

5. רמ"א חושן משפט סי' רד סעי' יא

הגה: אף על פי שבדברים בלא מעות יכול לחזור בו ואין צריך לקבל עליו מי שפרע, מכל מקום ראוי לאדם לעמוד בדיבורו אף על פי שלא עשה שום קנין, רק דברים בעלמא; וכל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר, אין רוח חכמים נוחה הימנו. והני מילי בהד תרעא, אבל בתרי תרעי אין זה ממחוסרי אמנה. וכל האומר לתת לחבירו מתנה מועטת ולא נתנה לו, הרי זה ממחוסרי אמנה (הכל בטור). ועיין לקמן סימן רמ"ט. ויש אומרים דאפילו בתרי תרעי אסור לחזור, ואם חזר בו יש בו משום מחוסר אמנה, וכן נראה עיקר.

6. שולחן ערוך חושן משפט סי' שלג סעי' ח

אמר לאומן: עשה לי דבר פלוני ואקחנו ממך, ועשאו האומן, ואחר כך אינו רוצה לקחתו, והוא דבר שאם לא יקחנו מיד, יפסיד – חייב.

7. פתחי חושן, קנינים פרק א' סעי' ב

אינו עובר משום מחוסר אמנה אלא כשפסקו ביניהם הדמים וגמרו ביניהם.

1. גמרא, בבא מציעא דף מט עמ' א

איתמר; דברים, רב אמר: אין בהן משום מחוסרי אמנה, ורבי יוחנן אמר: יש בהם משום מחוסרי אמנה. מיתבי: רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מה תלמוד לומר "הין צדק"? והלא הין בכלל איפה היה? אלא לומר לך: שיהא הן שלך צדק, ולא שלך צדק! – אמר אביי: ההוא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב.

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' רד סעי' ז

הנושא ונותן בדברים בלבד, הרי זה ראוי לו לעמוד בדבורו אף על פי שלא לקח מהדמים כלום, ולא רשם ולא הניח משכון. וכל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר, אף על פי שאינו חייב לקבל מי שפרע, הרי זה ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו.

3. שו"ת הרא"ש כלל קב סי' י

דאפילו למאן דאמר דברים יש בהם משום מחוסר אמנה הני מילי בדבר שישנו לעולם ודבר שיש בו ממש, שאילו הקנה לו, היה קונה קנין גמור כך בדברים שיש בהם משום מחוסרי אמנה, אבל בדבר דלא שייך ביה קנין, אין בו משום מחוסר אמנה.

4. שולחן ערוך חושן משפט סי' רט סעי' ו

הפוסק על שער שבשוק, וקיבל דמים, ולא היה אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר, חייב לקנות וליתן ללוקח מה שפסק; ואם חזר בו, מקבל מי שפרע.

סמ"ע שם ס"ק כג

חייב לקנות וליתן ללוקח. עיין פרישה ודרישה [סעיף ו'], שם כתבתי דהיינו דוקא אם ידוע ומצוי למכור אותו דבר בשוק, ואז אפילו ידע הלוקח שאין ביד המוכר ליתנו לו, מכל מקום כיון שמצוי הוא לקנות, חייב לקנותו ולהשתדלו לו, מה שאין כן כשאינו מצוי בשוק למכור.

Difficulty Returning Objects Left Behind

Q

I rent out an apartment, primarily for tourists for short stays. Often when I straighten up after they have left, I find articles of varying values left behind. I have spent numerous hours tracking down people and figuring out how to return items, many of which I know they do not care about. Do I have to continue expending funds (e.g., mailing, phone calls) and especially devoting an excessive amount of time?

4. שו"ת שבט הלוי חלק ט סי' שח

ודרכי להורות שיפרסמו בבתי מדרשים ומקוה כהאי גוונא דלא יהויקו כחפצם רק עד חצי שנה או שנה, ואחר כך מותר לקחת אותם כפי התקנה.

5. שו"ת הרשב"א חלק ב סי' פב

דאין דין יש ברירה ואין ברירה אלא כמה שאנו צריכין לומר הוברר הדבר שמה שהוא עכשיו כבר היה או חל מעיקרא, שאלו לא נאמר הוברר הדבר אין לו קיום, לפי שאנו צריכין לקיומו של דבר.

1. גמרא, בבא מציעא דף ל עמי ב

רבי ישמעאל ברבי יוסי לפני משורת הדין הוא דעבד. דתני רב יוסף: "והודעת להם" - זה בית חייהם, "את הדרך" - זו גמילות חסדים, (אשר) "ילכו" - זה ביקור חולים, "בה" - זו קבורה, "ואת המעשה" - זה הדין, "אשר יעשו" - זו לפני משורת הדין ... דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה. - אלא דיני דמגזתא לדיינו? - אלא אימא: שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפני משורת הדין.

2. פתחי חושן, אבידה פרק ח סעי' א

המוצא אבידה חייב למפל בה ולהחזירה בחנם, אפילו בדבר שלעצמו לא היה טרוח בכך, ואפילו מורה הרבה על שוה פרומה אהת.

3. שולחן ערוך חושן משפט סי' רסה סעי' א

הרואה אבידה חייב להחזיר בחנם, אם הוא בטל. אבל אם היה עוסק במלאכה ובטל ממלאכתו ששוה דינר, והחזיר אבדה ששוה מאה דינר, לא יאמר לו: "תן לי דינר שהפסדתי", אלא נותן לו שכרו כפועל בטל שיבטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה.

Damages to a Borrowed Chair on Purim

My friend borrowed chairs from me for his Purim seuda. One of his guests, while intoxicated, jumped on a chair and broke it. Does one have to pay for damages he causes during mitzva-sanctioned reveling?

<<

ששאלה בשבילה, לא מבטיח אם הוכחשה מחמת מלאכה שהוא פטור, אלא אפילו מתה מחמת מלאכה, פטור; והוא שלא ישנה לעשות בה דבר אחר חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה; שאם שינה ועשה בה מלאכה אחרת חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה, אפילו היא קלה ממנה, תלינן דמחמת אותה מלאכה ששינה מתה. ואפילו באותה מלאכה עצמה אפשר לשנות, כגון ששאלה להרוש, והרש בה ביום ובלילה שלא כדרך כל הארץ.

6. שולחן ערוך חושן משפט סי' שמ סעי' ג

השואל בהמה מחבירו לילך דרך ידוע, ובאו עליו לסטים באותו הדרך, או חיות רעות, ואנמה ממנו, השיב שפיר מתה מחמת מלאכה. הגנה: ויש חולקין בזה וסבירא להו דלא מיקרי מחמת מלאכה, דהרי אף בלא הליכת הדרך איפשר שיבא לה אונם כזה (טור בשם הרא"ש). אבל המשאיל לחבירו שונרא לרדוף עכברים, ואכלוה העכברים, מיקרי מחמת מלאכה, דבא לה האונם מחמת המלאכה, וכל כיוצא בזה (טור).

7. בית יוסף חושן משפט סי' שמ

ומה שכתב רבינו, "זיראה מדבריו שאינו פטור אלא אם כן מתה בשעת מלאכה ממש", מבואר הוא עוד שם מדבריו בפרק הנזכר שכתב השואל כלים או בהמה וכו' אפילו נאנס אונם גדול חייב לשלם הכל; במה דברים אמורים שנאנס שלא בשעת מלאכה, אבל אם שאל בהמה מחבירו להרוש בה ומתה כשהיא חורשת – הרי זה פטור; אבל אם מתה קודם שיחרוש בה או אחר שהרש בה הרי זה חייב לשלם. והרמב"ן חלוק עליו בזה שכתב בפרק השואל, וזה לשונו: והא דאמרינן דמתה מחמת מלאכה לאו לאוקמה בכילתא שאילתה, קשיא לי: [וכי] מוגרע גרע, כיון דכי מתה מיתת עצמה חייב אף על גב דמלאך המות הוא ומה לי הכא ומה לי התם (ב"מ לו:), כי מתה מחמת מלאכה דשואל דמכל מקום איהו גרם [לה], היכי מיפטור? ויש לומר: דשואל ודאי חייב באונסים, אבל לא בפשיעה דמשאיל, וכאן משאיל פשע בה שהשאילה למלאכה והיא אינה יכולה לסבול אותה, וכגון שמתה מחמת אובצנא דמלאכה.

8. לבוש חושן משפט סי' שעח סעי' ט

בחורים הרוכבים לקראת התן וכלה והזיקו זה את זה בממונו דרך שהוק ושמהה וכן בשאר דברים של שמחה, הואיל ונהגו כן, פטורין. ואם היה אותו הכנד שהזיק שואל לו מישראל אחר וידע המשאיל שלצורך זה הוא שואלו, יש אומרים שגם הוא אינו צריך לשלם לו, דאף על גב דשואל הוא וחייב באונסין, כיון שידע המשאיל שלשם זה שאלו, הוה ליה כמתה מחמת מלאכה שפטור; מיהו אם נראה לבית דין לעשות סייג וגדר לזה, הרשות בידם.

1. גמרא, סוכה דף מה עמ' א

מיד תינוקות שומטין את לולביהן, ואוכלין אתרוניהן.

תוספות שם

מיד תינוקות שומטין לולביהן – לולבי התינוקות שומטין הגדולים מידן ואוכלין אתרוניהן של תינוקות, ואין בדבר גזל ולא משום דרכי שלום אלא שכך נהגו בו מחמת שמחה – כך פי' בקונטרס. ויש ללמוד מכאן לאותן בחורים שרוכבים בסוסים לקראת התן ונלחמים זה עם זה וקורעין בגדו של חבירו או מקלקל לו סוסו, שהן פטורין, שכך נהגו מחמת שמחה התן. ועוד יש לומר דמתניתין לא איירי כלל שיחטפו הגדולים מידן של תינוקות ...

2. רמ"א אורח חיים סי' תרצה סעי' ב

ויש אומרים דאם הזיק אחד את חבירו מכה שמחת פורים, פטור מלשלם.

משנה ברורה שם ס"ק יג, יד

[יג] דאם הזיק וכו' – בב"ח מחלק בין הזיק גדול לקטן בין בגוף בין בממונו, דבהזיק גדול מקפידין ואין מנהג לפטור בהזיק גדול:

[יד] מכה שמחת פורים – פירוש: שעשה מכה שמחה אבל אם כיון להזיק חייב:

3. ערוך השולחן אורח חיים סי' תרצה סעי' י

עוד כתב דיש אומרים דאם הזיק אחד את חבירו בשמחת פורים פטור מלשלם – עד כאן לשונו. כלומר, שלא כיון להזיק אלא כיון לשמוח ומכה השמחה הזיקו. וכבר כתבנו זה בחושן משפט סוף סימן שע"ח. ועכשיו בעונותינו הרבים ערבה כל שמחה ואין אנו נוהגים לשמוח כל כך עד שיבא להזיק, ולכן עכשיו כשהזיק חייב לשלם ואפילו בזמן הקדמון חייב בנזק הגוף [מגן אברהם ס"ק ז]:

4. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סי'

תרצה ס"ק ז

דאם. עיין מגן אברהם. היינו שלא בכונה, אבל בכונה אף הזיק ממונו חייב, דמאי שנא פורים משאר ימים. ושלא בכונה, בעלמא חיוב, ובפורים מסתמא מוהלין:

5. שולחן ערוך חושן משפט סי' שמ סעי' א

השואל מחבירו בהמה או מטלטלים ונאנסו בידו, כגון שמת או נשבר או נשבה, חייב. ואין צריך לומר שהיב בגניבה ואבידה. אבל כל קלקול שאירע בה מחמת מלאכה

>>

Responsibility for Damage by Mysterious Fire

Q

[The following is adapted from part of a din Torah ruling under our beit din's auspices in which this author sat as a dayan.] Reuven hired Shimon to move household items. Due to the large quantity of items, in addition to the moving truck, Shimon used a trailer-car that was pulled along. The packers improperly put more and heavier objects in the trailer than in the truck, apparently beyond its legal weight. This could have caused the tires to blow out and increased the likelihood of an accident, which would have caused minimal damage to the load, considering that it contained primarily non-breakable items. Instead, during the drive, a fire broke out in the trailer, which destroyed almost all of its contents within minutes, despite diligent efforts to put out the fire and save the items. Neither side was able to provide a logical explanation for how the fire started. Does Shimon's negligence (*p'shiya*) regarding one element of his work obligate him to pay for a likely unrelated eventual damage?

3. רבי עקיבא איגר, בבא מציעא דף לו עמ' ב תוס' ד"ה "את"

... דדוקא אביי לשיטתיה, כיון דסבירא ליה דאף אם אין האונס בא מכה הפשיעה חייב, אם כן אין הטעם כאן דבא מכה הפשיעה הוי כולה פשיעה, אלא הטעם דמעידן שפשע אשתעבד נכסיה ונתחייב לשלם עד שיסתלק הפשיעה, ומשום הכי בתחילתו בגניבה ואבידה וסופו באונס, דעדיין לא אשתעבד נכסיה, פטור; אבל למאי דקיימא לן כרבא דבעי אונס מכה הפשיעה, הטעם דמה דבא מכה הפשיעה הוי כולה פשיעה וכנאבד בפשיעה דמו, יש לומר הוא הדין תחילתו בגניבה ואבידה וסופו באונס, אם האונס בא מכה הגניבה ואבידה הוי כולה גניבה ואבידה וחייב בשומר שכר

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' רצא סעי' ו

אם פשע בו ולא שמרו כראוי לענין אחד, אף על פי שלבסוף נאבד באונס בענין אחר, חשיב פושע וחייב לשלם. מעשה באחד שהפקיד מעות אצל חבירו והניחם במחיצה של קנים, והיו טמונות בעוכי המחיצה ונגנבו משם, ואמרו חכמים: אף על פי שזו שמירה מעולה לענין גניבה, אינה שמירה כראוי לענין האש, ומאחר שלא טמנו בקרקע או בכותל בנין, פושע הוא, וכל שתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב; וכן כל כיוצא בזה.

סמ"ע שם סי' ק"י

אף על פי שלבסוף נאבד באונס בענין אחר בו' ... היינו דוקא כשנוכל לתלות ולומר: אם לא היתה הפשיעה מתחילה לא הוה נעשה האונס, ואז אף שהתליה בהאונס הוא ענין רחוק, תלינן בו וחייב; מה שאין כן אם מתה

2. תוספות מסכת בבא קמא דף כג עמ' א

פתם דלתות התורות הן – תימה: דלמא משום דהוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס – תחילתו בפשיעה משום פתיחה? ויש לומר דאם כן לא מיחייב בהתירה כי אם רביע, כי היכי דהוה מתחייב בפתיחה, שהיה בעל הגחלת מתחייב מחצה

Was Payment Made?

Q In my *yeshiva*, there is a *madrich* who is the middleman between a laundromat and students; he pays the laundromat and is reimbursed by us. He keeps a ledger of how much we owe, and we usually pay after they return the laundry. He then crosses out the entry in the ledger. Recently, I used the system and although I am sure that I paid, he did not erase the debt. (I think the ledger was not available when I paid.) He is certain that I did not pay. Must I pay a second time, as he requests? I am asking this with my *madrich's* blessing. While we may work things out on our own, we want to know the *halacha*.

3. שולחן ערוך חושן משפט סי' סט סעי' ב

(אפילו) נתקיים בבית דין שהוא כתב ידו, אין לו אלא דין מלוה על פה בעדים, ואינו גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות, אלא ממנו, אם הודה שלא פרע. אבל אם טוען: "פרעתי", נאמן, ונשבע היסת ונפטר. ואינו יכול לומר: "שטרך בידי מאי בעי", שאינו הושש להניחו בידו, כיון שאינו שטר גמור; ואם מודה לו מקצת, נשבע שבועה דאורייתא. ואם כפר ואמר שאינו כתב ידו, אם נתקיים בבית דין, או שעדים מעידים שהוא כתב ידו, הוחזק כפרן, ומשלם. ואם לאו, נשבע היסת, ונפטר. הגה: ויש אומרים דאינו יכול לומר: "פרעתי" על כתיבת ידו. ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות.

1. שולחן ערוך חושן משפט סי' עה סעי' ט

"מנה לי בידך שהליתין או שהפקדתי בידך", והלה אומר: "איני יודע אם הליתני או אם הפקדת בידך", ישבע היסת שאינו יודע, ופטור; ואם בא לצאת ידי שמים, ישלם. ואפילו אם טען תחלה מענת כרי, "אין לך בידי", וכשהייבוחו לישבע היסת, חזר וטען: "איני יודע אם הליתני או אם הפקדת אצלי", נשבע היסת שאינו יודע, ופטור. "מנה לי בידך שהליתין או שהפקדתי בידך", והלה אומר: "יודע אני שהליתני מנה או שהפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לאו", הייב לשלם, ואין התובע צריך לישבע אפילו שבועת היסת.

4. שולחן ערוך חושן משפט סי' עה סעי' ז

"מנה לי בידך"; "אין לך בידי כלום", או שמען: "יש לי בידך כנגדו כסות או כלים", או שאמר: "אמת, היה לך בידי, אבל אתה מהלתו או נתתו לי במתנה", כיון שכופר בכל, פטור משבועת התורה ונשבע היסת.

2. שולחן ערוך חושן משפט סי' ע סעי' א,

אז המלוה את הכירו בעדים, בלא קנין ובלא שטר, אין צריך לפרעו בעדים, אלא נאמן בשבועת היסת, לומר: "פרעתיך".

ג] אמר לו: "אל תפרעני אלא בעדים", בין שאמר לו בשעת הלואה, בין שאמר לו אחר שהלוהו, צריך לפרעו בעדים. ואם אמר שפרעו שלא בעדים, אינו נאמן, והמלוה גובה ממנו בלא שבועה.

A Roommate Paying for Failing to Lock the Door

Q

My roommate, Reuven, and I disagreed regarding whether it is necessary to lock our dorm room when leaving, and he often does not bother or remember to do so. Recently, some things were stolen from our room after he left it unlocked. I think he should pay me for them, as his attitude was proven overly optimistic at my expense. While I am not going to sue him, I would like to know if I have a right to ask him for compensation.

4. שולחן ערוך חושן משפט סי' שצו סעי' ד

הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאה והזיקה, אם היה גדר בריא וחזק, חייב. (ויש אומרים דאינו חייב בנזקי הבהמה אלא אם הכישה והזמינה לנזק, וכן עיקר. ויש אומרים דאפילו על הבהמה עצמה אינו חייב, אם נאבדה)

5. ים של שלמה, בבא קמא פרק ו' סי' ג

על כן נראה לי כפשוטו, דקאי החיוב והפטור על הבהמה. ולא איירי בנזקין כלל, אלא היכא שנאבדה או הווקה; ואין זה גרמא, מאחר שעביד בידים, ופרץ הגדר, ושמירת הבהמה תלויה בה, אם כן הוי כמזיק בידים. ודומה למי שיש לו בור בחצירו, וכסהו, ובא אחר ופתחה, ונפלה בהמת בעל הבית בתוכו, דפשיטא שחייב. הכי נמי הכא. ומתניתין דפרצוה ליסטים דפטורה, לא איירי בנאבדה כלל ... הילכך, בכותל בריא חייב על הבהמה, אף בדיני אדם, ופשיטא שחייב על הכותל; ובכותל רעוע, פטור על הבהמה בדיני אדם, וחייב בדיני שמים. ועל הכותל משלם לפי דמיה. ואם רעוע כל כך שעומדת לסתור, מצוה קעביד, ותבוא עליו ברכה. ונראה, דלאו דוקא פורץ גדר, אלא אף פותח הדלת של הדיר, שהיתה נעולה כראוי. ואין חילוק בין שוגג למוזיד, כי אדם מועד לעולם, כי אין לו רשות לפתוח דיר של חבירו, מאחר דלא עביד לדירה, ולא שכיח דעיילי ונחתא ביה אינשי. ודוקא כהאי גוונא, אבל מי שיש לו חדר, ויש לו פירות, ובא אחר ופתח הדלת או אפילו פרץ הדלת, ובאה הבהמה ואכלה, וכגון שלא יכול להשתלם מן המזיק אפילו הכי פטור, דהוי כגרמא בנזקין. דאין לומר דהוי כמו שעביד הזיקה בגוף הפירות, דהא כל שאין דרך כל כך שיכנסו הבהמות אחרים לתוכו, דהא כל אחד מחויב בשמירת בהמתו, שלא תכנס לרשות אחרת. ועוד, שזהו גם כן כמו סיבה להזיק, והוי גרמא. ואינו דומה להיכא שנאבדה הבהמה, או שהזיקה, שהוא מעניין הפריצה, והוי כהזיק בגוף הבהמה

6. רמ"א, חושן משפט סי' קנה סעי' מד

שני שכנים הדרים ביחד, וביתו של אחד נפרץ, ועל ידי זה באים נגבים לבית השני, ואמר השני: "גדור ביתך או מכרנה לאחרים כי אתה גורם לי היות נקל". יש אומרים דהדין עמו וצריך לתקן הזיקה, ויש הולקין. דלא הוי גירא דיליה. וכן אם לא גדרה ונעשה לו הזיקה, פטור מלשלם לדברי הרא"ש.

1. גמרא, בבא מציעא דף פא עמ' ב

"שמור לי", ואמר לו: "הנח לפני" – שומר הנם. אמר רב הונא: אמר לו: "הנח לפניך" – אינו לא שומר הנם ולא שומר שכר. איבעיא להו: "הנח" סתמא מאי? תא שמע: "שמור לי" ואמר לו: "הנח לפני" – שומר הנם. הא סתמא – ולא כלום. אדרבה, מדאמר רב הונא: "הנח לפניך" – הוא דאינו לא שומר הנם ולא שומר שכר, הא סתמא – שומר הנם הוי! אלא, מהא ליכא למשמע מינה.

2. רמב"ם הלכות שכירות פרק ב הל' ג

יראה לי שאם פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן, חייב לשלם, שאינו פטור בעבדים וקרקעות ושמרות אלא מדין גניבה ואבידה ומתה וכיוצא בהן, שאם היה שומר הנם על מטלטלין ונגנבו או אבדו, ישבע, ובעבדים וקרקעות ושמרות פטור משבועה, וכן אם היה שומר שכר שמשלם גניבה ואבידה כמטלטלין, פטור מלשלם כאלו; אבל אם פשע בה חייב לשלם, שכל הפושע מזיק הוא, ואין הפרש בין דין המזיק קרקע לדין המזיק מטלטלין, ודין אמת הוא זה למבינים וכן ראוי לדון, וכן הורו רבותי שהמוסר כרמו לשומר בין באריות בין בשמירות הנם והתנה עמו שיחפור או יזמור או יאבק משלו ופשע ולא עשה, חייב כמו שהפסיד בידים, וכן כל כיוצא בזה

3. ש"ך חושן משפט סי' סו ס"ק קכו

... מה שכתבו התוספות והרא"ש והר"ן פרק שבועת הידינים ושאר פוסקים דהכי מוכח בהדיא ממאי דאמרינן בסוף פרק החובל: ההוא ארנא דצדקה דאתי לפומבדיתא, אפקדה רב יוסף גבי ההוא גברא, פשע בה אתו גנבי גנבוה, חייביה רב יוסף, אמר ליה אבבי והתניא: "לשמור" – ולא לחלק לעניים? אמר ליה: עניי דפומבדיתא מיקין קיין להו ולשמור הוא – עד כאן. אלמא כל הני דמימעטי מהאי קרא אפילו מפשיעה מימעטי. לפי עניות דעתי לא מוכח מידי, דהתם כיון דמימעט מ"לשמור" ולא לחלק לעניים, אלמא דלחלק לעניים לאו לשמור הוא, נמצא כיון שאין לו דין שומר אלא הוא כאיניש דעלמא, פשיטא דפטור אף מפשיעה (ועל כן גם הרמב"ם גופיה בריש פרק ה' מהל' שאלה ופקדון כתב: מי שהפקידו אצלו מעות של עניים ופשע בהם ונגנבו, פטור שנאמר "לשמור" ולא לחלק לעניים – עד כאן). אבל הכא דין שומר יש לו אלא דמימעט משבועה, ומפשיעה לא מימעט וכמו שיתבאר.

Systems to Make a Will Binding

Q

I am working on composing a client's will in a manner that it should be halachically valid. He wants the contents of his home to be divided among his children in the following way: They should divide the contents by consensus. Regarding items about which an agreement is not reached, a system of drawing lots should be used, whereby whoever wins the lottery gets the object.

How can this be phrased so that it will be halachically binding, as there seems to be a problem of *bereira* (retroactive determination) when giving objects to an as of yet undetermined person?

3. שולחן ערוך חושן משפט סי' רנב סעי' ב

מצוה לקיים דברי המת, אפילו בריא שצוה ומת, והוא שנתנו עכשיו לשליש לשם כך. הגה: אבל היו בידו קודם ולא לשם כך, או שבאו לידו אחר הצוואה, אין בזה משום מצוה לקיים דברי המת.

1. משנה וגמרא, פסחים דף פט עמ' א

משנה: האומר לבניו: "הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכס ראשון לירושלים", כיון שהכנים הראשון ראשו ורובו – זכה בחלקו, ומזכה את אחיו עמו.
גמרא: שמע מינה: יש ברירה! – אמר רבי יוחנן: כדי לזרז במצות קאמר.

4. שולחן ערוך חושן משפט סי' קנו סעי' ב

מקום שאין בו דין חלוקה שרצו שותפין לחלקו, אף על גב שקנו מידם, כל אחד מהם יכול לחזור בו, שזה קנין דברים הוא. אבל אם בירר כל אחד חלקו ורצה זה ברוח פלונית וזה רצה ברוח פלונית וקנו מידם על זה, אינם יכולים לחזור בהם.

2. רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה כ-כא

כ] שותפות העכו"ם חייבת בתרומות ומעשרות. כיצד? ישראל ועכו"ם שלקחו שדה בשותפות, אפילו חלקו שדה בקמתה, ואין צריך לומר אם חלקו גדיש – הרי טבל וחולין מעורבין בכל קלח וקלח מחלקו של עכו"ם, אף על פי שמרחן העכו"ם, וחיוכם מדבריהם כמו שבארנו.

5. רמ"א חושן משפט סי' רנו סעי' ז

ולכן בריא שרוצה לחלוק נכסיו אחרי מותו שלא יריבו יורשיו אחריו, ורוצה לעשות סדר צוואה בעודו בריא, צריך להקנות בקנין; ואפילו קנין אינו מהני אם רוצה ליתן להן דבר שאינו בידו אז, דאין אדם מקנה דבר שלא ברשותו, ואין מהני אלא דרך הודאה שמודה שהיב לכל אחד מהן כפי מה שירצה

כא] במה דברים אמורים? בארץ ישראל, שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברירה, אבל אם לקחו שדה בסוריא, הואיל והמעשרות שם מדבריהם, אפילו חלקו הגדיש, חלקו של עכו"ם פטור מכלום.

Using Other People's Religious Articles

Q

I give a handyman a lot of work and pay him at a generous hourly rate, trusting him to report the hours. It has now come to my attention that he charges me for things that I do not think are right. This includes the time he spends asking experts how to do things and the time and "wear and tear" on the car when he picks up things for me. I told him that I thought that those things, which are not his work itself, should be on his account, yet he keeps on charging me. Can he do that after I told him that he should not be charging?

<<
 הכי ישתקעו החמשה זהובים בידם וראוי לך שתעשה לי טובה זו להציל תיבתי, ושמעון החזיק בסברתו שיהוויר לו החמשה זהובים, ועל סמך זה ציוה להערלים והצילו תיבת ראובן לרהוב העיר, ובעבור זה רוצה לנכות לו עתה החמשה זהובים, וראובן משיב הלא אז גיליתי דעתי שאיני רוצה ליתן לך כלום ... ועלה בדעת הרב השואל שהדין עם ראובן, מאחר דבלאו הכי לא רצו הערלים להחזיר החמשה זהובים, הוי זה נהנה וזה לא חסר, דכופין על מדת סדום, ואף על גב דקיימא לן ... שאם ירד מתחילה להציל של חבירו אף על פי שלא הוצרך להרבות הוצאות בשבילו חייב ליתן לו מה שנהנה, שאני הכא שראובן גילה דעתו מתחילה שאינו רוצה להחזיר, וכן מורים דברי הש"ך ... דדוקא אם אמר "למוד עם בני", דגלי דעתיה דניחא ליה, אז משלם מה שנהנה, ובנידון דידן הוא בהיפך, שראובן גילה דעתו שאינו רוצה לשלם ... והוא ז"ל השיב שהדין אינו כן... מה שכתב השואל דאף הרמ"א בסיומן רס"ד בירד להציל לא קאמר אלא בהציל סתמא ולא בכחאי גוונא דזה גילה דעתו שאינו רוצה לשלם לו ושכן מורים דברי הש"ך בסיומן של"ה, דברי שגיאה הם, דהש"ך לא כתב כן אלא לענין לימוד עם בן חבירו דלא מיקרי הנאה כלל, אבל היכא דהוי ודאי הנאה, לא איכפת לן במה שגילה הנהנה דעתו שאינו רוצה לשלם לו כו'. אך מלשון הרמ"א ריש סימן של"ז יש מקום למעות דבעושה טובה לחבירו, לא מחייבין חבירו ליתן לו אלא כשידע בשעת מעשה ושתק מטעם שתיקה כהודאה. אך זה אינו, דדוקא התם דמיירי ליתן לו כל שכרו ולא הפחות שבשכירות כו'.

4. פתחי חושן, שכירות פרק ח הע' סד

נראה לעניות דעתי שאף בנדון הפרי תבואה, אפשר שלא חייבו אלא משום שלא אמר בפירוש שאינו רוצה לשלם, אלא אמר לו כיוון שכספו בלאו הכי אבוד יעשה לו בהנם, וגם בעצם מעשה ההצלה גילה דעתו דניחא ליה, ולכן יש מקום להיבן, אבל כשאומר בפירוש שאינו רוצה לשלם, וכל שכן כשאמר לו בפירוש שאינו רוצה בטובתו בשכר, מסתבר שגם הפרי תבואה יודה שפטור

1. רמ"א חושן משפט סי' רסד סעי' ד

שנים שנתפסו והוציא אחד הוצאות, אם השני יצא מן המאמר בלא השתדלות חבירו, אין חייב ליתן לחבירו כלום, הואיל ולא התנה עמו. ואם לא יצא רק על ידי השתדלות האחר, לא יוכל לומר: "לא הייתי צריך להשתדלותך כי ידי תקיפה", אף על פי שהאמת אתו, מכל מקום חייב ליתן לו לפי מה שנהנה, לפי ראות בית דין, כן נראה לי. ואם נראה לבית דין שלא הוצרך להרבות בהוצאות בשבילו, דאפילו בשבילו לבדו היה צריך לכל הוצאות אלו, אינו חייב ליתן לו כלום, דזה נהנה וזה אינו חסר. לכן יש מי שפסק: מי שהציל ספריו וספרי חבירו, אם לא הוצרך להרבות הוצאות בשביל חבירו, אין חבירו חייב לשלם לו כלום. ונראה לי דדוקא שירד תחלה להציל שלו, אלא שהציל גם כן של חבירו עמו; אבל אם ירד על דעת שניהן, חייב ליתן לו מה שנהנה, מאחר שהציל של חבירו, וכמו שנתבאר, כן נראה לי. וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה, לא יוכל לומר: "בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך", אלא צריך ליתן לו שכרו.

2. שו"ת הרשב"א חלק ד סי' קכח

שאלת: ראובן הביא כותים אוהביו להנותו של שמעון, וקנו ממנו בגדים, ותבע ראובן את שמעון ליתן לו מנה בשכירותו, שכן מנהג בעלי הנויות ליתן שכר למביאי הקונים להנותם. השיב שמעון, שאינו חייב בכלום, לפי שלא התנה לו כלום, ואף על פי שנהגו בעלי הנויות – הדין עם מי?

תשובה: הדין עם ראובן התובע. שכל שנהגו בעלי הנויות בכך, כל שמביא קונים להנות, סתמן כפירושן, שעל דעת כן מתעסק זה במלאכת בעל הנות, ומביא לו ריוח ומשביח מקחו; וכל דברים מה שנהגו בהם הרבים סתם, הרי הוא כתנאי מפורש.

3. פתחי תשובה חושן משפט סימן רסד ס"ק ג

ועיינ בתשובת פרי תבואה סי' נ"ח בעובדא שתבע ראובן את שמעון חוב בעל פה עשרים זהובים, ושמעון הודה, אלא שמען שרוצה לנכות חמשה זהובים מחמת שבעת השריפה שהיה [זה ימים] לא כביר שכר שמעון ערלים להציל שתי תיבות מלאות מביתו לרהוב העיר ... וביקש שהוא יתן לו החמשה זהובים, והשיב אז ראובן הלא בלאו

<<

Finding a Credit Note

I found a credit note of an (Israeli) supermarket in that supermarket. May I use it?

3. פתחי תשובה חושן משפט סי' נד ס"ק א

עיין בתשובות צמח צדק סי' י', שנשאל בראובן שהלוח לשמעון בשטר מהתימת ידו כאשר נהגין האידנא שקורין מורמ"י, והיינו שהלוח הותם התימת ידו באמצע המגילה, וכותב מעבר לדף מכוון נגד התימת בזה הלשון: משמעות שטר חוב זה על החתום מעבר לדף מסך מאה זהובים, זמן פרעון ראש חודש ניסן. ויש לשטר זה כל תוקף שטרות שבעולם, רק שאין לו דין שטר גמור לטרופ ממשעבדי, אבל מבני הרי גבי ואפילו מיורשים, ואינו יכול לטעון פרעתי אם יכולים לקיים התימת יד הלוח החתום בשטר זה, ויכול אדם ליתן לחבירו שטר זה אפילו בלא כתיבה ומסירה ואפילו בלא הרשאה, וכל המוציא גובה בו, והכל כמנהג התגרים. ואחר כך נאבד השטר זה מן ראובן המלוה ורצה להתפרע משמעון הלוח, ושמעון טוען שהוא ירא שמא ימצאנו אחר ויגבה בו ממנו. וכתב השואל שם, דכבר אירע כן פעמים הרבה; ונהגו הדיינים להכריז על שטר שהסך הוא כך וכך וזמן פרעון כך וכך והתום עליו פלוני, מי שיש לו שטר יבוא לבעת דין תוך שלושים יום או יתבטלו זכויותיו, ונותנים ביד הלוח כתוב והתום שכך הכריזו והוא חייב לשלם להמלוה שלו [וכן כתב בספר עמרת צבי לעיל סימן נ' [סק"ו] עיין שם]. אלא שלוח זה מוסיף לטעון דילמא ימצא אחר לשטר זה שהוא התום בו ויטעון שלא ידע ולא שמע מן ההכרזה שלא היה במדינה או שהיה אנוס, ויכחש בו ויאמר שהוא הלוח לו תחילה בשטר זה, או שיכחש בהמלוה ויאמר שהוא נתן לו שטר זה בפרעון חובו וכיוצא בזה ויגבה ממנו, ולכך רוצה עתה שלא לשלם לראובן המלוה עד שיעשה לו במחון לסלק היזקו, שאם יצטרך לשלם שנית למי שיוציא השטר הנאבד, ישלם לו הוא, והמלוה טוען שרוצה ליתן לו שובר כדין כל מי שנאבד שטרו ואין עליו שום חיוב יותר, הדין עם מי? והשיב, תחילה, צריכין אנו לבאר אי בשטר התימת יד כזה שאנו קורין מורמ"י מהני שובר או לא, והנה [הנמוקי יוסף] פרק גט פשוט [בבא בתרא פ' ע"א מדפי הרי"ף] הובא בהגהת שולחן ערוך סימן נ' כתב, דמהני שובר בשטר כזה שלא נזכר בו שם המלוה בו, אך היינו דוקא ממי שידוע ששטר זה היה כבר בידו, אותו שובר מהני לכל מי שיוציאנו אחר כך, דכיון ששטר זה היה כבר בידו והוא היה יכול לגבות בו, מיקרי הוא בעל השטר והוא מוחל שעבודו ומהני אותו שובר, אבל בשאין ידוע ששטר זה היה כבר בידו, אלא שהוא בא לבית דין עם הלוח ואמר שטר כזה היה לי על הלוח זה ואבדתיו, וכותב לו שובר, ודאי דאותו שובר לא מהני, דאי לא תימה הכי הרי יכול הלוח להערים

1. בבא מציעא דף כו עמ' ב

משנה. מצא בהנות – הרי אלו שלו, בין התיבה ולחננוני – של חנוני. לפני שולחני – הרי אלו שלו. בין הכסא ולשולחני – הרי אלו של שולחני. הלוקה פירות מחבירו או ששילח לו חבירו פירות, ומצא בהן מעות – הרי אלו שלו. אם היו צרורין – נוטל ומכריז. גמרא. אמר רבי אלעזר: אפילו מונחין על גבי שולחן.

2. גמרא, בבא מציעא דף כג עמ' ב

בעו מיניה מרב ששת: [מנין] הוי סימן או לא הוי סימן? – אמר להו רב ששת: תניתוה, מצא כלי כסף וכלי נחושת, גסטרון של אבר וכל כלי מתכות – הרי זה לא יהויר, עד שיתן אות או עד שיכוין משקלותיו. ומדמשקל הוי סימן – מדה ומנין נמו הוי סימן.